

MEM Û ZÎN

EHMEDÊ XANÎ

MEM
Û ZÎN

EHMEDÊ XANÎ

Türkçesi : M. E. Bozarslan

GÜN YAYINLARI

Başmusahip Sokak, Tan Ap. No. 6

İSTANBUL - 1968

PÉŞGOTIN

ÖNSÖZ

MEM Û ZÎN dî nava pirtûkên bêjeyiyên dinyayê ên nemirda lî qora pêşîn cîh girtîye. Ev pirtûka gewre bî babetê xwe hevtayê ROMEO Û JÛLÎYET'a Şekspîr û LEYLA Û MECNÛN'a Fîzûlî'ye.

Hem bî babetê xwe, hem jî bî fesahet û rûmeta xweya bêjeyî ev pirtûk dilê her xwendevanî bî alî xweda dî kêşe û hêjayîya xwe bî her kesî dî de qebûlkîrîn.

Xasma lî Rohelatê welatê me dî nava gelên xelkêda ev pirtûk pîr û pîr hatîye naskîrîn. Bî wî qasî ku gelek mirovên nexwendî jî lî gorî xwe hinek perçên wê jiber dî kî û carna ku mînasebet tê, jî dev dî xwînin.

Lê mîxabîn ku xwendevanên welatê me, ên ku bî zarê Kurdî û Tirkî dî peyîvîn tev, jî xwendîna vê pirtûka hêja heta nuha bê par mane. Lewra pirtûk bî herfên Erebî hatîye nivîsîn û bî zarê Tirkî ne hatîye wergerandin. Jî ber vî, tenê kesên ku bî zarê Kurdî û herfên Erebî tev dî zanînin, dî karîn wê bî xwînin. Eşkeraye ku hejmara vana jî pîr û pîr hendike.

Jîbo vê ihtîyaca han me MEM Û ZÎN'ê hem wer gerand bî herfên Latnî hem jî wer gerand bî zarê Tirkî. Bî vî awayî fersenda xwendîna wê, jî xwendevanên ku bî zarê Kurdî û Tirkî dî peyîvîn tevra çê dî be.

Jîbo ku mîqayesekîrîna eslê wê û wergerînika wêya bî zarê Tirkî jî xwendevananra hêsan be, me rûpelên Kurdî û Tirkî lî hember hevdu, rûpelên Kurdî lî alî çepê, ên Tirkî jî lî alî rastê danî. Dî her rûpelekîda bî qasê hevdu ferd hatîn rêzkîrîn.

Jî ber ku ev pirtûk dî dawîya sedsala XVII'anda hatîye nivîsîn, wek pirtûkên hevdemêd wê gişt, dî wêda jî gelek pîrsên Erebî û Farîsî hene. Tabîî dî wergerînika Tirkî' da me van pîrsan jî wek ên Kurdî wer gerand. Lê dî eslê

MEM Ū ZİN dünyanın ölmez edebî eserleri arasında ön safta yer almıştır. Bu dev eser konusuyla Şekspir'in ROMEO VE JULİYET'inin, Fuzulî'nin LEYLA İLE MECNUN'unun bir dengidir.

Gerek konusu ve gerekse edebî değeriyle bu eser, her okuyucunun gönlünü kendine çekmekte, değerini herkese kabul ettirmektedir.

Özellikle ülkemizin Doğu bölgesinde bu kitap halk arasında hayli tanınmıştır. O kadar ki birçok okumamış kimseler dahi kendilerine göre kitabın bazı pasajlarını ezberler ve ara sıra münasebet gelince ezbere okumaktadırlar.

Ne yazık ki ülkemizin Kürtçe ve Türkçe konuşan okuyucuları bugüne kadar bu değerli eseri okumaktan yoksun kalmışlardır. Çünkü eser Arap harfleriyle yazılmış, Türkçe'ye de çevirilmemiştir. Bunun için, hem Kürtçe'yi, hem de Arap harfleriyle okumayı bilen kimseler ancak okuyabilmektedirler. Bunların sayısının çok az olduğu aşîkârdır.

İşte bu ihtıyacî karşılamak için MEM Ū ZİN'i hem Lâtin harflerine, hem de Türkçe'ye çevirdik. Böylece Kürtçe de konuşan, Türkçe de konuşan okuyucular için bu kitabı okuma fırsatı doğmaktadır.

Orijinaliyle Türkçe çevirisinin karşılaştırılmasını kolaylaştırmak için Kürtçe ve Türkçe sayfaları karşılıklı, Kürtçe sayfaları sol, Türkçe sayfaları da sağ tarafa koyduk. Ayrıca her sayfa da aynı miktarda, mısra mısra dizildi.

Bu eser XVII. yüzyılın sonlarında yazıldığı için, çağdaşı olan diğer bütün eserler gibi onda da birçok Arapça ve Farsça kelime vardır. Tabii Türkçe çevirisinde bu ke-

pirtûkêda me van pirsan ne guhart û li ser halêd wan nivîsî. Ji ber ku her kes bi mana vana ni zane, me di dawîya pirtûkêda ferhengekî ji van pirsanra çê kir û mana wan di wê ferhengêda bi zarê Kurdî û Tirkî tev nivîsî.

Çiroka Mem û Zîn'ê bi navê «Memê Alan» di nava xelkê Kurdda gelek belavbûyîye û gelek kevne. Ev çirok ji berî Mîladêve di nava xelkêda tê gotin û bûye destanekî mîtolojîk.

Hozanê mezin Ehmedê Xanî jî ji çiroka «Memê Alan» îlhama xwe girtîye û bi wê îlhamê wê çirokê li gorî jîna dema xwe xistîye kirasekî mîşexxes, bi awakî hevdemî û modern nivîsiye. Bi vê yekê hem çirokê ji windabûnê rîzgar kirîye, hem jî ji bêjeyê Kurdî'ra eserekî nemir diyarî kirîye.

Xanî di vê pirtûkêda li dora evîna Mem û Zînê, jîna dema xwe û wezîyeta wêya komelî, zanîyarî û îdarî jî bi hunermendyekî xurt teswîr kirîye û anîye ber çavan. Başîyê, rastîyê, bê, gunehîyê, jarîyê û bîndestîyê di şexsê Memê û Zînê da civandîye û nîşandaye. Xirabîyê, şalûzîyê, fesadî û durûtîyê jî di şexsê Bekîr'da kirîye qalîkekî mîşexxes û li ber çavan ra xistîye.

Ji bil vana zîhnîyeta ku wê demê li ser karbidestên dewletê û çerxa îdarî û siyasî hakîmbûye jî bi terzekî hostayî daye fêmkirin; vê zîhnîyeta paşdamayî, sîtemkar, çewt û kufîkî helanîye û li erdê xistîye; tevger û zîhnîyeta karbidestan, xasma rabûn û rûniştina wan bi gotinên kesên dilreş, kîndar, mefaperest û şalûz anîye rastê, teqbih kirîye û adeta li dijê vê sazûmana rîzî û sîtemkar ra bûye.

MEM Û ZİN berî nuha sê caran hatîye çapkîrîn:

limeleri de Kürtçe kelimeler ve cümleler gibi aynen çevirdik. Fakat kitabın orijinalindeki bu yabancı kelimeleri değiştirmedik, olduğu gibi yazdık. Ancak herkes bunların anlamını bilmemektedir. Bunun için kitabın sonuna bir Sözlük ekledik ve bu kelimelerin açıklamasını o sözlükte Kürtçe ve Türkçe olarak yazdık.

Mem û Zîn'in hikâyesi «Memê Alan» adıyla Kürt halkı arasında hayli yaygın ve eskidir. Bu hikâye Milâttan önceden bu yana halk arasında söylenen ve mitolojik bir nitelik kazanan bir destandır.

Büyük Ozan Ahmed-i Hânî de «Memê Alan» destanından ilham alarak o hikâyeyi kendi çağının yaşantısına göre somut bir kalıba dökmüş, çağdaş ve modern bir üslûpla yazmıştır. Bu suretle hem destanı kaybolmaktan kurtarmış, hem de Kürt edebiyatına ölmez bir eser armağan etmiştir.

Hânî bu eserde Memo ve Zîn'in aşkı etrafında çağının yaşantısını, o zamanın sosyal, kültürel ve idarî durumunu da güçlü bir meharetle tasvir etmiş gözler önüne sermiştir. İyiliği, doğruluğu, suçsuzluğu, zayıflığı ve çaresizliği Memo ve Zîn'in şahsında toplayarak; kötülüğü, dalkavukluğu, fitneciliği ve ikiyüzlülüğü de Bekir'de somutlaştırarak gözler önüne sermiştir.

Bundan başka o çağda yöneticilere, devletin siyasi ve idarî çarkına hâkim olan anlayışı usta bir üslûpla anlatmış; bu geri, zalim, çarpık ve küflü anlayışı yerden yere vurmuş; yöneticilerin davranış ve anlayışını, özellikle onların kötü niyetli, kinci, çıkarıcı ve dalkavuk kimselerin sözüyle oturup kalkmalarını ortaya koyarak kötümüş, bu çürük ve haksız düzene karşı âdeta isyan etmiştir.

1 — Sala 1919'wan lı Stenbol'ê, bı herfên Erebî.

2 — Sala 1958'an lı Şam'ê bı herfên Erebî.

3 — Sala 1962'wan lı Moskowa'yê bı herfên Latîni.

Jı bil vî, gıştê pirtûkê bı zarê Rusî û çend pişkên wê jî bı zarê Elmanî hatiye wergerandin. Hema hema dı hemî ansîklopediyên dmyayêda qala wê nivîsarê wê tê kırım. Lı welatê me navê wê û jînenîgarîya nivîsarê wê bı kurtî dı ANSİKLOPEDİYA, İSLAM, fasîkula 68'an, rûpela 1113'anda derbaz dı be.

✱

Amanca me jı wergerandin û belavkirina vê pirtûka hêja eve ku, em vê pirtûka nemira kılasiکی jı xwendevanên welatê xwera bı dın karkırın û bı wan bı dın naskırın. Em bawer dı kın ku ev wergerandin û belavkirina me, dê hem jı zêdebûna zanîyarîya xwendevananra, hem jî jı dewlemendbûna pirtûkxana welatê mera bı be xızmetekî. Eger ev bawerîya me bı cih bê em dê xwe gelek bextewer bı hesibînin.

Jı bil vî, jıbo ku wergerandina vê pirtûka nemir bı herfên Latîni û bı zarê Tırkî jı mera bû nesîb, em gelek kêfxweşın.

20/10/1968

M. Emîn Bozarşlan

**

MEM Ü ZİN bundan önce üç defa basılmıştır:

1 1919 yılında İstanbul'da Arap harfleriyle.

2 — 1958 yılında Şam'da Arap harfleriyle.

3 — 1962 yılında Moskova'da Lâtin harfleriyle.

Bundan başka kitabın tamamı Rusça'ya, bazı bölümleri de Almanca'ya çevirilmiştir. Hemen hemen bütün dünya Ansiklopedilerinde kitaptan ve yazarından bahsedilmektedir. Ülkemizde İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ'nin 68. fasikül 1113. sayfasında kitabın adı ve yazarının biyografisi kısaca geçmektedir.

**

Bu kitabı çevirmekte ve yayınlamaktaki amacımız, bu ölmez klâsik eseri ülkemizin okuyucularına kazandırmak ve tanıtmaktır. Bu kitabı çevirip yayınlamakla, hem okuyucuların kültürünün artmasına, hem de ülkemizin kitaplığının zenginleşmesine hizmet ettiğimize inanıyoruz. Bu inancımız gerçekleşirse kendimizi mutlu sayacağız.

Ayrıca bu ölmez eseri Lâtin harflerine ve Türkçeye çevirmek bize nasibolduğu için çok sevinçliyiz.

20/10/1968

M. Emin Bozarslan

JİNENİGARİYA XANİ

Ehmedê Xanî sala 1651'ê lı hêla Hekkarî'yê lı gundê Xan'ê hatîye dînê. Dı demekî kurtta bı zanîn û zanîyarîya xwe nav û deng daye, dı vê rastêda gelek pêşda çûye. Dı 14 salîya xweda ketîye jîna nivîsariyê.

Xanî jî bêjeyê Kurdî'ra xızmetekî pır hêja kirîye û definkırın. Lê mıxabın ku tarîxa wefata wî ne kıfşe. Meqbera wî lı Bayezîda Rohelat ziyaretgaha xelkêye.

Xanî jî bêjeyê Kurdîra xızmetekî pır hêja kirîye û gelek şê'r û eserên qedırbılind dıyarî kirîye. Şaheserê eserêd wî MEM Û ZİN'e. Hozan vê pirtûkê sala 1695'an tamam kirîye. Der heqê destpêkırına wêda tu wesîqe tunın. Tê gotın ku sala 1690'î dest bı nivîsîna wê kirîye.

NÛBARA BIÇÛKAN jî pirtûkekî wiyê hêjaye. Ev pirtûk Ferhenga Erebi-Kurdîye, ew jî wek MEM Û ZİN'ê tev menzûme. Dı serê her pışkeki wêda jî şîretekî der heqê mefa xwendinê, xebatê, rastîyê û karên weha yên kome lida nivîsiye. Tarîxa nivîsîna NÛBARA BIÇÛKAN 1684'e.

Jı bıl vana EQÎDA İMANÊ jî bı nezım nivîsiye. Ev û NÛBARA BIÇÛKAN bı hevdûra çend caran lı Stenbol'ê hatne çapkırın.

Xanî dı dema xweda gelekî pêşdakarbüye; çawa ku jı MEM Û ZİN'ê jî tê fêmkırın lı dijê neheqiyê, sitemê, şındakariyê û sazûmana feodal cephe girtîye, dı vê rêda pır tikoşın kirîye; alıkarîya rebenan, xızanan, bîndestan û bersiteman kirîye. Wek hınêk zanayên hev-demêd xwe jı karbîdestanra û sitemkaranra şalûzî ne kirîye, lı dı mefayê ne beziye. Kurta gotinê: Tım û tım lı alî xelkêbüye. Mesela dı pêşgotına NÛBARA BIÇÛKAN'da gotîye ku:

HÂNÎ'NİN BİYOGRAFİSİ

Ahmed-i Hânî 1651 yılında Hakkâri bölgesinin Hân köyünde dünyaya gelmiştir. Kısa bir sürede ilim ve kültürde ün salmış, bu alanda hayli ilerlemiştir, 14 yaşlarında yazarlık hayatına atılmıştır.

Hânî Doğubayezit'de vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Fakat yazık ki vefat tarihi belli değildir. Türbesi Doğubayezit'te halkın ziyaretgâhıdır.

Hânî Kürt edebiyatına çok değerli hizmetler yapmış, birçok nefis şiir ve eser armağan etmiştir. Eserlerinin şaheseri MEM Ü ZÎN'dir. Ozan bu kitabı 1695 yılında tamamlamıştır. Hangi tarihte bu eseri yazmaya başladığı hakkında hiçbir belge yoktur. 1690 yılında başladığı söylenmektedir.

NÛBARA BİÇÛKAN (Küçüklerin Turfandası) da değerli bir eserdir. Bu kitap Arapça - Kürtçe sözlüktür, o da MEM Ü ZÎN gibi manzumdur. Her bölümünün başında da okuma, çalışma, doğruluk ve bunlara benzer sosyal konular hakkında bir öğüt yazmıştır. Bu eserin yazılış tarihi 1684'tür.

Bunlardan başka EQÎDA İMANÊ (İnanç yolu) adlı küçük ve manzum bir eser yazmıştır. Bu eser NÛBARA BİÇÛKAN'la birlikte İstanbul'da birkaç defa basılmıştır.

Hânî, çağında çok ileri görüşlüydü; MEM Ü ZÎN'den de anlaşılacağı gibi haksızlığa, zulme, gericiliğe, feodal düzene karşı cephe almış, bu yolda hayli mücadele etmiştir; zavallıların, yoksulların, çaresizlerin ve haksızlığa uğrayanların yardımcısı olmuştur. Çağdaşı olan bazı bilginler gibi yöneticilere ve zalimlere dalkavukluk etmemiş, çıkar peşinde koşmamıştır. Kısacası: her zaman halktan

«Min ev nivîsî ne jibo sahib rewacan

Belkî jibo biçûkêd Kurmancan»

Jî vî jî bî eşkerayî tê zanîn ku xızmeta wî jî kesên xwedî rewac û xwedî meqamra, jî hendikên bextewerra ne bûye; jî pîranîya xelkêra, jî zarûkên xelkêra xızmet û xebat kirîye.

Hozanê mezin dî fikra xweda serbestbûye, baweriyêd xwe bî wêrîn gotîye û nivîsîye, dî vê yekêda jî tu tîstekî fikar ne kirîye û jî gotin û nivîsîna rastiyê qet û qet paşda ne maye.

Xanî li dû moda wê demê ya arîstokratîk ne gûye û wek zanayên din pirtûkên xwe bî zarê Erebî û Farisî ne nivîsîye. Eserên xwe gişt bî zarê xelkê, bî zarê xweyê dê, bî zarê Kurdî nivîsîye û bûye yek jî pêşrewên bêjeyê Kurdî.

Hozanê nemir, dî meydana bêjeda çawa hunermendbûye, dî meydana felsefê û zanîyarîyêda jî wisa dî pêpîlûkekî bîlîndabûye. Dî vê yekêda jî zanayên Rohelatî hevtayê Fîrdewsî, Sadî, Fîzûlî û yên wek wanbûye. Çawa ku jî pirtûka wî jî tê fêmkirin xwedîyê felsefekî pîr kûr û zanîyarîyekî pîr ferebûye.

Jî bil zarê xweyê dê Kurdî, bî zarê Tirkî, Erebî û Farisî jî baş dî zanîbûye.

Gelek mîxabin ku der heqê jîna wîda zanînekî bî sîpartek û wesîqe dî destê meda tunne. Lê ev yek tesellî dî de me ku, eserêd wî navê wî xîstine nava qora mîrovên nemir û wî timzîndî kirîne.

yana olmuştur. Örneğin, NÛBARA BIÇÛKAN'ın önsözünde şöyle demıştır:

«Ben bunu revaçtakiler için değil,
Kürt çocukları için yazdım.»

Bundan da açıkça anlaşılıyor ki revaçtakiler ve makam sahipleri için mutlu azınlık için çalışmamış; halk çoğunluğu için, halk çocukları için çalışmış ve hizmet etmiştir.

Büyük Ozan düşüncesinde özgürdü, inandığını cesaretle anlatmış ve yazmış, bu hususta hiçbir şeyden endişe etmemiş, doğruyu söylemekten ve yazmaktan hiç ama hiç geri durmamıştır.

Hânî o çağın aristokratik modasına uymamış ve diğer bilginler gibi eserlerini Arapça ve Fransıza yazmamıştır. Eserlerinin hepsini halk diliyle, kendi ana diliyle, Kürtçe olarak yazmış ve Kürt edebiyatının öncülerinden biri olmuştur.

Ölümsüz Ozan, edebiyat alanında nasıl mahir idiyse, felsefe ve kültür alanında da öylece yüksek bir mevki-deydi. Bu hususta Doğulu bilginlerden Firdevsi'nin, Sadi'nin, Fuzulî'nin ve benzerlerinin dengiydi. Eserinden de anlaşılacağı gibi derin bir felsefeye ve geniş bir kültüre sahipti.

Ana dili Kürtçe'den başka Türkçe'yi, Arapça'yı ve Farsça'yı da iyi bilirdi.

Ne yazık ki hayatı hakkında elimizde, belgelere dayanan bir bilgi yoktur. Fakat şurası bize teselli veriyor ki eserleri adını ölmez insanların safına katmış ve onu ebedileştirmiştir.

I

PESNÊ XWEDÊ

Sernameê name namê Ellah
Bê namê wî natemane, wellah

Ey metleê hısnê îşqebazî,
Mehbûbê heqîqî-yû mecazî

Namê teye lewhê nameya îşq
ismê teye neqşê xameya îşq

Bê neqşê te neqşê xame, xame
Bê namê te name, natemame

Namê teye şahê beytê meqsûd
Fîhrîstê mıkatebatê mehmûd

Mazmûnê mırasetatê «lareyb»
Meşhûdê mıkaşefatê bîlkeyb

Mehbûbê qulûbê men lehul-qelb!
Qelban tu dî kî bî bal xweve celb

Maşûq-ı tu'wî, bî fexr û nazî!
Aşiq tu'wî, lêk-î bê nîyazî!

I

ALLAHA ÖVGÜ

Kitabın baş yazısı Allahın adı
Vallahi eksik demektir kitap, olmazsa onun adı
Ey aşk güzelliğinin doğuş ufku olan Allah!
Ey «aşk-ı hakikî» ile «aşk-ı mecazî»nin sevgilisi
Allah!

Senin adın üzerine yazılır aşk yazısı,
Aşk kaleminin nakşı da yine senin adındır.
Senin nakşın olmadan kalemin nakşı çiğdir
Senin adın olmazsa yazı da eksik kalır,
Amaç edinilen Kâbe'nin şahı senin adındır,
Bütün kutsal yazılar da senin adında toplu hâlde durur,
Senin adındır tüm vahiylerin özü
Görünmeyip de keşfedilen varlıklar senin adında
görünür.

Ey gönül sahiplerinin gönüllerinin sevgilisi,
Sensin gönülleri kendine doğru çeken!
Övünen ve nazlanan sevgili sensin!
Âşık da sensin, fakat dileksizsin.

Mitleq tu mifîd û mistefadi
 Bê şîbhe mirîd û hem miradî!
 Nûrî tu dî hisnê rûyê dîldar
 Narî tu dî qelbê aşîqê zar! (1)

Şem'î, ne ji qismê nûr û narî
 Şemsi, ji eyan tu perdedarî!
 Gencî tu dî nêv tûlîsmê alem
 Kenzî tu eyan ji îsmê adem

Ev alem û ademî-yû meşhûd
 Ev mîmkun û masîwayê mewcûd
 Hemyan bî teye mîdare û debr
 Feyyazê rîyazê xelqê wel-emr!

Emrê te bî lefzê «Kun» du alem
 Mewcûd-î kîrîm, xerez çî adem
 Adem bî xwe yek ji herduwane
 Yek herfe ji emrê «Kun», fekane

Ew herfe heqîqeta miheqqeq
 Hem emre bî qudreta te hem xelq
 Eşbah-î mîressemin ji nasût
 Erwah-î mîwessemîn bî lahût
 Ev rûh û cesed bî cebr û îkrah
 Tezwîc-î buwîn bî emrê Ellah

Nasût-î eger çî rengsefale
 Lahût-î ji pertewa cemale
 Herfa ku me gotî, neqşê hûre
 Lê meqsed û maneya wê kûre

Zahir te eger numaye suxra
 Batın ewe neqşê xame kubra
 Mewcûde dî wê, şehadet û xeyb
 Meşhûde dî wê, sîyadet û cyb

(1) Aşîqê zar: Evîndarê rebenê qelsê perişan.. Dî be ku ev kelîme dî eslê xweda «Jar» be, lê bî şaşbûn «Zar» hatibe nivîsîn.

Fayda veren de, kendisinden yararlanan da sensin!
Şüphesiz hem isteyen, hem de istenensin!

Sensin sevgilinin yüzündeki aydınlık!

Zavallı âşıkın gönlündeki ateş yine sensin!

Mumsun ama ateş ve ışık çeşidinden değilsin,

Güneşsin ama perdelenmişsin gözlerden!

Evren tılsımının içinde definesin sen!

İnsan adından keşfedilen hazinesin sen!

Bu evren, bu insan ve görünen bu varlıklar,

Bu yaraltılan, senden gayrı bütün yaratıklar,

Hepsinin yönetimi ve geçimi seninledir,

Ey yaratışın ve emrin bahçesine feyiz yağdıran

Allah!.

Senin emrin «Ol» sözcüğüyle iki âlemi birden

Varlığa getirdi; gerçi amaç insandı.

Bu iki âlemden biridir insanın kendisi,

«Ol» ve »Oldu» emrinin bir harfidir (1).

İşte gerçekten gerçek olan, o harftir;

Hem o emir, hem de yaratış senin kudretine bağlıdır.

Cisimler maddeden resmedilmişler,

Ruhlar ise kutsallıkla nişanlanmışlar.

Bu ruhlarla cisimler cebirle, zorla

Çiftleştirilmişler Allahın emriyle.

Maddenin değeri gerçi düşüktür

Ama kutsallık, güzelliğin ışığındandır.

İşte bu harf, işlemesi ince bir nakıştır;

Gel gör ki amacıyla anlamı derin mi derin.

Gerçi görünüşte, sen onu en küçük olarak göstermişsin

Ama aslında o, en büyük kalemin nakşidir.

Görünen ve görünmeyen hep onda mevcuttur;

Erdem de, kusur da hep onda gözüktür.

(1) Şu anlamdaki âyete işaret ediyor: «Allah bir şeyi yaratmak istediği zaman, ona «Ol» der, o da hemen olur.»

Însan bî xwe hem zelame, hem nûr
 Adem jî te hem qerîbe, hem dûr
 Hindî weku cinsê alemîne
 Ew tabîê new'ê ademîne
 Ev renga felek hemî miezzem
 Ev çende melek hemî mikerrem
 Ev karîgeha ezîm û dewwar
 Ev barîgeha bedî'û seyyar
 Ev çende zemîn digel enasîr
 Ev renga arez digel cewahir
 Ev çende he nî'met û nefaîs
 Ev renga he me'kel û melabîs
 Ev çende he middea û metlûb
 Ev renga he miştêha û mehbûb
 Heywan û meadîn û nebatat
 Metlûb û meqasîd û mîradat
 Bîlcîmle jîbo mera lî karîn
 Fîlcîmle jîbo me ber dî barîn
 Heqqa, ku te xweş nîzam û rewneq
 Tertîb-î kîrîn jîbo me, elheq!
 Em xafîl û atîl û gunehkar
 Mayîne dî qeydê nefsê emmar
 Nînin me dî qelbê fîkr û zîkrek
 Na kîn bî zîmanê hemd û şîkrek (1)
 Xanî ku nehîn bî qelbê zakîr
 Barî! Bî de wî zîmanê şakîr!

(1) Zîmanê: Dî vê rêzê û rêza pey vêyada «Zebanê» bû, me lî şûna wan «Zîmanê» nivîsî.

İnsanın kendisi hem karanlıktır, hem ıfık;
 İnsan hem yakındır sana, hem uzak.
 Ne kadar evren çeşidi varsa,
 Hepsi insan çeşidine tâbidir.
 Hepsi muazzam bunca felek,
 Hepsi muhterem bunca melek,
 Dönüp dolaşan bu muazzam çark,
 Bu göz kamaştırıcı gezgin saray,
 Bunca yerler ve unsurları,
 Bunca ârazlar ve cevherleri,
 Bunca doyulmaz nimet ve değer,
 Ve bütün yiyeceklerle giyecekler,
 Bunca aranan ve istenenler,
 Bunca arzu edilen ve sevilenler,
 Hayvanlar, madenler ve bitkiler,
 Arananlar, amaç edinilenler ve muradlar;
 Hepsi bizler için işler hâldedir,
 Hepsi bizler için yük altındadır.
 Gerçekten güzel ve parlak bir düzen
 Düzenledin bizler için doğrusu sen!
 Biz gafiller, tenbeller, günahkârlar,
 Kötülük isteyen nefsimizle kayıthız.
 Gönümüzde taşımıyoruz senin fikrini ve de zikrini,
 Dilimizle de ödemiyoruz senin hamdini ve de şükürünü.
 Hânî, gönülden anmıyorsa eğer seni,
 Allahım! Ona şükredici bir dil ver!

II

GAZİKIRIN Û LAVAYÎYA JI XWEDÊRA

Ey şîkrê te cewhera zebanê!
Wey zîkrê te seyqela cenanê!
 Ey Wahîdê bê şerîkê yekta!
 Wey Wacîdê bê nezîr û hemta!
Ey Baqîyê bê zewalê daîm!
Wey Hadîyê bê fenayê qaîm!
 Ey xalîqê erd û asîmanan!
 Wey xalîqê cıme îns û canan!
Mîlk û melek û felek bî carek
Bîlcıme te çê kırım, tebarek!
 Subhaneke, kulleme xeletqe!
 Ehsente fe keyfe ma feletqe (1)
Herçî ku te çê kır, ey nikûkar!
Heryek dî hedê xweda sezawar

(1) Ev beyt gîş bî zarê Erebiye, mana wê eve: Çı qas tîştên ku te aferandîye, ez jîbo wan te pak u paqîj dî dêrım, ez hemîyan dî ecıbınım. Herçî tîştê kû te jî tunneyîyê anîye heyfîyê, jî tarîtiyê anîye ronahîyê; bî çî awayî te çê kırîbe te xweş çê kırîye, karên te hemî xweşın.

II

ALLAHA ÇAĞRI VE YAKARIŞ

Ey şükrü dilin cevheri olan Allah!

Ey anması gönlü parıldatan Allah!

Ey eşsiz, ortaksız, bir olan Allah!

Ey emsâlsiz, benzersiz var olan Allah!

Ey zevâli olmayan, daima var olan bakî Allah!

Ey fâni olmayan, kendi kendine var olan, doğru yolu
gösteren Allah!

Ey yerlerin ve göklerin yaratıcısı!

Ey bütün insanların ve cinlerin yaratıcısı!

Ülkelerin, meleklerin, feleklerin hepsini,

Maşallah, sen yarattın hepsini.

Her neyi yarattınsa güzel yarattın,

Her nasıl varlığa getirdinse güzel yaptın.

Ey işi güzel olan! Her neyi yarattınsa sen,

Her biri kendi yerindedir ve yerine lâyıktır.

Ev neh sedefêd-ı pır mırarî
 Durrêd-ı sefîd, şefaf û tarî
 Heftêd-ı mîsalê durrê xelten
 Herşêş cîhet û çîhar-ı erkan
 Hersê weledêd-ı pır mewalîd:
 Xezra û sema, dîgel meqalîd
 Lewh û qelem û sewabit û erş
 Heywan û nebat û maden û ferş
 Zahır kırım ev qeder sanayî'
 Peyda kırım ev qeder bedayî'
 Heryek jî edem kırım te peyda!
 Îbda'ı kırım te bê heyûla
 Fîlcimle: çı ewwel û çı axır
 Elqîsse: çı mı'mın û çı kafır,
 Heryek jî tera we bûne mezher!
 Ew renga dı wan tu bûyî mezmer!
 Bê hısnê te nîne wan wicûdek!
 Bê nûrê te nîne wan nımûdek!
 Hikmet ewe batnî û zahır!
 Qudret ewe xafî û hazır!
 Nînin te tecezzî-yû temekkun
 Emma we dı van dı kî tewettun
 Goya hemî cîsmekın, tu canî!
 Goya hemî şhrekın, tu xanî!
 Hısna teye zîneta hebîban!
 Reşka teye xeyreta reqîban!
 Meyla teye aşiqan dı kêşıt!
 Dêrdê teye dil jî ber dı êşıt!

Dolu inci olan bu dokuz sedef,
 Ak ve parlak inciler ve de siyahlar (1),
 Birbirine katılmış inciler gibi olan yedili (2),
 Her altı yön ve dört köşeler,
 Doğmuş olup da çok doğurgan olan üçler:
 Yani toprak, gök ve anahtarları,
 Levh, Kalem, arş ve sabit yıldızlar,
 Toprak, hayvanlar, bitkiler ve madenler;
 İşte bu kadar sanat gösterdin sen,
 Bunca güzel şey icadettin sen.
 Bunların hepsini yokluktan sen var ettin,
 İlk-maddeleri yokken nakşedip süsledin.
 Hulâsa: İster başlangıç, ister son olsun;
 Kısaca: İster inanan, ister inanmayanlar olsun;
 Hepsi sana öylece ayna olmuş,
 Sen de öylece onlarda gizlenmişsin.
 Güzelliğin olmasa, bir varlığı olmaz hiçbirinin,
 Işığın olmasa görünmezler bile.
 Hem gizli, hem de açık oluşunun işte budur hikmeti;
 Hem kayıp, hem de hazır oluşunun işte budur kudreti.
 Parçalanmak ve yer almak yoktur senin için,
 Fakat bunları kendine yer edinmişsin.
 Sanki hepsi bir vücut, sen de can;
 Sanki hepsi bir şehir, sen de han.
 Senin güzelliğinle süslenir sevgililer,
 Senden imrenerek rakipler gayrete gelir.
 Âşıkları çeken, senin çekimindir;
 Gönülleri sızlatan, senin derdindir.

(1) Sedeflerden maksatı, herhalde, güneşin çevresinde dönen dokuz gezegenin yörüngeleridir; incilerden maksat da, gezegenler.

(2) Yedili'den maksat,herhalde, «Büyük Ayı yada «Küçük Ayı» takımıdır.

Şêrîn te kire şekır lı Perwîz!
 Ferhad-ı jı rengê eşkê xûnrîz!
 Leyla te kire bela lı Qeys-î!
 Ramîn bı te ram-ı bû lı Weysi!
 Yûsif te çıra numa Zuleyxa?
 Wamıq te kusa gîhande Ezra?
 Şêxê weku pênce hec bijarî,
 Dîn kır te jibo keça kufarî! (1)
 Nîlûferê nazeperwerî kır!
 Ew jî te lı mîhrê muşterî kır!
 Balayê bîlînd te daye serwan!
 Pabendê bela te da tezerwan!
 Bîlbîl te kırım hezar-ı şeyda!
 Sorgul te kırım jı xarê peyda!
 Xweş rengê te da gîyayê sorgul!
 Xweş dengê te da newayê bîlbîl!
 Ronahî te da serê şemalan!
 Perwane kırım bı şewqê talan!
 Mehbûb-ı te çê kırım dı dilkeş!
 Meczûb-ı te pê kırım mişewweş!
 Ev îşq û mehebbeta dı dîlda
 Ev zulf û selasilê dı mîlda,
 Aya, ne te çê kırım mîqabil!
 Heryek te bı hev kırım mîadıl!
 Ayîne te çê kırım mîkerrer!
 Hîsna xwe dı wan te kır mîsewwer!
 Ayîne lı pêşê tûtîyan girt!
 Davek te lı pêşê kûvîyan girt!
 Ayîne, jı wan weye ku ave
 Ew eksê, jı wan weye ku tave

(1) Şêx: Şêxê Sen'anî ku lı du keça Padişahê Ermenîstan'ê çû û jibo wê çû dêrê, meyê ve xwar, gavenîya berazan kır, paşê jî keçkê kır mîsılman u revand anî. Feqîyê Teyran çîroka wî bı şê'r nivîsiye.

Şirin'i Perviz'e şeker yapan sendin;
Ferhad'a kanlı gözyaşları döktüren de sen.

Leylâ'yı Mecnûn'a sen belâ ettin;
Ramin'i Veysi'ye sen râm ettin.

Yusuf'u nasıl Züleyha'ya gösterdin?
Vâmık'ı neden Azra'ya kavuşturdun?

Elli hac edâ eden o şeyhi de,
Gâvur kızı için sen delirttin (1).

Nilüfer'i nazlı büyüten de sensin,
Büyütüp güneşe müşteri eden de sen.

Servilere o uzun boyu veren sensin,
Sülünlerin ayağını bağlayan da sen.

Kırmızı gülü dikenlerden çekip çıkararak sensin,
Ve sensin bülbülü bin deliye döndüren.

Gül bitkisine güzel rengini,
Bülbüle o güzel sesini veren de sen.

Mumların ucuna ışığı yerleştirensin,
Pervaneyi sevdâ ile talan edensin.

Dilberleri gönül çekici yaratıp yaratıp
Meczip âşıkları sersemletensin.

Gönülleri dolduran sevgi ve aşk,
Omuzlardan dökülen zülûf ve örgüler,

Seninle var olup yüzyüze durdu,
Seninle birbirlerine uygun düştüler.

Kendi güzelliğın yansısın diye,
Ardarda aynaları yaratan sensin,

Aynaları Tûtf'lerin önünde tutan da sen,
Canavarların yolunda tuzak kuran da.

Onlar aynayı su sanırlar,
O yansıyı da güneş ışığı.

(1) San'an Şeyhinin hikâyesini kastediyor.

Neqşê te dî bînın ew dî avê
 Na kın hezerê jî av û davê
 Lebteşne teleb dî kın zelalê
 Wî dane û damê zîlf û xalê
 Meqsûd-ı ku bû jî pêşve hazır
 Dê qesd-ı bî kın cemîê nazır
 Tûtî bî xwe, ma şekır dî rêjın?
 Herçî dî bihên, ewî dî bêjın
 Wê meqsedê mixteser dî bînın
 Pabende dî bın, gelek dî mînın
 Meqsûd û mîradê dîl tu şa'yî!
 Emma tu «Tudîllu men teşa» yî!
 Herçî te dî vê bî bî dalalê
 Pabende dî kî bî zîlf û xalê
 Herçî ku tu bîmî ser hîdayet
 Vêra bî girî, bî kî îneyet,
 Hazır wî dî bî meqamê malûm
 Ger xadîme wî dî gêrî mexdûm
 Bê secde te ey cenabê Mabûd!
 Adem kîre qîblegah û mescûd
 Îsa te kusa gîhande ewcan?
 Aya bî çî te hebandî ew can?
 Dersa ku bî xef te gote İdrîs
 Elbette dî çû meqamê teqdîs
 İblîs'ê feqîrê bê cîneyet,
 Hîndî te hebû dîgel îneyet
 Her rojê dî kîr hezar-ı taet
 Lewra ku te da wî îstîtaet
 Wî secde ne kîr lî xeyrê Mabûd
 Gêra te jî ber derê xwe merdûd
 Yek secde ne bîr lî pêgê exyar
 Qehra te kîre mixelledun-nar
 Elqîsse: jî hîkmeta te agah
 Ferdek me ne dî, tebarekellah!

Suda görürler senin nakşını,
Ve ne sudan sakınırlar kendilerini, ne güneşten.

Dudağı kuruyanlar duru su arar elbet,
Gel gör ki o benle zülûf tuzak ve yemdir.

Amaç önde hazır olunca,
Amaca yönelecek elbet her gören.

Tûtî'lerin şeker dili kendiliğinden mi?
Hayır... Ne duyarlarsa, onu söylerler.

Onlar o amacı yakın görür,

Ve bağlanır ayakları, takılıp kalırlar.

Gönlün amacı ve muradı sen şahsın,

Gel gör ki sen de saptırırsın dilediğini yolundan.

Ve yolundan saptırmak istediğin kimsenin

Ayağını zülûf ve benle bağlarsın.

Doğru yola getirmek istediğin,

Desteklemek, yardım etmek istediğin kimseyi de

Derhal bilinen makama götürürsün,

Ve hizmetçi bile olsa efendileştirirsin.

Ey tapınılan Allah! Sen, sana secde etmeden önce

Âdem'i kıblegâh yaptın, ona secde ettirdin.

Nasıl ulaştırdım yücelere İsa'yı!

Acaba o canı sen neden sevdin?

Gizlice İdris'e verdiği ders,

Onu kutsal makamlara götürecekti elbet.

Zavallı günahsız Şeytan,

Sen kendisine o denli yardımcıydın ki,

Günde bin ibadet ediyordu:

Çünkü sen güc vermiştin ona.

O, Tanrıdan başkasına secde etmedi;

Sen de onu tardettin kapından.

Bir defa olsun secde etmedi başkasının önünde;

Kahrın, onu ebediyyen ateşe çarptırdı.

Hulûsa: Senin hikmetinden anlayan

Bir tek fert görmedik, maşallah!

Îrfantelebêd-1 sahib îdrak
Der heqqê te gotî: «Ma erefnak»
Xanî bî nezaniya xwe der heq
Gumrah-1 bî bit, ne dûre, elheq
Îlla ku meger inîn Xweda bit
Ya raheberê wî Mustefa bit
Yareb! Tu bî heqqê Mustefa kî,
Xanî bî xwera tu aşîna kî!

İdrâk sahibi olup da irfan arıyanlar,
Senin hakkında, «Tanımadık» dediler.
Hânî, şu bilgisizliğiyle senin hakkında
Sapıklığa düşerse çok değil, inan.
Meğer yardımcısı Allah ola
Ya da rehberi Mustafa!
Allahım! Mustafa'nın hakkı için,
Hânî'yi kendine âşına kıl!

III

PESNÊ PÊXEMBER

Eşya bî heseb delîl û bîrhan
Na bîn çu meger wicûb û îmkan
 Wacib yeke, zatê Kibrîya'ye
 Mimkun pire, cem'ê masîwaye
Wî Wacibê mimkînat-ı berqe'
Mimkun wî jibo xwe kirne metle'
 Yanî ewî, vî bî bit mîberhen
 Hisna wî bî der kevit jî mekmen (1)
Gencîneyê cewherê bî bit faş
Sabit bî bitin jî neqşê, neqqaş
 Lê sen'etê wî Hekîmê zana (2)
 Neqşê ewî Qadîrê Tewana
Ne'dbû ku bî bit ewî rîsûmek
Layîq ewî dê hebit rîqûmek
 Herçî weku bûne, bê reqembû
 Lew ewwelê ma xeleş qelembû

(1) Ewî vî bî bit mîberhan: Ew Xweda bî van tîştan bî be bî delîl, van tîştan jî heyîya wîra bî bîn delîl.

(2) Zana: «Dana» bû, me li şûnê «Zana» nivîsi.

III

PEYGAMBERE ÖVGÜ

Varlıklar, deliller ve kanıtlara göre,
Asla zorunlu ve zorunsuz olmazlar.

Varlığı zorunlu olan birdir, o da Zat-i Kibriyadır.
Varlığı zorunsuz olanlarsa tüm yaratıklardır.

Yaratıklarla perdelenen o varlığı zorunlu,
Kıldı yaratıkları kendine doğuş ufku.

Ki varlığı bunlarla ispat edilsin,
Ve gizlenen güzelliği çıksın ortaya,

Faş olsun cevher definesi; meydana çıksın,
Nakşın varlığından varlığı nakışçının.

Fakat o bilgili Hakimin sanatı,
O güçlü ve kudretli nakışçının hüneri,

Kalabilir miydi tek bir resimle?
Ona lâyük bir yazı gerekliydi.

Var olanların hepsi yazısızdı,
Bunun için kalem oldu ilk yarattığı.

Ev ewwel û rûh û aqlê ewwel
 Hersêne bî ewwelê miewwel (1)
 Emma me ke wan jî hev tu tefrîq
 Ev renga ewan bî gêre tewfîq:
 Bê: «Şey'ekî wahîdîn bî carek»
 Te'dad û teeddud î'tîbarek (2)
 Ewwel bîrîqî jî hîsnê sermed
 Nûrek bûye maneya Muhammed
 Ew nûr-1 bî emrê Alîmul-xeyb
 Bû menşeê feyzê alema xeyb
 Erwah-1 jî maneya Pêxember
 Çê bûn, mesela nebat û şekker
 Bû eslê eslê cimle nefsan
 Nefsa sueda û nefsê nehsan
 Hemyan jî wî girtine teferru'
 Hemyan bî wî girtine temettu'
 Hêja ne zemîn, ne ev semabû
 Ew serwerê cimle enbiyabû
 Xelqa felekan jîbo wîra bû
 Secda melekan jîbo wîrabû
 Ew rehmetê cimle alemînbû
 Adem dî meyanê ma'û tînbû
 Pêxemberê cem'ê cuz'û kulbû
 Adem bî xwe hêj-1 av û gulbû
 Ew pencereye cemaîlê Barî
 Şemsa feleka dilêd-1 tarî
 Gava kete sûretê cîhanê
 Peyxemberê axirê zamanê,
 Wî berzexê mîmkînat û Wacîb
 Wî padîşehê li şiklê hacîb,

(1) Ev ewwel: Yanî qelem. Bî ewwelê: Bî çêbûna berî tîştên dîn.

(2) Î'tîbarek: Ev î'tîbarekîye, wîsa hatiye qebûlkirin. Yanî vana dî eslê xweda yekîn, lê çihê hatine têwkirin.

İşte bu ilk, ruh ve akhevvel,
 Bunların üçüdür ki «İlkler» kabul edilir.
 Fakat onları birbirinden ayırdetme,
 Şöylece onları bağdaştır:
 De ki: Hep birden bir tek şeydir,
 Sayılmaları ve sayılır olmaları itibarîdir.
 Ebedî güzellikten ilk defa parlayan,
 Bir ışıktı; onun anlamı da Muhammed'di.
 İşte o nurdur ki görünmeyenleri bilen Allahın emriyle,
 Görünmeyen evrenin feyzine kaynak oldu.
 Ruhlar, Peygamberin anlamından,
 Yaratıldılar; örneğin şeker ve bitki.
 Oldu tüm canlıların ilk kökü,
 Hem mutluların, hem günahkârların canlarının kökü.
 Hepsi ondan dallanma bulmuşlar,
 Hepsi onunla zevke ermişler.
 Henüz ne bu yer, ne bu gök vardı.
 Serveriydi o tüm Peygamberlerin.
 Onun içindi feleklerin yaratılışı,
 Meleklerin secdesi yine onun için.
 Âdem henüz su ve çamur içindeyken,
 O, bütün âlemler için rahmetti.
 Bütün cüz'lerin ve küllerin Peygamberiyken o,
 Henüz su ve çamurdu Âdem'in kendisi.
 Allahın güzelliğinin o penceresi,
 Karanlık gönüllerin feleğini aydınlatan o güneş,
 Dünyalı şekline girdiği an,
 Oluverdi son zamanlar Peygamberi.
 Valiği zorunlu olanla olmayanları ayırdeden o sınır,
 O vezir kılığındaki Padişah,

Mensûx-ı kırım wî dîn û millet
 Ma'lûl-ı kırım elîl û illet
 Fıkrî ku cîhan cemî'î kufre
 Kêşa ji nîbıwweta xwe sîfre
 Xelqê ku hebûn lı rûyê erdan
 Teklîf-ı kırım hemî bı merdan
 Xaqan bı xwe Hindoyê kemînbû
 Fexfûr-ı ji xwanê kase, çûnbû
 Qeyser bı qusûrîya xwe qasır
 Hazır geriya bı eynê basır
 Şahê Erebi elem ku ra kîr
 Kîsra'yê Ecem, eceb duta kîr
 Rom û Hebeş û Fîreng û Tatar
 Herçî ku ne kîr bı dîn-ı îqrar,
 Naçar-ı gelek bı şûr fena bûn
 Hetta ku hnek bı dîn teba bûn
 Pûtxane bı agirê dı şuştın
 Ateşgede cimlekî ve kuştın
 Gava ewî dîn kîr aşîkara
 Dawûdî-yû Sibtî-yû Nesara,
 Tewratê ewan ji bîr kîr ekser
 Încîl û Zebûr-ı çûn ji ezber
 İsa'yı dema dı xwendî Încîl
 Behsa wî dı kîr bı wehy-û tenzîl
 Go: «Mijde dı dım, Resûlê Emced
 Dê paşê me bê, bı navê Ehmed»
 Da'wa xwe dı kîr bı dest û ezman
 Destê wî bı şûr, û dev bı qur'an
 Xweşxîlqete, hem Resûle, hem Mîr
 Pırhîkmete, hem kîtabe, hem şîr
 Naxwande sebeq, mîderrîsê am
 Bê mal û menale, sahib-în'am
 Bê xeyl û heşem, bı xwe cîhangîr
 Bê tebl û elem, cîhan sedagîr

İptal etti tüm dinleri ve de kitapları
Gösterdi herşeyin kanıt ve nedenini.

Baktı ki dünya küfürle dolu,

Çekti peygamberliğinden bir sofraya,

Yer yüzünde bulunan bütün halkları,

Cömertçe o sofraya buyur etti.

Hâkan, pusuya yatmış bir Hindu idi.

Fağfur da kâsedan içişinden iki büklümdü.

Kayser kendi kusuruyla kısa kalmıştı,

Derhal gözüyle gören oldu.

Arap şahı bayrağı kaldırınca

Acem Kisra'sını da iki büklüm yaptı... Şaşılacak şey

Rumlardan, Habeşlerden, Frenk ve Tatarlardan,

Dini kabul etmeyen kimselerin,

Çaresiz çoğu kılıçla yok oldular.

Tâ ki bir kısmı dine katılınca dek.

Puthaneleri ateşle yıkardı,

Tapınaklarını yok etti tüm ateşperestlerin.

O, dini açıkladığı zaman.

Davut dininden olanların, Yahudî ve Hıristiyanların,

Tevrat'ı unuttu çoğu,

İncil ve Zebur da çıktı hatırlarından.

İsa İncil'i okuduğu zaman,

Vahiyle ve Allahın emriyle bahsederdi ondan.

Dedi ki: «Müjde veriyorum şanlı bir Peygamber,

Bizden sonra gelecek, adı Ahmed'dir»

Dâvasını elle ve dille yürütürdü o,

Elinde kılıç, dilinde Kur'an vardı.

Güzel yaratılışlıydı, hem Peygamber, hem Hükümdardı,

Hikmetliydi serâpa, hem kitabı, hem de kılıcı vardı.

Kamu öğreticisiydi, daha önce okumadan;

Mal mülk sahibi değil, iyilik sahibiydi.

Atsız ve maiyetsiz, oldu cihangir,

Doldurdu sesi dünyayı, davulsuz ve bayraksız.

Herçî te dî dî meger her-ew bû
 Leşger ji cinûdê «Lem terew» bû (1)
 Bê xeyme û barîgah û eywan
 Ewran ve dî da lî ser wî seywan
 Hîndî ku ji pêşve baxeberbû
 Ew gende ji piştve babeserbû
 Sîhdan ne dî ket ji wî lî erdan
 Vêkra dî bîhîstî sed xeberdan
 Goyende dî bûn dîgel, cematat
 Peywende dî bûn dîgel, nebatat
 Yek new'ê nema ji cînsê heywan
 Nîna bî nîbîwweta wî îman
 Îlla ku hînek ji îbnê Adem
 Bûn derxurê agirê cehennem (2)
 Elqîsse: Dî erd û asîmanan
 Hasîl: Dî cemî'ê îns û canan
 Ev bê meddedêd-î ummêta xwe
 Mîmtaz-î kîrîm bî hîmmeta xwe
 Wer'a wî we rengî dîn qewî kîr
 Şer'a wî sîratê mistewî kîr
 Alîm hemî şîbhê enbîyane
 Abîd hemî pêkve ewlîyane
 Ferdek ji sehabeyêd-î Kubber
 Pênsed ji delawerêd-î kuffar,
 Ew cîmle dîgel yekê seraser
 Ne'dbû bî mehabetê beraber
 Xelqê heye şîbheyek dî dînê
 Behsê bî cedel bî ket ji dînê,

(1) «Lem terew»: Ev parçekî ji ayetekiye, mana wê «We ne dî dîtin»; Xwdê dî vê ayetêda qala Şerê Huneyn'ê dî ke û dî bêje: «Me jîbo alîkariya Pêxember'ê xwe hînek sîpahan şand ku we wan ne dî dîtin».

(2) Agîrê: «Ateşê» bû, me lî şûnê «Agîrê» nivîsî.

Gördüğün herşey meğer O'ydu,
Ordusu görünmez askerlendendi. (1)

Çadırsız, hansız, saraysızdı o,
Gölgelliği bulutlardı.

Önden haberdar olduğu kadar
Arkadan da görürdü.

Ondan, gölge düşmezdi yerlere.
İşitirdi bir arada yüz konuşmayı.
Cansızlar da konuşurdu onunla.
Filizlenirdi bitkiler onunla.

Onun peygamberliğine inanmayan,
Kalmadı bir tek çeşit hayvan.
Yalnız Adem oğullarından bazıları,
Yem oldular Cehennem ateşine.

Kısacası: Yerlerde ve göklerde,
Hulâsa: Bütün insanlar ve cinlerde,
Onun şerefine denk gelecek birşey yok,
Ondan gayrı bize arka olacak kimse de yok.
Doğruluğuyla güçlendi din,
Şeriatıyla doğruldu yol.

Bilginlerin hepsi peygamber gibidir,
Abidlerin hepsi evliyalar gibidir.
Onun büyük sahabelerinin tek bir ferdi,
Gâvurlardan beşyüz yiğit sayılır.

Tüm gâvurlar bir araya gelsin, heybetçe
Bir tek sahabeye eşit değildir.
Onun dininden şüphe edenler için,
Dinini tartışıp eleştirenler için,

(1) Hüneyn savaşından bahseden «Allah yardımınıza, görmediğiniz askerler gönderdi» anlamındaki âyete işaret ediyor.

Qur'an û xeber çî mî'cizatın!
Ayat û sıwer çî beyyînatin!

Bûbekr û Umer çî xweş qerînın!
Usman û Elî eceb guzînın!

✽

Ey Padîşehê bîlîndepaye!
Xurşîdê felek nişîn û saye! (1)

Ne'tê te bî ilmê min mihale
Meddah-ı jibo te Zılcelal'le

Ez dê çî bî bêjim? Ey Şehînşah!
Wessafê teye kelimê Ellah

Şaha! jî tera xweş îsme «Yasîn»
Taha! jî tera tîlîsme «Tasîn» (2)

Her ev bese, ey Hebîbê Muxtar!
Barî jî tera bî jî te sond xwar (3)

Sed carî bî jî te, ey keremkar!
Ger dê me hebîn guneh dused bar,

Sed mertebe ger çî em xîrabîn,
Emma jî te naumîd-ı na bîn

Hetta bî gîhîte Xanî'yê jar
Napak û Pelîd û wacîbun-nar

(1) Saye: Sî. Yanî roja felekê bî qedrê xwe û bî rûmeta xwe jî te pîr kêmîre, lî bîn teye, wek ku tu lî serê rûnî, û ew wek sîya teye.

(2) «Yasîn» û Taha: Du navên Pêxemberin her yek di qur'anêda di serê sûrekîda hatiye. «Tasîn»: Ev du herfên Erebi'ne, weha tên nivîsîn: û «Tasîn» tên xwendin, di serê sûrekî

qur'anêda hatine, lê kes bî mana wan nî zane.

(3) Bî jî te: Bî jîna te, bî umrê te; ev îşarete bî alî ayeteki qur'anêve Ku Xwedê têda bî umrê Pêxember sond xwarîye.

Kur'an ve hadisler ne güçlü mucizelerdir!
Âyetler ve sureler ne açık delillerdir!

Ebubekir ve Ömer ne iyi arkadaşlarıydı onun!
Osman ve Ali ne seçkin yakınlarıydı onun!

Ey yüksek payeli Padişah!
Ey tahtı felek güneşi olan Padişah!

Benim bilgimle ne mümkün seni övmek!
Büyük güç sahibi Allaktır seni öven.

Ben ne diyeyim; ey Şehinşah!
Seni Allahın sözleri övdükten sonra?

Şahım! Senin için güzel addır «Yasîn» (1)
Tâhâ! Senin tılsımındır «Tasîn» (2)

Ey seçkin sevgili! Senin için şu yeter ki:
Allah senin hayatına andıçti. (3)

Yüz defa hayatına andolsun ki, ey işi iyilik olan!
Bizim ikiyüz yük çekse de günahlarımız,

Ve şu yüz derecelik kötülüğümüzle,
Yine senden ümitsiz olmayız bizler.

Hattâ şu zayıf Hânî bile,
Şu paklıktan uzak, kem kişi, şu ateşe müstahak olan
Hânî,

(1) Yasîn: Peygamberin bir adıdır, Kur'anın bir suresinin başında gelmiştir.

(2) Tâhâ: Peygamberin bir adı olup, bir surenin başında gelmiştir. İki Arap harfidir. Şöyle yazılır: « » ve «Tasîn» okunur. Bir surenin başında gelmiştir, anlamı bilinmemektedir.

(3) «Hayatına andolsun ki onlar sarhoşluklarında bocalıyorlar» anlamındaki âyete işaret ediyor.

Ew jî bî xîrabî-yû seyîni
Da'wa dî ketin bî ummetîni

Wî bed'emelê wekî kîlaban
Barî bî ke peyrewê sehaban

O da kötülüğü ve köpekliğiyle,
Ümmetten olduğunu iddia ediyor.

Köpeklerden farksız o kötü-işliyi de,
Allah sahabelerin yolunda götürsün.

IV

DAXWAZA MEHDERÊ JI PÊXEMBER Û DAXWAZA EFWÊ JI XWEDÊ

Ey wasîteyê wicûdê kewneyn!
Şayesteyê qurbê «Qabe qewseyn» (1)

Şahîngehê textekê Medîne!
Mî'cîz jî te ew qeder me dîne

Seyra felekan lî nîk te gavek
Fexra melekan jî te silavak

Şeqqel-qemera te yek îşaret
Zaxel-besera te yek îbaret (2)

(1) Qurbê qabe qewseyn: Nêzikiya bî qasê du kevanan; ev îşaret dî ke bî alî vê ayetêve: «Dî mî'racêde Pêxember bî qasê du kevanan nêzê Xwedê bû.»

(2) Şeqqel-qemer: Qetkîrîna Hivê; ev îşarete bî alî mî'cîza Pêxember ku wî bî îşaretekî hivê kîrîye du qet. Zaxel - beser; Şîmutîna çav; ev îşarete bî alî vê ayetêve: «Pêxember şeva mî'racê Xwdê dît çavê wî ne şîmutî.» Yek îbaret: Yek gotinekî, ku ew jî dî qur'anêdaye.

IV

PEYGAMBERDEN ŞEFAAT, ALLAHTAN DA AF

Ey iki âlemin varlığına yol açan!

«İki yay kadar» yaklaşmaya lâıyk olan! (1)

Medine tahtının Şehinşahı!

Senden o kadar mucize görmüşüz ki...

Senin için bir anlık iştir feleklerde yürümek

Ve senden bir selâmdır meleklerin kıvancı.

Ayı ikiye bölmek için bir işaretin yeter,

Ve bir sözcük yeter gözlerinin yanılmadığını

ispatlamaya (2)

(1) İki yay kadar: Peygamberin miraçta Allaha yaklaştığı me-safedir.

(2) Peygamberin gözlerinin yanılmadığı, söylediklerini ger-çekten miraçta gördüğü hakkındaki âyete işaret ediyor.

Ey Padîşehê serîrê «Lewlak»! (1)
 Ra be here asîmanê, çalak!
 Hazır jî tera Buraq û Refref
 Şatır bî tera Fırîşte ref ref
 Da ref'ı bî bîn jî ber te perde
 Bê perde dîgel Xwedê xeber de!
 Bêjê: «Tu Qedîr û Zılcelal'î»
 Bêjê: «Tu Qedîm û Layezal'î
 Em fanî-yû jar û miştexakîn
 Hadî ne tu bî, xwe em helakîn
 Ewwel te jibo çî da me tazîm,
 Danî lî serê me tacê tékrîm, (2)
 Teşrifê xîlafetê te da me? (3)
 Gava te emanêtê xwe da me,
 Malûmê tebû ku em nezanîn
 Qedrê wî emanetî nî zanîn
 Herçî te jibo me kîr îrade
 Yek zerre me lê ne kîr zîyade
 Haşa jî kemalê re'feta te,
 Dûre jî celal û rehmeta te
 Kufr û gunehan bî kî behane
 Lafîq te bî tîn... Eve şehane?
 Yekrûne lî nîk te kufr û îman
 Yeksûne lî nîk te xuld û nîran
 Qehra xwe bî kî eger tu zahîr
 Cennet lî me dê bî bîte agir

(1) Lewlak»: Ev serê gotinekî Xwedêye, mana wê «Eger ne tu bûya»; Xwedê jî Pêxember'ra gotiye: «Eger ne tu bûya mîn felekan ne dî aferand.»

(2) Tekrîm: Qedîrbilindî; ev îşarete bî alî wê ayeta ku dî bêje: «Me kurên Adem qedîrbilind kîr»

(3) Xîlafet: Wekîliya Xwedê; ev îşarete bî alî wê ayeta ku dî bêje: Xwedê soz da mîsî manên karbaş, ku dê wan dî erdêda bî ke wekil, çawa ku ên berî wan jî kîribû wekil...»

Ey «Levlâk» tahtının padişahı! (1)

Kalk ta çabucak göklere çık.

Emrine amadedir burak ve kanatlar,

Maiyetinde gelir saf-saf melekler.

Kalkıversin önünde tüm perdeler,

Perdesiz olarak konuş Allahla.

De ki: «Sen kudret ve azamet sahibisin»

De ki: «Hep vardın sen, hep var olacaksın.

Bizler fâniyiz, zayıfız, toprak seviyesindeyiz,

Helâk oluruz hepten, sen doğru yola götürmezsen.

Önce bizlere niye azamet verdin

Başımızın üzerine koydun şeref tacını, (2)

Vekillik şerefini verdin bizlere? (3)

•Oysa sen bize emanetini verdiğin zaman,

Sence biliniyordu bilgisizliğimiz,

Ve o emanetin kadrini bilmiyeceğimiz.

Her neyi irade ettinse sen bizim için,

•Ona bir zerre olsun eklemedik biz.

Hâşa senin sonsuz şefkatinden,

Uzaktır senin büyüklüğünden, rahmetinden,

Küfür ve günahları bahane etmek,

Ve sana lâyük olsun bu... Bu mu padişahlık?

Bir yüzlüdür senin katında küfürle îman

Eşittir senin katında cennetle cehennem.

•Sen kahrını gösterirsen eğer,

•Ateş olacak bizlere cennet.

(1) «Levlâk»: Allahın Peygambere yönelttiği bir hitabın başıdır. Bu hitabın tamamı şudur: «sen olmasaydın ben felekleri yaratmazdım.»

(2) «Biz insanoğlunu şerefli yarattık» diyen âyete işaretir.

(3) Şu âyete işaretir: «Allah, inanıp iyilik eden kullarını yer-yüzünde kendine vekil yapacağına söz verdi.»

Wer feyz-ı bî ket sehabê rehmet
 Dozex lî me dê bî bîte cennet
 Ger kafır û ger gunahekarın
 Bîlcımle jî te umîdewarın
 Kes nîne jî kafır û usatan
 Mezher ne bitın jîbo sîfatan
 Kafır buwîn em bî ismê «Qehhar»
 «Xeffer»e ku em kirin gunehkâr
 Kufre tu meger ne şî bî bexşî?
 Ger dê gunehan bî me bî nexşî,
 Dê şad-ı bî bîn lî me şeyatîn
 Mesrûr-ı bî bîn gelek melaîn»

••

Qet xîrete ey penahê alem!
 Qet laîqe, Ey şivanê adem!
 Ev gurgê leînê bed, serencam
 Jêkra bî ketın me şîbhê exnam?
 Elqîsse: Bî kî ku dêwê serkeş
 Tenha û tenê bî çîte ateş
 Fîlcımle: Me cımle xas û aman
 Asî-yû şeqî-yû natemaman,
 Têkra bî şefaeta xwe xas ke
 Vêkra me jî agîrê xılas ke

Ve feyiz yağdırırsa bulutları rahmetinin,
 Cehennem bizler için cennete dönecektir.
 Gerek gâvurlar, gerek günahkârlar,
 Hepsi senden umutludurlar.
 Gâvurlardan ve günahkârlardan kimse yoktur ki,
 Senin sıfatlarına ayna olmasın.
 Bizler «Kahredici» adıyla gâvur olduk,
 «Bağışlayıcı» adındır ki günahkâr kıldı bizleri.
 Sen küfrü de bağışlıyamaz mısın ki?
 Günahları üzerimizde nakşedecek olursan,
 Şeytanlar var sevinecek halimize,
 Ve sevinecek sayısız mel'un var.»

∴

Hiç hamiyet kârı mı ey âlemin dayanağı!
 Hiç yakışık alır mı ey insanların çobanı!
 Bu pis mel'unun, sonunda,
 Bizleri koyunlar gibi darmadağın etmesi?
 Kısacası: Öyle yap ki o serkeş dev,
 Yalnız ve tek başına gitsin ateşe.
 Hulûsa: Yakın ve uzak olan hepimizi,
 Günahkârları, bedbahtları ve kem kişileri,
 Şefaatinin içine al hepsini,
 Bizleri hep beraber ateşten kurtar.

V

DERDÊ ME

Saqî! Tu jibo Xwedê kerem ke
Yek cîr'e meyê dî camê Cem ke (1)
 Da cam-î bî mey cîhannuma bit
 Herçî me îradeye xuya bit
Da keşf-î bî bit lî ber me ehwal
Kanê dî bitî mîyesser îqbal?
 Îdbarê me wa gîha kemalê
 Aya buwe qabilê zewalê?
Ya her wehe dê lî îstîwa bit,
Hetta wekû dewrê munteha bit?
 Qet mîmkune ev jî çerxê lewleb:
 Talî' bî bitî jîbo me kewkeb,
 Bextê me jîbo mera bî bit yar
 Carek bî bitî jî xwabê heşyar

.....
.....

(1) Camê Cem: Qedeha Padişahê Îran'ê Cîmşîd, ku têda gelek tîştên dîr dî xuya, wek Telesqop'ê bûye. Hozan qedeha xwe jî dîrûbandîye bî wê qedehê.

V

DERDİMİZ

Sâki! Allah için lûtfet,
Cem kadehine koy bir yudum şarap. (1)
Kadeh şarapla dünyayı göstereceğin,
Görünsün dilediğimiz ne varsa.
Aydınlığa kavuşsun önümüzde durumlar,
Gelecek bizim için başarılı olacak mı, bilelim.
İşte kemale erdi talihsizliğimiz,
Acaba zevale yüz tuttu mu dersin?
Yoksa hep böyle olduğu yerde mi kalacak,
Son devir gelip çatıncaya dek?
Mümkün mü acep felek çarkından,
Bizim için de çıksın bir yıldız,
Bize yar olsun bahtımız,
Bir defada uykudan uyanıversin,
.....
.....

(1) Cem: Eski İran İmparatoru Cemşit. Kadehi teleskop gibi yıldızları gösterirmiş. Ozan kendi kadehini de onunkine benzetmiş.

Şûrê hunera me bête danîn
 Qedrê qelesa me bête zanîn
 Dêrdê me bî bîntin îlacê
 Îlmê me bî bîntin rewacê?
 Ger dê hebuwa me serfirazek
 Sahibkeremek suxennuwazek,
 Neqdê me dî bû bî sîkke meskûk (1)
 Ne'dma wehe bê rewac û meşkûk
 —Her çendî ku xalîs û temîzîn
 Neqdeyn-1 bî sîkkeyê ezîzîn—

.....

Xemxwarî dî kır lî me yetîman
 Tînane derê jî dest leîman

.....

Herçî bire şûrê destê hîmnet
 Zebt kır jî xwera bî mêrî dewlet

(1) Neqd: Zêr û zîv. Lî vîr bî mecazî dî mana bêjeda hatiye gotin.

Kılıcı ortaya konsun gücümüzün,
 Bilinsin kadri kalemimizin,
 Derdimiz deva bulsun,
 İlimiz revaca girsin?

Olsaydı eğer bir başyükseğimiz,
 İyilik sahibi bir şiir istiyenimiz

Bizim de külçemiz sikkeyle basılır, (1)
 Bu denli revaçsız ve şüpheli kalmazdı,
 —Ne kadar safi ve temiz olsalar da,
 Altın ve gümüş sikkeyle değer kazanırlar—

Biz öksüzlere acır,
 Namertlerin elinden kurtarırdı bizi,

Her kim ki himmet elini kılıca götürdüyse,
 Kendisi için devleti zabtetti erkeğe.

(1) Külçe, altın ve gümüş aşağıdaki bölümden de anlaşılacağı gibi mecazi olarak edebiyat anlamında kullanılmış.

Lewra ku cîhan wekî erûse
 Wê hukmê dî destê şûrê rûse
 Lê eqd û sîdaq û mehr û kabîn:
 Lutf û kerem û eta û bexşîn (1)
 Pîrsî jî dinê mîm ev bî hîkmet:
 «Mehra te çî?», gote mîm ku: «Hîmmet»
 Hasil Ku: Dinê, bî şûr û îhsan
 Tesxîr-î dî bit jiboyê însan
 Ez mame dî hîkmeta Xwedê'da
 Kurmanc-î dî dewleta dînêda
 Aya bî çî wechî mane mehrûm?
 Bîlcîmle jibo çî bûne mehkûm?
 Wan girtî bî şûr-î şehre şuhret
 Tesxîr-î kîrîm bîladê hîmmet
 Her mîrekî wan bî bezlê Hatem
 Her mêrekî wan bî rezmê Rîstem
 Bî'fîkir jî Erab heta ve Gurcan
 Kurmancîye bûye şîbhê bîrcan
 Ev Rûm û Ecem bî wan hesarî
 Kurmanc-î hemî lî çar kenarî
 Herdu terefan qebîlê Kurmanc
 Bo tîrê qeza kîrîne amanc
 Goya ku lî serhedan kîlîdî
 Her taife seddekin sedîdî

.....

(1) Mana vê rêzê û a berî wê eve: Dinê wekî bûke, hukmê wê jî dî destê şûrê tûjdaye, kî xwedîyê wî şurîbe ew jî xwera bûkê dî be; lê qencî û camêrî u bexşîn jî qelen û heqê marbîrîn û Kabîn'a bûkêne.. Nexu dî vê berê mîrov bî zor bûkê bine û bî ke malê xwe, paşê qencîya xwe bî ke.

Çünkü dünya bir gelin gibidir,
 Keskin kılıcın elindedir onun hükmü de.
 Fakat başlığı, çeyizleri, düğün hediyeleri;
 İyilik, cömertlik, lütuf ve bağıştır.

Ben hikmetle dünyaya sordum ki:

«Başlığın ne senin?» Bana dedi ki: «Himmet»

Kısacası: Dünya kılıçla ve iyilikle
 İnsana ram olur, boyun eğer.

Ben Allahın hikmetinde şaşakaldım:

Kürtler dünya devletinde,

Acep ne sebeple kalmışlar boynubükük,
 Hepsi birden niçin olmuş mahkûm?

Onlar kılıçla şöret şehrini fethetmişler,

Himmet ülkesine boyun eğdirmişler.

Onların her bir beyi Hâtem cömertliğinde,
 Ve Rüstem cengâverliğindedir her bir erkeği.

Bak, Arabistan'dan Gürcistan'a kadar

Kürtlüktür olmuş kaleler gibi.

Bu Rumlarla Acemler onlarla hisar olmuş,
 Kürtlerin hepsi dört kenarda yer tutmuş.

Her iki taraf, Kürt kabilelerini,

İmha oklarına hedef yapmışlar.

Sanki Kürtler sınır başlarında kilitmişler,
 Her kabile sağlam bir set gibidir.

.....

.....

.....

.....

Cıwamêrî-yû hîmmet û sexawet
 Mîrîni-yû xîret û celadet,
 Ew xetme jibo qebîlê Ekrad
 Wan dane bı şûr û hîmmetê dad
 Hındî jî şecaetê xeyûrîn
 Ew çende jî minnetê nefûrîn
 Ev xîret û ev ulûwwê hîmmet
 Bû manîê hemlê barê minnet
 Lew pêkve hemîşe bê tifaqın
 Daîm bı temerrîd û şîqaqın
 Ger dê hebuwa me ittifaqek
 Vêkra bı kira me inqiyadek

.....

 Tekmîl-ı dı kır me dîn û dewlet
 Tehsîl-ı dı kır me ilm û hikmet
 Temyîz-ı dı bûn jî hev meqalat
 Mîmtaz-ı dı bûn xwedan kemalat

Cömertlik, himmet, mertlik,
Beylik, hamîyyet ve yiğitlik,
Hep Kürt kabileleri için onaylanmıştır,
Onlar kılıçla ve himmetle ün salmıştır.
Cesarettten hamîyyetli oldukları kadar,
Minnetten de nefret ederler.

Bu hamîyyet ve yüksek himmettir ki,
Engel oldu minnet yükünü yüklenmelerine.
Bunun içindir ki hepsi her zaman ittifaksızdır,
Her zaman birbirlerine karşıdır ve parçalanırlar.
Olsaydı eğer bir ittifakımız bizim,
Hep birlikte bir birimize itaat etseydik,

.....

.....

O zaman dini de, devleti de ikmal eder,
İlmi de, hikmeti de elde ederdik.
Sözler o zaman birbirinden ayırdedilir,
Gerçek hüner sahipleri çıkardı ortaya.

VI

SEBEBÊ NIVÎSÎNA PIRTÛKÊ BI ZARÊ KURDÎ

Xanî jî kemalê bê kemalî
Meydanê kemalê dîtî xalî
 Yanî ne jî qabûl û xebîrî
 Belkî bî teessîb û eşîrî
Hasîl: jî înad, eger jî bêdad
Ev bîd'ete kir xîlafê mu'tad:
 Safî şemîrand, ve xwarî durdî
 Manendê durê lîsanê Kurdî,
Înaye nîzam û întizamê
Kêşaye cefa jîboyê amê
 Da xelq-î ne bêjîtin ku: «Ekrad
 Bê ma'rîfetin, bê esl û binyad
Enwaê mîlel xwedan kitêbin
Kurmanc-î tenê dî bê hesêbin »
 Hem ehlê nezer ne bîn ku: «Kurmanc
 Îşqê ne kîrîm jîbo xwe amanc

VI

KITABIN KÜRTÇE YAZILIŞ SEBEBİ

Hâni kemalsizliğin kemale ermesinden dolayı,
Kemal meydanını boş buldu.

Yani kabiliyetinden ve ehliyetinden değil,

Sadece hamiyet ve aşiret tutkunluğundan,

Kısacası: İnattan ya da çaresizlikten,

Mutat hilâfı olarak bu bit'atı işledi. (1)

Duruyu bir yana itip içti tortuyu,

İnci gibi olan Kürt dilini

Düzene koydu, intizama getirdi,

Böylece amme için çekti cefa,

Ki el demesin «Kürtler,

İrfansız, asılsız ve temelsizdirler.

Çeşitli milletler kitap sahibidir,

Sadece Kürtler nasipsizdirler»

Hem düşünce adamları demesin ki «Kürtler,

Amaç edinmediler aşkı.

(1) Yani herkesin tersine, bu kitabı Kürtçe olarak yazdı. Çünkü o zaman herkes Arapça ve Farsçaya meraklıydı, kitaplar o dillerle yazılırdı.

Têkda ne dî talibin, ne metlûb
Vêkra ne mihîbbin ew, ne mehbûb

Bê behrene ew jî îşqebazî
Farîx jî heqîqî-yû mecazî»

Kurmanc-ı ne pîr dî bê kemalın
Emma dî yetim û bê mecalın

Fîlcımle ne cahıl û nezanın
Belkî dî sefîl û bê xwedanın

Ger dê hebûya me jî xwedanek
Alîkeremek, letîfedanek,

Îlm û huner û kemal û îz'an
Şê'r û xezel û kîtab û dîwan,

Ev cins bî buwa lî ba wî mamûl
Ev neqd-ı bî ba lî nîk wî meqbûl,

Mın dê elema kalamê mewzûn
Alî bî kira lî banê gerdûn

Bîna ve rîha Melê Cızîrî
Pê hey bî kira Elî Herîrî

Keyfek we bî da Feqîhê Teyran,
Hetta bî ebed bî mayî heyran

Çı'bkım ku qewî kesade bazar
Nînin jî qumaşêra xerîdar

Xasma dî vê esrêda ku himyan
Maşûq û hebîbe bo me hemyan

Yanî j'tımayê dırav û dînar
Her yek jî mera we bûne dîldar,

Ger îlmê tamam bî dî bî pûlek
Bı'froşî tu hîkmetê bî solek,

Hep birlikte ne isterler, ne de istenirler
Hep beraber ne severler, ne de sevilirler.
Onlar aşkın tadından yana hepten nasipsiz,
Hakîkî ve mecazî aşktan da boştur»
Hayır... Kürtler o kadar kemalsiz değil,
Fakat öksüz ve mecalsizdir.
Hep birden bilgisiz ve cahil değil,
Sadece sefil ve sahipsizdir.
Olsaydı bizim bir sahibimiz,
Yüksek himmetli, incelikleri bilen bir sahibimiz,
İlim, kabiliyet, kemal, iz'an,
Şiir, gazel, kitap divan,
Bu çeşitler onun yanında geçerli,
Bu paralar onun yanında makbul olsaydı;
Ben o zaman manzum sözlerin bayrağını,
Dünya damının üstüne asardım.
Geri getirdim Cizreli Mela'nın ruhunu, (1)
Ve diriltirdim onunla Harirli Ali'yi. (2)
Fakî-yi Tayran'a öyle bir sevinç verirdim ki, (3)
Ebediyete kadar hayran kalırdı.
N'eyleyim ki pazar hayli kesattır,
Alıcısı yoktur kumaşın.
Özellikle bu çağda şu para kesesi,
Olmuş hepimizin dostu ve sevgilisi.

(1) XVI. yüzyılda yaşamış ünlü bir Kürt ozanıdır. «Divan» adlı çok değerli bir şiir kitabı vardır. Kürt edebiyatının şaheseri sayılan bu şiirler İstanbul'da, Suriye'de, Almanya'da ve Rusya'da basılmıştır.

(2) XI. yüzyılda yaşamış bir Kürt ozanıdır. Bir Divan yazmıştır.

(3) XVI. yüzyılda yaşamış bir Kürt Halk şairidir. San'an Seyh'inin hikâyesini manzum olarak yazmıştır. Bundan başka birçok şiirleri vardır. Özellikle «Gönül Kalk» şiiri halk arasında çok yaygındır.

Kes na kete mîterê xwe camê (1)
 Ra na giritin kesek nîzamê
 Weqtê ku me dî zemanê ev reng
 Fîlcimle lî ser diravê bû ceng,
 Hez kîr me bî bîne kîmîyager.
 Gava ku me dî ne bû mîyesser,
 Nîsfîyye me pêlekî amel kîr
 Tesfîyyeê cewherê dixel kîr
 Qelbê me ne kîr qebûlê hîle
 Qet bo xerezê ne bû wesîle
 Dîn çû, û ne ket bî dest me dînar
 Paşê jî neçarî bûyne seffar
 Sîfrê xweyê xef me eşkera kîr
 Qurtasîyebû, me lê dua kîr
 Da'wet gerîya bî sîdîq îcabet
 Bû wasîteyê qezayê hacet.
 Ev pûl-ı eger çî bê buhane
 Yekrûne û saf û bêbuhane
 Bê hîle û xurde, û tamamın
 Meqbûlê mîamela ewamın
 Kurmancîye sîrfe, bê gumane
 Zêr nîne, bî bîn «sîpîde mane»
 Sîfrê meyê sore aşîkare
 Zîv nîne bî bîn ku «Kêm'eyare»
 Neqdê me me bêje «Kem'eyare»
 Bê sîkkeyê şahê şehrewaye
 Ger dê bî buwa bî derbê menqûş
 Ne'dma wehe bê rewac û mexşûş
 Mehbûbe, bî kes ne nam-îzade
 Lew bextesîyah û namırade

(1) Mîter: Ronahî, roj; yanî kesekî ilmê ku wek camêye jî xwera nake roj û lî pey ronahîye wî na çê.

Kimse o kadehi kendine ışık öncüsü yapmaz,
Kimse düzene girmeye yanaşmaz.

Devrin böyle olduğunu gördüğümüz vakit,
Hep para için savaştığımızı gördüğümüz vakit,
Biz de kimyager olmaya heveslendik,
Ve mümkün olmadığını görünce de bunun,
Bir süre insafla hareket ettik,
Sahte olan cevheri temizledik.

Gönlümüz hileye razı gelmedi,
Aracılık etmedi garaz için aslâ.
Din gitti, altın da geçmedi elimize,
Sonunda çaresizlikten bakırcı olduk.

Çıkardık gizli bakırımızı açığa,
Boş sayfalar, üzerinde dua ettik.
Duamız doğru olarak kabul edildi,
İşimizin görülmesine vasıta oldu.

Bu mangırlar gerçi değersizdir,
Ama sade, temiz ve pahabiçilmezdir.
Hilesiz, hurdasız ve tamamdır,
Ve halkın alış-verişi için elverişlidir.

Hâlis Kürtçedir, şüphe götürmez,
Altın değil ki «Soluk kaldı» desinler.
Bizim kırmızı bakırımızdır, aşikâr
Gümüş değil ki «Eksik ayarlı» desinler.

Bu paramıza «Değersizdir» deme,
O şahlar öncüsünün sikkesinden yoksundur.
Eğer basılarak nakşedilseydi,
Böyle revaçsız ve karışık kalmazdı.

O, kimsenin adına mensup olmayan bir sevgilidir,
Onun için karabahtlı ve muratsızdır.

Qırtasiyeya me bê penahan
 Bê derbê qebûlê padîşahan,
 Ma'lûle lı ba gelek elıman
 Meqbûle lı ba gelek hekıman
 Lê hakumê weqtê marifetnak
 Mesmû'ı ne kır bı sem'ê îdrak
 Mîrê ku bı navê Mîrîza'ye
 Mehza nezera wî kîmiyaye
 Qelbêd-ı zexel diket belorî
 Pûlêd-ı dexel dı ket fılorî
 Sed barî hebın fılusê ehmer
 Derhal-ı dı ket bı yek nezer zer
 Î'layî dı ket bı qehrê, edna
 Ednayî dı ket bı lutfê, e'la
 Paşan dı gırıt wekî esîran
 Aza dı ketın wekî feqîran
 Her rojê hezarê bê newayan,
 Her lehze bı lutfê, sed gedayan,
 Zengîn dı ketın bı destê hîmnet.
 Hîkmet ewe na ketın çu mınnet
 Ger dê wî nezer bı da me carek
 Îksîrê teweccıha mıbarek,
 Ev qewl-ı hemî dı kırne eş'ar
 Ev pûl-ı hemî dı bûne dınar
 Emma nezera wî zêde ame
 Lew xasê nezer jı dil ne da me
 Ew rehmetê xase bo ewamê
 Yareb! Tu bı dî wî her dewamê

Biz arkasız insanların sayfaları,
 Padişahların sikkesiyle kabul edilmeden,
 Birçok bilginler nezdinde çürüktür,
 Birçok filozoflarca da makbûldür.
 Fakat zamanın hükümdarı, bilgili insan,
 Bizi dinlemedi idrak kulağıyla,
 Adı Mirza olan Bey, (1)
 —Ki bakışı sade kimyadır.
 Sahte gönlü billûra çevirir,
 Sahte mangırları da saf altına.
 Yüz yük kırmızı mangır olsa,
 Derhal sarıya çevirir bir bakışla,
 En yükseği, kahriyle en alçak yapar,
 En alçağı da lûtfuyla en yüksek.
 Paşaları tutuklar esirler gibi,
 Sonra azadeder fakirler gibi.
 Her gün binlerce yoksul ve çaresizi,
 Her an lûtfuyla yüzlerce dilenciyi,
 Zenginleştirir himmetinin eliyle,
 Bunun için minnet de yapmaz—
 Bir kez bize baksaydı eğer o,
 Mübarek teveccühünün iksirini çevirseydi bize,
 Bütün bu sözler şiir olur,
 Bütün bu mangırlar altına dönerdi.
 Fakat bakışı çok umûmîdir onun,
 Bu yüzden, gönülden özel bakış vermedi bize.
 O, amme için özel bir rahmettir,
 Sen ona devamlılık ver Allahım!

(1) Hakkârî beylerinden olsa gerek.

VII

MEYGER! MEYÊ TÊ KE

QEDEHÊ

Saqî! Bı ke camê asîmanî
Raha wekû rûhê cawîdanî

Da em bı kırım dîmaxê can ter
Yek lehze bı rahê rûheperwer

Saqî! Tu bı rêje camê mîna
Ava ku dı ket zemîrê, bîna

Şadab-ı bı gêre qelbê mehzûn
Medhoş-ı bı gêre aqlê mecnûn

Saqî! Bı ke kaseya mıcewher
Wê şîreyê ma'sera mitehher

Yaqûtê mızab û la'lê seyyal
Wî durrê xweşab û xemrê tellal

Durdaneyê xwe bı rêje navê
Yanî ereqa wekî gulavê,

Dem dem bı de destê meyperestan
Xelqê ku hinek jı dıl dı destan

VII

SAKİ, ŞARABI KADEHE DOLDUR

Sakî! Gök rengi kadehe doldur,
O, ebedî ruh gibi olan şarabı.

Ruh dimağını tazeliyelim biz,
Bir an, ruhu besleyen o şarapla.

Sakî! Mine rengi kadehe doldur
Gönülleri aydınlatıp gözlü yapan o suyu (1)

Mahzun gönlü sevinçli kıl onunla,
Deli aklı sersemleştire onunla.

Sakî! Cevher kâseye doldur
Temiz ma'serden çıkan o suyu. (2)

Eritilmiş yakutlu, seyyal la'lı
O inci hoşafı, çiğ taneleri gibi şarabı,
—Kendi dürdanelerini de içine dökerek—
O gül suyu gibi olan şarabı,

Zaman zaman meyperestlerin eline ver
Gönlünün bir parçası sevgililerin elinde olanlara.

(1) Yani onlara görme kabiliyeti veren, görmelerini sağlayan.

(2) Ma'ser: Üzümün sıkılıp sırasının çıkarıldığı yer.

Da camê dılan bî bit mîresse'
 Bezma terebê bî bit mîsenne'
 Vî meclîsê meyxuran mîdamî
 Mestane bî ke jî nû mîdamî
 Mîmkun ku jî feyzê bê nihayet
 Yek qetre bî bit lî mîn îneyet
 Neş'a qedeha meya mîrewweq
 Keyfa îneba rezê bî rewneq
 Ew renga bî ket dî nefîsê te'sîr
 Hasıl bî bitî dî qelbê teşwîr
 Yanî bî kevîte canê, şewqek
 Hetta bî gîhîte qelbê, zewqek
 Te'sîrê nefes bî bit jîbo mîn
 Teşrîhê qefes bî bit jîbo mîn
 Tesfîyyeê dil bî bit me hasıl
 Hevdeng-ı bî bîm dîgel enadıl
 Mîrxê dilê mîrde, bête perwaz
 Bê perde bî bit terane perdaz
 Dem şîhbetê bîlbîlan bî nalît
 Geh şîbhê enadılan bî kalît
 Ahan ku verê bî ket sehergah
 Hemware dîgel nesîmê hemrah
 Sed xunçeyê dil jî ber bî ker bîn
 Sosın bî zîman û baxeber bîn
 Bîşkoj-ı bî pîşkırın jî xaran
 xwînrêj-ı bî bîn demê hezaran
 Sorgul bî girîn bî eşkê şebnem
 Bîlbîl bî kenın lî rexmê hemdem
 Saqî! Bî de mîn şerabê gulgûn
 Bê dengê def û sedayê Qanûn
 Da şehne û mihtesib ne bînın
 Şahî bî cıvın, çu xem ne mînın
 Teşwîş-ı bî çın jî qelbê mehzûn
 Dîsan bî bîm ez jî nû dîgergûn

Gönüller kadehi nakışlansın onunla,

Meclisin coşkunuğu süslensin onunla.

Devamlı şarap içenlerin bu meclisini,

Her zaman yeniden mest eyle onunla.

Belki o zaman o sonsuz feyizden,

Benim de yardımına gelir bir damla.

O berrak şarabın kadehinin neş'esi

Şen bağın üzümünün verdiği keyif,

Öyle etki yapsın ki nefsim,

Gönlüme bir güzellik, tatlılık yayılsın.

Yani canım şevk ile dolsun,

Ve de gönlüm zevk ile.

Olsun benim de nefesimin bir etkisi.

Benim için inşirah mümkün olsun

Hasıl olsun gönlümün temizliği,

Bülbüllerle ses arkadaşı olayım ben de.

Şu ölü gönlümün kuşu uçabilsin

Nağmelerin sesi perdesiz olarak süslensin.

Bazan bülbüller gibi inlesin gönlüm.

Sızlasın bazan da andelipler misali.

Öyle ki, seherlerde «Ah»ları yollayınca

Her zaman, yoldaşı olan yel ile,

Bu «Ah»lardan açsın yüzlerce gönül goncası,

Zerrinler dile gelsin, konuşsun hepsi.

Goncalar çözülüversin dikenlerden,

Her zaman binlercesi kan rengi saçsın.

Gözyaşı döksün kırmızı güller çiğ damlalarından,

Arkadaşların inadına gülsün bülbüller.

Saki! Ver bana gül rengi şaraptan,

Davul sesi ve Kanun sadası olmaksızın.

Kâhya ve muhasip görmesinler,

Dağulsın gamlar, toplansın tüm sevinçler.

Tereddütler çıkıversin mahzun gönülden,

Ve yeniden bambaşka olayım ben.

Mexmûr-ı bî bım, bî kırme lafan
 Serxoş-ı bî bım, bî kım guzafan
 Bê keyf-ı ne şım çu ez bî bêjim
 Dîwane bî bım, duran bî rêjim
 Bedhal-ı bî bım sıran bî der dım
 Bê qal-ı jî batınê xeber dım
 Teşbihê Neyê bî kım terennım
 Tûtî sîfet ez bî kım tekellım
 Da keşf-ı bî bın jî mın keramat
 Meşhûd-ı bî bın lı mın meqamat
 Şu'be jî meqamê dil bî awaz
 Gulşen bî ketın guweşt û şehnaz
 Neyrengê jî xewrê dil bî aheng
 Sed rengê seda bî dım wekî Çeng
 Manendê Rubabê, bê kemance
 Deng bê jî defa me bê tebançe
 Zuhre bî bihêt newayê uşşaq
 Reqqase bî bit lı ewcê neh taq
 Sazê dilê kul bî zêr û bem bit
 Sazendeyê işqê Zîn û Mem bit
 Şerha xemê dil bî kım fesane
 Zînê û Memê bî kım behane
 Nexmê we jî perdeyê derînim
 Zînê û Memê jî nû ve jînim
 Ma'lûl-ı buwîn hebîb û aşiq
 Îro he wekî tebîbê hazıq,
 Derman bî kım ez ewan dewa kım
 Wan bê mededan jî nûve ra kım
 Derdê dı dilê Memê cegerrîş
 Zîn'a jî derûnê dil cefakêş
 Wê perdegeya efîfe, mestûr
 Wî bê gunehê jî tuhmetê dûr,

Sarhoş olayım, lâflar edeyim,
 Serмест olayım, güzâflar söyleyim.
 Çünkü keyifsiz olarak söyleyemem.
 Divane olayım ki inciler döktüreyim.
 Bedhal olayım, sırları açığa vurayım,
 Söz söylemeksizin içimden konuşayım.
 Ney gibi mırıldanayım,
 Tûtî misâli dile geleyim.
 Benden âşikâr olsun kerametler,
 Görünsün bana makamlar.
 Gönlümden çıkan makamlı ses dalları,
 Gülbahçesini Şehnaz makamıyla şenlendirsin.
 Ney gibi, ahenkle gönlümün derinliğinden,
 Çeng gibi yüz çeşit sada vereyim ben. (1)
 Rubab gibi Kemançesiz olarak,
 Çıksın davulumuzdan ses, tokmaksız olarak.
 Âşıkların sesini dinlesin Zühre yıldızı,
 Ve raksetsin dokuzuncu kubbenin zirvesinde.
 Yaralı gönlün sazı kâh yumuşak, kâh gür sesli olsun,
 Çalsın türküsünü Zin ve Memo'nun.
 Gönüldeki derdin şerhini kılayım efsane.
 Zin ve Memo'yu ederek bahane.
 Perdeden öyle nağmeler çıkarayım ki ben,
 Zin'i ve Memo'yu dirilteyim yeniden.
 Yar ve âşık hastalıklı olmuşlar.
 Bugün mütehassıs bir doktor gibi,
 İlâç getireyim, onları tedavi edeyim,
 O çaresizleri yeniden ayağa kaldırayım.
 Çiğlerinden yaralanmış Memo'yu,
 Gönlünün derinliğinden ıstırap çeken Zin'i,
 O perdeli, örtülü masum kızı,
 O töhmetten uzak Memo'yu, o günahsız,

(1) Çeng: Bir sazın adıdır.

Meshûr-ı bı kım bı terz û uslûb
 Mımtaz-ı bı bin mıhıbb-û mehbûb
 Ew renga bı kım jı nû serefraz
 Da bêne temaşeyê nezerbaz
 Dılber lı Memê bı kım girînê
 Aşiq bı kenın bı derdê Zîne
 Hemderd-ı bı kım bı wan sefayê
 Bê derd-ı bı kevne helwelayê
 Xelqê ku jı sine û jı dil saf
 Pakizesırışt û ehlê însaf
 Bılcımle bı kım jıbo me tehsın
 Bêjn ku: «Bı qencı hate tedwın»
 Xelqê jı «Yahıbbuhum», dıgergûn
 Herçı jı ezel buwı «Yuhıbbûn» (1)
 Da bën û bı kım hıkayetê gûş
 Hındeک bı kırım xwe pê feramûş
 Hındeک bı kırım bı can semaê
 Hın pê bı kırım jı dil wedaê
 Lê hêvı dı kım jı mistefıdan
 Herfan ne gırın lı mistefıdan
 Ev name eger xırabe, ger qenc
 Kêşaye dıgel wê, mın dused renc
 Nûbareye, tıfle, nûresıde
 Her qencı nehın qewı guzıde,
 Lê mın jı rezan ne kır temettu'
 Manendê dızan bı kım tettebbu'
 Nûrestê hedıqeyê fuade
 Masûme, effe, xanezade
 Nûbare eger şêrın, eger tal
 Metbûe jı rengê new'ê etfal

(1) «Yuhıbbuhum: Ev kelımeکیye jı ayetekı, mana wê «Xwdê wan dı evıne»; yanı kesên qencên ku Xwedê jı wan razıye. «Yuhıbbûn»: Ew Xwedê dı evının; ev jı kelımeکیye jı wê ayetê.

Öyle bir tarz ve üslûpla meşhur edeyim ki,
Seçilsin birbirinden sevilenler ve sevenler.

Yeniden onları öylesine yücelteyim ki,
Şahin bakışlılar temaşaya gelsinler.

Memo için ağlasın dilberler,
Zin'in derdine gülsün âşıklar.

Dertli kimseler onlarla sefa sürsün.

Dertsiz olanlar girsin kedere.

Göğüsten ve gönülden temiz olanlar,

Pâk huylu ve insaf sahibi insanlar,

Hep bizi tasvibetsin,

Herkes «Güzelce yazıldı» desin.

Bambaşka olan seven kimseler,

Ezelden beri sevenlerden olanlar,

Gelip dinlesinler hikâyeyi,

Onunla oyalansınlar bir zaman.

Bazıları candan dinlesin,

Bazıları da onunla gönülden veda etsin.

Yalnız bilginlerden rica ediyorum:

Öğrencilerin yanlışlıklarını açığa vurmasınlar.

Bu kitap ister kötü, ister iyi olsun,

Biz onunla ikiyüz ıstırap çektik.

Bu kitap turfandadır, yavrudur, yeni yetişmedir,

Gerçi çok seçkin olmasa bile.

Ben onu bağlardan derlemedim ki,

Hırsızlar gibi yanlışlıklarımı araştırsınlar.

Bu, gönül bahçesinin turfandasıdır,

Günahsızdır, masum ve asıldır.

İster tatlı, ister acı olsun turfandadır,

Çocuk çeşidi gibidir, o huydandır.

Mın hêvî heye jî ehlê halan
 Teqbîh-ı ne kın evan tefalan
 Ev meywe eger ne abîdare
 Kurmançîye, ew qeder lı kare
 Ev tîfle eger ne nazenîne
 Nûbare, bî mın qewî şêrîne
 Ev meywe eger ne pır lezîze
 Ev tîfle bî mın qewî ezîze
 Mehbûbe, libas û goşware
 Milkêd-ı mının, ne mîsteare
 Elfaz û meanî-yû îbarat
 Înşa'û mebanî-y» îşarat,
 Mewzû'û meqasîd û hikayet
 Mermûz û menaqıb û dîrayet
 Uslûb û sıfat û mane û lefz
 Esla ne kırın me yek jî wan qerz
 Bîlcımle netaîcêd-ı fıkrın
 Dûşîze û nûerûs û bîkrın
 Yareb! Me de destê xelqê nasaz
 Vê şahîdê dîrevayê tennaz (1)
 Ummîd-ı ewe jî ehlê îrfan:
 Ew dê ne gırın lı mın çu herfan
 Teşnî'ı ne kın, wekî xeyûran
 Îslah-ı bî kın lı mın qusûran
 Eshabê kemalê perdepoşın
 Erbabê xerez dı pır xuroşın
 Me'mûl-ı ewe jî ehlê razan:
 Ew dê ne kırın bî mın tınazan
 Ez pêlewerım, ne gewherîme
 Xudresteme ez, ne perwerîme

(1) Şahîd: Rınd, mexsed jê ev pirtûke. Dîlreva: «Dîlruha» bû me lı şûnê «Dîlreva» nivîsî.

Rıcam şudur hal sahiplerinden:

Kötülemesinler bu yavruyu.

Bu meyve sulu olmasa bile,

Kürtçedir, o kadarı yeter.

Nazenin değilse bile bu yavru,

Turfandadır, bana çok tatlı gelir.

Bu meyve çok lezzetli olmasa bile,

Bu yavru benim için çok azıdır.

Sevimlidir o, elbiseleri ve küpeleri

Benim mallarımdır, emanet değil.

Sözcükler, anlamlar, deyimler,

Şiir yapısı, cümle kuruluşu ve işaretler,

Konular, amaçlar, hikâyeler.

İşaretler, hayat hikâyeleri ve düşünceler,

Üslûp, sıfatlar, mâna ve kelimeler:

Bunların hiçbirini aslâ ödünç almadık.

Bunların hepsi fikrimin ürünleri.

Hepsi el değmedik gelinlik kızlardır.

Allahım! Sapık kimselerin eline verme

Bu nazlı, gönül kapan güzeli.

İrfan sahiplerinden umarım ki;

Hiçbir yanlışlığımı çıkarmıyacaktılar,

Teşni' etmiyecekler; hamiyetli insanlar gibi

Düzeltecekler kusurlarımı.

Kemal sahipleri kusurları perdeler,

Kin sahipleri ise coşkundur.

Sır sahiplerinden umudum şudur ki:

Alay etmiyecekler benimle

Ben gezgin satıcıyım, cevher satıcısı değil,

Kendi kendime yetişmişim, yetiştirilmiş değil.

Kurmancım û kohî-yû kenarî
 Van çend xeberêd-ı girdewarî,
 Îmza bî kırım bî hısnê eltaf
 Îsxa bî kın ew bî sem'ê însaf
 Eshabê xerez ku goh bî dêrın,
 Eyban bî kırım, lı mın veşêrın
 Ava rûwê şarî ne rêjun
 Ger mımkkune, yêkî qenc bî bêjun
 Seh-w-û xeletan ne kın teeccıb
 Te'wıl-ı bî kın jıbo teessıb

Ben Kürdüm, dağlıyım, kenardanım,
Derlediğim Şu birkaç sözü,
İyiliklerinden, lûtuflarından imzalasınlar,
Ve dinlesinler insaf kulağıyla.
Garaz sahipleri de dinlesinler,
Varsa kusurlarım örtsünler.
Ozanın yüzü suyunu dökmesinler.
Mümkünse bir iyisini söylesinler.
Yanlışlıklara ve unutkanlıklara Őaşmasınlar.
Hamiyet için doğruya yorumlasınlar.

VIII

PESNÊ MÎRÊ BOTAN Û HERDU XUŞKÊD WÎ SITÎ Û ZÎN

Neqqaşê sehîfeyê hikayet
Neqqadê sebîkeyê rîwayet

Kêşa bî vî terhî resm û ayîn
Lê da bî vî terzî derb û tezyîn:

Go: Padîşehk zemmanê sabîq
Ra bû dî hikûmeta xwe faîq

Ecnasê mîlel mitî'û mînqad
Nesla wî Ereb, Emîrê Ekrad

Textê wî Cızîr û bextî mes'ûd
Tali' qewî-yû meqamî mehmûd

Rom û Ereb û Ecem dî ferman
Meşhûre bî navê «Mîrê Botan»

Abaê îzam û cedd-û walîd
Mensûb û mîselselêd-ı Xalîd

VIII

BOTAN BEYİNİ VE İKİ KIZKARDEŞİ ZİN İLE SİTİ'Yİ TANITMA

Hikâye sayfasının yazıcısı,
Rivayet tablosunun eleştiricisi,

Şu plânla resim ve tablo çizdi,
Şu tarzda kalıbı bastı ve süsledi:

Dedi ki: Geçmiş zamanda bir padişah,
Çıktı, hükümdarlığında üstün olarak.

Çeşitli halklar ona itaat eder, boyun eğdi,
Soyu Arap, kendisi Kürt beyiydi.

Tahtı Cizre'deydi onun, bahtı da mutlu,
Makamı yüceydi onun, talihi güçlü.

Rumlar, Araplar ve Acemler emrindeydi,
«Botan Beyi» adıyla ün salmıştı.

Ulu ataları, dedesi ve babası,
Zincirleme olarak Halid'e mensuptular.

Cebbarê felek ji wî hezerkar
 Meslûle ji sellê seyfê Cebbar (1)
 Zîbendeyê mîlk û zeynê dînbû
 Navê wî Emîrî «Zeynîdîn» bû
 Mîrî ji wîra bî zîn-1 mewşûf (2)
 Zînet ji wîra bî dîn-1 ma'rûf
 Asarê şecaeta wî şahî
 Da girtî ji mahê ta bî mahî
 Mahîyyetê wî medarê dînya
 Şahîyyetê wî şîarê uqba
 Mîhtacê sexaweta wî Hatem
 Mexlûbê şecaeta wî Rîstem
 Hatem ji kemalê hîmmeta wey
 Tomarê sexaweta xwe kir tey
 Aql û huner û sexa û meydan
 Zebt û neseq û nîzam û dîwan,
 Dîndarî-yû dewlet û dîyanet
 Serdarî-yû sewlet û sıyanet,
 Meşhûne ji her yekê xezînek
 Meknûne ji her yekê defînek
 Bê usr-1 jibo wîra mîyesser
 Bê xusr-1 jibo wîra mîqedder,
 Enwaê newadır û cewahir
 Elwanê nefais û zewahir
 Mecmûeyê mîmkînatê meqsûd
 Wacîb kırîbûn lî nîk wî mewcûd
 Hasıl bî wî mîddea û metlûb
 Wasıl bî wî mîştaha û mehbûb

(1) Meslûle ji sellê seyfê Cebbar: Ji kêşana şûrê Xwedê hatîbû kêşan; di vê ferdêda du mana hene ku jêra di bêjin «Tewriye». Manakî ewbû ku me nivîsî, ya din jî mexsed têda ji şûrê Xwedê, Xalid'e; ev jî ji nasla wiye.

(2) Bî zîn: Bî nivê navê wî ku «Zeyn»e, jibo rastkırına qafiyê «Zin» hatiye nivîsîn.

Ceberrut felek bile sakırdı kendisinden,
 Çekilmişti Allahın kılıcının çekilişinden. (1)
 Hükümdarlığın ve de dinin süsüydü,
 O beyin adı «Zeynıdin» idi.

Beylik ona «Zeyn» ile vasıflanmıştı. (2)
 Zinet de ona «Din» ile tanınmıştı.
 O Padişahın yiğitliğinin izleri,
 Aydan aya kadar, kaplamıştı heryeri.
 Dünyanın ekseniydi kendisi,
 Padişahlığı ise ahret sembolü.
 Onun cömertliğine muhtaçtı Hâtem,
 Onun yiğitliğine yenilirdi Rüstem.
 Hâtem onun cömertliğinin büyüklüğünden,
 Kendi cömertliğinin evrakını toplayıp kaldırdı.
 Akıl, hüner, cömertlik ve meydan,
 Disiplin, birlik, düzen ve divan,
 Dindarlık, diyanet ve de devlet,
 Komutanlık, koruyuculuk ve de heybet:
 Bunların her birinden doluydu bir hazinesi,
 Bunların her birinden gizliydi bir definesi.
 Onun için zahmetsizce başarılmıştı,
 Ona zararsızca mukadder olmuştu.
 Her çeşit mücevher ve bulunmaz nesnelere,
 Her renkten nefis ve parlak değerler,
 Mümkün olan dileklerin hepsini,
 Allah mevcut kılmıştı onun yanında.
 Onun sayesinde kavuşulurdu arzulara, dileklere,
 Onun sayesinde kavuşulurdu hasretlere, sevilenlere.

(1) Burada «Tevriye» var. Çünkü Halid'e «Allahın Kılıcı» denirdi.

(2) «Zeyn» süs anlamındadır, beyin adının yarısıdır.

Sehna heremê ji nazenînan
 Cennet tîjîbû ji horîinan
 Horî wî dî cennetê gelebûn
 Xilman wî dî hezretê melekbûn
 Lê zadayê dûdemanê dewlet
 Nûbadeyê bosîtanê iffet,
 Şehzade dubûn lî nîk wî şahî
 Xursîd-î dubûn lî nîk wî mahî
 Yanî ku ji wî nejadê alî
 Hemsîre dubûn dî laubalî
 Yek serwê rîyazê rasitîbû
 Wê navê bî rasitî Sîfî'bû
 Ya dî ji dil û hînavê Mîr'bû
 Wê navê ji nîsfê navê Mîr'bû (1)
 Rawî wehe gote mîn mîemma:
 Ew horî bî navê Zîn mîemma
 Yek zêde şêrîn, zîyade mehbûb
 Yek rûhê qulûb û horî meqlûb
 Yek esmer û ya diwî zerîbû
 Yek horî-yû ya diwî perîbû
 Ew hor û perî dî bêbedelbûn
 Lewra ku ji nûrê Lemyezel'bûn
 Hîsna ruxê wan çu kes ne dibû
 Zêra ji cemelê sermedîbû
 Lêvla'l-û semen'îzar û gulrux
 Rewneq şikenê bî tanê xullux
 Zilfeyn-î mîsalê tayê Sînbîl
 Xeddeyn-î ji rengê rûyê sorgul
 Ew sorgul û sînbîlêd-î azad
 Bîşkiftî lî qeddê serwê şîmşad

(1) Navê Mîr «Zeynîdîn» bûye, ev bî herfên Erebî weha tê nivîsîn: « **زين الدين** », gava em nivê wiyê pêşîn jê bî qetînan dî be « **زين** », ev jî navê Zînê'ye.

Haremin sahanlığı nazeninlerden,
 Hurilerle dolu olan bir cennetti.
 Cennetinde huriler çoktu onun.
 Huzurundaki hizmetçileri de meleklerdi onun.
 Fakat devlet soyunun iki evlâdı vardı ki,
 İffet bahçesinin iki turfandasıydı.
 O şahın yanında iki sultan vardı.
 O mehtabın yanında iki güneş vardı.
 Yani o yüce soydan olan,
 İki kızkardeşi vardı, nazlı büyütilen.
 Biri doğruluk bağının selvisiydi,
 Adı da gerçek olarak «Siti»ydi.
 Öbürü Beyin can ve ciğeriydi,
 Beyin adının yarısıydı adı. (1)
 Hikâyeci bana muamma olarak şöyle dedi:
 O huri de «Zin» adıyla tanınırdı.
 Biri fazlasıyla şirin, son derece sevimli,
 Öbürü gönüllerin ruhuydu, hurilerden dönmeydi.
 Biri esmer, sarışındı öbürü,
 Biri huri, periydi öbürü.
 O huriyle periye paha biçilmezdi,
 Çünkü Allahın nurundandılar.
 Kimse eş görmemişti yüzlerinin güzelliğine,
 Çünkü ebedî güzelliktendi o güzellik.
 Dudakları ia'l, şakakları yasemin, yanakları gül,
 Parlaklığı utandırır ince ipekten elbiseleri.
 İki zülûf sünbül çiçeğine benzerdi,
 İki yanaksa kırmızı gül yüzünün renginden.
 O serbest kırmızı güller ve sünbüller,
 Açmıştı boylarında selvi ve şimşir gibi.

(1) Beyin adı Arapça olarak şöyle yazılır: « . . . » Bu-
 nun yarısını aldığımız zaman « . . . » çıkar, Bu da Zin'in adıdır.

Sorgul ji xweda li ser rehîstî
 Sinbil bî xwe pêkve da herîstî
 Hîsna xetê rux ji xettê yaqût
 Çaha zîqenê ji sîhrê Harût
 Goya kirîbû ji miskê bîzî
 Remmalê felek nîqat-1 rîzî
 Xal û nuqet û beyaz û humre
 Beyt û Hecer û tewaf û umre
 Ebrû ji kevanê qewsê eflak (1)
 Mîjgan bê guman ji sehmê semmak
 Sermayeyê wehşeta cînûnan
 Mermûze dî dehşeta uyûnan
 Mebhût-1 dî bûn dî tîrfetîl-eyn
 Keşşafê rimûzê hîkmetîl-eyn
 Cebhet dî numa ji terfê îklîl
 Goya li ufuq cenahê Cîbrîl
 Westayî li îstîwayê daîm
 Xurşîd-1 dî xîzmeta wî qaîm
 Herçî bî dîya rux û benagoş
 Fîlhal-1 bî der dî da jîbo hoş
 Gerden, te dî go dî destê saqî
 Qarûreye, pîrşerabê baqî
 Yan şîbhetê şûşeya nebatê (2)
 Yan mênbeê kanîya heyatê
 Serpence û naxunê mîhenna
 Roncîdeyê xatîrê mîhenna
 Xelqê ku dî dîtin ew kemergah
 Hazîr dî kîrîn ji xewrê dil «Ah»

(1) Kevanê: «Kemanê» bû, me li şûnê «Kevanê» nivîsî.

(2) Şûşeya: «Şîşeya» bû, me li şûnê «Şûşeya» nivîsî.

Kırmızı gül kendiliğinden yüzlerinde kök salmıştı,
Sünbüller de sarmaşık olarak boylardan sarkmıştı.

Yüz hatlarının güzelliği Yakut yazısından, (1)

Çene çukuru ile Hârut sihriyendi, (2)

Sanki ceylânın gerdanındaki misk kesesinden,
Feleğin falcısı yüzlerine noktalar serpmişti.

Benler, noktalar, ak ve kırmızı renkler,

Kâbe, Haccer-Esved, Tavaf ve Umre'ydi. (3)

Kaşlar felek yayının kemanından,

Kirpikler ise şüphesiz dik oklardandı.

Delilik vahşetinin sermayesi,

Gözlerin dehşetinde işaret buluyordu.

Varlıkların hikmetinin inceliklerini keşfedenler,

Bir anda şaşkına dönerdi gözlerinin dehşetinden,

Alın, tacın bir yanı gibi gözükür,

Ufukta Cebrail'in bir kanadı gibiydi.

Gök ortasında durmuş daima,

Onun hizmetinde bulunur güneş.

Yüzlerini gören, kulak memelerine bakan herkes,

Olurdu derhal akıl ve şuurdan.

Gerdan, sanırdın sakînin elindeki

Ebedî şarapla dolu olan şişedir.

Ya da Nebat şekerinin şerbeti gibi

Veya Hayat Çeşmesinin kaynağı gibi.

Kınalı parmak uçları ve tırnaklar,

Neş'eli gönüllerin ıstırabıydı.

Kemerin sarıldığı o belleri görenler,

Derhal çekerlerdi yüreklerinin derinliğinde «Ah»

(1) Yakut: Bir çeşit Arap yazısıdır.

(2) Çene çukurundan maksat, çeneyle alt dudak arasındaki çukurdu.

(3) Hacer - Esved: Kâbenin duvarındaki taş. Tavaf ve Umre: Haccın iki ibadetidir.

Zahir dı kırım ku zend û bazın
 Êdî ne dıman gılı û gazın
 Her çendî ku herdu şıbhê canbûn
 Ew herdu bı hısnê, tew'emanbûn
 Her çendî Sıtî we nazenînbû
 Lê Zîn ji mîsalê horînbû
 Her çendî Sıtî sitêre weşbû
 Lê Zîn bı ruxan heyîve geşbû
 Her çendî Sıtî wekî qemberbû
 Zîn Mihre sifet, zîyade terbû
 Ev herdu wekî du şevçiraxan
 Gava dı meşîne bax û raxan,
 Nalan dı kırım cemağ û heywan
 Talan dı kırım nebat û insan
 Kofî ji cewahıran mîkellel
 Koter ji netrıkan mîselsel
 Serbendê qeseb dı dan cebîne
 Aşiq dı mırın ji dest evîne
 Ev zînet û xeml û qışt û mendel
 Ez pêş û pes û yemîn û qenbel,
 Gava dı meşîn, perî digel wan
 Walîh dı kırım welî dı xelwan

*

Ger şêxın û ger mela û mırın
 Derwêş û xenî û ger feqırın
 Kes nîne ne talibê cemaîlê
 Kes nîne ne raxibê wîsalê
 Hın raxibê hısnê Layezal'ın
 Hın talibê qalıbê betalın
 Lêkîn hemîyan yeke yeqîn dost
 Ferqa ku heye ji mezzê ta post

Bilekleri ve bilezikleri gösterdikleri zaman,
Artık yer kalmazdı konuşmaya ve de serzenişe.

Her ikisi de ruh gibiydi gerçi.

Güzellik bakımından ikizdi ikisi.

Siti gerçi çok nazenindi.

Fakat Zin de cennet hurilerine benzerdi.

Gerçi Siti yıldız misâliydi,

Ama Zin'in yüzü parlak bir aydı.

Gerçi mehtap gibiydi Siti,

Fakat Zin de güneş gibiydi, daha tazeydi.

Gecelerin çıralarına benzeyen bu ikisi,

Bağlara ve bahçelere yürüdükleri zaman,

Hayvanları ve cansızları bile inletirler,

İnsanları ve bitkileri talan ederlerdi.

Kofileri mücevherlerle donatılmıştı, (1)

Kolyeler altınlarla zincirlenmişti.

Kofi kaytanlarının uçlarını sakaklarına getirirlerken.

Aşıklar ölürdü sevginin elinden.

Bu zinetler, süsler, zülüfler ve puşular,

Önden, arkadan, sağdan ve soldan sarkar.

O periler bu süslerle yürüdükleri zaman,

Tapınaklardaki evliyaları bile sersemletirlerdi.

••

İster şeyhler, ister hocalar, beyler olsun,

İster dervişler ister zenginler, fakirler olsun

Güzelliğe talip olmayan kimse yoktur,

Kavuşmayı arzu etmeyen kimse yoktur.

Kimisi tükenmeyen güzelliği arzu eder,

Kimi de boş vücudun talibi.

Fakat şüphesiz hepsinin dostu birdir,

Bütün fark, deriyle beyin arasındaki fark gibidir.

(1) Kofi: Kürt kadın ve kızlarının başlarına giydikleri fesin etrafında bağladıkları kuşaktır.

IX

RINDÎ Û EVÎN

Hindî ku dî qeyserê dî dinya
Vêk dane Xwedê meta'û kala
Mecmûê xezainêd-1 Qeyser
Hetta vigî duxmeya Sîkender,
Durrêd-1 defainêd-1 Xaqan
La'la ku dî xatema Silêman,
Her çendî zîyade têrbuhabin
Bîlcımlê bî cuz'ê hisnê na bin
Hisna lî ruxê Sîfî û Zînê
Bû behrekî agirê evînê (1)
Pêla ku dî girte pêl û mewcan
Roja dî kete hadîd û ewcan
Sed can û dil û ceger dî sotin
Xelqê bî mesel jî wan dî gotin
Şems û qemeran qîrane pêkve
Lew mîşterî ev cîhane pêkve

(1) Agirê: «Ateşê» bû, me lî şûnê «Agirê» nivîsi.

IX

GÜZELLİK VE AŞK

Dünyada ne kadar hükümdar varsa,
Hepsine Allahın verdiği metahlar, servetler,
 Kayserin bütün hazineleri,
 İskender'in radarına varıncaya dek,
Hâkanın definelerindeki inciler,
Süleyman'ın yüzüğündeki la'l,
 Ne kadar fazlasıyla pahalı olsa da,
 Hepsi birden güzelliğin bir parçasına bile değmez.
Sıfî ve Zin'in yüzündeki güzellik,
Aşk ateşinin bir deryasına dönmüştü.
 Dalgalanıp yükseldiği zaman,
Enginlere inip zirvelere çıkan o güneş.
Yüzlerce can, gönül ve ciğer yakardı,
Masal gibi anlatırdı onları halk.
 Güneş ve ay bir araya gelmişti,
 Bütün dünyanın alıcı olması bundan.

Seyyadê cemalê wan xezalan
 Seyyatê sedayê wan delalan
 Dellal-ı sîfet, geleg sîfet şêr
 J'efxan û ji naleyan ne bûn têr
 Rojan û şevan gelek dî nalîn
 Hetta ku dîgel melek dî kalîn

*.

 Hısna ne bitın çu hedd-û xayet
 Na bit ji xwe aşiqan nîhayet
 Lê aşiq û bulhewes cudane
 Hın faîdexwaz û hın fîdane
 Canantelebın hınek jıbo can
 Hın cantelebın jıboyê canan
 Hın weslehebîn ji rengê Tacdîn
 Hın derdeguzîn wekî Mem û Zîn

O ceylânların güzelliğinin avcıları,
O güzelliğin sadalarının şarkıcıları.
Çoğu tellal gibi, kimi de arslan gibi,
Fıganlara ve iniltilere doymadılar.
Gündüzleri ve geceleri çok inlerlerdi,
Öyle ki onlarla birlikte sızlanırdı melekler.

❖

Sonu olmayan sınırsız güzelliğin,
Zaten sonu gelmez âşıklarının.
Fakat âşıklarla arzu sahipleri ayrıdır,
Bir kısmı faydalanmak ister, öteki feda olmak.
Bazıları canları için ister cânanı,
Bazıları da cânanları için verir canı.
Kimisi kavuşmak ister, Tacdin gibi,
Kimi de derdi seçer, Memo ve Zin gibi.

X

SALİXDANA MEMÊ Û TACDÎN

Da bêne bî ser hîkayeta pêş:
Xelqê ku jî derdê işqê dîrîş,
Her çendî ku bê hed û kıyasbûn
Amî-yû xewadım û xewashbûn

Lêkîn jî xewadımêd-ı mımtez
Sed lawê sehêqed û serefraz
Her yek dî meqamê hısnê, rojek
Her yek bî kelâmê sînesojek

Her yek bî kemalê bedremahek
Her yek bî cemalê sedrê şahek
Ew jî hemî aşiqın dî talıb
Ew jî hemî talıbın dî raxıb

Lêkîn ne bî dîtin û şehadet
Belkî bî bîhîstin û rîwayet.
Bîlcıme dî xızmeta Emîr'bûn
Fîlcıme jî sırrê hev xebîrbûn

X

MEMO VE TACDİNİ TANITMA

Dönelim biz hikâyenin başına:

Aşkları derdinden gönlü yaralı olanlar, (1)

Gerçi sayısız ve ölçsüzdüler,

Sıradan adamlar, hizmetçiler ve seçkindiler.

Fakat seçkin hizmetçilerden,

Yüzlerce fidan boylu ve açık alınlı genç vardı.

Güzellik yönünden her biri bir güneş,

Her biri konuşmasıyla göğüsleri yakardı.

Her biri kemaliyle bir dolunay,

Her biri güzelliğiyle padişah göğsü.

Onlar da hep âşık ve istekliydi,

Onlar da hep hevesli ve arzuluydu.

Fakat görerek ve tanık olaraktan değil,

Ancak duymakla ve rivayetle bilirlerdi onları,

Hepsi Beyin hizmetindeydi,

Hepsi bir birinin sırrından haberdar.

(1) Siti ve Zin'in aşkları derdinden.

Serhelqeyê wan perîmîsalan
 Sertacê ewan melexîsalan
 Tacdîn-1 dî gotinê cıwanek
 Gohderz'ê zemanê pehlewanek
 Nesl û neseb û heseb eyanbû
 Serdefter û serwerê kuranbû
 Babê wî dî gotinê Sîkender
 Lekîn Ereban dî go Xezenfer
 Lewra ku bî şêrî şîbhê şêrbû
 Roja şerê ew hezar-1 mêrbû
 Tacdîn du bîra hebûn dî qellaş
 Manendê du şahîbazê cemmaş
 Daîm dilê dijminan dî sotin
 Yek Arif, û yek Çeko dî gotin
 Emma wî jî cimle xas û aman
 J'ew çende bîra û bab û maman,
 Lawek kîribû bîra jîbo xwe
 Nê.. Ez xeletim.. Çîra jîbo xwe
 Roja ku ewî bîra ne dîta
 Teşbîhê şeva çîra ne dîta
 Dinya lî wî têk dî bûye tarî
 Rojbû ku lî wî dî kîr tewarî
 Enbazê fereh, şerîkê xembû
 Sergeştayê xem bî navê Mem'bû
 Mem jî lî wî aşîqek temambû
 Ne şîbhê bîra û bab û mambû
 Her çendî birayê axiretbû
 Te d'go ku dinê û axiretbû
 Tacdîn weledê Wezîrê Dîwan
 Mem jî xelefê Debîrê Dîwan
 Ew herdu cıwan, we lêkî aşîq
 Ew herdu bîra, we pêkve sadîq

O peri gibi gençlerin ön sıralarında,
O melek huyluların baştacı olan,
Tacdin adında bir genç vardı,
Kahramanlıkta zamanın Gohderz'iydi. (1)
Soyu, nesebi, asaleti belli,
Delikanlıların baştacı ve önderiydi.
Babasına derlerdi İskender,
Fakat Araplar ona Gazenfer der.
Çünkü kılıç kullanmakta arslan gibi,
Savaş günü bin erkeğe bedeldi.
Tacdin'in iki kardeşi vardı, ikisi de kurnaz.
Kuşları kapıp uçan şahinler gibi.
Her zaman düşmanların gönlünü yakarlardı,
Birin Arif, diğeri Çeko idi adı.
Fakat Tacdin herkesten ve bütün yakınlarından
O kadar kardeş, baba ve amcalarından,
Bir genci kendine kardeş yapmıştı,
Hayır... Yanlıyorum ben... Çıra yapmıştı kendine.
Kardeşini görmediği gün,
Çıra görmeyen geceye döner,
Dünya ona karanlık olurdu hepten,
Güneşti çünkü kardeşi, uzaklaşmıştı ondan.
O, Tacdin'in sevinç arkadaşı ve gam ortağıydı,
Başı dertli bir gençti, adı da Memo.
Memo da ona tam tutkun,
Kardeş, baba ve amca gibi bile değildi.
Gerçi ahret kardeşiydi ikisi,
Ama sanırdın ki dünya ve ahrettir ikisi.
Tacdin Divan Vezirinin oğluydu,
Memo da Divan Kâtibinin.
O iki genç, fakat birbirine tutkun kardeş,
O iki kardeş ve birbirine bağlı dost,

(1) Gohderz: Eski bir Kürt kahramanıdır.

Yek Qeys'ê zemanê, yêk-1 Leyla
 Yek Wamiq'ê esre, yêk-1 Ezra
 Ew yarê jî dîl, ne serserîbû
 Reh şibhetê mîhr û Mîşterî'bû

Yarî û bîrayî û muwaxat
 Na bîr bî rîyâî-yû meqalat
 Yarî ne hêsanîye, cefaye
 Meqsûd-1 jî yariyê wefaye
 Axir tu eger ne kî wefayê,
 Ewwel me de ber xwe wê cefayê

Zamanın Mecnunu ve Leylâ'sıydı,
Biri çağın Vamık'ı, diğeri Azra'sıydı.
Onlar gönülden dosttular, başıboş değil
Aynen güneş ve Müşteri yıldızı gibi.

*

Dostluk, ahablık ve kardeşlik,
İkiyüzlülükle ve lâfla olmaz,
Dostluk kolay değil, zordur,
Dostluktan maksat da vefadır.
Sonunda vefa göstermiyeceksen eğer,
Başlangıçta göze alma o cefalı işi.

XI

PÎROZKIRINA NEWROZ Û SERSALÊ

Xellaqê cîhan'î feyzê fitret
Hey'atê felek bî wechê qudret
 Bê qalib û bê mihît û mîqyas
 Bê alet û bê mîşîr û mîqras
Ev çende mezzem û midewwer
Ev renga misenne'û mikerrer
 Înane bî me'reza wicûdê
 Kêşane bî menzera şihûdê
Hikmet ewe ev hemî lî karin
Hindek dî peya û hin sıwarin
 Hindek dî betî'û hin serîn
 Hindek dî mûn û hin menîn
Hin midbırın ew, hinek midebber
Hin mîqbılın ew, hinek mîqedder
 Hin katıbın ew, hinek dî ustad
 Hin mırıbın ew, hnek dî cellad
Hin Rojeperest û hin şebefrûz
Hin xusserevîn û hin xemendûz

XI

YILBAŞI VE NEVRUZUN KUTLANILIŞI

Dünyanın yaratıcısı, tabiat feyzinden,
Felek çarkını güçlü bir şekilde,
Kalıpsız, ölçeksiz ve pergelsiz olarak,
Âletsiz, işaretsiz ve makassız olarak,
Böylesine muazzam ve yuvarlak,
Böylesine süslü ve sıra sıra,
Varlık sergisine getirmiş,
Seyir sergisine sunmuştur.

Bu hikmetledir ki hepsi iş başında,
Bir kısmı yaya ve bir kısmı süvarî.
Kimi ağır yürüyüştü, kimi de hızlı,
Kimi yardımcıdır, kimi de sağlam.

Kimi yönetir, kimi de yönetilir,
Kimi bize doğru gelir, kimi ölçülür.
Bir kısmı yazıcıdır, bir kısmı öğretici,
Bir kısmı cellâttır, bir kısmı çalgıcı.
Kimi güneşe uyar, kimi de geceyi aydınlatır,
Kimi kederleri dağıtır, kimi gamları toplar.

Hindek dî mîsalê Zîn zerîne
 Hîn şîbhê Memê dî mîşterîne
 Bîlcimle mîseyqel û minîrîn
 Hîn padîşehîn, hînek wezîrîn
 Hindek jî teherrîka tebîî
 Ew têne bî nuqteya rebîî
 Tecdîd-î dî kîn jîbo me salê,
 Gava wekû têne î'tîdalê

Zanayê mîemmerê kuhensal (1)
 Ev renga he go jîbo me ehwal
 Go: Adetê pêşiyê zemanan
 Evbû lî hemî cî-yû meknanan:
 Weqtê wekû şehsîwarê xawer
 Tehwîl-î dî kîr dî mahê Azer (2)
 Yanî ku dî hate bîrcê Şersal
 Qet kes ne dî ma dî mesken û mal
 Bîlcimle dî çûne der jî malan
 Hetta dî gîhîşte pîr û kalan
 Roja ku dî bûye îd û newroz,
 Tazîmê jîbo dema dîlefroz,
 Sehra û çîmen dî kîrne mesken
 Beyda û dîmen dî kîrne gulşen
 Xasma ezeb û keçêd-î bakîr
 Elgîsse: Cewahirêd-î nadîr
 Têkda dî mîzeyyen û mîlebbes
 Vêkra lî teferrîcê mîrexxes
 Lêkîn ne bî tuhmet û bî mînnet
 Belkî bî terîqê şer'û sunnet

(1) Zana: «Dana» bû, me lî şûnê «Zana» nivîsî.

(2) Mahê Azer: Hîva Adarê. Roja 21'ê Adarê roj ve dî gere,
 ew roj Newroz'e.

Bir kısmı Zin gibi güzeldir,
 Bir kısmı Memo gibi alıcı.
 Hepsi parlak ve aydınlatici,
 Kimisi padişahdır, kimi de vezir.
 Bir kısmı tabîî hareketten,
 Bahar noktasına gelir.
 Bizim için tazelerler yılı,
 Bilinen yerlerine geldiklerinde.

Yılları eskimiş yaşlı bilgin,
 Bize şöyle anlattı durumu:
 Dedi ki: Eski zamanların geleneği
 Şuydu her yerde ve her zaman.
 Doğu şehsüvarı olan güneş.
 Mart ayında döndüğü vakit,
 Yani yılbaşı burcuna girdiği zaman,
 Hiç kimse kalmazdı evlerde, meskenlerde.
 Hepsi çıkardı evlerden dışarı,
 Yaşlı erkek ve kadınlara varıncaya dek.
 Bayram ve Nevruz günü gelince,
 Gönülleri aydınlatan o ânın saygısı için.
 Halk kırları ve çimenlikleri mesken edinir,
 Ovaları ve tarlaları gülşene çevirirdi.
 Özellikle bekârlar ve bâkire kızlar,
 Kısacası o nâdide cevherler,
 Hepsi süslenmiş ve güzel giyinmiş,
 Hepsi seyretmeye izinli olarak,
 Fakat tölmetle ve minnetle değil,
 Din yolunda ve sünnete uygun olarak,

Lewra ku ewan xerez ji geştê
Meqsûd-ı ji çûniya bî deştê,
Ewbû ku: Çı talib û çı metlûb
Yanî du teref, mihîbb-û mehbûb
Ev herdu celeb ku hev bî bînin
Kufwêd-ı xwe ew jibo xwe bînin

Çünkü kıra çıkmaktan maksatları,
Ovaya inmekten amaçları,
Şuydu ki: Gerek istiyen, gerekse istenenler,
Yanı sevenler ve sevilenler,
Birbirlerini görsün,
Ve seçsin her biri kendi dengini.

XII

DERKETINA BAJARÎYAN BI DEŞTÊ, JIBO SERSAL Û GEŞTÊ

Dewra felekê jî bextê feyroz
Dîsan ku numa jî nûve Newroz
 Mebnî lî wî adetê mîbarek
 Şehrî û sipahîyan bî carek
Bajêr û kelat û xanî ber dan
Teşbîhê bî nejdîyan û cerdan
 Sef sef dî meşîne koh û deştan
 Ref ref dî xuşîne seyr û geştan
Esnafê umem, sîxar û kubbar
Qet'a ve ne ma dî şehre deyyar
 Hindek bî peyayî çûne baxan
 Hindek bî sıwarî çûne raxan
Hindek bî tebaî-yû bî kesret
Hindek bî hevalî-yû bî wehdet
 Ra bûne ve xanım û xewatîn
 Wan jî tîjî gul kırım besatîn
Horan kîre meskenê xwe cennet
Bê perde û bê melal û minnet

XII

ŞEHİRLİLER YILBAŞINDA KIRLARA ÇIKIYORLAR

Feleğin dönüşü mavî bahttan,
Gösterince yeniden Nevruzu,
 O kutlu geleneğe uygun olarak,
 Şehirlilerin ve askerlerin hepsi,
Terketti şehri, kaleleri ve evleri.
Avcılar ve talancılar gibi,
 Saf saf tepelere ve ovalara yürüdüler,
 Kafile kafile gezmeye ve seyretmeye döküldüler.
Her çeşit insan, küçükler ve büyükler,
Hep gitti, şehirde kalmadı hiç kimsecikler.
 Bir kısmı bağlara gitti, yürüyerek.
 Kimi de dağ eteklerine yöneldi, atlı olarak.
Bir kısmı birlikte ve çoklukça,
Kimisi arkadaşlarla, kimi yalnızca.
 Kalktı hanımlar ve de hatunlar,
 Onlar da güller gibi bahçelere doldular.
Huriler cenneti kendilerine mesken edindi.
Perdesiz, minnetsiz ve üzüntüsüz olarak.

Dûşîze û duxter û ruwalan
 Pakîzeîzar û zîlf û xalan
 Etrab û kewalbêd-î ezra
 Mirdan û mirahîqêd-î zîba
 Eshabê qumaşê lutfê ruxsar
 Erbabê metaê hısnê dîdar
 Wan lêk dî kırım metaê yek erz
 Texmîn dî kırım bî tûlê wel-erz
 Sewdakîrê îşqêbûn dî bazar
 Hem bayîê hısn û hem xerîdar
 Sersalî û bakır û ruwalan
 Sedsalî-w cıwan û pîr û kalan
 Sersalê lî resm û rahê mahûd
 Gêrane dî çû meqamê mehmûd

Bâkire kızlar ve delikanlılar,
Zülüfleri, benleri ve şakakları temiz olanlar,
Delikanlılara yaşıt tombul memeli kızlar,
Erginlik çağına yeni gelen güzel, tüysüz delikanlılar,
Yüz güzelliğinin kumaşına sahip olanlar,
Güzellik metanın sahipleri,
Birbirlerine metalarını gösterirlerdi,
Enine ve boyuna gözden geçirirlerdi.
Bunlar aşk pazarındaki sevdalıları,
Güzelliğin hem satıcıları, hem de alıcılarıydı.
Yıbaşular, bâkireler, delikanlılar,
Yüz yaşındakiler, gençler, ihtiyarlar ve kocakarılar,
Yıbaşımı geleneksel yol ve yöntemle,
Kutladılar, göklere kadar yükselterek seslerini.

XIII

MÎR DESTÛRA XORTAN DI DE JIBO ÇUYINA GEŞTA NEWROZÊ

Qendilê minîrê dêrê ezreq
Mişkatê Hemel ku kîr mirewweq
 Sersal-1 ku bû ji nûve ma'mûr
 Mîr daye kurêd-1 taze destûr
Destûr-1 ku bû jibo wîşaqan
Ra bûn hemî şîbhetê uşaqan
 Têk çûne bî ma'reza mezadê
 Dîldadêyê meqsed û miradê
Îlla ku tenê Memo û Tacdîn
Wan dane xwe duxterane tezyîn
 Yanî dî dema ku bûye tehwiîl
 Ew herdu bira dî cametebdîl
Îstebreq û sundusîn dî berda
Çend mî'cîz û meqreme bî serda

XIII

BEY, DELİKANLILARA NEVRUZ EĞLENCELERİNE GİTME İZİNİ VERİYOR

Mavi kubbenin o parlak kandili,
Koç Fenerini aydınlatınca, (1)

Yılbaşı kutlamaları yeniden başlayınca,
Bey de delikanlılara izin verdi.

Hizmetçilere izin çıkınca,
Kalktılar hepsi âşıklar gibi.

Hepsi arttırma sergisine gitti,
Çünkü amaç ve murat peşinde olan âşıklardı.

Yalnız Memo ile Tacdîn.
Kendilerine kızlar gibi süs verdiler.

Yani gün döndüğü zaman,
O iki kardeş değişik kıyafette,
Sırmalı ipek elbiseler içinde,
Birkaç pahalı mücevher başlarında,

(1) Yani Koç Burcuna girince.

Kagul kırıbûne turre' her sû
 Perçem kırıbûne zılf û gêsû
 Wan lew kırıbû libasê tesrîf,
 Da qet ne bitın lı wan çu teklîf
 Pûşîde libasê dîlberanî
 Seyran dı kırım bı sergıranî

Kâkülleri her tarafa halka halka yayılmış,
Alın saçlarını zülûf ve örgü yapmışlardı.
Onlar kıyafetlerini değıştirdiler ki,
Hiçbir güçlük gelmesin başlarına.
Dilberler elbisesine bürünüp,
Gittiler ağır ağır yürüyerek.

XIV

MEM Û TACDÎN RASTÊ ZÎNÊ Û SITÎYÊ TÊN Û DI XEMIN

Wan herdu kurêd-ı cametebdîl
Weqtê dı kırım dı şehrê tehwîl
 Nagah-ı ecaîbek numa wan
 Yek cuz'ı jı aqlê qet ne ma wan
Dîtm dı mehelle û zıkakan
Her kuçe û xurfe û şıbakan
 Sed taze cıwan jı rengê serwan
 Dîba û herîr û xez dı ber wan
Pênsed jı keç û kur û ruwalan (1)
Ew çende jı qısmê pîr û kalan
 Enwaê mızekker û miennes
 Hindek dı birehne, hın milebbes
Hindek dı ealî-yû ekabır
Hindek dı edanî-yû esaxır
 Pêxwas-ı hınek, hınek dı serkol
 Kaşo jı pîyan, û ser wekf hol

(1) Pênsed: «Pansed» bû, me lı şûnê «Pênsed» nivîsf.

XIV

MEMO İLE TACDİN ZİN VE SİTİYE RASTLIYOR VE BAYILIYORLAR

O değişik kıyafetli iki genç,
Şehirde dolastıkları zaman,
Birden onlara acayip birşey göründü,
Bir parça olsun kalmadı şuuruları.
Gördüler ki mahalle ve sokaklarda,
Her sokakta, her oda ve pencerede,
Taze selviler gibi yüzlerce genç,
İpekliler, çeşitli değerli elbiseler içinde,
Beşyüz kadar kız, delikanlı ve çocuk,
Yaşlı erkek ve kadınlardan da bir o kadar.
Her çeşit dişi ve erkek,
Bir kısmı çıplak, bir kısmı giyinik,
Bir kısmı büyük ve ekâbir,
Bir kısmı da sıradan ve küçük insan,
Kimi yalınayak, kimi başıkabak,
Ayakları Kaşo, başları top gibi. (1)

(1) Kaşo: Ucu eğri, kılıç biçiminde bir sopadır. Topa vurulur.

Sermest-ı hınek, hınek dı serxweş
 Dembeste hınek, hınek dı demgeş
 Goyende hınek, hınek dı xamûş
 Poyende hınek, hınek dı medhûş
 Hın camedirîde, hın dı serxweş
 Hın aqlê remîde, hın mişewweş
 Hından dı kırım fıxan û feryad
 Hın bûyî jı qeydê aqlê azad
 Her yek dı meqamekî digergûn
 Her yek bı cefayekî cegerxûn
 Ew herdu demek veman teheyır
 Bûn xerqeyê lucceyê tefekır
 Tacdîn sekını û pırsıyar kır
 Pırsa xwe bı yêkê extıyar kır
 Go: «Ey Xızırê rehê hıdayet!
 Bêj, ev çı belaye bê nıhayet?»
 Wı goti: «Du şehlewendê şeddad
 İro lı vı xelqı bûne cellad
 Herçi ku dı bının ew du serxweş
 Fılhal-ı dı kın weha mişewweş»
 Wan go: «Te ne dı, ku ew çı rengın?»
 Wı go: «Du kurın, zıyade şengın»
 Wan go ku: «Bı şûrê şeşperın ew?
 Ya ne bı xedeng û xıncerın ew?»
 Wı go ku: «Bı xemze û bı awır
 Xelqê dı kujın wekî bı kêbır»
 Wan pırsê dı kır ku, ger bı bının
 Da bo xwe bı merdı dest helının
 Herdu dı wı karıbûn ku, nagah
 Dıtın ku jı mehzê qudretullah
 Ew herdu puser wekî du peyker
 Tabende bı şıklê şahê exter
 Yekhey'et û şıkl û yeklibasın
 Emma dı wı şehri rengnenasın

Kimisi sarhoş, kimisi sermest,
 Kiminin soluğu tutulmuş, kiminin serbest.
 Bir kısmı konuşur, bir kısmı sessiz,
 Bir kısmı telâşlı, bir kısmı şuursuz,
 Kiminin elbisesi yırtık, kimi sarhoş,
 Kimisi perişan, kiminin akli uçmuş,
 Bir kısmı figan ve feryadeder.
 Bir kısmı da akıl zincirinden olmuş azad.
 Her biri bir yerde bambaşka olmuş,
 Her birinin ciğeri bir cefayla kan dolmuş.
 İki de bir zaman şaşakaldılar,
 Düşünce dalgasına hemen daldılar.
 Derken Tacdin durdu ve sordu,
 Soruşunu yaşlı bir adama yöneltti.
 Dedi ki: «Ey doğru yolun Hızır'ı,
 Söyle, bu ne sonsuz belâdir?»
 İhtiyar dedi ki: «İki güçlü şehlevend,
 Bugün bu halka olmuşlar cellât.
 Kimi görürlerse o iki sarhoş,
 Böyle yapıyorlar perişan»
 Dediler ki görmedin mi sen, niceydi onlar?»
 Dedi ki: «İki delikanlıdır, fazlasıyla taze»
 Dediler ki: «Altı uçlu kılıçlı mıdır onlar?
 Yoksa oklu ve hançerli midir onlar?»
 Dedi ki: «Hayır gamzeyle, bakışla,
 Halkı öldürüyorlar, okla öldürür gibi»
 Onların, sormaktan maksadı,
 Görüp te mertçe karşı koymaktı.
 İki o işi düşünürlerken, aniden
 Baktılar ki sade Allahın kudretinden,
 O iki delikanlı iki mızrak gibi.
 Yıldızların şahı gibi parlayarak
 Geldiler... Şekilleri, elbiseleri ve giyinişleri bir,
 Fakat o şehirde tanınmayan kimselerdir.

Sîretmelekın, suwerperîne
 Ne bayın ew, ne mîşterîne
 Van herdu bîran ku ew du ewbaş
 Dîtın, dil û can we dan bî şabaş
 Ew reng gerîyan cınûn waleh
 Êdî qe ne bûn jî aqlê ageh
 Ne fehm û xîred, ne aql û ne hoş
 Gêr bûne lî ser zemînê, medhoş
 Fîlcımle jî aql û canê têr bûn
 Fîlhal-ı jî dîrve herdu gêr bûn
 Wan herdu firîşteyêd-ı kubbar,
 Dîtın du melek zîyade dîldar
 Mehparene, lêkîn afîtabın
 Dîldarene, lê cegerkebabın
 Teşbîhê bî seydê nîvebısmıl
 Bê şıbbe gîhane halê mîşkıl
 Naçar'ı bezîne ser şıkaran
 Fıkrîne ruxêd-ı wan nîgaran
 Zanîn ku ne seydê serserîne
 Serxeylê sıpahê dîlberîne
 Westan û nezer kırım bî dîqet
 Wan hate bî qelbê rehm û rîqet
 Elqîsse: Jî hısnê van xezalan
 Rehmeke kete qelbê wan ruwalan
 Sırra dilê kîr bî hev teellıq
 Nûra ruxê wan bî hev teessıq
 Meksûfe terîqê aşînayî
 Rûhan qe ne kîr jî hev cudayî

Melek huylu ve peri yüzlüydüler,

Ne satıcı, ne de alıcıydılar.

Bu iki kardeş görünce iki karışık halli delikanlıyı,
Gönlü ve canı bahşiş verdiler.

Öylesine deliye ve şaşkına döndüler ki.

Şuurlarından haberleri bile kalmadı.

Ne duyu, ne şuur, ne akıl, ne hafıza kaldı.

Yuvarlandılar toprak üzerinde sersem olarak.

Cana ve akla doydular hepten,

Yuvarlanıverdiler daha uzaktayken.

O iki büyük melek,

Baktılar ki çok sevimli iki melek,

Ay parçası, fakat güneştirler,

Sevimli, ama yanık ciğerlidirler.

Tıpkı yarım besmeleli av gibi, (1)

Şüphesiz perişan bir duruma düştüler.

İki yiğit avlarının üzerine koştular hemen,

Baktılar o dilberlerin yüzüne,

Anladılar ki başıboş av değil onlar.

Güzellik ordusunun öncüsü onlar.

Durdular ve baktılar, kesilerek dikkat,

Gönüllerine geldi yumuşaklık ve de merhamet.

Kısacası: Bu ceylânların güzelliğinden,

O delikanlıların gönlüne düştü bir acıma

Bağlandı birbirine sırrı gönüllerinin,

Sevdi birbirini yüzlerinin nuru.

Sevmenin yolu açıktır, bu yüzden,

Ayrılmadı hiç ruhları, birbirinden

(1) Yarım mesmeleli: Boynunun yarısı kesilip öbür yarısı kesilmeden bırakılan ve çırpınıp duran hayvandır. Yarım kesildiği için ona böyle denir. Sanki kesicisi, boynunu keserken yarım besmele getirmiş gibi.

Yek rengekî sîrfê alemê xeyb.
 Zahir dî kîr ittîhadê lareyb
 Hubbê we kîrîn bî hev giriftar,
 Hisnê we kîrîn bî hev telebkar,
 Te d'go ku, çî qalîb û çî meq lûb
 Herçar-1, çî talîb û çî metlûb,
 Bê şîbhe yekîn; çî ten, çî erwah
 Ew mittehdîn; çî can, çî eşbah
 Hubba dî dilan û ger helawet
 Buxza dî dilan û ger edawet,
 Nîsbet bî me hadîsîn, edîmîn
 Lêkîn jî heqîqeta qedîmîn
 Lewra ku cinûdê can, mîcenned
 Çê bûne dî îlmê Heq mîxelled
 Hîn mî'telifîn, hînek mîxalîf
 Hîn mîxtelifîn, hînek mîalîf
 Wan mî'telifan-1 pêkve ulfet
 Axîr we kîrîn, ne ma çu kulfet
 Yanî ku ewan kurêd-1 xwînxwar
 Gava wehe dîtin ew bîrîndar,
 Ew herdu bî sed dilan hebandîn
 Rûnîştîn û herdu wer gerandîn
 Gavek seyîrîn lî bejn û balan
 Pêlek heyîrîn lî zilf û xalan
 Gotîn: «Eceb ev keçêd-1 kêne?
 Yan herdu melaîkêd Xwedê'ne?
 Ev meywe lî kî cihî gîhane?
 Ev gul dî çî gulşenî numane?
 Serwêd-1 çî cûyebarekîne?
 Teyrêd-1 çî mîrxîzarekîne?»
 Ma-werdê jî histîrêd-1 gulgûn
 Rêhtîn lî ruxêd-1 wan dî pîrxûn
 Îşqê kîrîbû wîsa ne heşyar,
 Qet'a ne dî bû jî xwe xeberdar.

Görünmeyen âlemin bir rengi

Açığa çıkarıyordu muhakkak birleşmeyi.

Sevgi öylesine bağladı ki onları birbirine.

Güzellik öylesine istekli kıldı ki onları.

Sanırdın hepsi ruh ve cisimdir,

Dördü de birbirini hem ister, hem de istenir.

Şüphesiz birdir ruhlar ve tenler,

Birleşiktir ruhlarla cisimler.

Gerek gönüllerdeki sevgi, gerek şirinlik,

Gerek gönüllerdeki öfke, gerek düşmanlık,

Bizim gibi onlar da fanî yaratıklardır.

Fakat ezelin gerçeklerindedir.

Çünkü ruhlar ordusu toplanmış olarak,

Allahın ilminde yaratılmış ölümsüz olarak.

Kimisi bağlanır, kimi de karşıdır birbirine,

Kimisi çeşitlidir, kimileri bağlı birbirine.

İşte o bağlananlar, birbirleriyle öyle ısındılar ki,

Artık kalmadı onlar için bir zorluk.

Yani o hunhar delikanlılar,

O iki yaralıyı bu halde gördükleri ân,

Yüz gönülle sevdiler ikisini,

Oturup çevirdiler ikisinin de yüzünü.

Bir süre boylarını, boslarını seyrettiler,

Bir süre zülüflerine ve benlerine hayran kaldılar.

Dediler ki :«Acep bunlar kimin kızları?

Yoksa ikisi de Tanrı meleği midir?

Hangi yerde yetişmiş bu meyveler?

Hangi güllükte gelişmiş bu güller?

Bunlar hangi derenin selvileri,

Hangi çimenliğin kuşları bunlar?»

Gülrengi gözyaşlarından gülsuyu

Döktüler kanlı yanaklarının üzerine.

Aşk öylesine şuursuz kılmıştı ki onları,

Aslâ kendilerinden yoktu haberleri.

Axır ku kırım bı xameya eşq
 Hısna xetê wan lı lewhê dıl meşq
 Wan vê ku bı zannın ew çı esln
 Lewra ku nı zanîn ew çı nesln
 Enguşteriyêd-ı wan cıwanan
 Kêşan jı esabiêd xwedanan
 Xatem jı enamilêd xwe kêşan
 Danîne cıyan, jıboyê nîşan
 Yaqût-ı bı mohriyan guhorîn
 Elmas-ı bı şuşeyêd belorîn
 Sersal û xweşî jı dest bı der dan
 Eysê xwe bedel kırım bı derdan
 Nagah-ı ecanıbım xuya bûn
 Nakam-ı kırım weda'û ra bûn
 Man herdu bıra wekî du seydan
 Pabestê selasılan û qeydan
 Ra bûn ku şevêk sıyah û tarî
 Şems û qemeran kırî tewarî
 Reh şıbhetê mırxê nîvebısmıl
 Bê quwwet û bê tewan û bê dıl
 Sersem û dewar û ser'û mecrûr
 Sewda û fuad û xebl û mexmûr
 Sed carî dı ketne asîtanan
 Hetta ku gîhane aşıyanan
 Her çendî gîhîştine meqaman
 Emma ku lı wan du telxekaman,
 Roj û şev û weqt û sıbh û êvar
 Yeksan dı numa lı wan bı yek car

Sonunda aşk kalemiyle yazınca,
 Yüzlerinin güzelliğini gönül tablosuna,
 İstediler ki anlasınlar hangi soydan olduklarını;
 Çünkü bilmiyorlardı hangi nesilden geldiklerini.
 Bunun için gençlerin yüzüklerini,
 Çektiler sahiplerinin parmaklarından;
 Kendi parmaklarından da çekip kendi yüzüklerini,
 Nişan için taktılar yerlerine.
 Yakutlarını boncuklarla,
 Elmaslarını billûr şişelerle değiştirdiler.
 Yılbaşını ve sevincini bıraktılar elden,
 Eğlencelerini değiştirdiler dertlerle.
 Aniden bazı yabancılar görüldü,
 İstemiyerek veda edip kalktılar.
 Kaldı iki kardeş iki av gibi,
 Ayakları zincirli ve pırangalı olarak.
 Ayılınca baktılar ki, karanlık bir gece,
 Güneş ve ay uzaklaşmışlar çoktan.
 Yola düştüler yarım besmeleli kuşlar gibi.
 Güçsüz, takatsiz ve gönülsüzce.
 Sersem, hayvanlar ve sar'ahlılar gibi, gönülleri çekilmiş,
 Sevdalı, perişan ve sarhoş olarak.
 Yüzlerce defa bahçelere, avlulara düştüler.
 Tâ ki yuvalarına varıncaya dek.
 Gerçi vardılar yerlerine,
 Fakat o acı muratlılara,
 Gündüz, gece, sabah, akşam ve her zaman
 Hep ayı şekilde görünürdü karanlık artık.

XV

MEM Û TACDÎN JI MESELÊ HAYDAR DI BIN

Ew doxîteçesmê herdu şahîn
Ew soxîteper Memo û Tacdîn
 Xweş çûne şîkarê kebk û qazan,
 Nagah-ı bî serve şîbhê bazan,
Nûrek fitilî lî wan jî nageh
Êdî qe ne ma ewan çu ageh.
 Hundî ku dî hefteya Hemel'bûn
 Ew zêde dî wehşî-yû xebelbûn
Ew hefte lî wan ku bûye salîf
Xokerdeyê îşqê bûn mialîf
 Ra bûne ve rojekî pêkve (1)
 Fîkrîne bî reng û rûyê yêkve
Îşqê kırıbû wîsa mîbeddel
Wan yêk û dû nas ne kîr jî ewwel
 Ewwel dî kîrîn jî hev texerrîb
 Paşê ku kîrîn bî hev teqerrîb,

(1) Dî vê ferdêda kêmayîkî heye, lewra wezna wê şîkandîye.

XV

MEMO VE TACDİN MESELEYİ ANLIYORLAR

O kız gözlü iki şahin,
O iki yanık, Memo ve Tacdin,
Sevinerek gitmişlerdi keklik ve kaz avına,
Aniden şahin gibi, üzerlerine
Bir ışık dönmüştü âniden,
Artık kalmamıştı haberleri hiçbir şeyden.
Koç Burcu haftası süresince,
Çok perişan ve habersizdiler.
O hafta geçince üzerlerinden,
Kendilerini aşka atan iki genç birbirine ısındı.
Bir gün beraber kalktılar,
Birbirilerinin yüzüne, rengine baktılar.
Aşk öyle değiştirmişti ki onları,
Önce tanımadılar birbirlerini.
Önce birbirlerine yabancılaştılar,
Sonra birbirlerine yakınlık gösterince,

Dîtin xwe bî paçebend û zengil
 Perwaz û firîn mihal û mışkil
 Uskûfeke zîmetê bî serda
 Cîlfûyeke ulfetê bî berda
 Bê ta'me û bê şerab û bê çav
 Bê meqsed û bê mîrad û bê gav
 Mestane jî rengê çeşmê dîldar
 Mexmûr û sîyah û mest û bîmar
 Manendê dehanê yarê, dilteng
 Nalîn jî reha dilê, wekî Çeng
 Gotin: «Eceb em ku bûne bîmar?
 Ya bûne di kî şerî birîndar?
 Ya ne wehe em çira nî karîn?
 Mecrûh û zeîf û dîlfîkarîn?»
 Ev renga he wan di kîr tefehîs
 Mahiyetê halê xwe tecessîs
 Tacdîn fikirî di dest birayê
 Tîsît guherek wekî çirayê
 Yaquteke mîslê daneyê nar
 Meş'el sîfete jîbo şeva tar
 Manendê şemalê ew tîsî
 Hekkak-1 bî navê «Zîn» nivîsî
 Destê xwe dirêj kirê ku bînut
 Da qenc-1 nezer bî ket, bî bînut
 Mem jî fikirî, di destê Tacdîn,
 Elmaseke bêbuha û texmîn,
 Lê îsmê «Sîtî» kirî kîtabet,
 Ustadekî sahibê meharet,
 Serref-1 eger bî bîte Buqrat
 Texmîn bî ketin bî wezn û qîrat,
 Bazar-1 bî ket jîbo Felatûn
 Mecmûê xezâined-1 Qarûn,
 Sîmna semenêd-1 wan nîgînan
 Na bit bî wîqûfê dûrebînan.

Buldular kendilerini pırangalı ve zilli
 Uçmak, uçmaya kalkmak müşkül ve imkânsızdı.

Karanlık bir örtü başlarında'ydı sanki,
 Ülfet seli de önlerindeydi sanki
 Gıdasız, susuz ve gözsüzdüler,
 Amaçsız, arzusuz ve takatsızdılar.

Dilberlerin gözleri gibi mesttiler,
 Hasta, sarhoş ve karanlıktaydılar.
 Sevgililerin ağızları gibi dardı gönülleri,
 Gönül damarından inlediler Çeng gibi

Dediler ki: «Acep nerede hastalandık biz?

Ya da hangi savaşta yaralandık biz?

Yoksa biz neden böyle güçsüzüz?
 Yaralı, zayıf ve ürkek gönüllüüz?»

Böylece onlar araştırıyorlardı,
 Hallerinin ne idiğini anlamak için.

Tacdin baktı ki kardeşinin elinde,
 Bir mücevher parlıyor çıra gibi
 Bir yakut ki nar tanesi gibi
 Karanlık gecede yakılan meşale gibi,
 Ve de mum gibi parlıyor,

Hakkak «Zin» adını yazmış üzerine.

Elini uzattı ki getirip,
 İyice bakıp görsün diye,

Memo da baktı ki Tacdin'in elinde,
 Pahabiçilmez bir elmas var.

Üzerine «Siti» adını yazmış
 Meharet sahibi bir üstad.

Hipokrates sarraf olsa eğer,
 Tartıyla ve kıratla tahmin etse,
 Eflâtun için pazarlık yapsa,
 Karun'un bütün hazineleri,

O yüzük taşlarının pahasının sekizde birini,
 Karşılıyamazdı, uzak görüşlülerin bilgisiyle.

Mayın dı teeccib û teheyyır
 Da man û gelek kırın tefekkır
 Zanîn ku sewahibê nıgînan
 Herçî kırî, kır Sıtî û Zîn'an
 Roja weku bûyî îd û tehwl
 Ew jî gerîyane cametebdîl
 Çawa xemilîne ev, keçanî
 Ew jî gerîyane cilkuranî
 Ewbûn ku me go: Dı rojê Newroz
 Mîslê meh û mîhrê alemefroz
 Ew herdune êd-ı dest vemıştın
 Ew herdune êd-ı xel dı kuştın
 Ewbûne dı şehrê bûyî cellad
 Ewbûne ku xel jî dest bî feryad
 Ewbûne lı van ceger kewandın
 Ewbûne lı van ceger kewandın
 Wan herdu biran bî aql û texmîn
 Bê şaibe qatlê xwe zanîn
 Tacdîn-ı, lı nık hebû şûrek
 Îşqê dı wî hîştibû qusûrek
 Go: «Ra be bira! jî nav nivînan
 Bes ah-ı bî ke jî ber birînan
 Em şêrîn, û ew dı xwe xezalın
 Pır eybe ku em jî dest bî nalın»
 Mem puxtêyê îşqêbû tamamî
 Gotî ku: «Bira! Meger tu xamî
 Da zen ne birî mîcessemım ez
 Ser ta bî piyan mîqessemım ez
 Ev cîsm-ı lı mın buye mîxettet
 Ew xet hemî bûyîne mîneqqet,
 Te'sîr-ı we rengî îşq û wemqen
 Bît-tûlî dı tûl û erz û umqan,
 Yek nuqte nehın jî derdê xalî
 Hêja tu dı bê: «Çıra dı nalî?»

Kaldılar şaşkın ve hayretler içinde,
 Daldılar ve uzun uzun düşündüler.
 Anladılar ki kendilerine ne yapmışsa
 Yüzük sahipleri Siti ve Zin yapmış.
 Bayram ve gündönümü olduğu gün,
 Onlar da kıyafet değiştirmişler.
 Bunlar nasıl kız gibi süslenдилerse,
 Onlar da delikanlı kıyafetine girmişler.
 Onlardı ki, dedik biz: Nevruz gününde,
 Ay ve güneş gibi âlemi aydınlattılar.
 O ikisiydi ki kolları sıvamış,
 O ikisiydi ki halkı öldürüyorlardı.
 Onlardı ki şehirde olmuş iki cellâd,
 Onlardı ki halk ellerinden ederdi feryad.
 Onlardı ki bunları gönülden sevdiler.
 Onlardı ki bunların ciğerlerini yaktılar.
 Böylece o iki kardeş düşünce ve tahminle,
 Şüphesiz kaatillerini bildiler.
 Tacdin'de vardı azıcık suur,
 Aşk onda bırakmıştı bir parça kusur.
 Dedi ki: «Kalk kardeş! Yatağın içinden,
 Yeter ah çektiğin yaraların elinden.
 Bizler arslanız, onlarsa ceylân,
 Onların elinden inlememiz çok ayıp».
 Memo aşkla pişmişti tamamiyle,
 Dedi ki: «Kardeş! Meğer sen çiğsin.
 Sanma ki sağlamım ben,
 Baştan ayağa kadar parçalanmışım ben,
 Benim bu vücudum dilim dilim olmuş.
 O dilimlerin hepsi de nokta nokta olmuş.
 Aşkın ve sevdanın üzerimdeki etkisi öyledir ki,
 Uzunlamasına, enine, boyuna ve derinliğine,
 Hiç bir nokta boş kalmamış dertten
 Hâlâ diyorsun ki: Niye inliyorsun sen?

Dîl bûye mehellê îşqê hala
 Vî halî dî vî mehellê vala
 Nîne eceb er bî bê m hîlûlê
 Mîn maye jî sûretê heyûlê
 Şahînşehê îşqê bê xerez hat
 Cewher veşîrî, dema arez hat
 Ev hal û mehell-û cîsm û cewher
 Îşqê jî xwera kîrîn mîsexxer
 Can û ceger û dîl û hînavan
 Dest û ser û pê û pişt û çavan,
 Wellahî yekê ne maye rahat
 Billahî yekê ne maye taqet
 Bîzdandîne wan jî mîn elaiq
 Bîlcîmle dî bîn ku: «Nehnu aşîq»
 Na pîrsî lî halê mîn, tu zalîm!
 Hêja tu dî bêjî ez ne nalîm»
 Ev renga he wî ku kîr tezellîm
 Tacdîn qe ne ma jîbo' tekellîm
 Ew mane dîgel evan bîrînan
 Behsa me lî ser Sîtî û Zînan

Gönül, içine dolan aşkın yeri olmuş,
O dolan, bu boş yerin içindedir.

Bu doluşun, bana heyûlâ şeklinden (1)
Kaldığını söylersem şaşma.

Aşk şehinşahi garazsız geldi,
Cevher gizlendi, araz gelince (2)

Gönlüme giren bu aşk, onun yeri olan gönlüm, cisim
ve cevher, (3)

Hepsini kendine ram etti aşk.

Can, ciğer, yürek ve bütün iç varlığım,
El, baş, ayak, sırt ve gözlerim,
Vallahi hiç birinin kalmamış rahatı,
Billahi hiç birinin kalmamış takatı.

Koparmış onlar bütün ilgilerimi,
Hep birden diyorlar ki: Âşıkız biz.

Hey zalim! Halimi sormuyorsun sen
Hâlâ bana inleme diyorsun sen»

Bu şekilde tazallum edince Memo,
Tacdin için kalmadı artık konuşma.

Onlar kaldılar bu yaralarla,
Biz gelelim Sıti ve Zin bahsine.

(1) Heyûla: Bazı bilginlerce evrenin ilk maddesi olarak kabul edilen madde.

(2) Cevher, kendi başına varlığını gösterebilen madde, taş gibi. Araz ise kendi başına varlığını gösteremiyen, bu hususta cevhere muhtaç olan varlık, renk gibi.

(3) Cisim ve cevherden kendi vücudunu ve maddesini kasdediyor.

XVI

ZİN Ū SİTİ JI SERSALÊ VE DI GERIN Ū SERPÊHATINA XWE JI DAYA XWERA DI BÊJIN

Ew jî vegerîn bî wî lîbasî
Hazır şêlîyan ku kes ne nasî
Her çendî kırım lîbasê tebdîl
Emma ne dî bûn jî halê tehwîl
Îşqê kırıbûn wisan mîbeddel
Êdî ne dî çûne halê ewwel
Qet kes ne dî go Sîtî û Zîn'e
Xelqê we dî zanî, ecnebîne
Dayîneke wan hebû zemanî
Teşbîhê belayê asîmanî
Zala felekê lî ber zebûnbû
Wê navê jî pîrê Heyzebûn'bû
Ew hatî jî xefletê bî serda
Fıkrî ku cilêd-î wan dî berda
Rûnîştine bê mezaq û meşreb
Wînda kırine zîqen dî xebxeb

XVI

ZİN İLE SİTİ EĞLENCEDEN DÖNÜP MACERALARINI DADILARINA ANLATIYORLAR

Onlar da o elbiseyle döndüler,
Kimse tanımasın diye derhal soyundular.

Gerçi elbiselerini değiştirdiler,
Ama değiştiremediler hallerini.

Aşk öylesine değiştirmişti ki onları,
Artık dönemezlerdi önceki durumlarına.

Kimse inanmıyordu Sıtı ve Zin olduklarına
Herkes onları yabancı sanıyordu.

Onların bir dadısı vardı, zamanın kocakarısı,
Öyle yamandı ki, tıpkı göklerin belâsı.

Aksaçlı yaşlı felek bile önünde zebundu,
O kocakarının adı Hayzebûn'du.

Aniden geldi Sıtı ve Zin'in yanına
Baktı ki elbiseleri üzerlerindedir.

Yemeksiz, içmeksiz oturmuşlar,
Çenelerini gerdanlarının içine gömmüşler.

Yanî dı teheyyır û melalın
 Mehpare dı haletê webalın
 Cılwa buyî cewcemêd-ı taze
 Rengê semenê bı cayê xaze (1)
 Kafûre mîsıl, ızarê qanî
 Sorgul gerîyane za'feranî
 Zanî ku perî dı bê lîbasın
 Meclûbê mehebbetê unasın
 Go: «Ey hewesa dıl û hınavan!
 Her yek jı we rohnîya du çavan
 Hafız jı wera meger Xwedê bit
 Canê me jıbo wera fidê bit
 Hun hınde mıqeyyedım dı qeydê
 İro bı tenê ku çûne seydê,
 We zû şemırand jıbo çı sersal?
 Hun rastî bı bën, ku bûye ev hal?
 Bêjım ku mıqeddîme çı renge?
 Ev heyrete, ya xıyalê benge?
 Hun bo çı hezının ey metaya!
 Nînın çu netîce bê qezaya
 Hun bêjıne mın, ku bû qezîyye?
 Kengê lı me xef dı bit xebıyye?
 Ez dê nuhe remlekî bı rêjım
 İsmê û zemîrê ez bı bêjım
 Yan şûşe û mendıla xwe danım
 Mahıyyetê halê dê bı zanım»
 Wan gotıne dayeê nihanî:
 «Em sıbhê ku çûne dar jı xanî,
 Herçî lı me bû duçar û peyda
 Hazır gerîya cınûn û şeyda

(1) Semen: Kulîlka Yasemîn. Cayê xaze: Ciyê sor û kumeyt; yanî dêmên wanêd sor sıpî bûbû, bûbû wek Yasemîné.

Yani şaşkın ve üzgün duruyorlar.

O ay parçaları ıstırap içinde kıvranıyorlar.

Taze yüzleri bembeyaz kesilmiş,

Yasemin rengi almış al renklerinin yerini.

Kırmızı şakakları Kâfur gibi sararmış.

Kırmızı gülleri Zaferana dönmüş.

Bazı insanların sevgisiyle sevilmişler.

Anladı ki sevinçsizdir o periler

Dedi ki: «Ey gönlümün ve içimin hevesleri!

Her biriniz iki gözümün nurusunuz.

Koruyucunuz Allah olsun sizin,

Benim canım feda olsun size.

Siz bunca kayıtlarda bağıhsınız,

Yalnız bugün ava çıktınız.

Neden bir kenara ittiniz yılbaşı eğlencesini erkenden?

Doğru söyleyin bana ne oldu haliniz?

Anlatın bana nasıl oldu başlangıç?

Bu şaşkınlık mıdır, yoksa sevda hayali mi?

Siz neden üzgünsünüz böyle, inceboylularım!

Hiçbir sonuç meselesiz olmaz.

Söyleyin bana, nasıl oldu mesele?

Gizli şeyler bizden gizli kalabilir mi?

Ben şimdi bir remil dökeceğim,

Adı ve niyeti söyliyeceğim.

Ya da şişemi ve mendilimi koyacağım,

Durumun iç yüzünü anlıyacağım.»

Onlar gizlice dadiya dediler ki:

«Biz sabahleyin evden çıkarken,

Bize rastlayan ve bizi gören herkes,

Derhal deliye ve divaneye döndü.

Axır ku ji heddê çûye der cewr
 Cewrê lı me aqîbet numa dewr
 Em ji gerîyan melûl û mexbûn
 Hatîne ve em xeffif û mecnûn»
 Dayîn bı teennî-yû tewella
 Çû b'alîve, daye wan tesella
 Go: «Hun bı cemalê şehriyarm
 Her yek ji we şah û xundekarın
 Kî bit ku ne bit mitî'û mıhtac?
 Kî bit ku ne dit we bê teleb bac?
 Herçî we hebandî, ey perîzad!
 Hısna we dı ket jibo we mınqad
 Xasma dı vî şehri bit we dıldar
 Ez Dê wî bı kım nuha xerîdar
 Bêjın kiye? Da bı çım bı bınım
 Hazır bı kırım, jibo we bınım»
 Wan gotne Heyzebûn'a sahir:
 «Derdê lı me, ey tebîbê mahır!
 Bê şıbhe dewa ji dest te têtın,
 Teqrîr-ı eger ji dest me bêtın.
 Teqrîr û edakırın mıhale
 Tedbîr û dewakırın betale
 Hındî hene Kêj û kur dı Bohtan
 Belkî dı cemîê bejn û bohtan
 Kes nîne bı lutf û hısnê meşhûr
 İlla ku dı deftera me mestûr
 Yanî hemî rû bı rû me dîne
 Hındî dı vî şehri ademîne
 İrohe du keç xerîqê şıba
 Ser ta bı qedem debîq û dîba
 Zibende ji şıklê şahê xawer
 Tabende ji rengê mahê enwer

Sonunda çevremiz sınırı aşınca,
 O çevir nihayet bize de döndü.
 Bizler de üzgüne ve serseme döndük,
 Delirmiş olarak hemen geri döndük.»

Dadı yavaşça ve yaklaşarak,
 Onlara doğru gitti, ve teselli vererek
 Dedi ki: «Siz padişahlık güzelliğine sahipsiniz,
 Her biriniz bir şah, bir hünkârsınız.
 Size boyun eğmeyen ve muhtaç olmayan kim var ki?
 Size, istemeksizin de baş vermeyen kim var ki?
 Ey perizadeler! Sizin sevdiklerinizi,
 Güzelliğiniz size boyun eğer hale getirecektir.
 Özellikle bu şehirdeyse gönül bağladıklarımız,
 Ben onları şimdi alıcı kılarım.
 Söyleyin, kimdir onlar? Gidip göreyim,
 Hazırlıyayım onları da size getireyim.»

Dediler ki sihirbaz Hayzebûn'a:
 «Ey mahir Tabip! Derdimizin
 Dermanı gelir şüphesiz senin elinden,
 Eğer gelebilirse ikrar dilimizden.
 Fakat ikrar ve anlatmak imkânsızdır,
 Tedbir ve tedavi de faydasızdır.
 Botan'da ne kadar kız ve delikanlı varsa,
 Hatta Botandaki bütün boy ve boslardan,
 İyilik ve güzellikle ün salmış kimse yoktur ki,
 Defterimize yazılı olmasın.
 Yani hepsini yüzyüze görmüşüzdür,
 Bu şehirde ne kadar insanoğlu varsa.
 Bugün güzelliğe boğulmuş iki kız,
 Baştan ayağa kadar yeşilli ve ipekli elbiseler içinde,
 Doğu şahı gibi güzeldi onlar (1)
 Parlak ay gibi parlardı onlar,

(1) Doğu şahı: Güneş.

Nageh lı me bûn duçar û zahır
 Gêr bûne ji dûrve herdu nadır
 Em çûne bı ser, binên ku kîne
 Fıkrîn, ne wekî me ademîne
 Tehqîq-ı melek weya perîbûn
 Lewra ku ji av û gil berîbûn
 Gava ku me dîtın ew perîzad
 Em jî gerîyan ji aqlê azad
 Ew herdu wekî du camê Cımşîd
 Em herdu mîsalê mah û xurşîd
 Gava weku pêkve bûn mıqabil,
 Mîsbah û zıccac-ı bûn mıadıl,
 Qarûre ji necmê mın'ekıs bû
 Nûrek me bı qelbê mıqtebıs bû
 Qendîl û fitîle ger ji wanbû,
 Agır ji ruxê me herduwanbû
 Zeytê me û agirê me d'îsa
 Ber bû me, û dîl me pê eyîsa
 Sohtîn xwe bı xw, nı zan çı hale
 Heşyarîye, xewne, ya xıyale?»

Âniden görününce ve rastlayınca bize
Yuvarlandılar uzaktan o iki pahabiçilmez.
Gittik üzerlerine, bakalım kimlerdir diye,
Baktık ki bizim gibi insan oğlu değiller.
Mutlaka melek ya da periydi onlar,
Çünkü sudan ve topraktan değildi onlar.
O perizadeleri gördüğümüz zaman
Biz de şuurdan kurtulduk onlar gibi.
Onlar Cemşit'in Kadehi gibiydi,
Biz ikimiz de ay ve güneş gibiydik.
Hep birlikte birbirlerinin karşısına gelince,
Çıra ve fener birbirine denk gelince,
Fener yıldızdan yankı aldı,
Bizim de gönlümüze bir nur parçası girdi,
Gerçi kandil ve fitil onlardandı,
Ama ateş biz ikimizin yüzündendi,
Yine bizim yağımız ve ateşimizdi ki,
Önümüzde yandı ve gönlümüz onunla parladı.
Biz kendi kendimizi yaktık, bilmiyoruz ne haldir,
Uyanık mıyız, rüya mıdır gördüğümüz, yoksa hayal mi
dir?

XVII

DAYE GUSTILÊD MEMÊ Û TACDÎN DI BÎNE

Dayîn heyirî ji macerayê

Go: «Ey rih û qalibêd-î dayê!

Hun çûne teferrîca ruwalan

Farîx ji teeşşîqa xezalan

Şıklê ku we dîtî bê meale

Meyla we bî qîsmê jin mihale

Meyla beşerê beşer dî vêtin

Emma we keçan, puser dî vêtin

Keç qet li keçan dî bin xerîdar?

Bê neqdê kuran mihale bazar

Kur ayîneyê cemalê zatın

Keç mezherê pertewa sîfatın

Bê zatê, sîfet erez mîsale

Cewher ne bitın, erez betale

Qaîm dî bitın erez bî cewher

Bê şemsê, qemer dî bit minewwer?

XVII

DADI MEMO VE TACDIN'IN YÜZÜKLERİNİ GÖRÜYOR

Dadı maceraya şaşakaldı,
Dedi ki: «Ey dadının ruhu ve canı!
Siz delikanlıları seyretmeye gittiniz,
Ceylanların sevgisinden boş olarak.
Sizin gördüğünüz şekil anlamsızdır,
Kadın kısmına meyletmeniz imkânsızdır.
Beşerin meyli beşer ister,
Fakat siz kızlar için oğlanlar ister.
Hiç kızlar kızlara alıcı olur mu?
Oğlan parası olmadan imkânsızdır pazarlık.
Oğlanlar zatın güzelliğinin aynalarıdır
Kızlar da sıfat ışığının mazharlarıdır,
Zatsız ve sıfatsız olarak araz imkânsızdır,
Cevher olmayınca araz olamaz.
Araz cevherle kaim olur,
Ay, güneş olmaksızın aydınlanır mı hiç?

Meyla jî ruxê kuran berî bit
 Sed car-1 ku horî-yû perî bit,
 Ew meyl-1 ku dê bî ket we meftûn?
 Ew Leylê, ku dê bî ket we mecnûn?
 Mecnûn ku ne bit edilê Leylê,
 Leylê ku dî ket bî leylê meylê?
 Gul qet lî gulân dî bîte aşîq?
 Ezra xwe bî xwe dî bîte Wamiq?
 Xusro ne buwa sıwarê şebdîz
 Şêrîn lî şekîr dî bûye Perwîz?
 Ferhad-1 cûwa sırîşkê pîrxûn
 Nîna, ne dî dî sıwarê gulgûn
 J'ew çende he alema rîcalan
 Begzade û sade û ruwalan,
 Dîl qet we ne bî bî kesve mail
 Gêjin dî edanî-yû erazîl.
 Bê nam û nîşan dî xeyrê ma'rûf
 Qelbê we bî van ku bûye meşxûf,
 Ev emr-1 bî mîn qewî mîhale
 Ev xewne we dîtî, ya xîyale»
 Zînê ku bîhîstî ew meanî
 Ev nexme jî perdeyê deranî,
 Ev renge he gote: «Dayeya pîr!
 Xalîb te ne maye aql û tedbîr
 Te d'go ku: Bî da'wet û ezam
 Halê ku xefî bîtin dî zanîm
 Şıklê ku me dî ne bê meale
 Tehqîqe; ne xewne, ne xîyale
 Wan ger melek û eger beşerbûn
 Ger qısmê nîsa'û ger puserbûn
 Enguşterîyêd-1 wan evane
 Înane me wê jîbo nîşane
 Remlê tu bî rast eger dî zanî
 Xatem eve, dê bî zan xwedanî»

Oğlanların yüzünden uzak olan sevgi,

Yüz defa huri ve peri de olsa,

Sizi nasıl meftun eder o sevgi?

Sizi nasıl delirtir o karanlık gece?

Mecnun Leylâ'nın karşısında olmayınca,

Leylâ karanlık geceye nasıl meyil verir?

Gül hiç güle olur mu âşık?

Azra kendi kendine olur mu Vamık?

Husrev, Şebdiz'e binmeseydi eğer,

Şirin Perviz'e şeker olur muydu?

Ferhat kanlı gözyaşlarının oluşunu,

Akıtmasaydı görmezdi gülrengi atlıyı

Bunca erkekler âleminden,

Beyzadeler, sade insanlar ve oğlanlardan,

Gönlünüz hiç kimseye meyiletmezse eğer,

Sersemsiniz, alçak ve rezillersiniz demek.

Gönlünüzün kapıldığı kimseler,

Adsız, nişansız ve tanımadık kimselerdir ha?

Bu iş bence tamamen imkânsızdır,

Bu gördüğünüz rüyadır, ya da hayaldir»

Zin bu şarkıyı dinleyince,

Perdeden şu nağmeyi çıkardı;

Şöyle dedi yaşlı dadıya:

«Galiba aklın ve tedbirin kalmamış senin.

Diyordun ki sen: Çağrıyla, büyüyle,

Gizli olan halleri bilirim ben.

Bizim gördüğümüz şekil anlamsız değildir,

Şüphesiz ne rüyadır o, ne de hayaldir.

Onlar ister melek, ister beşer olsun,

İster kadın kısmından, ister oğlan olsun.

İşte yüzükleri şuradadır,

Getirdik nişan için biz onları.

Eğer gerçekten remil biliyorsan,

İşte yüzükler, haydi bil sahiplerini».

Wê şehleyê hilekarê cazû
 Go: «Bîne jibo me xateman zû
 Da îşeve remlekî bî rêjum
 Hetta sibe sahiban bî bêjim»
 Hazır Sıtiyê nıgîn deranî
 Da destê ecûzeye zemanî
 Zînê wehe gote Heyzebûn'ê:
 «Mın dıl bûye werteyek jı xûnê
 Gava weku werte tête coşê
 Weqtê ku dı ket bı ket xuroşê
 Teskîn dı ket ev nıgîn, dılê jar
 Dem dem ku dı dım bı çeşmê xwınbar.
 Zînhare! eger dı bî nıgînê
 Zû bîne ve, bo me dilhezînê
 Lewra bı wıye me sebr û saman
 Ew bo mine xatema Silêman

O elâ gözlü hilekâr cadı,

«Getir bana yüzükleri çabuk» dedi.

«Bu gece bir remil döktüreyim ben,
Sabaha kadar sahiplerini söyliyeyim ben»

Sıtı hemen yüzüğü çıkardı,

Zamanın kocakarısının eline verdi.

Zin ise şöyle dedi Hayzebûn'a:

«Benim gönlüm bir kan bataklığına dönmüş,

O bataklık coştığı zaman,

Taşmak üzere olduğu zaman,

Bu yüzük zayıf gönlümü yatıştırır,

Bazı bazı kanlı gözlerimin önüne getirdiğim zaman.

Yüzüğü götüreceksen eğer,

Biz üzgün kalpliye çabuk getir geri.

Çünkü onunladır sabrımız, sâ mânımız

O benim için Süleyman yüzüğüdür.

XVIII

DAYE DI ÇE CEM FALAVÊJ

Wê delleyê bê fesal û mihtal
Sîbhê xwe gîhande pêşê Remmal
 Zêrek-du bîrîm dî dest xwe bo pîr
 Ev renga he kîr zemîrê teqrîr,
Go: «Mîn du kurîk hayîm dî masûm
Bê bab û yetîm û jar û mehrûm
 Roja weku bûye îd û sersal
 Ew jî bî terîqê teb'ê etfal
Ra bûne ve herdu çûne geştê
Xûlan xelîtandibûn lî deştê
 Îrohe dema ku bûne peyda
 Dînm, telesm, cinûn û şeyda
Hatîne ve bê lîbas û tazî
Geh geh dî kîrîm fixan û gazî
 Bêheş dî kevin, gelek dî mînm
 Gava weku ra dî bîm, dî dînm
Ev xatemene ewan dî destm
Goya tu dî bê bî van dî mestm

XVIII

DADI FALCININ YANINA GİDİYOR

Ö ölçüsüz çapkın ve hilekâr kocakarı,
Sabahleyin kendini falcının önüne attı.
İhtiyar falcı için elinde bir-iki altın götürmüştü,
Şöylece gönlünün niyetini ikrar eyledi:
Dedi ki: «İki masum oğlancığım var benim,
Babasız, yetim zayıf ve yoksundur.
Bayram ve yılbaşı olduğu gün,
Onlar da çocuk huyunun yoluna uyarak,
Kalkıp ikisi de gezmeye gittiler,
Cadılar onları ovada şaşırttı.
Bugün çıkageldikleri zaman, gördüm ki
Delidirler, sersem, sevdalı ve sarhoşturlar.
Geri döndüler elbisesiz, çıplak olarak,
Bazı bazı feryadediyorlar bağırarak.
Şuursuz düşüp çokça kalıyorlar,
Kalktıkları zaman da delidirler.
Şu yüzükler vardı ellerinde,
Sanırsın ki bunlarla olmuşlar mest.

Ey waqıfê remz û kaşifê raz!
 Bê çareme ez, tu çareperdaz!
 İhsan bı ke, qenc-ı jê xeber de
 Kanê sebîyêd-ı mın çı derde?
 Mecnûniye, ser'e, ya hewaye?
 Çawa mereze, çı bo dewaye?
 Ey mırşıd û pêşewayê mıqbıl!
 Hellalê uqûd û hellê mışkıl!
 Sırrek heye wê dı van nıgınan
 Peydaye lı nık we dûrebınan
 Eshabê nıgın bı bêje, kîne?
 Cınnîne, perîne, ademîne?»

Ey işaretleri bilen, sırları çıkarân!
Çaresizim ben, sen çare bulucusun.
İyilik yap da meseleden iyi konuş
Acep yavrularımın nedir dertleri?
Delilik midir, sar'a mıdır, yoksa aşk mı?
Nasıl hastalıktır bu, nedir ilâcı?
Ey geleceği bilen mürşit ve önder!
Düğümlerin ve meselelerin çözümleyicisi!
Bu yüzüklerde vardır bir sır,
O da, siz uzağı görenlerce bilinir.
Yüzük sahipleri, söyle kimlerdir?
Cinler mi, periler mi, yoksa insanlar mıdır?

XIX

FALAVÊJ FAL DAVÊJE Û DAYE DI KEVE ŞIKLÊ HEKÎM, LI MEMÊ Û TACDÎN DI GERE

Ew warisê ilmê Daniyal'ê (1)
Gava fikirî dî şıklê falê
 Fîlhal-ı dî rehîmê ummehatan
 Bê wez'ê tewellîda benatan
Lehyan û neqîyyê pêkve dîtin
Tacdîn û Sîtî'ye pêkve dîtin
 Şıklê ferehê dîgel xemê dît
 Bê perde wî Zîn dîgel Memê dît
Ev renga he gote qasîda pîr,
Meqsûd-ı bî mekr û kîzb û tezwîr:
 «Ma qet dî bîtin jîbo te hasıl,
 Bê rastî? Rûwê mihale menzil (2).
 Te d'go ku: kurêd-ı mîn dî dînin,
 Na bêjîye mîn: Sîtî û Zîn'in

(1) Daniyal: Pêxemberekî Cihûdane.

(2) Mana vê rêzê eve: Ma bê rastî, rûwê menzil û dawazê bî destê te dî keve? Ev ne mîmkune.

XIX

FALCI FALA BAKIYOR VE DADI TABİP KILIĞINA GİRİP TACDİN'LE MEMO'YU ARIYOR

O Danyal ilminin varisi (1),
Falın şekline baktığı zaman,
Derhal anaların rahminde,
Kızların doğuşundan önce
Tarafları ve temizliği birlikte gördü
Tacdın ile Sıti'yi birlikte gördü.
Sevinç şeklini gamla beraber gördü,
Perdesiz olarak Zin'i Memo'yla beraber gördü.
O zaman şöyle dedi kocakarı elçiye:
Amacı hile, yalan ve tezvîr olan o elçiye:
«Senin için mümkün olur mu hiç,
Doğruluk olmadan, menzile erişmek?.. İmkânsız bu..»
Sen çocuklarının deli olduklarını söylüyordun,
Zin ve Sıti olduklarını söylemiyordun.

(1) Danyal bir İsrail Peygamberidir.

Roja weku çûne geşt û seyran
 Wan dîne lı rê du dideheyran
 Yanî du kurêd-ı serweqamet
 Ra bûye lı wan kuran qıyamet
 Fılhal-ı evan du afitaban
 Dıl çûye ve bal du mahîtaban
 Ew bûne ji îşqê van dı bê hoş
 Ev bûne ji hısnê wan dı medhos
 Ev şifeteyê belayê îşqın
 Ew teşneyê kerbelayê îşqın
 Ev xateme, yêd-ı wan kuranın
 Van jî du nıgîn dı destê wanın
 Çawa xemilîne ev kuranî
 Ew jî gerîyane cilkeçanî»
 Pîrê wehe gote şêxê remmal:
 «Mın şıbhe ne ma dı keşfê ehwal
 Lêkîn tu bı bêje: Ew çı eslın?
 Qenc keşf-ı bı ke ku ew çı neslın?
 Şêx go ku: «Dı dînê îşqebazî
 Bey'ek heye, ew dı bèn «Terazî»
 Bê şertê kefaetê rewaye.
 Şertê miteaqıdan rızaye
 Xasma ku kurêd-ı van bıjarî
 Durdaneye yek, û yek mırarî
 Begzadeye yek jı neslê mîran
 Yek jî bı neseb kurê debîran»
 Wê sahîreyê jıbo nîşane
 Dısan xeberek kîre behane
 Go: «Aşîq û mibtela û dînan
 Meftûnê jıbo Sıtî û Zîn'an
 Ew na bine qabilê hîsaban
 Na kuncme defter û kîtaban
 Şêxêm! Tu dı zanî Ev Cızîr'e
 Têkda kubera û Kurdemîre

Onlar seyre ve gezmeye gittikleri gün,
 Yolda gördüler iki hayran gözlüyü.
 Yani selvi boylu iki oğlan gördüler,
 Başlarına da kıyamet koptu.
 Derhal bu iki güneşin,
 Gönlü gitmiş o iki mehtaba.
 Onlar bunların aşkından şoursuz olmuşlar,
 Bunlar onların güzelliğinden dehşete düşmüşler.
 Bunlar aşk belâsının hastalarıdır,
 Onlar da aşk Kerbelâsının susuzlarıdır.
 Bu yüzükler o oğlanların,
 Bunların da iki yüzüğü onların elinde.
 Nasıl bunlar delikanlı gibi süslenmişlerse,
 Onlar da kız kıyafetine girmişler.»
 Kocakarı Remilci şeyhe dedi ki:
 «Durumun aydınlanmasında şüphem kalmadı.
 Fakat de ki sen, onlar hangi soydandır?
 İyice keşfet ki onlar hangi nesilden?»
 Şeyh dedi ki: «Aşk dininde,
 Bir alış-veriş var ki «Karşılıklı kabul» derler ona.
 Denk olmak şartı yerine gelmese de caizdir,
 Alıcının ve satıcının şartı kabuldür.
 Özellikle bunların seçtiği delikanlılar,
 Biri dürdanedir, öbürü de inci.
 Biri beyzadedir, bey soyundandır,
 Öteki de soyca kâtip çocuğu.»
 O sihirbaz kocakarı, denemek için,
 Yine bir söz bahane ederek,
 Dedi ki: «Âşıklar, tutkunlar, deliler,
 Zin ve Sıti için meftun olanlar,
 Sayılmaya ve hesaplanmaya gelmez
 Sığmazlar defterlere ve de kitaplara.
 Şeyhim! Bilirsin ki burası Cizre'dir,
 Hepsi büyükler ve Kürt beyleridir.

İhsan bı ke, perdeyê helîne
 Ew herdu melek, bı bêje Kîne?
 Ehda me we bit: Tenê bı bînım,
 Çıl zêrî bı çım jibo te bînım»
 Şêx go: «Tu here, bı bîn wîsaqan
 Teftîş-ı bı ke cî-yû wîsaqan (1)
 Herçî ku dı bêjin ew elîle
 Ew îlle jibo tera delîle
 Bı'nmê xwe bı sûretê tebîban
 Bê perde dı bînî wan hebîban
 Gava ku te dîtın ew melekwar
 Kıfşe ji qumaşê jî xerîdar
 Xasma ku, dı destê wan nıgînın
 Manqûşe lı wan Sıtî û Zîn'in»
 Ra bû ve acûze şıbhê Luqman
 Ser ta bı qedem dewa û derman
 Qarûre û huqqe, nışter û kîs
 Hel girtın ewa xebîse telbîs
 Danî pexıla xwe çend kitêbek
 Dı numa bı hekîmîyek ecêbek
 Hazır xwe gîhande pêşekaran
 Fîlhal-ı bûye nedîmê yaran
 Wan go: «Tu ji kûve têy, çı pîrî?
 Xalıb tu ji ilmekî xebîrî»
 Go: «Ger çı ku zahırî hekîmım
 Zêde bı du îlletan elîmım
 Zaîl dı kım ez qewî du janan:
 Derdê bedenân û derdê canan»
 Wan go: «Tu jibo mera xeber de
 Derdê ku lı can-ı bit çı derde?»

(1) Wîsaqan: Ev kelîme dı zarê Erebi'da bı mana «Zexm»e, lê ev mana jı vırra dest na de. Wîsa tê texmînkırın ku «Wetaqan» bûye, bı şaşbûn «Wîsaqan» hatîye nivîsîn. «Wetaq» bı mana ciyê rûniştına mezinane.

İyilik yap da perdeyi kaldır,
O iki melek, söyle kimlerdir?

Söz olsun ki, onları bir görsem,
Gidip sana kırk altın getiririm.»

Şeyh dedi ki: «Git sen bul uşakları
Araştır yerleri ve otakları.

Hasta dedikleri kimseleri gör
O hastalık senin için delil olur.

Kendini tabip kıyafetinde göster,
Perdesiz olarak görürsün o sevgilileri.

Gördüğün zaman o melek huyluları
Kumaştan da anlaşılır alıcıları

Bilhassa ki parmaklarında yüzük var,
Yazılmış yüzüklere Siti ve Zin'in adları»

Kocakarı kalktı, Lokman kıyafetine girerek,
Baştan ayağa kadar ilâçlarla donattı kendini,

Şişeler, hokka, neşter ve kese
Aldı o şaşırtıcı habise.

Koynuna koydu birkaç kitap,
Görünüyordu acayip bir hekimlikle.

Derhal baş uşaklara kendini yetiştirdi,
Hemen nedimlerin dostu oluverdi.

Dediler ki: «Nereden geliyorsun, ne kocakarısın sen?
Herhalde bir ilimde mahirsin sen.»

Dedi ki: «Gerçi görünüşte hekimim ben,
Daha çok iki hastalığı iyi bilirim ben

İki hastalığı ben iyi gideririm;
Bedenlerin ve ruhların derdini.»

Dediler ki: «Anlat bizlere,
Ruhlardaki dert hangi derttir?»

Wê gotî ku: «Hun meger ne bînin
 Wî derdî, elametın nehînin
 Ew derdekî zêde bê mecale
 Sîhhet ji wî derdîra mîhale
 Dûr bit ji we ew, gelî ruwalan!
 Ew berqê dî sûretê şepalan,
 Gava ve dî dit, wekî birûske
 Bê şu'le û pêt û bê çirûske
 Bê cerhe û qerhe û birîne
 Navê li wî derdî her evîne
 Emma we dî sojîtin hînavan
 Xwîna dil-î tê ji herdu çavan»
 Wan gotine wê ku: «xeyre meqdem!
 Halen nexweşin ji me du hemdem
 Îhsan bî ke, herduwan dewa ke
 Derman ke, bî new'ekî tu ra ke
 Herçî tu dî bêjî, em wisa kın
 Herçî tu dî xwazî, em eda kın»
 Pîrê xwe gîhande nîk merîzan
 Weqtê fikirî dî wan ezîzan,
 Wê gote bî hemdem û delîlan:
 «Tenha me bî hêlin, û elîlan
 Da ez bî kırım vî derdî teşxîs
 Paşê bî kım ez dewayê telxîs»
 Hevrê hemî çûne der ji ba wan
 Pîr ma, û tenê digel du lawan

Dedi ki: «İnşallah görmiyesiniz onu siz,
O derdin alâmetleri gizlidir.

O çok mecalsiz bir derttir,
O dertten sağlığa kavuşmak imkânsızdır.

Uzak olsun o sizlerden, delikanlılar!

Güzellerin yüzündeki o yıldırım,

Parladığı zaman şimşek gibidir,

Alevsiz, ışıksız ve kıvılcımsızdır.

Yarasız, çibansız ve yarıksızdır o,

O derdin adı yalnızca sevgidir.

Ama öylesine yakar ki adamın içini,

İki gözden akar yüreğin kanı»

Onlar dediler ki: «Hoş geldin sen,

Halen hastadır iki arkadaş bizden.

İyilik yap da tedavi et ikisini,

İlâç ver, bir çare bul da kaldır onları.

Her ne desen öyle yapalım biz,

Her ne istersen ödiyelim biz.»

Kocakarı kendini yetiştirdi hastaların yanına,

Baktığı zaman o azizlerin durumuna,

Dedi ki arkadaşlara ve kılavuzlara:

«Yalnız bırakın bizi, hastalarla.

Önce ben bu derdi teşhis edeyim,

Sonra tedavi çaresini size özetliyeyim»

Arkadaşların hepsi çıktı yanlarından,

Kocakarı kaldı delikanlılarla başbaşa.

XX

DAYE BI MEMÊ Û TACDÎN'RA DI PEYÎVE

Bîmarê bî derdê îşqê bedhal
Nageh fikirîn ku çûne haval
 Rûniştî ji pêşê wanve Zal'ek
 Qametçivîyayî, renghîlalek
Aheste kelamekî dî bêjît
Dî'grîtn û hîstiran dî rêjît
 Gotin: «Çı kesî tu ey dîlaram!
 Bo çı dî girî weha bî nakam?»
Wê go: «Bî serê Sîtî û Zînê
Mehza, ji wera dî kim girînê
 Maxsûs-1 ji nîk Sîtî û Zîn'an
 Hatım lî we xweş bî kim birînan
Enguşterîyêd-1 we evane!
Înane me wê jibo nişane
 Hun hel girîn û bî dîn nîgînan
 Bednam-1 me kîn Sîtî û Zîn'an
Ez qasîd, û hun jibo me meqsûd
Hun mîn me kîn ey mîrad-1! Merdûd»

XX

DADI TACDİN VE MEMO'YLA KONUŞUYOR

Aşk derdiyle fena hale düşmüş hastalar,
Aniden baktılar ki gitmiş arkadaşlar.

Önlerinde oturmuş bir kocakarı,
Boyu iki büklüm, rengi bir hilâl misali.

Aheste aheste bir şeyler söylüyor,
Ağlıyor ve gözyaşları döküyor.

Dediler ki: «Kimsin sen ey gönül rahatlığı!?

Niçin ağlıyorsun böyle muratsızca?»

Dedi ki: «Siti ve Zin'in başları hakkı için,
Ağlıyorum ben yalnız sizler için.

Özel olarak Siti ve Zin'in yanından,
Geldim ki iyileştireyim yaralarınızı.

İşte şunlardır yüzükleriniz,
Getirdik onları nişan için biz.

Alın da verin sizdeki yüzükleri,

Kötüye çıkarmayın Siti ve Zin'in adını.

Ben elçiyim, sizleri arıyordum,

Ey muratlar! Eliboş çevirmeyin beni»

Ev mijde ewan dema kîrîn goş
 Yekcarî jî şahîyan ne ma hoş
 Heşyar-1 ku bûn, demek ne westan
 Fîlhal-1 bezîne pê û destan
 Tekrar-1 li dest û pê û dawan
 Sed bûse di dan ewan du lawan
 Dayîn heyirî jî îştîyaqê
 Ber da girîyê jî îftîraqê
 Go: «Xem me xun, ey mîrad û meqsûd!
 Mîzgîn jî wera, bî heqqê Mabûd,
 Tewfîq-1 refîq-1 bit jî Barî,
 Ez dê we bî kîm bî sîhrekarî,
 Hun cîmle li erdekî cema bin
 Herçar-1 bî meqseda xwe şa bin.
 Nam û neseba xwe hun eyan kîn
 Sırra dilê bo mera beyan kîn
 Da ez ve gerim bî van nîgînan
 Tesxîr-1 bî kîm Sîtî û Zîn'an
 Tacîl-1 bî kîm jîbo sewabê
 Zû bême ve, ez dîgel cewabê»
 Tacdîn-1 nîgîn jî dest deranî
 Da destê ecûzeya zemanî
 Mem tê fikirî ku bê nîgînê
 Kengê di ketin mîdar û jînê?
 Go: «Daye! Tu mîn bî dêre mazûr
 Kî can-1 di dit jî dest xwe destûr?
 Ev xateme îsme, ger tîlîsme
 Mîn can ewe, qalibê me cîsme
 Ey daye! Tu qasîdê hebîbî
 Bê şîbhe li derdê mîn tebîbî
 Sedqê serê zilcemaîlê, Zînê
 Me'stîne jî destê mîn nîgînê
 Gava tu di çî ve, ey wefadar!
 Ev renga jî mîn bî bêje dîldar

Onlar işittikleri zaman bu müjdeyi,
 Sevinçten büsbütün gitti şuurları.
 Uyandıkları zaman bir an durmadılar,
 Derhal koşarak ellerine ve ayaklarına kapandılar.
 Tekrar tekrar ellerine, ayaklarına ve eteklerine,
 Yüzlerce öpücük kondurdu iki delikanlı.
 Dadı bu sevgiden hayrete düştü,
 Ayrılıklarından dolayı ağlamaya başladı.
 Dedi ki: «Gam yemeyin, ey muratlar, maksudlar!
 Müjde sizlere, Allah hakkı için,
 Allahtan başarı yar olursa eğer,
 Ben öyle yapacağım ki sihirbazlıkla,
 Hepiniz bir yerde toplanırsınız,
 Her dördünüz de muradınıza erersiniz.
 Adlarınızı ve soylarınızı açıklayın siz,
 Gönlünüzün sırrını bize açıklayın siz.
 Ben bu yüzüklerle geri döneyim,
 Siti ve Zin'i sizlere ram edeyim.
 Sevap kazanmak için acele edeyim,
 Cevapla birlikte çabucak döneyim».
 Tacdin parmağından yüzüğü çıkardı,
 Zamanın kocakarısının eline verdi.
 Memo baktı ki yüzük olmaksızın,
 Nasıl idare edebilir, yaşayabilir?
 Dedi ki: «Dadı! sen beni mazur gör,
 Kim canını elinden izinli bırakır?
 Bu yüzük ister isim olsun, ister tılsım,
 Odur benim canım, vücudum sadece cisim.
 Dadı! Sen yarin elçisisin
 Şüphesiz derdimin de hekimisin.
 Güzel Zin'in başının sadakası olarak,
 Alma elimden bu yüzüğü benim.
 Geri döndüğün zaman, ey vefalı
 Benden yare şöyle de:

Ew şahe, eger çı ez gedame
 Eltafê şehinşehane ame
 Ez bende ne laîqê wîsalım
 Xursendê bi sûretê xıyalım
 Razîme jı ew qeder cemaî:
 Mın bînte xelweta xıyalê
 Her gah-ı jı ahê dıl bî tırsıt
 Geh gah-ı lı halê mın bî pırsıt»

O şaktır gerçi, ben de dilenci,
Şahların iyilikleri umumîdir.

Ben köle, kavuşmaya lâıyk değilim,
Şeklinin hayalinden gıda alıyorum.

O kadar güzellikten razıyım ben,
Beni hayalinin halvetine getirmesine.

Her an dadından umut bekliyerek.
Halimi sorsun bazı bazı»

XXI

DAYE VE DI GERE CEM SITI Û ZINÊ

Ew herdu nihalê Er'era şeng
Rûniştî mîsalê xunçe dilteng
 Çıvyayî, bî fıkr û sernişivî
 Her lehze jî dayeyê bî hêvî
Mexmûrê xebûqê bê nihayet
Mıstaqê sabûhêbûn bî xayet
 Dîtin ku jî nagehî tebîbe
 Wê hatî bî sûretek ecîbe
Zîn û Sıtî'ya jî işqê medhûş
Wan daye kırım rewan der axûş
 Gotin: «Bî Xwedê kî, ey dılamam!
 Aya te kîrîne ew melek, ram?
Remla te çî go? Perî te zanîn?
Yan herdu dî şuşeyê te anîn?
 Tîra lî me kun kîrî sıwêda
 Aya te beyan ne kîr ku, kê da?»
Wê go: «Bî serê wêyê mîbarek
Sed carî qesem dî kim, ne carek

XXI

DADI SİTİ VE ZİN'İN YANINA DÖNÜYOR

O taze Ardıcın iki dalları,
Oturmuşlardı gonca gibi dar gönüllü,
İki büklüm, efkârı, başları eğik olarak,
Her an dadıdan umut bekliyerek.
Akşam şarabından son derece sarhoştular,
Sabah şarabını sonsuzca arzuluyorlardı.
Baktılar ki aniden bir tabip,
Çıkageldi, kılığı da pek acaip
Aşktan sersem olan Zin ve Siti,
Koşarak kucakladılar gelen Dadıyı.
Dediler ki: «Allah için söyle, ey gönül rahatlığı!
Acep ram ettin mi sen o melekleri?
Falın ne dedi, perileri bildin mi?
Yoksa şişeye koyup ikisini getirdin mi?
Kalplerimizi delen okları,
Acep açıklamadın mı kim vurdu?»
Dedi ki o: «Sizin mübarek başlarınıza,
Yüz defa andıçerim, değil bir defa;

Ez hatime vê demê ji ba wan
 Emma guneha me tê bi lawan
 Her dem ku «Sitî» û «Zîn» di bêjin
 Sed rengî sirişkê xwîn di rêjin
 Qurbanê we bim, bi vê kemalê
 Ew herdu beşer bi wê cemalê,
 Çawa we bijarin ew du mîmtaz
 Zîbendeyê weslin ew serefraz
 Wellahî qesem di kîm bi Barî
 Ew herdu durêd-ı we bi jarî,
 Na bin di çu berr-û behr û kanan
 Nînin we, melek di asîmanan
 Ew herdu jibo wera sezane
 Mîrzane eger, we ger gedane»
 Ew delle bi dil we bûye dellal,
 Dildade ji pêşve man demek lal
 Zîn û Sitî'yan ne ma di dil hoş
 Gava ku ewan kîr ev xeber goş
 Elqîsse: Jî kunhê macerayê
 Heşyarî ku dayeê di dayê,
 Agîr te di go gîhande neftê
 Pêt jê di çû asîmanê heftê
 Îşq agîre, ten çîyayê Tûr'e
 Dil ew şecera bi nar û nûre
 Mîşkate qefes, qebes çiraye
 Can zeyte, fitilê wî xefaye
 Dil şûşeye, ew çîra di nave
 Sîr cuz'e, di kullêda belave
 Bîkul jî serî heta bi eqdam
 Sohtin bi wî agîrê dîlaram
 Gotin: «Jî mera tu dîlnewazî
 Ey daye! Jibo me çaresazî

Şimdi geldim ben yanlarından,
 Fakat acıyorum ben oğlanlara.
 Her an «Siti» ve «Zin» dedikçe,
 Yüz çeşit kanlı gözyaşı döküyorlar.
 Kurban olayım sizlere, bu ergenlikle,
 O iki insanı o güzellikle,
 Nasıl seçtiniz o iki seçkini?
 Kavuşmanın süsüdür o iki mutlu.
 Vallahi, Allaha andıçerim ki,
 Seçtiğiniz o iki inci,
 Bulunmazlar hiçbir kara, deniz ve madende,
 Öyle melek de yoktur göklerde:
 Onlar sizlere tam da lâyıktır,
 İster beyzade olsunlar, ister dilenci».

O çapkın, öyle candan tallallık yaptı ki,
 O dilberler, bir süre önünde dilsiz kaldılar.
 Zin ve Siti'nin kalbinde kalmadı şuur,
 Bu haberleri dinledikleri zaman.

Kısacası: Maceranın içyüzünden,
 Dadı onlara verdikçe uyanıklık,
 Sanardın ki ateşi yağa tuttu,
 Alevleri yükselirdi yedinci göğe.

Aşk ateştir, ten Tur dağıdır,
 Gönül ise, o ateşli ve ışıklı ağaçtır (1)
 Göğüs fenerdir, çıra közdür,
 Vücut yağdır, fitili gizlidir.

Gönül fenardır, o çıra içinde,
 Sır cüz'dür, kül'de dağılmış.
 Zin ve Siti tüm olarak baştan ayağa kadar,
 Gönül ilâcı olan o ateşle yandılar.

Dediler ki: «Sen gönlümüzü şenlendiriyorsun,
 Dadı! Sen bizim için çare bulucusun.

(1) Hz. Musa'nın gördüğü ağaç.

Dehqan tuwî, em wekî nîhalîn
 Ezman tuwî, em bî xwe dî lalîn
 Ger lehzeyekî ne kî tu guftar
 Ger saetekî ne bî tu xemxwar,
 Em dê weku xar û xes, heba bîn
 Em dê wekû bergê, berhewa bîn
 Ey Waqîfê waqîatê dêrîn!
 Em xeyrê te mehreman ne dêrîn
 Tacdîn û digel Memê te gotî:
 «Perwanene, per lî wan me sohtî»
 Ew jî nuhe pîr dî întîzarîn
 Belkî jî me zêdetîr neçarîn
 Ra be here zû, bî bêje Tacdîn:
 Ger dê te Sîtî bî vê, Memê Zîn,
 Mîzgîn jî wera, me hun qebûlîn
 Em jî jî we zêdetîr melûlîn
 Îşqa we celew jî me revaye
 Manî' lî me perdeya heyaye
 Ew perde jîbo wera edîme
 Bêperdeyî bo wera qedîme
 Xwazgîn û wesait û wesîle
 Herçî ku jî ba we bîn, cemîle
 Ev renga bî bêje wan hebîban
 Mecmûê mewalî-yû xetîban
 Hindek jî wera bî bîn rîçaçî
 Hindek jî mera bî bîn duaçî
 Belkî kırıbit Xwedê mîqedder
 Wesla me û we bî bit mîyesser»

Sensin bahçıvan, bizler fidan gibiyiz.
 Sensin dilimiz, biz kendimiz dilsiziz.
 Bir an sen söz söylemezsen eğer,
 Bir saat derdimizi paylaşmazsan eğer,
 Bizler çer-çöp gibi heba oluruz,
 Bizler yaprak gibi berhava oluruz.
 Ey geçmiş olayları bilen dadımız!
 Senden başka mahrem kimselere sahip değiliz biz.
 Dedin ki sen: Tacdin ile Memo
 Pervane olmuşlar, kanatlarını da biz yakmışız.
 Onlar da şimdi bol yolu gözlüyor,
 Belki de bizden çok daha çaresiz.
 Kalk da çabuk git, söyle Tacdin'e:
 Eğer sen Sıti'ye talipsen, Memo da Zin'e
 Müjde sizlere, bizler de sizleri kabulleniyoruz,
 Bizler sizlerden fazla dert çekiyoruz.
 Aşkınız yuları kaçırılmış bizden,
 Utanma perdesidir, bizlere engel olan.
 Yoktur o perde sizler için,
 Perdesizlik eski gelenektir sizler için.
 Dünür, aracı ve vesile olarak,
 Kim gelirse sizlerden makbuldür.
 Böylece söyle o sevgililere,
 Bütün dostların ve dünürlerin,
 Bir kısmı sizler için olsun ricacı,
 Bir kısmı da bizler için olsun duacı,
 Belki Allah ta kılmış mukadder,
 Bizlerle sizlerin kavuşması kolaylaşır.

XXII

MÎR SITIYÊ DI DE TACDÎN

Xweş weqte jibo elîlê mîstaq
Xasma ku jibo qebilê uşşaq
 Dermanekî sıhhet û şifayê
 Mızgîn û beşareta wefayê
Nageh bî gîhîte wan jî durdan
Azade bî ket ewan jî derdan

✽

Ew daye jî reng Eristetalîs
Ser ta bî qedem libasê telbîs
Dîsan kete sûretê tebîban
Hazır xwe gîhande nîk hebîban
 Ew mijde, wekî me gotî, gotin
 Ew sohtî, wekî ne sohtî, sohtin
Emma bî wî agirî we geş bûn
Te d'go qe nexweş ne bûn, dî xweşbûn
 Goya ku ewan jî dest Felatûn
 Xwarin bî yeqîn dewa û macûn

XXII

BĒY SİT'Yİ TACDİN'E VERİYOR

Arzulu hastalar için güzel bir zamandır ki,
Özellikle âşıklar için güzel bir zamandır ki,
Sağlık ve şifa için bir derman,
Vefa için bir müjde, bir haber,
Aniden yetişsin onlara inci tanelerinden
Kurtarsın onları dertlerinden.

.*

Hace-i Evvel kılığınā giren o Dadı,
Baştan ayağā kadar şaşırtıcı
Yine tabip kıyafetine girdi,
Derhal kendini âşıkların yanına yetiştirdi.
O müjdeyi anlattığımız gibi anlattı,
O yanıkları, hiç yanmamış gibi yaktı, yeniden
Fakat o ateşle öyle şenlendiler
Ki, sanırdın hiç hasta değİllermiş, öyle iyileştiler.
Onlar sanki Eflâtun'un elinden,
Aldılar ilâç ve macun gerçekten.

Ra bûne ve çûne nık hevalan
 Çendek jî meharım û ruwalan
 Agâh-ı kırın jî macerayî
 Ra bûn bî teessıb, û tebayî
 Gava ku ewan bihistî mızgîn
 Hay dan bî tebayî xelq û xwazgîn
 Hindek ulema û hın dı adil
 Hindek umera û hın dı cahıl
 Ra bûne ve cimle çûne nık Mîr
 Ev renga kırın qezîyye teqrîr.
 Kî: «Ey walîyê mîlk û mal û millet!

(1)

 Wey hamîyê dad û dîn û dewlet!
 Tu sayeê lutfê Girdîgar'î
 Îro lî me şah û xundekarî
 Şahî, nezera te kîmiyaye
 Mahî, esera te pîrzîyaye
 Herçî te ve xundî, ew ezîze
 Herçî te ne xundî, bê temîze
 Herçî te kire çirax û geş kır,
 Ger halî xırabe jî te xweş kır
 Tacdîn-ı eger çî mîrîzaye
 Nisbet bî te bendeye, gedaye
 Hatın ku bî kın jî dil duayê
 Fîlcimle dî kın jî te ricayê:
 Tacdîn Sîtiyê jî te dî xwazîz
 Ew qul bî çiraxîyê dî nazîz
 Ew bendeye, wî bî gêre azad
 Zîbendeye, wî bî dêre damad»
 Mîr go ku: «Heçî we dîtî laîq
 Elbette jîbo meraya faîq

(1) Kî ey: Jîbo rastbûna weznê, dî vê ev «Key» bê xwendin.

Kalkıp gittiler arkadaşlarının yanına,
 Bazı yakınlarını ve bazı delikanlıları,
 Maceradan haberdar eylediler,
 Hamiyetle hepsi beraber kalktılar.

İşitince onlar bu müjdeyi,
 Hep birlikte halka ve dünürlere haber verdiler.
 Bazı âlimler, bazı adliyeciler,
 Bazı beyler ve bazı cahiller,

Kalkıp hep birlikte Beyin huzuruna çıktılar,
 Şu şekilde meseleyi ona arzettiler:

«Ey yurdun, malın ve milletin sahibi!
 Ey adaletin, dinin ve devletin koruyucusu!

Sen Allahın lûtfunun gölgesisin,
 Bugün başımızda şahsın, hünkârsın.
 Şahsın sen, bakışın kimyadır,
 Aysın sen, çevren bol ışıktır.

Hizmetine aldığın herkes azizdir,
 Yüz vermediğin kimseler de değersiz
 Hizmetine aldığın kimseleri çıra gibi şenlendirdin,
 Halleri fena da olsa sen iyiye çevirdin.

Tacdin gerçi bir beyzadedir,
 Fakat sana kıyasla hizmetçi, dilencidir.
 Geldik ki gönülden edelim dua,
 Hepimiz ediyoruz senden rica:

Tacdin senden Sıti'yi istiyor,
 O kulun hizmetçilikle nazlanıyor.
 Kulundur o, et onu azad,
 Yakışıklıdır o, kıl onu damad»

Bey dedi ki: «Sizin lââyık gördüğünüz,
 Elbette bizim için üstündür.

Herçî ku wekîle bêt û rûnît
 Mewla kîye? xutbeyê bî xûnît (1)
 Eqda Sîtîyê me kîr lî Tacdîn
 Îcabe eve». «Qebûle».. Amîn (2)
 Fîlhal-1 Çeko bezî, û pê Mîr
 Teqbûl-1 kîr û qebûlê teqrîr
 Mecmûê Mela û Şêx û Mîran
 Axa û ekabîr û feqîran
 Vêkra bî devê xwe wan sena kîr
 Têkda bî dulê xwe wan dua kîr
 Mîr go «Bî qutîn def û rubaban
 Bînin hemî şerbet û şeraban
 Da bezmeke şadîmane danîn
 Îro he, ku sibhê em nîzanîn,
 Dê şîbhetê vê demê dî xweş bîn?
 Ya dê bî mîrîn, weya nexweş bîn?
 Hublaye leyalî, ey mewalî!
 Kanê çî dî zên elettewalî?
 Ev şîwen û şahî tew'emanîn
 Ev çerx û felek dî bê emanîn
 Geh nûrê numane, gah-1 mezlem
 Geh sûrê numane, gah-1 matem
 Gava ku dî bînî weqtê îşret
 Da fewt-1 ne kî zemanê fîrset
 Lewra ku zeman mîsalê şîre
 Ne bêjîtin ev melaye, mîre
 Îro he jîbo rîzayê Tacdîn
 Mîn jî jî xwe ed bîkîn bî xwazgîn
 Ev çende zemanê ew xulame
 Daîm dî xulamîyê temame

(1) Mewla: Mela.

(2) Qebûle: Wekîlê Tacdîn vê gotinê dî bêje. Yanî mîn mara Sîtîyê lî Tacdîn qebûl kîr.

Vekil kimse gelip otursun,
 Hoca kimse duayı okusun.
 Sıtı'yi biz nikâhladık Tacdin'e,
 Budur benim cevabım», «Kabul», «Amin» (1)
 Çeko derhal koşarak Beyin ayağını,
 Öptü ve kabullendiğini ikrar eyledi.
 Bütün hocalar, şeyhler ve beyler,
 Ağalar, ileri gelenler ve de yoksullar,
 Hep birden ağızlarıyla teşekkür ettiler,
 Hep birlikte gönülden dua ettiler.
 Bey dedi ki: «Çalın davulları rubabları,
 Getirin bütün şerbetleri ve şarapları.
 Sevinçli bir düğün kuralım bugün,
 Çünkü bilmiyoruz nasıl olacak yarın.
 Şimdiki gibi yaşıyacak mıyız?
 Yoksa ölecek, ya da hastalanacak mıyız?
 Gebedir geceler dostlar!
 Bakalım devamlı ne doğururlar.
 Bu matemler ve şenlikler ikizdir,
 Bu çark ve felek amansız.
 Bazan ışık gösterirler, bazan karanlık,
 Bazan matem gösterirler, bazan da şenlik.
 Bulduğun vakit eğlence zamanını,
 Elden kaçırmayasın fırsatı.
 Çünkü zaman kılıç gibidir,
 Demek ki bu hocadır, ya da beydir.
 Bugün Tacdin'in hatırı için,
 Beni de kendinizden dünür sayın.
 Bunca zamandır o hep hizmetçidir,
 Hizmetçilikte de daima tamdır.

(1) «Kabul» Tacdin'in vekilinin sözüdür, «Amin» de hazır olanların.

Ew hinde dı xızmeta medabû
 Umrê wî dı ber meda fena bû
 Şerte dı şerîeta wefayê
 Em jî jî wîra bî xun cefayê
 İro he dı xızmeta wî ra bîn
 Bîzzat-ı dı xızmeta wîda bîn
 Mêrê wehekî bitın, ku canî
 Şabaş ne ditê bî şadîmanî?
 Ger mın hebitın hezar û yek ser
 Wan cıme dı rojekî bî defter,
 Ger ez ne kırım fida bî carek
 Mîrîni lı mın ne bit mıbarek»
 Tacdîn ku dı xızmeta Emîr'bû
 Çeşna wî dı dest, û çeşnegîrbû
 Elqîsse: Bî şewketa xwe ew Mîr
 Ra bû bî xwe bûye çaşinîgîr
 Kêşa wî bî meclîsa xwe xwanek
 Goya kire fers-ı asîmanek
 Qursê meh û mîhrê asîmanê
 İnan, te dı go bî cayê nanê
 Ev lengerîyêd-ı zîv û zêrîn
 Şıbhet felekêd-ı jor û jêrîn
 Her sehnê mezın mîsalê bîrcek
 Serpoşê lı ser jî rengê dırcık
 Her tebsî-yû kaseyêd-ı fexfûr
 Yek exterê pırzîyayê pırnûr
 Cedy-û Hemel'ê dı asîmanê
 Bıryan û kebabê mêhîmanê
 Her kase û tebsîyek yek enbar
 Serşare, şebîhê nefsê emmar
 Enwaê teamê çırub û şêrîn
 Elwanê xîda û nuqlê rengîn

O kadar kaldı ki hizmetimizde
 Ömrü tükendi bizim yolumuzda
 Vefa şeriatinde şarttır ki,
 Biz de onun için cefa çekelim,
 Bugün onun hizmetinde çalışalım,
 Bizzat onun hizmetinde olalım.
 Böyle olan bir erkeğe hangi can,
 Kendini bahşetmez sevinçle?
 Eğer olsa benim bin bir başım,
 Onların hepsini belli bir günde,
 Bir defada feda etmezsem eğer,
 Beylik bana kutlu olmasın.»
 Tacdin hep Beyin hizmetinde olduğu için,
 Onun sevinci de Beyin elindeydi, hep sevinç yaratırdı
 Kısacası: Bütün şevketiyle o Bey,
 Kalktı ve bizzat eğlence işiyle ilgilendi.
 Mecliste öyle bir sofraya çekti ki,
 Sanki bir gök tabakasını serdi.
 Göklerdeki güneş ve ay yuvarlaklarını,
 Sanırdın ki ekmeğe yerine getirdiler.
 Bu altın ve gümüş tabaklar,
 Alt ve üst felekler gibiydi.
 Birer burç gibi olan o sahanlar,
 Kapakları birer mücevher kutusu gibiydi.
 Her tepsi ve fağfûr kâse,
 Bol ışıklı parlak birer yıldız gibiydi.
 Gök yüzündeki oğlak ve koç (1),
 Misafirlik kebabı ve büryanı olmuştu.
 Her kâse ve tepsi bir anbar gibiydi,
 İştahlı nefis gibi başı örtülüydü.
 Yağlı ve tatlı yemek çeşitleri,
 Her renkten gıda, renkli badem ve fıstık şekerleri,

(1) Oğlak ve Koç burçlarını kastediyor.

Van meşrebe û eyaxê çîrî
 Dewran dı kırım bı nazenîñî
 Seyyare sîfet bı geşt û seyran
 Herçî ku dı dî dî mayî heyran
 Narinc û tırinc û nar û leymû
 Newbaweyê şaxîsarê mînû
 Fanîz û nebat û qend û şekker
 Ma-werd û zıbad û mısk û enber
 Hıندان dı kırım meîde, xaze
 Hıندان dı kırım dîmaxê, taze
 Mecmer gerîyan bı ûd û enber
 Bûn cımlê meşamê can mîetter
 Rameşger û xweşnewa û xweşdeng
 Şayeste û xweşqumaş û xweşreng
 Hevdeng-ı hınek bı sewtê sazan
 Hemdeng-ı hınek bı fexr û nazan
 Muxnî-yû kemance, ûd û tenbûr
 Çeng û def û zûrina û sentûr
 Uşşaq û newaîraqî-yû ewc
 Vékra dı kırım bı rasitî zewc
 Awaze û şu'be û maqamat
 Bê perde bı mu'cız û keramat
 Zahr ku dı bûn jı Nayê gerdan
 Xaretkerê aql û dîn û îman
 Saqî şewişîn bı abê engûr
 Mıtrıb herişîn bı seytê Sentûr
 Qewwal û mîxennî-yû xezelxwan
 Mexmûr û sıyah û mest û sekran
 Elqîsse: Lı rexmê seb'ê şeddad
 Danîn bı wî resmî ursebınyad

Bu çini maşrapalar ve ayağlar (1)

Nazenince dolaşıp dururlardı.

Bunlar yıldızlar gibi gezip dolaştıkça,

Onları her gören kalırdı hayran.

Turunçlar, narenciyeler, nar ve limonlar,

Cennet ağaçlarının dallarında yetişmiş.

Faniz, nebat, kand ve şeker (2)

Gülsuyu, zübad, misk ve anber (3)

Kimisi mideyi al eylerdi,

Kimi de dimağı tazelerdi.

Buhardanlık üd ve anberle döndüler,

Ruhların bütün koku alma duyuları neş'elendi.

Oyuncular, terennüm edip türkü söyleyenler,

Lâyık ve güzel kumaşlılar, güzel renkler.

Kiminin sesi sazların sesine olmuştü arkadaş,

Kimi de övünmelere ve nazlanmalara olmuştü eş.

Türkücü, keman, ud ve tanbur,

Çeng, davul, zurna ve santur

Âşıklar, incesesliler ve felek,

Hepsi gerçekten karıştılar birbirlerine.

Sesler, çalgı çeşitleri ve makamları,

Perdesiz olarak mucizeler ve kerametler gibi,

Dönüp dolaşan Ney'den çıktıkça,

Aklı, dini ve imanı talan ederdi.

Sakiler üzüm suyuyla seğirttiler,

Çalgıcılar Santur sesiyle sallandılar.

Maskaralar, türkücüler, gazel okuyucuları,

Sarhoş, siyah, sersem ve mesttiler.

Kısacası: Gaddar olan yedi feleğin inadına,

O şekilde kurdular düğünün temelini.

(1) Türkçe olan bu kelime bir kap çeşidi olsa gerek.

(2) Faniz bir içki çeşidi olsa gerek.

(3) Zübad güzel kokulardandır.

Xettatê felek, ji dest qelem ket
 Cellad-ı dı kır ku wî qelem ket
 Nahîd-ı bî erdêda dı da çeng
 Meh çû veşîrî dı Bircê Xerçeng
 Kêwan-ı dı Delw'êda nihan bû
 Bercîs-ı dı Hût'ê bênîşan bû
 Dinya hemî bûye eys û îşret
 Zala felekê ji kerb û hesret,
 Çû j'dest ne dı hat û maye acız
 Naçar-ı ecûze bûye kadız
 Şeyxûxeyê çerxê rengsemawî
 Rehwarê semaê kır reha wî (1)
 Alem hemî bûye îşretabad
 Şehrî bedewî, ebîd û azad
 Mîstexreqê nî'met û tereb bûn
 Mîstecmeê şahî-yû leeb bûn
 Ra bû ve, ku xwan ji ber xewasan
 Saqî gerîyan bî cam û kasan
 Mîr xundine pêş Memo û Tacdîn
 Go: «Çerxe lı min Memo! Tu şoşbîn»
 Ew herdu kırın tamamî melbûs
 Ra bûn bî edeb etek kırın bûs
 Rûniştın û pêkve wan ve xwarın
 Ew rojê bî yekve rabûwarın

(1) Rehwarê semaê: Rewanê govendê. Kır reha: Ra kır, bezand. Yanî gêr bû û gerîya.

Feleğin yazıcısının elinden kalem düştü,
 Cellâd neredeyse kellesini uçuracaktı.
 Zühre yıldızı yerde seğirtti,
 Ay gidip gizlendi Yengeç burcunda.
 Zühre yıldızı Kova burcunda kayboldu,
 Müşteri Balık burcuna girip iz bile bırakmadı.
 Bütün dünya oldu sevinç ve eğlence,
 Kocakarı felek kederden ve üzüntüden,
 Elinden birşey gelmeyip âciz kaldığı için,
 Çaresizlikten saman hırsızı oldu.
 Gök renginden olan kocakarı çark,
 Halayın halkası gibi koyuldu dönmeğe.
 Bütün dünya eğlenceyle şenlendi.
 Şehirliler, köylüler, köleler ve özgürler,
 Nimetlere ve eğlenceye boğuldular,
 Şenliğin ve oyunların toplandığı yer oldular. (1)
 Sofra, ilerigelenlerin önünden kalkınca,
 Sakiler kadehler ve kâselerle döndü.
 Bey huzura çağırttı Memo ve Tacdin'i,
 Dedi ki: «Memo, geç söyle, sen ol 'sağdıçı»
 O ikisini baştan ayağa giydirdi,
 Kalktılar ve saygıyla etek öptüler.
 Oturdular ve hep beraber içtiler,
 O günü birlikte ve böyle geçirdiler.

(1) Yani o kadar eğlendiler ki sanki eğlence ve oyunlar onlarda toplanmıştı.

XXIII

DİLANA SİTİYÊ Û TACDÎN

Weqtê wekû nûerûsê xurşîd
Neh qubbe, mîsalê camê Cımsîd
 Fîlcimle kırım bî rux mîcella
 Goya ku kırım bî zêr mîtella
Meşgate û daye û perestar
Îşqê kirî cimle germebazar
 Çûn zeyn-ı bî kın Sîtî û Zînan
 Nazende bî kın du nazenînan
Ewwel fikirîn dî zılf û xalan
Dîtın ku dılan dî bin bî talan
 Gava fikirîn dî qewsê ebrû
 Bûn şıbhetê wesme, jê sıyehrû (1)
Fıkrîne ruxêd-ı wan dî taze
Şermende dî bûn bî cayê xaze (2)

(1) Wesme: Boyaxa birûwan. Yanî hingî ku birûwêd Zîne û Sîtiyê reşbûn, ew boyax lî ber wan gewr dî ma û vana jî jî ber wêve şerm kırım, rûreş bûn.

(2) Bî cayê xaze: Dî şûna rengê sorda. Yanî dîtın ku rûwêd wan jî rengê sor sortire, jî ber wê yekê, jî ber rengê sorve şerm kırım.

XXIII

SİTİ İLE TACDİN'İN DÜĞÜNÜ

Yeni gelin gibi parlayan güneş,
Dokuz kubbeyi Cemşit kadehi gibi,
 Hepsini yüzüyle aydınlattığı zaman,
 Sanki altınla yaldızlamış gibi parlatınca,
Süsleyici kadın, dadı ve nedimeler,
—Hepsini aşk coşkunu hale getirmişti—
 Siti ve Zin'i süslemeye gittiler,
 O iki nazenini nazlı kılmaya gittiler.
Önce gözden geçirdiler benleri ve zülüfleri,
Baktılar ki talan ediyorlar gönülleri.
 Kaş yaylarına baktıkları zaman,
 Rastık için utandılar, onun gibi karardılar (1)
Taze yüzlerini seyrettiler,
Kırmızı renk yerine kendileri utandılar. (2)

(1) Yani kaşları rastıktan daha siyah olduğu için, bunlar rastık hesabına utandılar ve yüzleri rastık gibi karardı.

(2) Yani yüzleri kırmızı renkten daha kırmızı olduğu için, bunlar kırmızı renk hesabına utandılar.

Qadır ne dı bûn, jı sırmeyê reş
 Ahûyê Xeten bı kın mışewweş (1)
 Ser ta bı qedem jı rengê şane
 Sed se'yê kırım jıbo, behane
 Mehza jı du ahûwan yek ahû
 Wan seh ne kırım heta serek mû
 Îlla, serê mûyekî meyanbû
 Ew jî bı mesel, ne ten, ne canbû
 Qet'a jı mexafeta şikestin
 Qet lê kemerek ne hate bestin
 Kes dıl ne dı da çu lê bı bînit
 Belkî ku jı nazıkî şikînît (2)
 Ma dest-ı dı da ku dest û pence,
 Henna bı ketın bı rengê rence?
 Neqşê ku Xwedê kırî mixeyyer
 Kî qadîre wî bı ket mixeyyer?
 Axır gerîyan jı rengê me'yûs
 Ew man û hena û reng, û pabûs (3)
 Zînet jı qedêd-ı wan hebîban
 Bexşîne zemîn tela û şîban
 Ferxende kırım bı ferqê, efser
 Tabende kırım bı tacê, gewher
 Serlewheyê sefheyê mîsenne'
 Zibende bı zîwerê mîresse'

(1) Bı kın mışewweş: Tevîhev bı kın. Yanî çavêd wanên wek çavên xezaled Xeten'ê hıngî ku reşbûn, xemlınokan nı karı-bûn kilê reş bı kêşîné û çavêd wan bı wî kılı tevîhev bı kın, ne xweş bı kın.

(2) Yanî Jı dilê kesê ne dı hat ku kemberê lı newqêd wan bı bîne. Lewra dı tırsıyan ku jı ber nazıkıfê, kember newqêd wan bı şıkîne.

(3) Yanî jı ber ku ihtiyaca keçan bı xemilandına wan tunnebû û hena wan, rengêd wan hemî dı dest wanda tewş man; şermî bûn, serêd xwe xwar kırım, serêd wan hate ber lingêd wan, wek ku lingêd xwe maç bı kın.

Hatên ceylânlarının gözlerine benzeyen gözleri,
 Siyah sürmeyle bozmaya yetmedi güçleri.
 Baştan ayağa kadar tarak gibi,
 Taradılar ve bahane için yüz çaba harcadılar.
 Fakat iki ceylândan bir tek kusur bile
 Bulamadılar, bir kıl ucu kadar olsun ,
 Hele beller, birer kıl ucu kadar inceydi,
 O da ne tene, ne de cana benzerdi,
 Kırılır korkusuyla asla,
 O ince bellere hiçbir kemer bağlanamadı.
 Hiç kimsenin gönlünden, orada kemeri görmek
 gelmiyordu,

Çünkü nazikliğinden, belki kırılır diye.
 Ellerine ve parmaklarına zoraki olarak,
 Kına yakmalarına var mıydı hiç olanak?
 Allahın seçmiş olduğu nakışları,
 Kimin değiştirmeye gücü yeterdi?
 Sonunda ümitsizlerin durumuna düştüler,
 Kınalarıyla, renkleriyle başieğik kaldılar.
 O sevgililerin boylarından,
 Yerlere yıldız ve aydınlık bahşedilmişti.
 Onların başıyla taşları mutlu kıldılar,
 Mücevherleri taşla aydınlattılar.
 Tacın süslü ön tarafı,
 Mücevherlerle süslenmişti,

Pîraye ji rewneqa cemaîlê
 Bû hale li xermena hîlalê (1)
 Elmas û zimmerred û mirarî
 Xal û xet û turreyêd-î tarî
 Manendê kitabê şairane
 Mewzûê bî wez'ê xane-xane
 Ev rewneqê arizî û zatî
 Bû nusxeyê sîhr û mu'cizatî
 Ebyat-î bî cem'ê bûne dîwan
 Ayat-î bî sun'ê bûne qur'an
 Ew sîn'etê ositadê mitleq
 Herçî ku dî dî dî go: «Huwel-Heq»
 Tezyîn-î ku bû tamam li bûkan
 Ayîn kete çarîsî û sûkan
 Enwaê tecemmîl û melabîs
 Elwanê cewahir û nefais
 Sed carîye û dused benî çûn
 Zerbestê lîbas û zerbenî çûn
 Naqe bî qîtar û dur bî qentar
 Yaqût-î bî bar û zêr bî xerwar
 Xarîc ji teeddîda hîsaban
 Xarîq li teqeyyîda kitabân
 Ne'dhate teeqqîl ev cîhaze
 Ne'dbûn mîtehemml ew cemaze
 Vê debdebeyê we kirne aşîq
 Bû zelzele, ra kîrîn xelâîq
 Şehrî ji mîzekker û miennes
 Fîlcîmle mîzeyyen û mîlebbes
 Teşbîhê bî behrê pîrtemewwîc
 Cunbeş dî kîrîn, xerez teferrîc

(1) Yanî rûwêd wan wek hîvêbû, ew xeml û xêz ji li dorê bû wek bêder û seywana hîvê.

Güzelliğin saçtığı aydınlıktan çıkan süs,
 Hilâl kaşlarının çevresinde hale gibi oldu.
 Elmaslar, zümrütler, inciler,
 Benler, şakaklar ve karanlık gibi siyah saç halkaları,
 Şairlerin kitabı gibiydi,
 Yerli yerine öylece düzgün konulmuştu.
 Aslında mevcut olanla onlara takılan bu güzelliğin rengi,
 Oldu sihrin ve mucizenin bir nüshası.
 Beyitler toplanıp bir divan oldu,
 Âyetler sanatla derlenip kur'an oldu.
 O, mutlak üstadın sanatıydı,
 Kim görürse «Allah haktır» derdi.
 Gelinlerin süslenmesi tamamlanınca,
 Çarşılara ve pazarlara törenler girdi.
 Çeşitli güzellikler ve elbiseler
 Renk renk değerli mücevherler,
 Yüz nedime ve iki yüz hizmetçi gitti,
 Hepsi altın iplikli ve sırmalı elbiseyle gitti.
 Develer sıra sıra, inciler kantarlarlaydı,
 Yakutlar yüklerle, altınlar çuvalarlaydı.
 Hesapların ve sayımların dışına çıkmıştı,
 Kitapların kayıtlarını aşmıştı.
 Akla ve düşünmeye gelmezdi bu çeyizler,
 Artık taşıyamıyordu develer.
 Bu debdebe öyle coşturdu ki halkı,
 Deprem olmuş gibi ayağa kaldırdı.
 Şehirliler, kadınlar ve erkekler,
 Hepsi de süslenmiş ve giymiş güzel elbiseler,
 Çok dalgalı bir deniz gibi,
 Dalgalanıyorlardı, seyretmekti amaçları.

Nageh gerîya bî Cûdî meftûh
 Dergahê kerem lî geştîya Nûh
 Yanî ku îmareta Sîtî tê
 Qesra perîya bî rasîtî tê,
 Her texte jî ûdê sendelûsî
 Textek xetebendê abenûsî
 Erşek jî cewahîran mîresse'
 Belqîs-î celîsê wî mirebbe'
 Dest bestî jî pêşve pêşekaran
 Durrînkemer û guherguharan
 Sed Asefê Berxîya wekî ba
 Hemmalî dî kir bî erşê, dîlşa
 Hel girtine ser serê xwe ew mehd
 Dest-dest dî revand jî hev bî sed cehd
 Ew texterewan wekî gemîbû
 Behra ku bî ser ket, ademîbû
 Behrek jî hewa ku hate coşê
 Naçar-î jî dil dî ket xiroşê
 Xulqî cîhê cimle aşîqane
 Perwane û şem'ê dermeyane
 Sofî û mela, feqîr û paşa
 Vêkra lî teferrîc û temaşa
 Xelqê ku jî dest xeman bî feryad
 Ferdek qe ne ma nebûyî dîlşad
 Her ber derekî şemateyek lê
 Her mecme'ekî temaşeyek lê
 Te d'go ku erûs-î eynê cane
 Lew bûne bî dil lî pey rewane
 Sazan mîrî hey kîrîm wekî Sûr
 Kûs û def û Kerrena û naqûr

Aniden Cûdî dağında açıldı,
 Nuh gemisinin önünde cömertlik kapısı.
 Yani Sîti'nin bulunduğu köşkten,
 O gerçek perinin bulunduğu köşkten,
 Sandal ağacından olan bütün tahtlardan,
 Pervazları abanostan olan bir taht,
 Mücevherlerle donatılmış bir taht,
 Üzerinde oturmuştu Belkis,
 Önünde el bağlamış hizmetçiler,
 İnci kemerli, mücevher küpeli hizmetçiler,
 Yüzlerce Berhiya oğlu Asaf (1) rüzgâr gibi,
 Gönül hoşluğuyla o tahta hammallık ederdi.
 Başlarının üstüne kaldırırdılar o beşiği,
 Elden ele yüz çabayla kaçırırlardı birbirinden.
 O tahtaraval bir gemi gibiydi,
 Üzerinde yüzdüğü deniz ise insan denizi.
 Sevgiden bir deniz coştığı zaman,
 Çaresiz gönülde taşar.
 Yaratıldı bütün âşıkların yeri,
 Pervaneler de, mumlar da içindeydi.
 Sofular, hocalar, yoksullar ve paşalar,
 Hepsi temaşaya ve seyre dalmıştı.
 Gamların elinden feryad eden insanlardan,
 Kalmadı bir ferd, şen gönüllü olmayan.
 Her kapının önünde bir gürültü vardı,
 Her toplulukta bir seyretme vardı.
 Sanırdın ki gelin ruhtur aynen,
 Onun için vücutlar böyle koşardı peşinden.
 Sazlar Sûr gibi, ölüleri diriltti, (2)
 Davul, dümbelek, Kurrena ve Nakûr, (3)

(1) Hz. Süleyman'ın veziri.

(2) Sûr: İsrâfil Meleğin kıyamette üflieyeceği boru. Ölüleri diriltir.

(3) Kurrena ve Nakûr birer çalgı âletidir.

Şabaş û seda û gaze-gazan
 Gohdar-ı xenî kırım ji sazan
 Vêkra ku seda ji wan bî der ket
 Qesra felekê seda bî ser ket
 Ev eys û neşatê şadîmanî
 Na dîde bî dîdeyan zemanî
 Fılka feleka melek dî navê
 Mewcan ku reva dî weqt û gavê,
 Ev tentene û şîar û ayîn
 Çûn lehzeyekî gîhane Tecdîn
 Tacdîn bî xwe bûye padîşahêk
 Mem jî lî tenîştê şîbhê mahek
 Rûnîştî dî şehneşînê alî
 Cem'ek jî ekabîran hewalî
 Ra bûn lî teferrîcê ve westan
 Wan cimle, tebeq dî herdu destan
 Manendê tîbaqê esîmanê
 Yaqût û zîmerrêdê dî kanê
 Rêhtin tebeqê durê nîsarê
 Jorda lî îmarîya nîgarê
 Emma tebeqêd-ı wan hemî pîr
 Zêr û werîq û cewahir û dur
 Yexmakerê gencê bûne maşa
 Xızan hemî bûne mîr û paşa
 Sed carî lî hêvîya herîsan (1)
 Xarîc jî civandîna xesîsan,
 Fazıl jî kerameta kerîman
 Zaîd jî xudanîya leîman (2)

(1) Herîsan: Dilbijokên dîravan; yanî ew zêr û zîv û gewherên ku hatin rêhtin, sed car zêdetîrbîn jî wî qasê ku wan dilbijokan hêvî dî kırım.

(2) Xudanîya leîman: Piştandîna çikûdan

Bahşış sesleri, sadalar ve uğultular,
 Dinleyicileri sazlardan zenginleştirdiler.
 Hepsinden ses çıktığı zaman birden,
 O ses felek sarayının üstüne çıkardı.
 Bu şenlikler, sevinç ve eğlenceleri,
 Zaman göstermez bir daha gözlere.
 İçinde, o meleğin oturduğu o felek gemisi,
 O sıralarda dalgalar tarafından boyuna kaçırılırdı.
 Bu tantanalar, bağrısmalar ve törenler,
 Bir an geldi ki Tacdin'in önüne vardılar.
 Tacdin'in kendisi de olmuştu bir padişah,
 Memo da yanında bir ay gibiydi.
 Oturmuşlardı yüksek konakta,
 İleri gelenlerden bir topluluk vardı çevresinde.
 Kalkıp onlar da seyretmeye durdular,
 Hepsinin iki ellerinde vardı tabaklar.
 Gök tabakları gibiydi bunlar,
 Madenden çıkan yakutları ve zümrütleri,
 Döktüler o tabaklardan serpererek,
 Yukarıdan o nigârın tahtı üzerine.
 Fakat onların bütün tabakları,
 Doluydu altından, inciden, cevher ve gümüşten.
 Hazine yağmacıları birbirlerine girdiler,
 Yoksulların hepsi bey ve paşa oldular.
 Eli sıkı olanların umduklarından yüz kat fazlaydı,
 Hasislerin baş eğmelerinin dışındaydı.
 Cömertlerin iyiliğinden fazlaydı,
 Pintilerin baş eğmelerinden çoktu.

Xızan û geda we bûne mun'em
 Mıflıs bûye jinberest û muxlem (1)
 Xızan û geda, xenî û zengîn
 Şadan û hezîn û şa û xemgîn,
 Êdî ne dî bûn jî hev mışexxes
 Te d'go hemî mîrekın, mîrexxes
 Têkda dî minasıb û mîwafıq
 Vêkra dî mısafih û mianıq
 Hasıl ku jî meqseda seramest
 Bûn ew der û ban û ew sera mest
 Hın mest û hınek dî kırdebengî
 Xwanende û bezlego û çengî
 Her bengî-yû serxweşêd-ı Bohtan
 Têk hatine çerx û baz û lotan
 Bêrîte, sema û saz û govend
 Şêrîn û şekerleb û şekerxend
 Ezra û ruwal û bıkr û mîrdan
 Hor û melek û perî û wîldan
 Gulpîrehan û semenqebayan
 Şekkerdehenan û qendexayan
 Zêrînkemeran û keckulahan
 Tel'etqemeran û xetsîyahan
 Zivînbeden û semen'îzaran (2)
 Sêvînzîqen û memıkhınaran
 Ev mûyemeyan û maregêsû
 Ev çarîdesale, çareebrû
 Mîrdan û mırահıq û mıcerred
 Lawê we ku xet wekî zımerred

(1) Mana vê rêzê eve: xızan û parsek wisa têrdırav bûn ku, jıbo têrkırına zıkê xwe ihtıyaca wan bı fırotına namûsa wan ne ma; jı ber vê yekê kesên jinperest û tolaz mıflıs bûn, êdî nı karı-bûn namûsa kesekî bı dırvan jê bı kırın.

(2) Zivînbeden: «Siminbeden» bú, me lı şunê «Zivînbeden» nıvısı.

Yoksullar, dilenciler öyle nimet sahibi oldular ki,
Kadınperestler ve hovardalar iflâs ettiler.

Yoksul, dilenci, zengin ve paralı,
Sevinçli, üzüntülü, gamlı ve ferahlı,
Artık seçilmezlerdi birbirlerinden,
Sanırdın ki hepsi seçereli beylerdir.

Hepsi bir birine denk ve emsal,
Bir birleriyle el sıkışır ve kucaklaşırlardı.
Kısacası: Kafaları mest eden murattan (1),
Köşkler, evler ve her yer mest oldu,
Kimisi mest olmuş kimi de sevdalı,
Türküçüler, komikler ve Çeng çalgıcıları,
Botan'ın bütün sevdalıları ve sarhoşları,
Hepsi oyuna, halaya ve sıçramaya kalktılar.

Berîte, sema, saz ve halay,
Şirinler, şeker dudaklılar ve şeker gülüşlüler,
Genç kızlar, bekârlar, oğlanlar ve tüysüzler,
Huriler, periler, cennet çocukları ve melekler,
Gül gömlekliler ve ipek kuşaklılar,
Şeker ağızlılar ve şeker sözlüler,
Altın kemerliler ve eğik taçlılar,
Mehtap yüzlüler, siyah şakaklılar,
Gümüş bedenliler ve Yasemin şakaklılar,
Elma çeneliler ve nar memeliler,
Bu kıl belliler, yılan örgülüler,
Bu ondört yaşındaki karakaşlılar,
Tüysüzler, delikanlılar, bıyıksızlar,
Şakakları zümrüt gibi olan oğlanlar,

(1) Paraları kastediyor.

Xweşdeng-ı hınek, hınek dı xweşreng
 Hın cergebezî, û hın dıger leng
 Bılcımlê lı rexmê vê ecûzê
 Yanî lı xılafê piştekekûzê
 Kêjêd-ı sıvık, kurêd-ı lawın
 Manendê benat û mîslê Perwîn (1)
 Hın daîrebend û hın dı dewwar
 Hın sîlsîlebend û hın dı seyyar
 Encım sıfê encımên fırozın
 Heft şev dı tamam û heft-ı rozın
 Bezma Sıtîyê û cem'ê Tacdın
 Gêran bı vî rengî zîb û tezyın

(1) Manendê Benat: Wek stêrên «Termê Maxirê».

Kimi güzel sesli, kimi güzel benizli,
Kimi koşardı, kimi de topallıyarak,
Bunların hepsi bu kocakarı feleğin inadına,
Yani hepsi kambur sırtlı feleğin zıddına
Çevik kızlar ve taze delikanlılar,
Ayı yıldızları ve Süreyya yıldızı gibi,
Kimi daire bağlamış, kimi yuvarlanarak,
Kimi zincirleme, kimi de gezerek,
Parlak kümeleri yıldız kümeleri gibi ışıklı,
Tam yedi gün ve yedi gece,
Sıf'nin meclisi ve Tacdin'in çevresini,
Bu şekilde süslediler ve şenlendirdiler.

XXIV

FIND TACDÎN DI XÛNE CEM SÎTÎYÊ

Damanê erûsê pakê gerdûn (1)
Damadî ku kir bî mîhrê gulgûn
Tarîfî bî rohnîyê ku ra kir
Xem şibhetê zîmetê fena kir
Weqtê seherê jî rojê heftê
Agir te di go gîhîşte neftê
Germîyyetê narê qurbê meqsûd (2)
Ra kir jî wicûdê aşiqan dîd
Cem'îyyetê xasê agir û bad (3)
Elbette di ket mirov-î berbad
Ev îşq û hewa ku bûne dîdaş
Can û dilê dê bî dîn bî şabaş
Sebrê şewitandî îftîraqê
Têk sohtê qîran û îhtîraqê

(1) Dawa bûka pak, ku ew jî gerdûne; dawa gerdûnê ku wek bûkekî pak û paqije.

(2) Germîya agirê nêzbûna daxwazê.

(3) Agir : «Ateş» bû, me li şûnê agir nivîsî. Bad: Ba. Yanî civîna agir û bayê di civîkî xîsûsî û tenhada.

XXIV

MUM TACDİN'İ SİTİ'NİN YANINA ÇAĞIRIYOR

Pak etekli gelin olan âlem,
Düğünü sevgiyle gülrengine çevirince,
Karanlığı aydınlıkla kaldırınca,
Karanlık gibi gamları da yok etti.
Yedinci günün seher vaktinde,
Sanırdın ki ateş yetiştirdi yağa.
Muradın yaklaşma ateşinin verdiği sıcaklık,
Âşıkların teninden duman kaldırdı.
Ateş ve rüzgârın özel birleşmesi,
Elbette berbat eder adamı.
Bu aşk ve sevgi gönül arkadaşı olunca,
Canı ve gönlü bahşiş verecekler.
Ayrılık sabrı yakmıştı,
İkisi de o yangından ve kavuşma hasretinden yanmıştı.

Deryayê mehebbet uştulum kır
 Aram û şekîb û sebrê gum kır
 Mehbûb û mihîb jî fertê teşwîr
 Hatın ku bî bîn bî şewqê teqdîr (1)
 Meşşate û mihreban û dayîn
 Şoşbîn û meharımêd-ı Tacdîn
 Mistewcibê weqtê dîn mılaqat
 Bermûcib û mîqtezayê adat,
 Mecmûê mibexxerat û mî'tur
 Memzûcê miferrehat û mîskır
 Cam û qedeh û eyax û mexmer
 Ev mîsk û zîbad û ûd û enber
 Ma-werd û gulab û îtrê şahî
 Elqîsse: Jî mahê ta bî mahî
 Esbabê neşat û eys û îşret
 Alatê sefa û zewq û sıhbet
 Ew çende kırım ewan mîheyya
 Mehza mırî pê dî bûn mîheyya
 Arasîte bû erûsexane
 Dîwar û der û urûşê xane
 Ra bûne ve xasekî û xadım
 Hündek dî eqarib û meharım
 Şem'ek bî temame û mîtella
 Şemsek bî cemale û mîcella
 Hel girtine ser serê xwe reqqas
 İnane meyanê meclîsa xas
 Şem'ê bî zımanê halê bê qal
 Ev renge he kır beyanê ehwal
 Kî: «Ey aşîqê bê qerar û bê tab
 Ger şîbhê mınî xwedan teb û tab,
 Ra be here hecleya erûsê
 Pabende bî be bî payebûsê

(1) Yanî Kırım ku bî şewqê bî mırın.

Aşk deryası dolup taşı,
 Rahatlığı, sabrı ve oturmayı yok etti.
 Sevilen ve seven, aşk ateşinin yükselmesinden,
 Az daha şevkle ölürlerdİ.
 Süsleyici kadın, nine, dadı,
 Sağdıç ve Tacdin'in yakınları,
 Kavuşma zamanı gereğince,
 Geleneklerin icabı ve gereğince,
 Buhurların ve güzel kokuların topluluğunu,
 Ferahlatıcı ve sarhoş edicilerin karışımını,
 Kadeh, kâse, ayağ ve şarap kaplarını,
 Misk, zübad, üd ve buhurluğu,
 Gülsuyunu ve düğünlere mahsus güzel kokuları,
 Kısacası mehtaptan mehtaba kadar (1),
 Eğlence, işaret ve keyif vasıtalarını,
 Safa, zevk ve sohbet âletlerini,
 O kadar hazırladılar ki,
 Ölü bile dirildi onlarla.
 Süslendi bunlarla gelin odası,
 Duvarlar, kapılar, tahtlar ve bütün oda.
 Hasekiler ve hizmetçiler kalktılar,
 Birkaç da yakın ve akraba
 Tamamen yaldızlı olan bir mum,
 Güzellikle aydınlanan bir güneş gibi,
 Koydular başlarının üstüne, oynayarak
 Getirdiler has odanın içine.
 Mum, konuşmaksızın, hal diliyle
 Durumu şöylece açıkladı Tacdin'e:
 «Ey bitab ve kararsız âşık!
 Eğer benim gibi sıtmalı ve ateşliysen,
 Kalk gelinin odasına git,
 Ayak öpmekle ayaklarını bağla.

(1) Yani herşeyi.

Şem'a te wekî te întizare
 Şewqa te lî can û cîsmê nare
 Sohtin te bese mîsalê şem'an
 Bes şîbhetê min bî bare dem'an
 Ger aşîqî, ra be şîbhê ferraş
 Canê xwe bî de nîsar û şabaş
 Ey saîyê meqseda tewafê!
 Wey salîkê menheca metafê!
 Ew qîble û Kabeya te meqsûd
 Nêzigê te bûye emrê Mabûd
 Beyt û Hecer û Meqam û Hicra
 Se'y û Teleb û Tewaf û Umre
 Barî jî tera kîrîn mîqedder
 Ha bûne jîbo tera miyesser!
 Avî, tu rewan be pêşê selwê
 Şêrî, tu heman kerem ke xelwê»
 Tacdîn-î jî sûretê şemalê
 Manayê mehebbeta şepalê
 Zanî bî teemmil û bî îdrak
 Ra bû jî cîyê xwe çest û çalak
 Yarê xem û şahîyan Memê jar
 Vêra bûye sahib û sîlehdar
 Destê wî dî dest, û dil dî dilbû
 Bû hacibê derge, şûr lî milbû
 Tacdîn bî vî terzî çû serayê
 Mem ma lî derî digel duayê
 Lewra ku mexûfbû ew mîlaqat
 Melzûme lî aşîqan mîadat

Senin mumun da senin gibi bekliyor,
 Senin sevgin onun tenine ve canına ateştir.
 Mumlar gibi bunca yandığın yeter,
 Benim gibi gözyaşları döktüğün yeter.
 Âşıkısan eğer, kalk pervane gibi,
 Canını ver dökülen paralar ve bahşiş gibi.
 Ey amacı tavaf olan hacı!
 Ey tavaf yolunun yolcusu!
 Sana amaç olan kible ve Kâbe,
 Allahın emriyle sana yakın olmuştur.
 Kâbeyi, taşı, makamı, hücreyi, (1)
 Sa'yı tavafı, dua ve umreyi (2),
 Allah sana mukadder kıldı,
 İşte hepsi sana nasib oldu.
 Eğer su isen yürü selvinin önüne,
 Eğer aslansan hemen kerem eyle halvete»
 Tacdin mumun şeklinden,
 O güzelin aşkının anlamını,
 Anladı düşünce ve idrakla,
 Kalktı yerinden hemen çabucak,
 Gamların ve sevinçlerin dostu olan zavallı Memo,
 Onunla arkadaş oldu silâhlı olarak.
 Eli elinde, gönlü gönlündeydi,
 Kapıda nöbetçi oldu, kılıç belindeydi.
 Tacdin bu tarzla gitti saraya,
 Memo bekledi kapıda, başladı duaya.
 Çünkü korkuluydu o karşılaşma,
 Âşıklardan ayrılmıyor düşmanlıklar.

(1) Taş: Kâbenin duvarındaki taş. Makam: Kâbenin karşısındaki Hz. İbrahim yeri. Hücre: Kâbenin yanındaki Hz. İsmail yeri.

(2) Sa'y ve umre: Hacda iki vazife.

Ger qısmê mihîbb-û ger hebîbın
Elbette bı dijman û reqîbın
Hm dêw û hinek jı wan perîne
Hindek dı minafiq ademîne

Gerek sevenler, gerekse sevilenlerin,
Elbette vardır düşman ve rakipleri
Düşmanların kimi dev, kimi de peridir,
Bir kısmı da münafık insanlardır.

XXV

BÛK Û ZAVA DI GÛJIN HEVDÛ

Zava bi edeb ku çû ji der'dan
Şem'a ku li pişt hîcab û perdan
Ra bû ku ji pêşve çû, xeraman
Kêşa li zemîn bi naz-1 daman
Zilfêd-1 xwe kirne paye endaz
Destêd-1 xwe kirne ferqê perdaz
Dêma ku bi nûrê, Beytîl-eqsa
Qendîlê felek bi wê di îsa
Mexmûrê xebûqê derdê hîcran
Mıstaqê sebûhê weslê canan
J'ewwelve li adetê mîbahî
Destê xwe dirêj kire sırahî
Noşî ji sırahîya şekerleb
Noşîn qedehek ji mey lebaleb (1)
Mexmûrî ku def'ê kîr meya nab
Bêhn kîr gul û sîmbilêd-1 têrab (2)

(1) Lebaleb: Lêv bi lêv, tîjî. Yan jî ji lêvên hevdu ve xwarin.

(2) Gul: Mexsed jê dêmên bûkêne Sîmbil: Mexsed jê bisk û zilfêd wêne.

XXV

GELİN İLE GÜVEYİ BİRBİRİNE KAVUŞUYOR

Damad edeble kapıdan içeri girince,
Perdelerin ve örtülerin arkasındaki o mum,
 Kalktı ve eda ile salınarak ona doğru gitti,
 Eteklerini nazla yerlerde sürüdü.
Zülüflerini yüzüne serpiştirmişti,
Ellerini perdeden çıkarmıştı.
 Aydınlık yönünden Beytül'aksa idi yanağı (1),
 Felek kandili onun sayesinde parlıyordu.
Dünkü hicran derdinin şarabından sarhoş olan âşık,
Yare kavuşmak şarabına hasret çeken âşık,
 Önce helâl âdet gereğince,
 Elini surahiye uzattı.
İçti şeker dudaklı surahiden,
Dudak dudağa içtiler bir kadeh şarap
 O berrak şarap, mahmurluğu giderince,
 Kokladı bol sulanmış gülleri ve sünbülleri.

(1) Beytül'aksa: Kudüs'teki cami, eskiden kibleydi.

Geh nêrgız û lale, gah-ı sorgul
 Reyhan û binefşe, gah-ı sınıbıl,
 Têk têkve dı dan û têk dı bestın
 Hın bûse dı dan û hın dı gestın
 Ew çende bı yekve radımûsan
 Newbet ne dı dane hev lı bûsan
 Elmas û guher cebîn û dından
 Tebdîl-ı buwîn bı la'l û mırca
 Deryayê mehebbetê we kır coş
 Dest gerden û leb bı leb, hemaxûş
 Medhoş-ı buwîn bı wê mıdamê
 Bê heş we ketın jı ser qıyamê
 Qadır ne dı bûn bı kın quûdê
 Gêr bûne bı yekve bo siccûdê
 Tekrar-ı jı secdeyê ku ra bûn
 Ew çende bı yekve herdu şa bûn
 Şekkır jı lebêd-ı yek revandın
 Sorgul jı ruxêd-ı yek cıvandın
 Terkîb-ı kırın jıbo xwe gulqend
 Tezwîc-ı ku bûn bı yekve dılbend
 Sê roj û şevan bı dıl peyapey
 Wan teşneleban ve xwarın ew mey
 Mıstesqıyê şerbeta meya nab
 Axır ku nebûn bı şırbê têrab
 Keyfiyyetê neş'eya şerabê
 Kêşane kemalê îstırabê
 Safızıqen û bedenşefafê
 Kır meyl û mehebbeta zıfafê
 Sermest-ı bı destê têk herıstın (1)
 Bû kelte û gelc, û da harıstın
 Dem lêk pıçıyan û dem cuda bûn
 Geh têk hejıyan û **geh dı** ba bûn

(1) Bı destê têk: Bı destê hevdû.

Kâh nergis ve lâle, kâh kırmızı gül,
Kâh reyhan ve menekşe, kâh sümbül,

Birbirine karışırdı... ve kucaklaşırlardı,
Kâh öpüşürlerdi, kâh ısırırlardı.

O kapar öperlerdi ki birbirlerini,
Öpme sırası vermezlerdi birbirlerine.

Elmaslar, mücevherler, alınlar ve dişler,
Hepsi değişip la'l ve mercan oldular.

Sevgi deryası o kadar coşturdu ki onları,
Elleri birbirlerinin boynunda, dudak dudağa ve kucak
kucağa oldular.

O şarabı çok içince sarhoş düştüler,
Ve şuursuz olarak ayaktan düştüler.

Artık oturmaya da güçleri yetmiyordu,
Yuvarlandılar birlikte secde için.

Yeniden secdeden kalktıkları zaman,
O kadar seviştiler ki birbirleriyle...

Birbirlerinin dudaklarından şeker kaçırdılar,
Birbirlerinin yanaklarından kırmızı gül derdiler.

Evlenip gönüllerini birbirlerine bağlayınca,
Kendileri için gül şerbeti karışımını yaptılar.

Üç gün ve üç gece ard arda gönülden,
O susuz dudaklılar içtiler o şarabı.

Berrak şarabın şerbetini içenler,
Sonunda içmeye kanmayınca,

Şarabın neş'esinin verdiği keyif,
İstrabın son haddine çekti onları.

Parlak çeneli ve şeffaf tenli gelin,
Zıfayı arzuladı ve ona meylettii.

Sarhoş ve elele olarak sarıldılar birbirlerine
Oldu bir itişme ve birlikte yere düştüler.

Bazan birbirlerine sarıldılar, bazan da ayrıldılar,
Kâh birlikte sallandılar, kâh titrediler.

Dem ew dîdubûn û gah-ı yekbûn
 Geh cot û bî yekve, gah-ı tekbûn
 Tîra ku jî acê, berhedef bû (1)
 Amac-ı bî sefweta sedefbû
 Amac-ı ku bû mehelle peykan
 Durdane bedel kırım bî murcan
 Nebî hatî ve, nesl-ı ma dî wêda
 Nesla xwe jî can û dil bî wê da
 Peyweste bî roj eger bî şevbû
 Wan ber jî mehebbetê bî hevbû
 Hemware du serxweşêd-ı serkeş
 Vala dî kırım lî yek du tîrkeş
 Ger roj û eger şevêd-ı reşbûn
 Ew herdu melek we pêk dî xweş bûn
 Goya te dî go du kîmiyager
 Meşxûl-ı buwîn bî eqdê cewher
 Ew rûh û cesed bî yekve minzem
 Nefseyn-ı bî yekve bûne mîdзем
 İnzalê legen nîzûle îbrîq
 Tes'id-ı kırım bî qer'û enbîq (2)
 Memzûcê şebîhê şîr û şekker
 Mexlûtê wekî heyat û kewser
 Qet'a çunebû ne xur, ne xwabek
 Wan bîr ne dî hatî nan û abek
 Ew hefte tamam-ı bûye gerdek
 Agah-ı ne bûn jî halê ferdek
 Xalîb gerîya lî derdê sıhhet
 Xem çûn vaşîrîn jî kerbê weslet

(1) Jî acê: Jî dîranê fil, wek wî sipî. Berhedef bû: Lî amancê rast bû, berê xwe da amancê.

(2) Mexsed bergirtina bûkê jî zavêye.

Kâh birdi onlar, kâh ikiydiler,
 Kâh tekti onlar, kâh yapışık ve çifttiler.
 Fil dışından olan ok, hedefe yöneldi,
 Hedef ise sedef berraklığındaydı.
 Hedef oktan isabet alınca,
 İnci tanesini mercana çevirdiler.
 Ok geri döndü izi kaldı orada,
 Soyunu canı gönülden verdi ona.
 Her zaman, gerek gündüz, gerekse gece,
 Sevgiden önleri birbirine dönüktü.
 O iki serkeş sarhoş, iki arkadaş,
 Birbirine karşı boşaltırlardı ok torbalarını.
 Gerek gündüzleri, gerek karanlık gecelerde,
 O iki melek öylece sevdiler birbirlerini.
 Sanırdım ki iki kimyager,
 Sanki mücevherleri ipliğe takmaya uğraşmaktadır.
 O ruh ve cesed birbiriyle yapışık,
 İki vücut birbirinde kayboldu.
 Leğen ve ibrikten akıtılanı
 Yükselttiler iterek ve saplayarak.
 Karışım, süt ve şeker gibi oldu,
 Hayat suyu ve kevser gibi karıştı.
 Onlara yoktu asla, ne yemek ne de uyumak,
 Hatırlarına gelmezdi su ya da ekmek.
 O hafta tamamen oldu gerdek,
 Durumdan haberdar olmadı bir tek ferd bile.
 Nihayet mutluluk derde gelip geldi,
 Kavuşmanın derdinden, gamlar gidip gizlendi.

Nageh seherê ji rojê heştê
 Rıdwan meşîya ji nêv bihuştê (1)
 Mem hê ji wisa li ber derîbû
 Daîm ewî ser li ser berîbû
 Hêja ewî mesken asîtanbû
 Rojan û şevan we pasîpanbû
 Tacdîn ku ji gerdekê bî der ket
 Rojek te di go Memê bî ser ket
 Fîlhal-ı we reng-ı şadîman bû
 Hem'efserê ewcê asîman bû

Yarek te hebit, meger we bitin
 Ger dê we ne bit, meger ne bitin
 Yarê bî tera bitin mîwafîq
 Sed xızmed-ı xafîn û mmafîq,
 Qurban bî ke, qet me bê mîxabîn
 Çi' dki bî kesan ku bê wefa bîn?
 Qurban bî ke, qet me bêje kêne?
 Bê kêne bira! eger bî kêne (2)
 Yarê te jibo tera biraye
 Hem çave jibo te, hem çiraye

(1) Rıdwan: Serekfırîştê Bihuştê. Mexsed zavêye.

(2) Bê kêne: Bê kêrın. Bî kêne: Bî kêrın.

Nihayet sekizinci günün seher vaktinde,
Rıdvan cennetin içinden çıktı (1).

Memo hâlâ öylece kapının önündeydi,
Onun başı da hep taşın üstündeydi.

Hâlâ onun meskeni avlu idi,
Geceleri ve gündüzleri öyle nöbetçiydi.

Tacdin gerdekten çıktığı zaman,
Sanırdın ki Memo'nun üzerine bir güneş doğdu.

Derhal öyle sevinç duydu ki,
Başı gök kubbelerine yükseldi sanki.

*

Bir dostun olursa eğer, böyle olsun,
Böyle olmazsa eğer, hiç olmasın.

Seninle birlik olan bir dostta,

Yüz hain ve münafık akrabayı,

Kurban et de hiç deme yazık,

Yakınları ne yapacaksın vefasız olduktan sonra?

Kurban et de hiç deme kimlerdir,

İster becerikli olsunlar, ister beceriksiz, kardeşim!

Senin dostun senin için kardeşdir,

Hem gözdür senin için, hem de çıradır.

(1) Rıdvan cennetteki meleklerin başıdır, burada maksat Tacdin'dir.

XXVI

BEKIR LI CEM MÎR FESADÎYA TACDÎN Û MEMÊ DI KE

Gava ji edem Xwedê kîr îcad
Ev kewn mekan ji nûve bmyad
 Mecmûê mîkewwenatê alem
 Hetta ve xulase new'ê adem
Eşya bî heseb sîfat û ef'al
Înane wicûdê mîxtelif hal
 Mewcûd-1 kîrîm bî hev mîeyyen
 Ezdad-1 kîrîm bî zîd mîbeyyen
Ev erd û sema betî'û daîr
Ev mîlk û mele'k mîqîra û saîr
 Ev nûr û zelam û kufr û îman
 Ev xuld û seqer, bîhuşt û nîran
Ev barîd û harr-û retb. û yabîs
Ev mîr û geda, xenî-yû baîs
 Ev ax û hewa û agir û av
 Ev leyl û nehar û sî-yû sîtav
Ev hîcr û wîsal û şahî-yû xem
Ev mewt û heyet û sûr û matem

XXVI

BEKİR TACDİN VE MEMO'YU BEYE GAMMAZLIYOR

Allah yokluktan var edince,
Bu evreni, yerleri yeni yaratınca,
 Âlemdeki bütün varlıkları,
 Kısacası: İnsan cinsine varıncaya dek,
Varlıkları sıfat ve fiillerine göre,
Çeşitli hallerle yarattı.
 Varlıkları birbirleriyle belli etti,
 Zıtları zıtlarla açıklığa kavuşturdu.
Bu ağır yürüyüşlü ve yuvarlanan yerlerle gökler,
Bu topraklar, duran ve yürüyenler ve de melekler,
 Bu aydınlık, karanlık, küfür ve iman,
 Bu cennet, cehennem, bahçe ve ateş,
Bu soğuk, sıcak, yaş ve kurular,
Bu beyler, dilenciler, zengin ve yoksullar,
 Bu toprak, hava, su ve ateş,
 Bu gece, gündüz, gölge ve güneş,
Bu ayrılıklar, kavuşmalar, sevinç ve gamlar,
Bu ölüm, diriliş, şenlik ve matemler,

Hin nûremîsal û hin wekî nar
 Hindek dî helîm û hin dî dijwar
 Van sadîq û rast û xêrexbawan
 Van qemsî-yû xwar û rûsîyahan
 Van ehlê cehennem û ezaban
 Van laîqê cennet û sewaban
 Na bînî ku Pêkve cimle ziddin?
 Hikmet çîye, bo çi pêkve mîddin?
 Lewra ku ne bit eger texalîf
 Temyîz-î mihale, hem tearîf

*

Elqîsse: Bî îq tîzayê xîlqet
 Mîrê bî kemal û îzz-û rif'et
 Ra girtî jibo xwe dergevanek
 Fettanê zêmane, sey-pîsanek
 Daim li derê wî qapûcîbû
 Qella'û qelaş û qehwecîbû
 Emma bî neseb ne merdê Bohtan
 Belkî mitewellidê jî buhtan (1)
 Eslê wî dî bîn jî Mergewer'bû
 Mehza wî beşer bî şor û şerbû
 Navê wî minafîqî Bekîr'bû
 Belkî jî Belûqîya betîrbû
 Menna'û mîzebzebîn û îblîs
 Xedda'û xeberbezîn û telbîs
 Şagîrdê şeameta wî şeytan
 Şermende jî gotma wî Bohtan
 Bedçehre jî rengê dêwê kabûs
 Bedfî'l û sitîzekar û salûs

(1) Mitewellidê jî buhtan: Jî derewan welîdîbû, piçbû.

—Ki kimi nur gibidir, kimi ateş gibi,
 Kimi uysaldır kimi de yaman—
 Bu doğru olan, doğru söyliyen iyilikseverler,
 Bu yalancılar, eğriler ve siyah yüzlüler,
 Bu cehenneme ve azaba müstahak olanlar,
 Bu cennet ve sevaba lâıyk olanlar;
 Görmüyor musun ki hepsi zıttır birbirlerine?
 Hikmet nedir, neden karşıdır birbirlerine?
 Çünkü olmazsa eğer karşıtlık,
 Ayırdetmek imkânsızlaşır, hem de tanışmak.

✱

Kısacası: Yaradılışın gereği olarak,
 Kemal, izzet sahibi olan o yüce Bey,
 Kendine bir kapıcı tutmuştu,
 Zamanın fitnecisi bir it oğlu itti.
 Her zaman Beyin kapısında kapıcıydı,
 Kaleci, kurnaz ve kavukçuydu.
 Fakat soyca Botan'lı değildi,
 O bühtandan doğan biriydi (1)
 Aslen dediklerine göre Mergever'dendi,
 Sırf şirret ve fitneci bir insandı.
 O münafıkın adı Bekir'di,
 Belki Belûkiya'dan beterdi (2)
 İyiliğe karşı, ikiyüzlü bir iblisti o,
 Aldatıcı, söz götürücü ve şaşırtıcıydı o.
 Şeytan onun uğursuzluğunun çömeziydi,
 Botan onun sözünün mahcubuydu.
 Kâbus dev gibi çirkin yüzlüydü,
 Çirkef işli, kavga körkleyici ve ikiyüzlüydü.

(1) Yani piçti.

(2) Belûkiya İsrailoğullarındandı.

Tacdîn-ı dı gote Mîr eyanî:
 «Mîrim! Bı ke der vî dergevanî
 Ev laîqê dergehê te nîne
 Ev kelbe, nehîndere, bı kîne
 Her çend se û dergevan birane
 Ekser se bı mîhr û bawefane»
 Ev renge he Mîr dı gote Tacdîn:
 «Fîlêd-ı Bekır meger nı zanîn?
 Em qısmê emîr-ı qısmê aşın
 Pır fetl û gerîn, û pêş û paşın
 Naçare jibo me aşıvanek
 Labıdde jibo me dergevanek
 Hîndî bı hıkûmetê dıkîn dewr
 Geh edle jibo me kar, û geh cewr
 Her çendî Bekır weled zınaye
 Aşê me ji wî bı fetl û baye
 Ev zımre ku zalım û ewanın
 Sûbaşı-yû şehne-w dergevanın
 Aşêd-ı me zalıman dı gêrn
 Dexlêd-ı mezalman dı hêrn
 Aşê me eger çı weqfê ame
 Gewrî tujî garısê herame
 Wî garısî harısek dı çînit
 Ev harıse bo me dê helînit
 Ev adete nîne xasê mîran
 Na bîni lı ber derê faqıran,
 Wan jî hemî pasıpan ji sanın?
 Ew jî hemî qısmê dergevanın
 Sultanê serîrê bê nıyazî (1)
 Na bîni jiboyê karesazî,

(1) Padişahê. textê bê lava; yanî Xwedê.

Tacdin derdi ki Beye açıkça:
 «Beyim! Kov bu kapıcıyı,
 Bu senin kapına lâıyk değildir,
 Bu köpeğin dışı içindedir, kincidir o.
 Gerçi köpeklerle kapıcılar kardeştirler,
 Ama köpeklerin çoğu sevimli ve vefalıdır!»
 Bey ise şöyle derdi Tacdin'e:
 «Bekir'in yaptıklarını sanki bilmiyor muyuz?
 Biz beyler kısmı değirmene benzeriz,
 Çok dönüşlü ve dolambaçlıyız, ileri ve geriyiz.
 Zorunludur bizim için bir değirmenci,
 Şarttır bizim için bir kapıcı.
 Hükümet işlerini o kadar yönetiyoruz ki,
 Bazan adalettir işimiz, bazan da zulüm.
 Gerçi Bekir zina çocuğudur,
 Ama değirmenimiz onunla dönüp yelleniyor.
 Zalim olan bu avene zümresi
 Subaşılar, kâhyalar, kapıcılar,
 Biz zalimlerin değirmenini döndörüyorlar,
 Zulüm tahlını öğütüyorlar.
 Değirmenimiz gerçi kamunun vakfıdır,
 Boğazı haram darıyla doludur. (1)
 O darıyı bir çiftçi ekıyor,
 O çiftçi bizim için kaldıracak da onu.
 Bu âdet yalnız beylere özgü değildir,
 Görmüyor musun, fakirlerin kapısında da var?
 Onların da nöbetçileri hep köpeklerdir,
 Onlar da kapıcı kısmındandır.
 Hiç ihtiyacı olmayan tahtın sultanı da, (2)
 Görmüyor musun, işlerin yürütülmesi için,

(1) Boğaz «Gewrî»nin karşılığı olarak yazılmıştır ki, taneler değirmen deposundan düşerken onun içinden geçip değirmen ta-sının deliğine girerler, oluk biçimindedir.

(2) Allahı kastediyor.

Hindî ewî ra kîrîn selatîn
 Deh çend ewî çê kîrîn şeyatîn?»
 Hasil: Dî seyê xwe Mîr ne bûrî
 Ta'lîl-1 dî dane ber zerûrî
 Mîrîn hene ew seyêd-1 tazî
 Na dîm bî edaleyêd-1 tazî (1)
 Ew kînewer û xebîs û mîdbîr
 Yanî Bekîr'ê bî dîl mîzewwîr
 Xewfa wî hebû bî xef jî Tacdîn
 Daîm dî dilê wîda hebû kîn
 Weqtê ku bî dewlet û seadet
 Ev dawete bû bî resm û adet
 Xef j'ademîyan, wekî Ezazîl
 Mehza xereza wî kîzb û teswîl
 Tenha wehe gote Mîr, dî xefda:
 «Mîrîm! Te Sîtî qewî telef da
 Ew cewherê tac û tace cewher
 Ew efserê zîb û zîbê efser
 Ew renga sezayê text, û ew reng
 Ferzane bî eql û ferr-û ferheng,
 Kîsra bî keser jîboyê dînê
 Fexfûr-1 bî xewre bo evînê (2)
 Qeyser jî kurê xwera bî xwesta
 Xaqan-1 jî pêşve dest bî besta
 Hêja ne dî bû bî wî tu erzan
 Ev renga he ser serî bî dî wan»
 Mîr go: «Qe dî dîm, eya bedexter!
 Tacdîn û Memê, bî textê Qeyser?
 Roja weku bûye ceng û hawar
 Tacdîn û Memê, dused jî nayar

(1) Edaleyêd tazî: Hespên Erebf, Kehêl.

(2) Bî xewre: Bî heşdane, dî de heşê xwe, tîne bîra xwe.

Ne kadar yaratmışsa sultan,
 On misli de yaratmıştır şeytan!»
 Hulasa: Bey köpeğinden vazgeçmezdi
 Her zarurinin karşısına bir sebep çıkarırdı.
 Bazı beyler var ki tazı köpekleri,
 Arap atlarına değişmezler
 O kinci, habis ve hilekâr,
 Yani gönülden tezvirci olan Bekir,
 İçinden korkuyordu Tacdin'den,
 Her zaman gönlünde vardı ona karşı kin.
 Bu düşün geleneksel törenlerle,
 Devlet ve mutlulukla yapıldıktan sonra,
 İnsanlardan gizli olarak şeytan gibi,
 —Maksadı sadece yalan ve aldatmaydı—
 Gizlice ve tenha yerde şöyle dedi Beye:
 «Beyim! Sen Sıtı'yi çok telef verdin.
 O, tacın mücevheri ve mücevherin tacıydı,
 O, Tacın güzelliği ve güzelliğin tacıydı.
 Tahta o kadar lâyıık ve o kadar,
 Akıllı, bilgili ve güzeldir ki,
 Kisra onu görmek için mer kiçindeydi,
 Fağfur onu sevmeyi candan isterdi.
 Kayser isteseydi onu oğlu için,
 Hâkan önünde el bağlasaydı,
 Yine de böylesine ucuz ve
 Böylesine çarçabuk vermezdin onlara»
 Bey dedi ki: «Hiç değişir miyim, ey bedbaht!
 Tacdin ve Memo'yu Kayser'in tahtına?
 Cenk ve savaş olduğu gün,
 Tacdin ve Memo iki yüz düşman,

Bîlcımla bı zırx û zend û binper
 Înan jî mera bı şûr û şesper
 Xaqan kîye? Ez çî kim bı Fexfûr?
 Na dım ez ewan bı rib'ê ma'mûr»
 Mel'ûn-ı ku dî ne bû çu te'sîr
 Ew mes'ele wer gerande tezwîr
 Go: «Qence heqîqeta humaman
 Hemsenge sedaqeta xulaman:
 Roja ve dı xun şerabê belwa
 Gava ku dı xun kebab û selwa,
 Çawane dı şahî-yû sefayê
 Ew renga dı tengî-yû cefayê,
 Arız ne bitın lı wan tebeddîl
 Zahir ne bitın jî wan tehewwîl.
 Mehza ne kın ev qusûrê xızmet
 Qet'a ne kın ew fitûrê hîmnet
 Ev zewq û cefa bı bin mıqabil
 Ew sıdq û wefa bı bin miadil
 Lê zayîe hîmmeta kerîman
 Derheqqê netaîq û leîman
 Nakes ne sezayê genc û male
 Nûres ne minasibê celale
 Menzûriye nûresan şerabe
 Mexmûriyê serxweşan xırabe
 Pır aql-ı dı vêt û pır tehemml
 Nûres bı meyê ne ket tehewwîl
 Mîrim! Te ne dî, Kurê Sıkender,
 Dayê te nezer, jî heddê gû der?
 Roja ku Sıtî te daye Tacdîn
 Wî j'alî xwe dayîye Memê, Zîn»
 Mîr go: «Çi eceb bı mın ne kır pırs?
 Ya ne, wî ne mayîye jî mın tırs?»
 Go: «Ma tu nı zanî ew kusane?
 Mîrzaye, ciwane, pehlewane

Hepsini zırhları, bileklikleri ve kalkanlarıyla
Altılıkları ve kılıçlarıyla getirdiler bize.

Hâkan kimdir? Ne yapayım ben Fağfur'u?

Tacdin ve Memo'yu dünyanın dörtte birine değişmem».

Mel'un baktı ki hiçbir etki yapmadı sözleri,

O meseleyi bu sefer çevirdi tezvire.

Dedi ki: «Himmet sahiplerinin mahiyeti iyidir,

Hizmetçilerin de bağlılığı onun karşılığında olmalı.

Tecrübe şarabını içtikleri gün,

Bal ve kebabı yedikleri an,

Sevinç ve şenlikte nasıllarsa,

Darlık ve cefada da öylesine,

Onlarda değişiklik peydah olmamalı,

Onlardan dönüş hiç görünmemeli.

Özellikle hizmette kusur etmemeliler,

Asla himmette fütur etmemeliler.

Bu sevinç ve cefa karşılıklı olmalı,

O doğruluk ve vefa eşit olmalı.

Fakat boşa gider iyilik sahiplerinin himmeti,

Lâyık olmayan nankörlere yapılırsa.

Ehil olmayanlar mal ve hazinelere lââyık değiller,

Yeni türediler büyütmeye münasip değiller.

Yeni görmüşleri görme ölçüsü şaraptır,

Sarhoşların mahmurluğu fenadır.

Yeni görmüşlerin şarapla değişmemeleri için,

Çok akıl ister ve çok tahammül.

Beyim! Görmedin mi sen İskender'in oğlunu?

Sen ona yakınlık gösterdin, aştı haddini

Sen Sıtı'yi Tacdin'e verdiğin gün,

O da kendi yönünden Memo'ya vermiş Zin'i».

Bey dedi ki: «Neden bana sormadı acaba?

Yoksa benden kalmamış mı korkusu?»

Bekir dedi ki: «Bilmiyor musun ki orası öyledir?

Yiğittir o, gençtir, beyzadedir.

Meydan diye wî, celew revaye
 Herçî weku ew bî ket rewaye
 Tırsa mın ewe: Bî kibr û kînê
 Tuxyan bî katın jî paşê Zînê
 Da'wa nesebê bî ket bî Xahd
 Qesda hesebê bî het zewad»
 Mîr go: «Me jî dil hebû bî daxwaz
 Zînê bî Memê bî kım serefraz
 Sondê dî xum ez bî rûhê walid
 Hetta bî gîhîte ceddê Xahd
 Mehza bî zikûrê neslê Adem
 Zîne bî jnîfî ez qe ne dem
 Herçî jî serê xwe bûye bêzar
 Ha Zîn! Û bîla bî bit xerîdar
 Merdê jî ser û riha xwe têre
 Bê xewf-1 bî xwazıtın, ku mêre»

Hukkam-1 bî batın û bî zahır
 Bê şıbhe mışabihın bî agir
 Zahır dî sıpahî-yû bî nûrın
 Batın jî mîdareyê dî dûrın
 Rehmê ku dî kın jî rengê dojin
 Qehrê ku dî kın cîhan dî sojin
 Zînhare, bî wan ne kî tu bawer!
 Ger bab û pîsî û ger bîrader!
 Xasma ku mîqerrebêd-1 bedxwah
 Nêzîkî bî bın, neûzu billah!

Meydan bulmuş, yuları kaçırmış o,
O ne yaparsa hep revâdır.

Korkarım ki kin ve kibirle,

Zin'in de ötesine gidip isyan etsin;

Halid'in soyundan geldiğini iddia etsin,

Fazlasıyla asalete gözünü diksin».

Bey dedi ki: «Gönlümde vardı gerçekten,

Ki Zin'i Memo'yla şereflendireyim ben,

Halit ceddime varıncaya kadar,

Pederin ve ataların ruhlarına andiçerim ki:

Âdem soyundan olan erkek cinsine,

Zin'i karı olarak asla vermeyeceğim.

Başından bezmiş olan varsa,

İşte Zin... Olsun bakalım istekli.

Başına ve canına doymuş olan kimse,

Korkusuzca istesin onu erkekse»

❖

Beyler içleriyle ve dışlarıyla

Şüphesiz ateşe benzerler.

Görünüşte güzel yüzlü ve nurludurlar,

Aslında ise idare etmekten uzaktırlar:

Merhamet edince güneşe benzerler,

Kahredince de dünyayı yakarlar.

Sakın ha, inanmayasın onlara sen!

Baba, evlât ve kardeş bile olsa.

Özellikle bedhah yakınlar,

Onlara yaklaşırlarsa... Allahâ sığınırız.

XXVII

ZÎN BI AGIRÊ EVÎNÊ DI ŞEWITE

Tacdîn û Sitî ku bûn bi hev şad
Weslê kîrîn ew jî hîcrê azad
 Mem mayî dî kuncê wehdetê ferd
 Ne yar û ne hemnişîn, ne hemderd
Hemdem ku ne bin jîbo demanra
Hemderd-î ne bin jîbo xemanra,
 Xemgîn bi çî dê bi kîm tehemmîl?
 Şahîn bi çî dê bi kîm tewessîl?
Şahîn û xeman dî vête enbaz
Derdan û deman dî vête demsaz
 Unsîyyetê aşîqan sîkûne
 Sermayeyê wehşetê cînûne
Asûde dî bin bi yek dû, hemqal
Xasma ku hebin bi yekve hemhal
 Zîn û Sitî-yû Memo û Tacdîn
 Vêkra dî kîrîn mîdar û teskîn
Zîn'ê ku dî kîr jî derdê, efxan
Dengê Sitîyê dî bûye derman

XXVII

ZİN AŞK ATEŞİYLE YANIYOR

Tacdin'le Siti birbirlerine kavuşunca,
Kavuşma, onları hicrandan kurtarınca,
Memo yalnızlık köşesinde yalnız kaldı,
Ne yârı, ne arkadaşı, ne de dert ortağı vardı.
Güzel vakitler için arkadaş olmayınca,
Dertler için ortak bulunmayınca,
Dertliler neyle tahammül ederler?
Sevinçliler neyle tevessül ederler?
Sevinçler ve dertler için arkadaş gerek,
Gamlar ve güzel vakitler için arkadaş gerek.
Âşıkların ünsiyeti sükûnettir,
Yalnızlığın sermayesi ise deliliktir.
Birbiriyle konuşanlar, birbiriyle dinlenirler,
Özellikle birbirinin sırdası olurlarsa.
Zin'le Siti, Memo'yla Tacdin,
Birbirleriyle geçinirler, sükûnet bulurlardı.
Zin dertlerden feryad ettiği zaman,
Siti'nin sesi olurdu kendisine derman.

Gava weku Mem bî dîl dî nali
 Tacdîn dî bûye hekîm lî alî
 Ev herdu jî herduwan cuda bûn
 Çûn herdu bî meqseda xwe şa bûn
 Man Zîn û Memê dî bê serencam
 Bê meqsed û bê mîrad û bê kam
 Çil rojî ne xur ne xîwabê Zînê
 Ser ra ne dî bû jî ser girînê
 Xwîna dilê bû xîda ûxwarin
 Hîstîr bî xwe şerbet û vexwarin
 Hemware bî roj, eger bî şevbû
 Wê halî jî fîrquetê her evbû
 Rojan dî girî, bî şev dî kir ah
 Ew reng gerîya zeif-î ew mah,
 Bedra rûwê wê buwe hîlalek
 Tel'et dî numa wekî xîyalek
 Hemzad û heval û hemnişînan
 Hemraz û emîn û nazenînan,
 Her lehze dî gotinê bî rîqqet
 Kî: «Ey serwê rîyazê baxê rif'et!
 Sersebze û berkê cûyebârî!
 Ev çende çî hîstîran dî barî?
 Hemşîre eger jî te cûda bû
 Xweş çû û bî hemserê xwe şa bû
 Wê girtîye bo xwe sebr û temkîn
 Ew şaye lî wê, tu l'êre xemgîn (1)
 Mîn be'dî, xeman jî qelbê ra ke (2)
 Teşbihê bî zîlfê ber vî ba ke
 Çîn çîn bî ke turreyd-î şebreng
 Gul gul ve ke arîzd-î gulreng

(1) L'êre: Lî êre, lî vîr.

(2) Mîn be'dî: Jî nuha pêda, piştî vê gavê.

Memo da gönülden inlediği anda,

Tacdin olurdu tabib yanında.

Bu ikisi o ikisinden ayrıldılar,

Gidip ikisi muratlarına kavuştular.

Kaldı Zin ile Memo sonuçsuz,

Mutsuz, muratsız ve amaçsız.

Kırk gün Zin'in ne yemek yediği, ne de uyuduğu vardı,

Ağlamanın üstünden başı kalkmazdı.

Gönlünün kanı oldu gıda ve yiyecek,

Gözyaşları da oldu şerbet ve içecek.

Gerek gündüzleri, gerekse geceleri,

Ayrılıktan hep buydu hali.

Gündüzleri ağlar, geceleri ah çekerdi,

O kadar zayıfladı ki o mehtap,

Yüzünün dolunayı oldu bir hilâl gibi,

Siması görünürdü bir hayal gibi.

Yemek ve oturma arkadaşları, nedimleri,

Bütün nazenin sırdaşları ve güvendikleri,

Her an derlerdi ki ona acıyarak:

«Ey iffet bahçesinin selvisi!

Ey su kanalındaki yeşil sebze ve yaprakcık!

Neden bu kadar gözyaşları döküyorsun ?

Ablan gerçi senden ayrıldı,

Gidip te o eşine kavuştu.

O tutmuş kendine yer ve edinmiş sabır,

O sevinçlidir orada, sen burada üzgün.

Artık gönlünden çıkar bu gamları,

Zülfün gibi havaya savur onları.

Gece renginden olan saç halkalarını kıvrım kıvrım yap,

Gül gibi aç, gül renginden olan yanaklarını.

Zülfan ve ke da bî bîn mîselseî
 İklîl-ı lî cebhetê mîkellel (1)
 Bîskan tu jî xumrîyan cuda ke
 Zülfan şe ke, pêkve berhewa ke
 Da sînbîl û sorgul aşîna bîn
 Reyhan û bînefşe ta bî ta bîn
 Bîskan bî werîne ser hîlalan
 Sewda ke dî Bekke'yê Bîlal'an
 Dîsan bî ke xumrîyan qedehnûş
 Ce'dan ve ke, Kabe bit sîyehpûş
 Ta xelq-ı jî xerb û şerqê, ta Şam
 Huccac-ı sîfet bî bestin îhram
 Peywend bî ke pêkve bîsk û xalê
 Şîraze ke mîshefa cemalê
 Serlewheyê dêm bî bit mîzehheb
 Ayatê Xwedê bî bîn mîretteb
 Da fîrçeyê kafır û mîsılman
 Tesdîq-ı bî kîn bî nessê qur'an
 Van xemze û awîrêd-ı xwînxwar
 Wan xincer û keyberêd-ı dijwar
 Zînhare, me dê cewaz û ruxset!
 Wan nîne bî kes çu rîfq û rehmet
 Me'zûn bî ke turreyêd-ı terrar
 Da hukm-ı bî kîn lî şah û xundkar
 Perdê tu jî ber gulan helîne
 Bê sebrîyê bîlbîlan bî bîne
 Xendan bî ke xunçeya dehanê
 Nalan ke hezarê dasîtanê (2)

(1) İklîl-ı lî cebhetê mîkellel: Desteyên kulîlkan lî enîyê bî xemlîn; yanî bîla zülfên te wek kulîlkan lî enîya te belev bî bîn.

(2) Yanî bîla kena devê te îlham bî de çîrokvanan, ew jî bî wê îlhamê hezar çîrok bî nivîsin.

Zülüflerini aç zincir olsunlar,
 Alnında süslü taç gibi dursunlar.
 Zülüflerini örgülerinden ayır,
 Zülüfleri tara, hepsini havaya savur
 Sünbüllerle kırmızı güller aşına olsunlar
 Reyhanlar ve menekşeler tel tel olsunlar.
 Zülüfleri hilâllerin üzerine serpiştir,
 Sevdalı kıl Mekke'de Bifâlleri.
 Yine örgülerinle sarhoş et halkı,
 Örgülerini çöz de kâbe olsun siyah örtülü.
 İnsanlar batıdan, güneyden, tâ Şam'dan,
 Hacılar gibi giysinler ihramları.
 Zülüflerini ve benlerini birlikte süsle,
 Güzellik Kur'anını şiraze eyle.
 Yanağının resmi olsun altın yaldızlı,
 Allahın âyetleri olsun düzenli.
 Gâvur ve müslüman toplulukları,
 Kur'an metnini tasdik etsinler.
 Bu hunhar gamzeler ve bakışlara,
 Bu yaman hançerler ve de oklara,
 Sakın verme izin ve ruhsat,
 Yoktur çünkü onlarda kimseye acıma ve merhamet.
 Gönülleri kapan saç halkalarına izin ver,
 Hükmetsinler şahlara ve hünkârlara.
 Güllerinin önünden kaldır perdeleri,
 Gör bülbüllerin sabırsızlığını.
 Ağzının goncasını gülümset,
 Onunla binlerce destanı inlet.

Serxweş ke li gerdenê guharan
 Sersem ke cînûn û dîn û haran
 Meyxur ke melan bî xenc û nazan
 Şêxan bî şeyîne ber berazan
 Destûr bî de bîsk û zîlf û xalan
 Agah-ı bî gêre ehlê halan
 Da mîrşîdê bê terîqê hâim
 Sergeşte ne bit wekî behaîm
 Înkâr-ı bî ket dalalê mitleq
 Îqrar-ı bî ket bî sûretê heq
 Farîx jî tecellîya celalê
 Qanî' bî tesewwîra cemalê
 Fanî bî ketin ewê wicûdê
 Baqî bî bitin bî vê şihûdê»
 Ev çende ewan dî gotin ev pend
 Zîn pê ne dibû sebûr û xursend
 Belkî bî nesîhet û bî pendan
 Yekcar dî kete bela û bendan
 Îşq agire, nefheye nesîhet
 Sırperdeye, lewmeye fezîhet
 Hindî ku ewan dî kîr melamet
 Wê zêde dî bû jî wan nedamet
 Eşkan ne didane çavê fîrset
 Ahan ne dîda dehanê mihlet
 Da ev bî kelamekî xeber dît
 Ya ew bî meqamekî nezer dît
 Nasîh fikirîn ku we'z û teqrîr
 Na kîm bî çu rengî nef'û te'sîr
 Mayîn dî teccîbê ku ew mah
 Ev çende jîbo çîra dî ket ah?
 Wan her we qîyas dî kîr ku Zîn'ê
 Her bo Sitîyê dî ket girînê
 Dîtin ku xeber hemî hewa bûn
 Naçar-ı kîrîn sıkût û ra bûn

Sarhoş et, gerdana saldırt küpeleri
 Sersem eyle delileri ve kudurmuşları.
 Cilveler ve nazlarla şarap içir hocalara,
 Domuz gütmeye gönder şeyhleri.
 Zülüflere ve benlere izin ver,
 Âşıklara da gönder bir haber,
 Yolunu bulamamış amaçsız mürşit,
 Hayvanlar gibi başıboş olmasın,
 Mutlak dalâleti inkâr eylesin,
 Doğruluğun şeklini itiraf etsin,
 İlâhî tecelliden boş olarak,
 Güzellik tasavvuruna inanarak,
 Fani etsin o vücudu,
 Bakî olsun bu görüşle.»
 Onlar bu kadar öğüt verirdi,
 Fakat Zin bunlarla teselli olmazdı, gıda almazdı.
 Bilâkis öğütleri ve nasihatlerle,
 Büsbütün düşerdi belâlara ve zincirlere.
 Aşk ateştir, öğüt ise ona üfürmektir.
 Perde altındaki bir sırdır o, serzeniştir onu açığa vuran.
 Onlar ne kadar serzeniş ederlerse,
 Onun da onlardan bıkkınlığı o kadar artardı.
 Gözyaşları vermezdi gözlere fırsat,
 «Ah»lar ağzına vermezdi mühlet,
 Ki birkaç söz söylesin,
 Ya da bir yere bakabilsin.
 Öğütçüler baktılar ki vaazlar ve sözler,
 Hiçbir şekilde fayda ve etki yapmaz.
 Şaşıp kaldılar ki o mehtap,
 Bu kadar neden çekiyor ah.
 Onlar hep öyle sanırlardı ki Zin,
 Ağlayıp sızlıyor, hep Siti için.
 Baktılar ki sözleri hep heba oldu,
 Çaresiz sükût ettiler ve kalktılar.

XXVIII

ZÎN BI XEMANRA DI PEYÎVE

Zîn ma bî tenê dîgel xeman cot
Xem lê civîyan, jibo xeman got:
 Kî: «Ey hemnefesêd-î bê newayan
 Feryaderesêd-î pîrcefayan
Hemderdê dilêd-î derdemendan
Hemperdeyê sîrrê mîstemendan!
 Hemrazê dilêd-î dilbîrînan!
 Hemxwabeyê xatîrê hezînan!
Hemkaseyê xwanê bê teaman!
Hemmeşrebê rahê telxekaman!
 Aşîq bî we wasîlê cemalîn
 Salîk bî we nailê Celalîn
Wêraneyê dil we maye xalî
Qet xeyrê we kes nehî hewalî
 Çawa dî kîrîn jibo xwe ma'mûr
 Mitleq jî wera me daye destûr
Dewlet bî weye dî darê dînya
Rîf'et jî weya serayê uqba

XXVIII

ZİN GAMLARA SESLENİYOR

Zin yalnız gamlarla çift kaldı,
Gamlar üşüştüler başına, o da gamlara seslendi:
«Ey çaresizlerin soluk arkadaşları!
Cefakeşlerin feryadına koşanlar!
Dertlilerin gönlüne dert ortağı olan gamlar!
Zavallıların sırlarının perde arkadaşları!
Gönlü yaralı olanların sırdaşları!
Üzgün hatırların yatak arkadaşları!
Yiyeceksizlerin sofrasında kadeh arkadaşları!
Acı murathılların şarap arkadaşları!
Âşıklar sizlerle güzelliğe kavuşur,
Yolcular sizlerle tanrıya kavuşur.
Virane gönül öylesine boş kalmış ki,
Sizlerden başka yok etrafında kimsecikler.
Onu nasıl edinirseniz kendinize yuva,
Mutlak izin vermişiz biz sizlere.
Dari dünyada devlet sizlerledir,
Ahret köşkünün yüksekliği sizlerdendir.

Xem lew me dı vên, ku bawefane
 Na bèn eve tehî-yû cefane
 Roja reşiyane yarê canî
 Yarê xweşiyane şadîmanî
 Kewneyn-ı çı acıl û çı acıl
 Xemxwarî ne bit, ku têne hasil?
 Hasil: Bı we xweş dı bit lı mın dıl
 Bê gencê xeman, jı dıl çı hasil?»

Biz gamları severiz, çünkü vefalıdır onlar,
«Bu acıklıdır, şu cefalıdır» demezler onlar.

Kara günlerin candan dostlarıdır,
Sevinçli günlerin sevinçli yarılarıdır.

Her iki âlem; gerek şimdiki, gerek sonraki,
Gam yemeksizin, nasıl elde edilirler?

Kısacası: Sizlerle hoş olur benim gönlüm,
Gam hazinesi olmazsa, gönülden ne elde edilir?»

XXIX

ZİN JI SİTİYÊ GAZINAN DI KE

Geh gah-ı Sîfî dî kır mîxateb
Ev renga he ew melek mîateb:
 Kî: «Ey rûh û rewanê qelbê Zînê!
 Nûra beserê dîyar û dînê!
Hemşadî-yû hemcefa û hemdem!
Hem lehm û îzam û cûld û hem dem!
 Hemşîre û hem cenah û hemser!
 Hembîze, hemaşîyan û hem per!
Wey teb'ê bî teb'ê mîn mîtabîq!
Îlla ku bî bextê na mîwafîq
 Sed şîkr-1, te bext-1 bûye yawer
 Çawa te dî vê, we da te Dawer
Sed şîkr-1, te bext-1 bû mîsaid
Tali' gerîya jîbo te said
 Bextê mîn eger çî zêde reş hat
 Ev qîsmete bo me zêde xweş hat
Teqşîmê xeman jîbo mîra bû
Teqdirê ezel, yeqîn wîsa bû

XXIX

ZİN SİTİ'YE SİTEM EDİYOR

Bazı bazı da Sîti'yi muhatap alırdı,
Şöylece o meleğe serzenişler ederdi:

«Ey Zin'in gönlünün ruhu ve canı!

Görüşün, görmenin ve gözün nuru!

Sevinç ve cefa arkadaşım!

Etim, kemiğim, cildim ve kanım!

Bacım, kanatlarım ve de başım

Kanatlarım, rahim ve yuva arkadaşım!

Ey huyu huyuma uygun olan bacım!

Bahtı bahtıma zıt olan bacım!

Yüzlerce şükür ki bahtın yaver oldu senin,

Nasıl istediysen öyle verdi sana Allah.

Yüzlerce şükür ki bahtın elverdi senin,

Talihin iyice yükseldi senin.

Benim bahtım gerçi çok kara geldi,

Fakat bu taksim bizi çok sevindirdi.

Gamların taksimi benim için oldu,

Ezelin takdiri herhalde böyle oldu.

Şahî jî tera, û xem jibo mîn
Tacdîn jî tera, û Mem jibo mîn
Xem çûn ku li sûretê Memê'ne (1)
Lew xem jî mira li ser xemêne»

(1) Çûn ku: Lewra ku. Li sûretê Memê'ne: Li şiklê wîne, yan jî li rûwê wîne.

Sevinçler senin, gamlar benim olsun,
Taccidin senin, Memo da benim olsun.
Gamlar Memo'nun yüzünde toplanmışlar,
Bundandır ki gamlarımız gam üstünedir.»

XXX

ZÎN BI FINDÊRA DI PEYÎVE

Dem, şem'ê dî kır jibo xwe demsaz
Kî: «Ey hemser û hemnişîn û hemraz
Herçendî bî sohtinê wekî min
Emma ne bî gotinê wekî min
Ger şibhetê min te jî bî gota
Dê min bî xwe dîl qewî ne sohta
Derdê min û te jî yek bî ferqe
Ew ferqe jî xerbê ta bî şerqe
Meşriq tuwî, agirê te zahîr
Mexrîb ez, û batînê min agir
Daîm dî sojît me riştayê can
Te na sojîtin bî xeyrê ezman (1)
Pêhtî me li ser, dî dîl perenge
Canê me dîgel perengê cenge
Şewqek te li ser serî dîyare
Sewdayekî serserî dî bare
Ew şewq-î jibo tera zîmane
Ev pêhtî jibo mera zîyane

(1) Jî bil hinek zemanan. Yanî hinek wextan bî tanê dî şewite.

XXX

ZİN MUMA SESLENİYOR

Bazan mumu ederdı kendine muhatap:
«Ey sır ve oturma arkadaşım, baş arkadaşım!
Gerçi yanmak yönünden benim gibisin sen,
Fakat konuşmak yönünden benim gibi değİlsin.
Eğer sen de benim gibi söyleseydin,
Benim de gönlüm fazla yanmazdı.
Benimle senin derdin farklıdır,
O fark doğudan batıya kadardır.
Sen doğusun, ateşin görünüştedir,
Batı da benim, içim ateştir.
Her zaman yanıyor canımızın damarı,
Senin ise bazı vakitlerden başka yanmaz.
Benim başımda alevler, gönlümde köz var,
Canım o közle savaşa tutuşmuş..
Senin başının tepesinde bir ışık var,
Ondan serseri bir sevda yağıyor.
O ışık senin için dildir,
Benim başımdaki alev ise bana zararlı.

Pêhta jî dilê me dayî ser ser
 Hukmê dî ketin lî bayê Serşer (1)
 Her çendî bî şev dî mînî bidar
 Sîbhan dî nivî heta vî êvar (2)
 Êvar û seher bî roj, eger şev
 Ez her dî sojîm wîsa lî ser hev»

(1) Bayê Serşer: Bagêr, bapûk, bayê pîr guzîm.

(2) Dî nivî: Dî kevî nava nivînan, hêsa dî bî, ra dî zêyî.

Benim gönlümden başıma vuran alev,
Şiddetli rüzgâra hükmeder.

Gerçi geceleri uyanık kalırsın sen,
Fakat sabahtan akşama kadar da uyursun sen.
Ben ise hep yanarım devamlı olarak,
Akşam, sabah gündüz ve gece».

XXXI

ZÎN BI FIRFIROKÊRA DI PEYÎVE

Geh gah-1 ji dest dilê birîndar
Naçar-1 dî bû ji canê bêzer
 Perwa ne dî kîr bî agirê xem (1)
 Perwane dî kîr jibo xwe hemdem
Kî: «Ey tairê aşîyanê firqet!
Wey bîlbîlê bosîtanê hîrqet!
 Ey hîcçetê aşîqêd-1 saib!
 Wey mîbtîlê mîddeayê kazîb! (2)
Merdane dî bexşî canê erzan
Heyfa! Ku bî mîr geranî lerzan (3)
 Na westî demek lî ber hewayê
 Napuxte teleb dî kî fenayê
Ew lez ji tera gelek qusûre
Ew lerze jibo tera fitûre
 Bê sebrî û bê sîkûn û bê tab
 Lewra xwe dî kî bî zûyî pîrtab

(1) Agirê: «Ateşê» bû, me lî şûnê «Agirê» nivîsî.

(2) Ê ku doza evînê ya derewîn betal dî ke.

(3) Bî mîrînê tu gerîyayî bî lerz, tu dî lerzî.

XXXI

ZİN PERVANEYE SESLENİYOR

Bazan de yaralı gönlün elinden,
Çaresiz kalır, bezerdi candan.

Gam ateşinden etmezdi perva,

Pervaneyi ederdi kendine arkadaş:

«Ey ayrılık yuvasının kuşu!

Ey yanma bahçesinin bülbülü!

Ey gerçek âşıkların delili!

Ey yalancı iddiaların çürütücüsü!

Erkekçe canını ucuz verirsin,

Yazık ki ölümlle titrek olursun.

Durmazsın bir an aşkın önünde,

Çiğken yok olmayı arzu edersin.

Bu acelecilik senin için çok kusurdur,

O titreme senin için zaaftır.

Sabırsızsın, sükûnetsiz ve bitabsın.

Bundandır ki kendini çabucak yorarsın.

Napuxteyî eybekî temame
 Metbûx-ı dı bêjînê ku xame
 Puxte dı sojin, meger çu caran
 Fanî qe dı bin bı nûr û naran?
 Baqî dı gerın wekî semender
 Wan cîsmê dı bîte canê enwer»
 Wê cîsmemînewwera wekî rûh
 Beyza qemera mîqabelet yûn (1).
 Yek zerre ji asîman û erdan
 Ne'dma ku neket digel xeberdan
 J'ev ademîyêd-ı sahib exraz
 Mehza dı kır ihtîraz û î'raz
 Fıkra xwe dı kır ji îns û canan (2)
 Sırta xwa dı gote bê zımanan (3)
 Ser ta bı qedem xerîqê xembû
 Neqşê dıl û can xıyalê Mem'bû

(1) Yanî a ku wek hîva hemberê rojê sıpî bû.

(2) Fıkra xwe dı kır: Dı tîrsî, fıkra dı kır.

(3) Zımanan: «Zebanan» bû, me lı şunê «Zımanan» nivîsî.

Çiğ kalmak büyük bir ayıptır,
Pişkinler ona derler ki «Hamdır».

Pişkinler de yanarlar, fakat hiç bir zaman
Yok olurlar mı ışıkla ve ateşle?

Bakî kalırlar kertenkele gibi,
Onların cismi aydın bir ruh olur».

O nur cisimli, melek ruhlu Zin,
Güneşin karşısındaki ayın mehtabı Zin,
Yerlerden ve göklerden bir tek zerre,
Kalmazdı ki kendisine seslenmesin.

Yalnız bu garaz sahibi insanlardan,
Özellikle sakınırdı ve yüz çevirirdi.
İnsanlardan ve cinlerden çekinirdi o,
Sırrını dilsiz yaratıklara söylerdi o.

Baştan ayaklara kadar gamlara dalmıştı,
Gönlünün ve ruhunun nakşı hep Memo'nun hayalidi.

XXXII

PERIŞANIYA MEMÊ

Mem jî ji xıyalê rûwê dıdar
Yanî ku ji arezûwê didar
 Bû dînekî dilpezîr û sewda
 Mecnûnekî bê nezîrê şeyda
Xalıb gerîya lı aqlê dehşet
Mûnis gerîya lı qelbê wehşet
 Ne qabilê hemlê dax û derdan
 Ne nailê seyrê baxê werdan
Hasıl ku ne bû wîsalê Zînê
Rahet çunebû ji ber birînê
 Lewra ku du teşneleb dı bê gav
 Bê tab-ı bı bın jibo firek av,
Nageh bı rıjıt ji asımanî
Serçeşmeyê abê zendeganî,
 Yek teşne miradê dil helînit,
 Yek soxîte her wısa bı mînit,
Yek kesb-ı bı ket heyatê sermed,
Ê dî dı çite mematê mîmte
 Tacdîn-ı ku ew wîsal-ı dest da
 Ew reng lı Memê melal-ı dest da

XXXII

MEMO'NUN PERİŞANLIĞI

Memo da sevgilinin yüzünün hayalinden,
Yani onu görmek arzusundan,

Tamamen deliye döndü, sevdalı oldu,
Emsalsiz bir deliye döndü sersem oldu.

Dehşet onun şuuruna galip geldi,
Yalnızlık onun kalbinin dostu oldu.

Ne dağlamaların derdini yüklenmeye kabiliyeti vardı,
Ne de güller bahçesini seyretmekte nasibi vardı.

Zin'e kavuşması hasıl olmadığı için,
Bu yaradan rahatı da yoktu.

Çünkü dudakları kurumuş iki kişi aniden,
Bir yudum su için bitab düşerlerse,

Aniden göklerden dökülürlerse,
Hayat suyunun baş pınarı;

Ve susayanlardan biri gönlünün muradına erer de,
Öbür bağı yanık hep öyle kalırsa,

Biri ebedî hayat kazanırsa,
Öbürü de sonsuz bir ölüme gider.

İşte Tacdin muradına erince,
Memo da bu şekilde dertlere düştü.

Esla jî xeman ne bûye hêsa
 Mehza bî kesan nebû mîwasa
 Qet'a wî ne bû lî cih qerarek
 Esla wî ne bû bî kes mîdarek
 Ew weqtê wekû dî çûye pêş Mîr
 Te d'go ku du saxe pê dî zincîr (1)
 Her lehze jî derd û ah û wahê
 Agîr dî gîhande barîgahê
 Gava ku dî çûye pêşê Tacdîn
 Ew jar-î dîgel dîlê bî nalîn,
 Ne'dşî bî ketin mîdar û sîhbet
 Ne'dbû bî kîrît qerar û ulfet

(1) Saxe: Em: rastê mana vê kelîmê ne hatin. Lî gorî texmîna me ev kelîmê û a dû wê lî ser hevdu «Saqepê» ne, yanî çaqên lîngêd wî. Eger whabe, kalîma «Saq» bî şaşbûn «Sax» hatiye nîvisîn.

Gamların elinden aslâ dinlenemezdi,
İnsanlarla asla hemdert olamazdı.

Hiçbir yerde yoktu onun için karar,

Hiçbir kimseyle geçinemezdi o.

Beyin huzuruna da gittiği zamanlarda,
Sanırdın ki iki bacağı zincirdedir.

Her an dertlerden ah-vah edince,

Ateş yayardı odalarda.

Tacdin'in yanına gittiği zaman,

O zavallı yaralı gönlüyle,

Geçinemezdi, sohbet etmeye gücü yetmezdi,

Karar kılmak, ülfet edinmek yoktu onun için.

XXXIII

MEM BI DICLE'RA DI PEYÎVE

Naçar-ı jî heysetê dî çû dûr
Hemderd-ı dî bû dıgel şetê kûr
 Kî: «Ey şibhetê eşkê mın rewane!
 Bê sebr û sıkûnî, aşîqane
Bê sebr û qerar û bê sıkûnî
Yan şibhetê mın tu jî cinûnî?
 Qet nîne jibo tera qerarek
 Xalib dî dilê teda neyarek (1)
Her lehze te jî çî têtê bîrê?
Sergeçte dî bî lî rex Cızîr'ê
 Ev şehreye ger jibo te mehbûb
 Hasıl gerîyaye bo te metlûb
Daîm dî dilê tedane menzîl
Destê te lî gerdanê hemall
 Hêja jî Xwedê tu fikrê na kî
 Her rojî hezarê şîkrê na kî

(1) Mana ferda diduwan lî gorî babet nîne. Bî texmîna me dê rastê wê wehabe: «Xalib dî dilê tedaye yarek».

XXXIII

MEMO DICLE'YE SESLENİYOR

Çaresiz kalıp insanlardan uzağa giderdi,
Derin nehirle hemdert olurdu:

«Ey benim gözyaşlarım gibi dökülen nehir!

Ey âşıklar gibi sabırsız ve sükûnetsiz nehir!

Sabırsız, kararsız ve sükûnetsizsin,

Yoksa benim gibi sen de deli misin?

Senin için hiç bir karar kılmak yok,

Galiba senin gönlünde de bir yar var.

Her an senin de hatırına ne gelir?

Ki böyle Cizrenin yanbaşımda coşuyorsun?

Eğer bu şehirse senin sevgilin,

İşte elde etmişsin sen arzunu.

Her zaman koynundadır bu konaklar,

Kolların çapraz şekilde onların gerdanına dolanmıştır.

Hâlâ Allahtan korkmuyorsun da,

Her gün binlerce şükretmiyorsun da,

Ev çende dı kî hewar û gazî
 Êdî çî miradekî dı xwazî?
 Bêhûde çıra dı kî tu feryed?
 Aware dı çî diyarê Bexdad?
 Ger ez bî girîm we ger bî nalım
 Wêr ez bî mırım we ger bî kalım,
 Herçî weku ez bî kım rewaye
 Maqûlî jıbo mera fenaye
 Carek lı dilê mı jî guzer ke
 Serçeşmeyê çeşmê mın nezer ke
 Derdê dilê mın ku bê dewaye?
 Çeşmê terê mın çıma ceraye?
 Dîwaneme, mın perî bî der da
 Ez Dicle'me, zenberê me ber da (1)
 Westanî û Nêrgızî û Seqlan
 Derwaze û Omerî û Meydan (2)
 Van seyregehan tu lê dı kî geşt
 Ez meme, jıbo mıra der û deşt»

(1) Zenber: Em rastê mana kelîmê ne hatın. Qey zembereke.

(2) Ev gıştık navên deranın ku Dicle dı wanda derbaz dı be.

Bunca feryad ve figan ediyorsun,
Artık ne murad istiyorsun?

Beyhude yere niye feryad ediyorsun?

Avare avare Bağdat diyarına gidiyorsun?

Ben ağlarsam ve inlersem eğer,

Ben ölürsem ve sızlarsam eğer,

Her ne yaparsam ben revadır,

Benim için en makul yol, yok olmaktır.

Benim gönlümün içinden de geç bir kez

Gözlerimin baş pınarına bak bir kez.

Gönlümün derdi neden dermansızdır

Yaş gözlerimin macerası nedir?

Divane oldum ben, periyi elden kaçırdım,

Dicle'yim, ben, zenbereği bıraktım.

Vastani, Nergizî ve Saklan,

Dervaze, Ömeri ve Meydan, (1)

Sen bu güzergâhlarda dolaşıyorsun,

Ben kaldım tek başıma bu yerlerde ve ovalarda.

(1) Bu iki mısra'daki kelimeler hep yer adlarıdır.

XXXIV

MEM BI BAYËRA DI PEYÏVE

Geh behsê dı kır dıgel Seba'yê

Şerha xemê dil dı gote bayê

Kî: «Ey cîsmî letîfê şıbetê rûh!

Dergahê beden lı ber te meftûh

Ez hêvî dı kım ku bê teweqqıf

Rencîdeqedem bı bê tekellıf

Carek here suddetus - seadet (1)

Gavek here sîdretun - nihayet (2)

Ewwel tu bı pose asîtanê

Paşê here pêşê dilsitanê

Emma bı tewazî'û bı tazîm

Sed mertebe ihtîram û tekrîm

Aheste jıbo bı ke duayê

Wabesteyê wê bı ke senayê

Şayeste bı ke tu ihtîramê

Destbeste vewest, bı ke selamê

(1) Suddetus - seade: Navdera bextiyariyê; yanî koşka Zîn'ê

(2) Zîdretun - nihayet: Ciyê ku Pêxember têda bı Xwedê'ra peyîviye; mexsed jê oda Zînê'ye.

XXXIV

MEMO RÜZGÂRA SESLENİYOR

Bazan Saba yeline seslenirdi
Gönlündeki dertlerin şerhini rüzgâra söylerdi:
«Ey ruh gibi lâtif cisim!
Beden kapısı senin önünde açıktır.
Rica ediyorum: Hiç durmadan,
Tekellüfsüz, ayaklarını yormadan,
Bir defa mutluluk eşğine git (1),
Bir an son sidreye git (2),
Önce eşiği öperek ziyaret et,
Sonra gönlümü kapan yarın huzuruna git,
Fakat tevazu ile ve tazim ile,
Yüz mertebe hürmetle, edeple.
Aheste aheste kendisine dua et,
Hakkında methiyeler söyle.
Lâyıkıyla kendisine saygı göster,
El bağlayıp dur ve selâm ver.

(1) Mutluluk eşğinden maksat Zin'in köşkünün eşığıdır.

(2) Son sidre Peygamberin miraca giderken Allahla konuştuğu yerdir. Maksat Zin'in odasıdır.

Paşê hereket ke pêşve çapık
 Sîqlet ne girî lî teb'ê nazık
 Ev name ku xwînê dîl mîdade
 Ev sefhe ku merdimek sewade,
 Perdê me livîn jî ber cemalê
 Tenha bî de destî erzîhalê
 Zînhare! dî ba ne kî nîqabê
 Gava ku dî xwînitîn kitabê
 Bêjê jî meda ku: «Padîşahım!»
 Benden ana soyle: «Qîblegahım! (1)
 Lew metle'ê nûrê Zılcelal'î
 Lew menbeê kewsera zelâlî
 Lew menzer û mezhera îlahî
 Em bûne geda, tu padîşahî
 Da bo me bî heqqê mittesîf bî
 Der heqqê me edl û mintesîf bî
 Der dîde jî dîdeyê tewella
 Geh gah-ı bî kî lî dîl tecella
 Ev de'bê qedîme padîşahan
 Wan ame nezer lî pîrgunahan
 Wellah gunehê xwe ez nî zanım
 Emma me dilek hebû, dî zanım
 Ew dîl, perîyan jî mîn revaye
 Ev pêleke ew jî mîn cudaye
 Weqtê ku dîgel mîn ew tebabû
 Sahîb hewes û xwedan hewabû
 Belkî kırîbit xeta û îsyân
 Însan xulqîn bî neqs û nîsyân
 Sed carî ku zêde pîrgunahe
 Lê sayeyê zîlfê te penahe

(1) Benden ana soyle: Jî devê mîn jêra bêje. Ev bî zarê Tırkiye.

Sonra ona doğru çabucak git,

O nazik yaradılışına ağırlık vermeden.

Mürekkebi gönül kanı olan bu mektubu,

Bir siyah göz bebeği olan şu sayfayı,

Cemalinin önündeki perdeyi titretmeden,

Bir arzuhal gibi تنها olarak ver eline.

Sakın ha! Perdeyi yellendirmeyesin,

Yar mektubu okuduğu zaman.

Bizden ona de ki: «Ey padişahım!»,

Benden ona söyle: «Kıblegâhım! (1)

Sen ilâhi nurun doğuş ufku olduğun için,

Sen duru Kevser'in kaynağı olduğun için,

Sen ilâhi görünüşün ufku olduğun için,

Biz dilenci olmuşuz, sen de padişahsın.

Bizim için hakkaniyetle vasıflanasın,

Bizim hakkımızda âdil ve insafî olasın,

Gözlerinin önüne, dostluk gözüyle,

Bazı bazı gönlüme görünesin.

Bu, padişahların eski geleneğidir,

Onların günahkârlara bakışları umumîdir.

Vallahi ben günahımı bilmiyorum,

Fakat bir gönlümüz vardı, onu biliyorum.

O gönlü, periler benden kaçırdı,

Bir süredir o benden ayırıldı.

Benimle birlikte olduğu zaman,

Heves ve sevgi sahibiydi o.

Belki hata ve günah işlemiştir,

—Zaten insanlar eksik ve unutkan yaratılmışlar—

Gerçi yüz defadan da çok günahkârdır,

Fakat dayanağı, senin zülfünün gölgesidir.

(1) Ozan bu mısraı Türkçe olarak yazmıştır.

Ger qehr-1 bî kî li wî cezaye
 Wer efw-1 bî kî eceb etaye»
 Ev rene bî bêje, ey Seba tîz!
 Wangah-1 zemîn bî pos û berxîz (1)
 Ey badê Seba! Bî heqqê Mabûd
 Gave weku têy ji pêşê meqsûd,
 Zînhare! Hinek ji xakê dergah
 Bîne ji mîra digel xwe hemrah
 Toza ku ji rengê tûtîyaye
 Bîna bî xwera ku kîmîyaye»

(1) Wangah: Û an gah. Yanî wê demê, wê gavê.

Eğer ona kahretsen bu cezadır,
Yok affetsen onu, büyük bir iyiliktir.»
Böylece söyle ey keskin Saba!
Zemini o anda öp ve kalk.
Ey saba yeli! Allah aşkına,
Yarin huzurundan döndüğün zaman,
Onun dergâhının toprağından,
Bize beraberinde getir, sakın unutma.
Tutiya gibi olan o tozu, (1)
Beraberinde getir, çünkü kimyadır o»

(1) Tutiya: Gözleri aydınlatmak için kullanılan bir ilâçtır.

XXXV

MEM GAZIN JI DILÊ XWE DI KE

Geh ceng-1 dî kîr dîgel dilê jar
Kî: «Ey xainê şermesarê xeddar!
 Kan qewl û qerar û ehd û peywend,
 Peyman û qesem, yemîn û sewgend?
Te d'go ku: Dîgel te sadîqim ez,
Te d'go: Bî tera mîwafîqim ez
 Te d'go ku: Dîgel te yekdîlim ez
 Te d'go ku: Xweden tehemmîlim ez
Heyfa! Ku zîyade bê wefayî
Weyla! Ku ne qabilê cefayî
 Qelbê dexelî, bî dil neyarî!
 Pîr çîl û çep û xîrab û xwarî
Ey tûtîyê perwerekê şêrînî!
Wey tîflê tîfeylê nezenînî!
 Yarê xweşîyan bûwî meger tu
 Qelbê reşîyan bûwî meger tu (1)

(1) Qelbê reşîyan: Sîst û zexelê rojên reş.

XXXV

MEMO GÖNLÜNE SİTEM EDİYOR

Bazan zavallı gönlüyle savaşırdı;

«Ey gaddar, utandırıcı, hain!

Hani sözün, kararın, ahdin ve andın?

Hani yeminin, sözlerin ve bahtın?

Derdin ki: Sana sadakatle bağhyım ben,

Derdin ki: Seninle beraberim ben.

Derdin ki: Gönlüm seninle beraberdir,

Derdin ki: Tahammül sahibiyim ben.

Yazık ki fazlasıyla vefasızmışsın,

Eyvah ki cefa çekmeye kabiliyetli değilmişsin.

Sahte kalpmışsın meğer, candan düşmanmışsın,

Çok döneş, insafsız, kötü ve eğriymişsin.

Ey Tûtf gibi nazla büyütölen kalp!

Ey nazenin, asalak çocuk!

Sevinçli günlerin dostuymuşsun meğer

Dar günlerde kalpmışsın.

Dilhayê! kusan derûnê tenha (1)

Însafe tenê bî hêlî tenha?

Ev bîlbîlê can dî mehbese ten

Maye bî tenê mîsalê bêjen

Însafe bî kî tu canê bedrûd? (2)

Derwazeyê ten bî gêrî mesdûd?

Sırra dî teda, jî feyzê cane

Nûra dî zemîn jî asîmane

Ey dîl! Me çê bê çiraxê canî

Zulmate, tu korî rê nî zanî

Meqsûde eger jîbo te canan

Canan te dî canêdane pinhan

Lewra tu nîmûnedarê zatî

Ayîneyê sûretê sîfatî

Zînhare! Me çê lî dû tewella

Da can ne ketin jî te teberra

Çûna te dî bîte xaricîyyet

Terka te dî bîte rafizîyyet

Xaric me be da bî bî tu daxil

Terkê me ke da bî bî tu wasil

Refzê meke tu, bî dîl be sinnî

Ma Baluke? Weynek, ente mînnî! (3)

Sabit be ku da ne naxelef bî

Da waqîfê sîrrê «Men eref» bî (2)

Her çendî tu çûyî ber derê dost

Lê dost-1 lî nîk mîne, lî wê post

(1) Dilha: Ey dîl. Derûnê tenha: Hundirê cesedê hanê, vî laşî.

(2) Tu xatîr jî gan bî xwazî, wî terk bî kî.

(3) Ev ferd gîş bî zarê Erebfî'ye, mana wê eve: Çî bû bî te? Mala te ne keve, tu jî mînnî, jî laşê mînnî!

(4) «Men eref»: Kî ku nas bî ke; ev parçekiye jî hedîseki, temamê wê eve: «Kî nefsa xwe nas bî ke, xwedayê xwe jî nas dî ke».

Ey gönül! Bu vücudun içini böyle
Yalnız başına bırakman insaf hakkı mıdır?

Şu can bülbülü ten hapisanesinde,
Kalmış yalnız, kalbur gibi delik deşik.

İnsafa sığar mı, cana veda etmen,
Ve vücut kapısını kitleyip kapaman?

Sendeki sır, canın feyzindedir,
Yerdeki ışık göklerdendir.

Ey gönül! Canın çırası olmadan gitme,
Karanlıktır, sen de körsün, yolu bilmezsin.

Eğer amacın canansa senin,
Canan canında saklıdır senin

Çünkü sen zatın örneğisin,
Sıfatların suretinin aynasısın.

Sakin aşkın peşinde gitme,
Ki can senden teberri etmesin.

Gidişin, isyancılık olur,
Canı terketmen, başkaldırmak olur.

İsyancı olma ki dahil olasın,
Terketme ki muradına erişesin.

Terketme, gönülde sünni ol,
Sana ne oldu, yazıklar olsun, sen benim bir parçamsın.

Metin ol ki, geride kalmıyasın,
Ve «Kim tanır» sırrını öğrenesin. (1)

Gerçi sen dost kapısının önüne gitmişsin,
Ama dost benim yanımdadır, orada post vardır.

(1) «Kim tanır» sözü bir hadisin başıdır, hepsi şöyledir:
«Kim nefsinin tanır Tanrısını da tanır».

Qedda te hebandî bo te dare
 Zılfa tu çıvandı ew qınare
 Cezba tu revayî can lı bale
 Sırra tu fıdayî ew xwemale
 Bawer te neyê lı zılî û xalan
 Malê me de Hindîyan bı talan
 Pabende me be bı tarê gêsû
 Sergeşte me be bı qewsê ebrû
 Her çendî Xelîl'î, ey belakeş! (1)
 Gulzar-ı te dı bîte ateş
 Teşbîhê te sed hezar-ı bılbul
 Sed carî bı kım fıxan û xulxul
 Perwane sîfet lı pêşê werdan
 Her dem dı sojin bı dax û derdan
 Ey dil! Te xwe daye ber hewayê
 Qesda te ew bı kî sefayê
 Emma ji tebîbê îşqê sadıq
 Mın zaniye bo tera mîwafıq:
 Perhîze ji qısmê mîştehatan
 Teqwaye ji van mîlezzezatan
 Herçî ku mîxalîfê hewaye
 Eynê wî jibo tera şîfaye
 Mın pırsiye bê guman ji Luqman
 Xasîyyetê şerbetan û luqman
 Herçî ku şêrine eynê daye
 Herçî weku tale ew dewaye»
 Ew çende ewî dıgel dilî got,
 Naçar-ı dilê dilî bı wî sot
 Dûkel ji herareta sıweyda
 Ra bû tîjî bû mehelle sewda
 Ra bû ve ji dil duxan û yehmûm
 Reş kır lı serî dîmaxê xeyşûm

(1) Xelîl: Bırahîm Pêxember.

Senin sevdiğin yarın boyu, senin için darağacıdır,
 Seni kanburlaştırın zülûf, etin asıldığı çengeldir.
 Seni benden kaçırın cezbenin yanında can vardır,
 Senin feda olduğun sır, ev sahibidir.

Sakın zülûflere ve benlere inanmıyasın,
 Malını Hindulara talan ettirmeyesin.

Saç örgüsünün halkasına ayağını bağlama,
 Kaş yayı ile sergeşte olma.

Gerçi sen de İbrahim'sin ey cefakeş!
 Fakat sana gül bahçesi olur ateş.

Senin gibi yüz bin tane bülbül,
 Yüzlerce defa figan ve uğultu etse,

Güllerin önünde pervane gibi,
 Her an yanarlar dağlamalardan ve dertlerden.

Ey gönül! Sen kendini sevgiye vermişsin,
 Senin amacın safa sürmektir.

Fakat gerçek aşkın tabibinden,
 Senin için uygun ilâcı öğrendim ben:

Gönlü çekenlerden sakınmaktır,
 Lezzet verenlerden de kaçınmaktır.

Senin arzuna uymayan ne varsa,
 O aynen senin için şifadır.

Lokmaların ve şerbetlerin özelliğini,
 Lokman'a sormuşum ben, buna inan.

Tatlı olanlar aynen hastalıktır,
 Acı olan şeyler ise ilâçtır»

Memo gönlüne o kadar söyledi ki,
 Çaresiz gönlün gönlü ona yandı.

Kalbinin ateşinden kaynar bir duman
 Yükseldi, hep sevda yeri ydi o.

Gönülden yükseldi kara bir duman,
 Başındaki dimağı da kararttı.

Neynîkê xıyalê bû mîkedder
 Ayîneyê aqlê bû mîxebber
 Ewrek te dî go jî erdê ra bû
 Evraz-ı, lî asîman cema bû
 Wî ewrî jî nîvîka hınavan
 Xwînbarî dî kır bî herdu çavan
 Seyla cegerê wîsa lî gur hat
 Goya ku bî ser, Erez ve gur hat (1)
 Elqîsse: Jî îlleta dî dîlda
 Seylek we dî çû Memê bî mîlda
 Şettîl - Ereb û Ferat û Ceyhûn
 Hersê te dî go bî yekve ra bûn
 Her çendî jî hîstîrê Mem'ê jar
 Şîn bûn lî rexê şetê, Sıpîndar
 Sehra hemî bûye sehnê bustan
 Sahîl bûye gulşen û gulîstan
 Wî bê dîlî her lî wê mekan girt
 Wî bîlbîlî bc xwe aşîyan girt
 Ew bîlbîl eger çî purhewesbû
 Zîndanê beden lî wî qefesbû
 Vêkra werîyan lî wî per û bal
 Têkda weşîyan jî wî xet û xal
 Qedda wîyê şîbhetê Senewber
 Xem bû, çivîya mîsalê Er'er
 Rûwêd-ı wî ger çî her dî terbûn
 Manendê xızamê, lêkî zerbûn
 Arız qewimî lî neynîkê jeng
 Rewneq çu nema lî neqşê Erjeng (2)
 Îşqê we nexweş kır ew belakeş
 Hubbê we teles kır ew mişewweş,

(1) Ve gur hat: Bî gur hat.

(2) Erjeng: Lewha Ressayê Çînî ê bî nav û deng Manî'ye; mexed jê rûwê Memê'ye.

Hafızasının aynası bulanık oldu,
 Şuurunun aynası da dumanlandı.
 Sanırdın ki yerden bir bulut kalktı,
 Ve yükselerek göklerde toplandı.

O bulut Memo'nun içinden, ta içinden,
 Yağdırdığı kanları dökerdi iki gözünden.
 Çiğerinin seli öylesine şiddetli geldi ki,
 Sanırdın Aras, üzerine şiddetle geldi.

Kısacası: Gönlündeki hastalıktan,
 Memo'nun omuzundan öyle bir sel akıyordu ki,
 Şattül-Arap, Fırat ve Ceyhun,
 Sanırdın ki üç birden taştilar.

Gerçi Zavallı Memo'nun gözyaşlarından,
 Nehrin kenarında kavaklar yeşerdi,
 Fakat sahra tamamen bostana döndü,
 Sahil de güllük ve gülistan oldu.

O gönülsüz hep orayı mekân edindi,
 O bülbül orayı kendine yuva edindi.
 O bülbül gerçi çok hevesliydi,
 Fakat bedeninin zindanı ona kafes olmuştu.

Kolları ve kanatları hep birlikte serildiler,
 Şakakları ve benleri de hep döküldü.
 Çam ağacına benzeyen boyu,
 Ardıç gibi yamuldu, iki büklüm oldu.

Yüzü gerçi her zaman taze idi
 Lâle gibi, fakat sararmıştı.

Aynasına pas oturunca,
 Erjeng nakşını andıran yüzünde hiç berraklık kalmadı (1)
 Aşk o cefakeşi öylesine hastalandırdı ki,
 Sevgi o zayıfı öylesine sersemletti ki,

(1) Erjeng ünlü Çin Ressamı Mani'nin tablosunun adıdır.

Dêma wî ne ma çu ab û regek
Nîtqa wî ne ma cewab û dengek
 J'ewwelve li rex şetê nexweş ket
 Çil rojî temamî şîbhê leş ket
Aqî û xîred û şîûrê însan
Hîss-û hareket, quwayê heywan,
 Qet'a qe ne ma ji van çu asar
 Yek cuz'î li nîk Mem'ê birîndar

Yanağında kalmadı hiçbir tazelik ve de renk,
Konuşmasında kalmadı hiçbir cevap ve de ses.
Önce nehrin kenarında hastalandı,
Kırk gün tamamen, ölü gibi düştü.
İnsanlık akıl, şuuru ve hafızasından,
Yaşama hareketinden, gücünden ve duygusundan,
Bunlardan asla kalmadı hiçbir eser,
Yaralı Memo'nun yanında bir tek parça.

XXXVI

MÎR DI ÇE NÊÇÎRÊ

Seyyadê şîkarê hîsanê exbar (1)
Kır bo me ku serguzeştê îzhar
 Go: «Rojekî xweş bî fêsl û eyyam
 Dewra feleka fena serencam
Ferraşê qeza bî sun'ê qudret
Xebra kırîbû mîsalê cennet
 Meşşate sîfet, cîhanê dêrîn
 Tezyîn kırîbû erûse ayîn
Her yek jî newal û koh û deştan
Reh şîbhetê goşeyê'î bîhuştan
 Her rewze, rîyazê Xuldê ekber
 Her çeşme jî eynê abê kewser
Her koh-î jî rengê Tûre Mûsa
J'enwarê tecelliyê dî îsa
 Her nehr-î jî rengê ejdehabûn
 Her sebze bî mu'cîzan Esa'bûn
Her dar-î jî feyzê nûbuharî
Têk şu'le dî da jî nûrê Barî

(1) Nêçîrvanê nêçîra rîndiya peyvan. Yanî dîrokvan.

XXXVI

BEY AVA GİDİYOR

Güzel haberlerin avının avcısı, (1)

Macerayı bize şu şekilde açıkladı:

Dedi ki: Güzel mevsimin güzel bir gününde,

Kötü maceralı feleğin dönüşü,

Kaderin sergicisi kudret sanatıyla,

Yeri cennet misâli yapmıştı.

Süsleyici kadın gibi, köhne cihanı,

Bir gelin gibi süslemişti.

Her dere, her tepe ve her ova,

Cennetin birer köşesi gibi olmuştu.

Her bahçe, ebedi büyük cennetin bir bahçesi,

Her çeşme aynen Kevser suyu gibi olmuştu.

Her tepe Musa'nın Turu gibi,

Tecellinin ışığından parılıyordu.

Her nehir bir ejderha gibiydi,

Her yeşil ot, Musa'nın asası gibi mucizeliydi.

İlkbaharın feyzinden, her ağaç,

Allahın nurundan hep parlıyordu.

(1) Bu hikâyeyi rivayet eden şahsı kastediyor.

Her gul jî mîsalê ateqê Tûr
 Yek meş'elê bê qusûrê pîrnûr
 Her mîrxê seher bî xwe kelîmek
 Her tûti-yû qumrîyek nedîmek
 Her nexlê nîdakunende her gah
 Teşbihê Şecer dî go: «Enellah» (1)
 Xergoş û xezal û gur û ahû
 Ev qaz û quling û kebk û têhû
 Ker ker dî çerîn lî koh û deştan
 Ref ref dî fırîn dî nêv bîhuştan
 Elqîsse: Bî îqtîza zamanî
 Bû fîrsetê eyş û kameranî
 Fesla bî gerîn lî geşt û seyran
 Nêçîr-î bî kîn jî wehş û teyran

*
*

Mîrê ku felek mîtiê ferman
 Go: «Sîbhe nebûyî, qewmê Bohtan,
 Ra bestî silah û gurz û şîmşîr
 Bîlcîmle dîgel me bêne nêçîr
 Hazîr ne bîtin kesek dî seydê
 Ew dê bî mîrî dî bend û qeydê»
 Xelqê ku heta bî sîbhê kazîb
 Hazîr kîrîbûn bîsat û ratîb,
 Fecrê ku numaye wan elamet
 Ra bû dî wî şehîrîde qîyamet
 Mîran ve kîrîn uqab û bazî
 Şêran dî bîrîn, pîling û tazî
 Derrende û adem û behaîm
 Ferdek qe nema dî şehîr-î qaîm

(1) Teşbihê Şecer: Wek dara çîyayê Tûr ku dengê Xwedê jê hat, got «Enellah» yanî ez Xwedê'me.

Her gül Tur ateşi misâli,
 Kusursuz, çok ışıklı bir meşale gibiydi.
 Her seher kuşu aynen birer Musa'ydı,
 Her Tufi ve Kumru birer nedime gibiydi.
 Ses çıkaran her ağaç her an,
 Musa'nın ağacı gibi «Ben Allahım» derdi.
 Tavşanlar, ceylânlar, kurtlar ve âhular,
 Bu kazlar, turnalar, keklikler ve tihular,
 Sürü sürü otluyorlardı tepelerde, ovalarda,
 Sürü sürü uçuşuyorlardı cennet gibi bahçelerde
 Hulâsa: Zamanın iktizası gereğince,
 Eğlenmenin ve mutluluğun fırsatı doğdu.
 Gezmenin ve seyretmenin mevsimiydi,
 Canavarları ve kuşları avlamanın zamanıydı.

✱

Feleğin, emrine boyun eğdiği Bey,
 Dedi ki: «Sabah oldu mu, Botan halkı,
 Alsın silâhlarını, gürz ve kılıçlarını,
 Hep birlikte bizimle gelsinler ava.
 Avda hazır olmayan kimse olursa,
 O zincirde ve pırangada ölecektir»
 İlk fecre kadar azık ve elbise
 Hazırlamış olan o halk,
 Fecir onlara nişan gösterince,
 O şehirde bir kıyamet koptu.
 Beyler şahinleri ve kartalları çözdüler,
 Aslanları, kaplanları ve tazıları götürdüler.
 Yırtıcı av kuşlarından, insanlardan ve hayvanlardan,
 Bir tek ferd kalmadı o şehirde,

Dam û ded û ademî-yû heywan
 Tîfl û sebî, aşivan û rezvan
 Elqîsse: Qebîleya ricalan
 Filcımle kesek ne ma dı malan
 Bû heşregehek lı seydegahan
 Şefqet ne kırım lı bê gunahan
 Ew çende jı wehşîyan dı kuştın
 Goya ku wihûş-ı qet ne hîştın
 Derrende, dewende û perende
 Hın kuştı dı girtı, hın fekende
 Çapıkherekat û nûciwanan
 Wan farıs û kurd û pehlewanan
 Derrende dı randıbûn bı şîran
 Perrende bı randıbûn bı tîran
 Mehbûbê misalê şehlewendan
 Merkeb'ereban, xwedan kemendan
 Çoganê dı dest dıgel gupalan
 Avêtine gerdenêd xezalan
 Ew şêresiwar bı perr-û çengê
 Xwînî kırıbûn, belek pilingê
 Ew çende xezal ewan kırım seyd
 Ew çende piling ewan kırım qeyd,
 Êdî ne dı şın dıgel xwe bînin
 Belkî ne dı şın jı cî helînin
 Kuştı jı xwera bîrin feqîran
 Girtı bı xwera bîrin emîran

Faklar, av hayvanları, insanlar ve hayvanlar,
 Çocuklar, yavrular, değirmenciler ve bahçıvanlar,
 Hulâsa: Erkeklerin hepsi,
 Çıktılar, kimse kalmadı evlerde.

Av yerlerinde oldu bir mahşer,
 Günahsızlara hiç şefkat etmediler.

O kadar canavar öldürdüler ki,
 Sanırdın hiç canavar bırakmadılar.

Uçan kuşları, yabancı kuşları ve kaçan hayvanların
 Bir kısmını ölü olarak tutarlardı, bir kısmını faka
 düşürürlerdi.

Çevik hareketliler, gencecik delikanlılar,

O kahraman ve pehlivan gibi athılar,
 Yırtıcı kuşları kılıçlarla yırtarlardı,
 Uçan kuşları oklarla parçalarlardı

Şehlevend misâli olan o sevimliler,
 Arap atlarına binen o kemendçiler,
 Ellerindeki bastonları ve değnekleri,
 Ceylânların gerdanlarına atarlardı.

O aslan gibi athılar kolları ve kementleriyle
 Alacalı kaplanları kana boyadılar.

Onlar o kadar ceylân avladılar ki,

Onlar o kadar kaplan tuttular ki,

Artık beraberlerinde getiremiyorlardı,
 Hatta yerinden dahi kaldıramıyorlardı.

Ölüleri fakirler kendilerine götürdüler,

Tutukluları da Beyler beraberlerinde götürdüler.

XXXVII

BEXÇÊ MÎR

Baxek wî hebû Emîrê Zeydîn
Baxê Îremê dî çû. bî mızgîn
Her dewhe ji wî, û her tıyûrek
Yek qesrê ji cennetê, û hûrek
Bo şuştne dest û pê û çavan
Kewser kırıbû sebil?ı Rıdwan
Hemser bî meqamê Sıdre serwek
Manendê fırişte her Tezerwek
Teşbihê Memê, dilê Senewber
Sed pare ji işqê, qeddê Er'er
Narenc û Tırinc-ı şıbhê Zınê
Zer bûyî ji îlela evınê
Sêv û rıteb û mar û bustan
Lêv û zıqen û mar û pestan (1)
Şımsad û çınar-ı hemqedembûn
Xweş sayewer û elîhîmembûn

(1) Inar: Em rastê mana vê kelimê ne hatin. Lê wisa tê texminkirin ku ew jî navê lebatekiye, belkî dem be.

XXXVII

BEYİN BAHÇESİ

Zeydin Beyin öyle bir bahçesi vardı ki,
İrem bağı onun müjdesine verilirdi.

Onun her bir ağacı ve her bir kuşu,
Cennetin birer köşkü ve hurisi gibiydi.

El, ayak ve yüz yıkaması için,
Rıdvan, Kevser suyunu sebil etmişti.

Her selvinin ucu Sidre makamına kadar yükselmişti,
(1)

Bir melek gibiydi her sülün.

Çam ağaçlarının gönlü Memo gibiydi,
Ardıçların boyu aşktan yüz parça olmuştu.

Narenciyeler ve turunçlar Zin gibi,
Aşk hastalığından sararmışlardı.

Elmalar, hurmalar, narlar ve kavun-karpuzlar,
Dudaklar, çeneler yanaklar ve memeler gibiydi.

Çınar ve şimşir ağaçları bir boydaydı,
Güzel gölgeleri vardı, yüksek himmetliydi.

(1) Sidre makamı Peygamberin miraçta Allahla konuştuğu yer.

Zêrînqedehêd-ı mestê lebriz (1)
 Reyhan û binevşe cimle newxîz
 Şîrazeyê selsebîl û enhar
 Mecmûeyê xîdrewat û ezhar
 Sehna rezê mîcmelen kîtabek
 Her qıt'e û fesle fesl û babek (2)
 Goya bî edeb edîbê tencîm
 Ser sefheyê baxê şîbhê teqwîm,
 Cedwel kırıbû bî hellê sîmab
 Şîngerfe sîfet gulêd-ı sîrab
 Etraf-ı jî sînbîl û reyahîn
 Elwan jî xîtûtê sebz û mîşkîn
 Her yek dî kırın beyanê ehkam
 Bextê sîyeh û sefîde î'lam

(1) Mest: Wîsa tê texmîn kırın ku ev kelîme «Mîşt»e, bî şaşbûn «Mest» hatîye nivîsîn. Mîşt bî mana tîjîye. Lebriz: Lêvrêj. Yanî mey bî ser lêvên wêda dî rijîya.

(2) Fesl û babek: Pîşk û birekî pirtûkê.

Reyhanlar ve menekşelerin hepsi yeni açmışlardı,
Sanırdın ki bunlar altın kadehlerdi dolmuş ve taşmıştı.

Bütün yeşillikler ve çiçekler,

Nehirlerin ve durgun suların şirazeleriymi.

Bağın ortası derli bir kitaptı sanki,

Her parçası ve tarhi, kitabın birer bölümü.

Sanki Necim ilminin edebiyatçısı edeple,

Bağın üst tarafını bir resim gibi,

Gümüş suyunu eriterek cedvelle çizmişti;

Bolca sulanmış her gül bir zincifre gibiydi.

Her taraf, sümbüllerden ve reyhanlardan,

Siyah ve beyaz hatlardan meydana gelmiş renkler,

Her biri sanki hükmü açıklardı

Bu da kara bahtı ve mutluluğu açıklamaktı.

XXXVIII

ZÎN DI ÇE BEXÇE

Ew ahûwê seydegahê wehşet (1)
Ew banûwê barîgahû ulfet
 Serkulhê xezalê deştê derdan
 Sergeştê nihâlê baxê werdan (2)
Pabesteyê qeydê îşqê xwînxwar
Seyda ku Memê kirî birîndar
 Dî şehr û mehelle cimle xalî
 Xalî bûwî kuçe û hewaf
Tenha û tehîne bax û bustan
Bê îns û perîne sehn û eywan
 Zanî ku zemanê bê emane
 Go: «Ra be dilo! Eceb zemanê
Fîrset xweşe da bî çîne seyran
Ca seyr-ı bî kîn lı wehş û teyran
 Kanê qe heyîn jî wan me hemderd?
 Lewra ku ev ademîne bê derd

(1) Xezala nêçîrgeha kûvîtiyê, a ku di cîyê nêçîrêda bî tenê û kûvî mabû. Yanî Zîn.

(2) Serpera şaxa baxê gulan.

XXXVIII

ZİN BAHÇEYE GİDİYOR

Avlanma yerinde yalnız kalan o ceylan,
O ülfet sarayının güzel hatunu,
Ovalardaki ceylanların baştacı,
Gül bahçesinin sergeşte fidanı,
Hunhar aşkın zinciriyle ayağı bağlanan,
Memo'yu yaralıyan o av,
Baktı ki şehir ve mahallelerin hepsi boş,
Boşalmıştır sokaklar ve çevre.
Bağlar ve bahçeler boştur ve tenhadır,
Meydanlar ve salonlar insansız ve perisizdir.
Biliyordu ki zaman amansızdır,
Dedi ki: «Kalk gönül! iyi bir zamandır bu.
Güzel bir fırsattır, seyrana gidelim,
Yabanî hayvanları ve kuşları seyredelim.
Bakalım var mı onlardan bir dert ortağı?
Çünkü bu insanlar dertsizdirler.

Teyrek me bîhîstîye dî baxan
 Bextê wî reşe ji rengê zaxan
 Lê jar û zeîf û bê mecale
 Aşifteyê rûwê werdê ale
 Rojan dî ketin fixanî û zarî
 Xwîna xwe dî xut şevêd-1 tarî
 Daîm dî ketin fîxan û xulxul
 Hevdengê mine bî navê bîlbul
 Hemderdekî qence, ehlê hale
 Dermanekî derdê min lî bale
 Ey dil! Were da bî çîn nîhanî
 Hêja ku heye me zendeganî
 Belkî bî nesîhet û bî pendê
 Aza me bî ket ji qeyd û bendê»
 Ev renge he got, û bê tewqqîf
 Zîn hate ve baxê bê tekellîf
 Agah-1 ne bûn jî wê çu deyyar
 Ne daye, ne xadim û perestar
 Meqsûdê ewê ne îşretekbû
 Wê mehz-1 mîradê îzletekbû
 Lew hate ve baxê ew perîzad
 Da têr-1 bî ket jî dest xeman dad
 Her lale lî sîne bûne daxek
 Her xunçe bî sohtinê çiraxek
 Her dar-1 lî cîsmê bûne barek
 Gulnar-lî qelbê bûne narek
 Tenha ku xwe dî berek dî desbû (1)
 Ew seng-1, zebaneyê ceresbû (2)
 Dem dem we dî da lî deffê mermer (3)
 Bê şibhe dilê beran dî bû ker

(1) Kevîrekî dî destên wêdabû.

(2) Ew kevîr zîmanê zengîlbû.

(3) Mexsed jê singa wêye.

Duymuşuz ki bağlarda bir kuş varmış,
Bahti kargalar gibi karaymış,

Fakat cılızmış, zayıfmış ve mecalsizmiş,

Kırmızı gülün yüzünden perişanmış.

Gündüzleri figan eder, ağlarmış,

Karanlık gecelerde de kanını içermiş.

Her zaman figan ve uğultu edermiş,

O benim ses arkadaşımıdır, adı bülbülmüş,

O aşk adamıdır, iyi bir dert ortağıdır,

Gönlümün dermanı onun yanındadır.

Gönül! Gel gizlice gidelim,

Henüz vücudumuzda hayat varken.

Belki o kuş öğütler ve nasihatlerle,

Bizi zincirden ve kayıttan kurtarır.»

Zin böyle dedi ve durmaksızın,

Tekellüfsüzce bahçeye geldi.

Hiç kimse ondan haberdar olmadı,

Ne hizmetçi, ne nedime, ne de dadı.

Onun gayesi eğlenmek değildi,

Arzusu, sadece yalnız kalmaktı.

O perizade bahçeye geldi ki,

Gamların elinden doyasıya feryad etsin.

Bahçedeki her lâle onun göğsünde oldu bir dağlama,

Her gonca bir çıra gibi onu yakmaya başladı.

Her ağaç vücudu üzerinde bir yük oldu,

Nar çiçekleri gönlünde birer ateş oldu.

Kendini yalnız bulunca eline bir taş aldı,

O taş zilin dili gibi oldu.

O taş zaman zaman mermer davula öylesine vururdu ki

(1)

Taşların gönlü parça parça olurdu.

(1) Mermer davuldan maksat göğsüdür.

Gava ku nezer dı kır lı avan
 Xwınave dı çû ji herdu çavan
 Sehna rezê bû hewayê bîlbîl
 Şadab-ı dı kır bı abê gul, gul
 Qedda ku bı rasıtî Senewber
 Dêma bı zîyayê mîhrê enwer,
 Ew renga dı da lı ax û erdê
 Ew çende dı sûtî toz û gerdê, (1)
 Axê dı kır «Ax», û ber dı nalîn
 Daran dı kır «Ah», pelik dı kalîn
 Her dem ku dı kır ji derd-ı «Yahû»
 Mîr'atê felek dı kır sıyehrû
 Pejmurde kırın bı rengê, sorgul
 Efserde kırın bı dengê, bîlbîl
 Bîlbîl ne dı şî bı bîte hevdeng
 Sorgul ne dı bû bı bîte hevrenge
 Hındî ku dı baxêda nezer kır
 Behsa xwe digel gulêd-ı zer kır
 Kî: «Ey şîbhetê aşiqan dîgergûn!
 Wey şîbhetê mın zerîrû, zergûn!
 Berkêd-ı we sed ne, ew hezarın
 Hun bo çî zerın, zeîf û jarın?
 Yan şîbhetê mın dı bê Mem'in hun,
 Lewra wekî mın dı pîrxemın hun?
 Bîlbîl bı gulêd-ı sore meşxûl
 Hun mayîne şîbhê mın dı ma'zûl
 Lewra dı elîl û derdenakın
 Lewra dı hezîn û sîneçakın
 Hun qenc-ı jibo mira delîlın
 Hun bo me dı halêda edîlın

(1) Dı sûtî: Dı dewısand, wek sûtına kulaf. Gerdê: Latên bexçe.

Sulara baktığı zaman,
 Kanlı gözyaşları her iki gözünden akardı,
 Bahçenin alanı bülbülün aşkına döndü,
 Gül suyuyla gülleri sulardı. (1)

Gerçekten bir çam ağacına benzeyen boyunu,
 Parlak güneş gibi ışıklı olan yanağını,
 Öylesine yerlere sürterdi ki,
 Toprakları ve tarhları sıkardı.

Toprak onun için «Ah» ederdi, taşlar inlerdi,
 Ağaçlar onun için «vah» ederdi, yapraklar sızlardı.
 Dertlerin elinden «Yahu» çektiği zaman,
 Feleğin aynasının yüzünü karartırdı.

Kendi rengiyle güllerin rengini soldurdu,
 Kendi sesiyle bülbülü mahzun kıldı.
 Bülbül onunla sas ortağı olamazdı,
 Kırmızı gül de onunla renk ortağı olamazdı.

Bütün bahçeye ne kadar baktıysa da,
 Derdini sarı güllere anlatmaya başladı:
 «Ey âşıklar gibi başka renkli olan güller,
 Ey benim gibi zavallı ve sarı renkli güller!

Yapraklarımız yüzlerce değil, binlercedir,
 Sizler neden sararmışsınız, zayıf ve perişansınız?
 Yoksa sizler de benim gibi Memo'suz musunuz?
 Bunun için mi benim gibi çok gamlımsınız?

Bülbül kırmızı güllerle meşguldür,
 Sizler de benim gibi yalnız kalmışsınız.
 Bunun için hastaliksınız, dertlisiniz,
 Bunun için mahzunsunuz, göğsü yaralısınız.

Sizler benim için iyi delillersiniz,
 Sizler aşkta bana denksiniz.

(1) Gül suyundan maksat kanlı gözyaşlarıdır.

Xuşkek me hebû ji rengê sorgul
 Hel girtîye wê jibo xwe bilbil
 Ha! hîştîye bo me endelîbek
 Mehrûm û sefil û bê nesîbek
 Ez jî ji zelîl û bê nesîbî
 Zer bûme ji hîcrê endelîbî
 Dêma mine sere erxewanî
 Zer bûye wekî we za'feranî
 Carek bî dîya mîn ew bî dîlxwah
 Êdî ne dî kir mîn «Ah-1» billah

Bir kızkardeşim vardı, kırmızı gül gibi,
Onu kendisine almış bir bülbül.

İşte bırakmış benim için bir andelip
Bir mahrum, bir zavallı, bir nasipsiz.

Ben de nasipsizlikten, perişanlıktan,
O andelibin hicranından sararmışım.

Nar çiçeği gibi kırmızı olan yanağım,
Sizler gibi sararmış, zaferan rengine girmiş.

Ben onu gönlümce bir görseydim,
Vallahi bir daha «Ah» çekmezdim.»

XXXIX

MEM JI DI ÇE BEXÇE

Herçi bî bitin ji xeyr, eger şer
Bê daîye na bitin miyesser
 Ger wesle we ger qumaşê didar
 Bê daîye na bitin çu bazar
Ew daîye cımla remz û halın
Belkî ji cenabê Zülcelal'ın
 Qelbê te dî bêjtın ku: «Ra be
 Ev saete eynê fethê babe»
Ew kohê weqar û behrê mewzûn
Îşqê kiribû xeffî û mecnûn
 Yanî ku Mem'ê merizê bedhal
 Zafê kiribû ziyade pamal
Roja ku ji şehre xel bî der ket
Sewdayê xıyalê Zîn bî ser ket
 Bîmarê bî derdê îşqê sekren
 Bê nezcê merez gîhîşte buhran
Bû qelqeleçek dî qelbê xemgîn
Esla ne dî bû dî xanî teskîn
 Naçar-ı ji xanî ew bî der ket
 Ew daîye Xızr-ı bû, bî ber ket

XXXIX

MEMO DA BAHÇEYE GİDİYOR

Olan her iş ister iyi, ister kötü,

Sebepsiz olarak meydana gelmez.

İster kavuşmak, ister görmek olsun,

Sebepsiz olarak hiçbir pazarlık olmaz.

O sebep hep sırlardır, işaretlerdir,

Belki de Allaktandır onlar.

Gönlün sana der ki: «Kalk,

Tam bu, kapının açılacağı saattir».

İşte o ağırbaşlı dağ ve sakin deniz,

Aşk tarafından hafifletilmiş, delirtilmişti,

Yani hasta ve fena halde olan Memo,

Zayıflık tarafından çok perişan olmuştu.

Halk şehirden çıktığı gün,

Zin hayalinin sevdası onun başına vurdu.

Aşk derdinden sarhoş ve hasta olan Memo,

Hastalık olgunlaşmadan buhran geçirdi.

Üzgün kalbinde bir ısırap doğdu,

Asla evde sükûnet bulamazdı.

Çaresiz evden dışarı çıktı,

O sebep, sanki Hızır'dı da önüne düştü.

Ew Xızr-ı çı bû Teşewwıqa dıl
 Ew şewq-ı çı bû? Teessıqa dıl
 Qelbê wî dıgel wî bûye baxî (1)
 Kêşan û keşan gîhande baxî (2)
 Zîn'a ku şevêd-ı reş, dı tarî
 Her dem bı fixan û ah û zarî
 Daîm jı Xwedê dı kır temenna
 Mem ra bit û bête nık bı تنها,
 Nageh fikirî ku Mem jı der hat
 Bimarê Mesîh-ı dî bı ser hat
 Zînê jı evîn û şadımanî
 Fılhal-ı ne ma çu zendeganî
 Bê heş kete ser çîmen wekî gul
 Sed pare ceger jı işqê bılbil
 Mem hat û teferrıca gulan kır
 Seyrek h rîhan û sımılan kır
 Go: «Ey gul! Eger tu nazenîni,
 Kengê tu jı rengê rûwê Zîn'î?
 Ey sınıb! Eger heyî tu xweş bû,
 Rîhan jı te bûyîne sıyehrû,
 Hun ne jı mîsalê zılfê yarın
 Hun herdu fızûl û herzekarın
 Ey bılbil! Eger tu ehlê halî
 Perwanyê şem'ê werdê alî,
 Zîn'a me jı sorgula te geştır
 Bextê me jı taliê te reştır
 Bılbil ezım, ey nîkûserencam!
 Bêyhûde çıra dı kî xwe bednam?
 Gul yek ne tenê, ku sed hezaran
 Gulşen dı dıtın dı nûbuharan

(1) Bûye baxî: Bû asî, lı ber wî ra bû.

(2) Gîhande baxî: Gîhande beççe.

O Hızır neydi? Gönlünün arzusu,
 O arzu neydi? Gönlünün aşka gelmesi.
 Gönlü ona baş kaldırmıştı,
 Sürükleye sürükleye onu bahçeye yetiştirdi.
 Zin ki kara ve karanlık gecelerde,
 Her an feryadla, ah ve ağlamakla,
 Her zaman Allaha dilerdi ki:
 Memo kalksın ve yalnızca yanına gelsin.
 İşte o Zin aniden baktı ki Memo kapıdan girdi,
 Sanki hasta, Mesih'in, üzerine geldiğini gördü.
 Zin sevgiden ve sevinçten,
 Derhal şuurunu kaybetti,
 Bir gül gibi, baygın olarak çimenin üstüne düştü,
 Ciğeri bülbülün aşkından yüz parça olmuştu.
 Memo geldi ve gülleri seyretti,
 Reyhanlara ve sümbüllere bir göz attı.
 Dedi ki: «Ey gül! Gerçi sen de nazeninsin,
 Ama sen nerde, Zin'in yüzünün rengi nerde?
 Ey sümbül! Gerçi senin güzel kokun var,
 Reyhan senin için karayüzlü olmuş,
 Fakat siz yarimin zülfüne benzemezsiniz,
 İkiniz de arsız ve herzecisiniz.
 Ey bülbül! Gerçi sen de aşk adamısın,
 Kırmızı gül mumunun pervanesisin,
 Benim Zin'im senin kırmızı gülünden daha şendir,
 Benim bahtım da senin talihinden daha karadır.
 Ey sonucu iyi olan bülbül! Asıl bülbül benim,
 Boşuna kendini niçin kötü adlı yapıyorsun?
 İlk baharlarda gül bahçeleri,
 Bir değil, yüz binlerce gül verirler.

Maşûqê ku mîslê wan gelek bin
 Her çendî ku horî-yû melek bin,
 Ew na bine mûcibê çu derdan
 Lewra ku heyîn li cümle erdan
 Yek bit, û ne bit mîsal û hemta
 Mestûre ji rengê Zîn û Enqa,
 Aşiq bî çî dê bî ket midare?
 Bê sebr û mîrîn, ewî çî çare?»
 Ev renga dî go, ji halê xafîl
 Nageh fikirî ku pêş mîqabil
 Zîn'a ku dused perî perestar
 Hora ku Memo jibo grîftar,
 Wê sebze sîfet li ser zemînê
 Bê heş kirî, darûwê evînê.
 Zîn'a ku şebihê durrê meknûn
 Fîlhal-ı ku dî Mem'ê cegerxûn, (1)
 Bê heş kete ber pîyan û bê gav.
 Serwê ku gîhîşte ber pîyan av, (2)
 Xunçe ji xewa seher ve bîşkift (3)
 Wê bûyî bî bîlbîlê xwera cift
 Go: «Ev xewe, ya ne xud xiyale?
 Ev xewne sehîhe, ya betale?»
 Hasıl: Ku ji paşê sed xıyalan
 Xasîyyetê boyê zîlf û xalan,
 Zînê ku gîhande ber meşamê,
 Seydê mîrî zinde kir bî damê.
 Ra bû ku li pêşdestê Zînê
 Fîkrî ku du dest dî destê Zînê
 Man herdu gelek li pêşê yek lal
 Ne nîtg û xeber, ne qîl û ne gal

(1) Ku dî: Ku Memê wê dît.

(2) Serwê: Dara serwê, mexsed jê Zîn'e. Av: Yanî Mem.

(3) Xunçe: Yanî Zîn.

Benzerleri çok olan yarlar,
 Huri ve melek bile olsalar,
 Sebep olmaz onlar hiçbir derde
 Çünkü bulunurlar her yerde.

Bir tane olsa, eşsiz ve emsâlsiz olsa,
 O da Zin gibi, Anka gibi perde arkasında olsa,
 Âşık o zaman neyle teselli bulur?
 Sabretmeden, ölmeden, çaresi nedir onun?»

Memo böyle söylüyordu, durumdan habersiz olarak,
 Aniden baktı ki önünde,
 İki yüz perinin nedimeliğini yaptığı Zin,
 Memo'nun tutkun olduğu o huri,
 Bir sebze gibi yerlerdedir,
 Aşk dermanı onu bayıltmıştır.

Çiğeri kanlı olan Memo görünce,
 Sadef içindeki bir inciye benzeyen Zin'i,
 Derhal takattan düşerek ayaklarının önüne yığıldı.
 Selvinin ayaklarına su değince, (1)

Gonca seher uykusundan açıldı,
 Ve bülbülüyle eş oldu.

Dedi ki: «Bu rüya mıdır, yoksa hayâl mi?

Bu rüya gerçek midir, yoksa asılsız mı?»

Hulâsa: Yüzlerce hayâlden sonra,
 Zülüflerin ve benlerin kokusunun özelliğini,
 Memonun koku duyusunun önüne götürünce Zin,
 Ölü avı tuzakla diriltti.

Memo uyandı, gördü ki Zin'in önündedir,
 Baktı ki iki eli Zin'in avuçları içindedir.

İkisi kaldılar birbirinin önünde dilsiz,

Ne konuşma, ne söyleşme, ne de sesleri vardı.

(1) Selviden maksat Zin, sudan maksat da Memo'dur.

Ewwel dı kırım bı dest îşaret
 Paşê ku ve bû lı wan îbaret,
 Ew çende kalem-ı pêkve gotın
 Fıw çende ji pêşê yekve sotın (1)
 Ew çende şekır bı yekve rêtin
 Ew çende lebêd-ı yek dı mêtın
 Ew çende qedeh bı yekve xwarın
 Ew çende qeza ji nû bijarın
 Çeşm û leb û sine, gerden û doş
 Ruksar û zîqen ber û benagoş
 Yêk yêkê bı dil ji yek dı xwestın
 Hın bûse dı dan û hın dı gestın
 Ew teşnelebêd ji weslê yek têhn
 Gerden dı kırım lı yêk û dû, bêhn
 Zîn'a ku bı rux mîsalê şem'an
 Pırşewq û zîya û nûr û lem'an
 Perwane sîfet Memê bı zahır
 Cismê xwe û can dı dane agir
 Geh geş dı bû agirê evinê
 Perwa ne dı ma jiboyê Zînê
 Herdu dı wî halıda eyanî
 Bê perdesera û bê nuwanî
 Wan dîtî dı baxêda serayek
 Ayîneyê Cem, cihannumayek
 Ra bûn û meşîne şehneşinan
 Rûniştın, û herdu nazenînan,
 Hicran dı kırım ji ser hikayet
 Wıcdan dı kırım ji nû rîvayet.
 Dem ebr-ı sîfet, hezîn û gıryan
 Geh xunçe mesel, letîf û xendan
 Her dem dı kırım qeza û sunnet
 Ferza weku bûsene, çi minnet?

(1) Ji ber hevdû şewitîn, dilê wan bı hevdû şewitî.

Önce ellerle işaret ederlerdi,

Sonra dilleri çözüldü,

O kadar birbirleriyle konuştu ki,

O kadar birbirine yandılar ki...

O kadar birbirine şeker döktüler ki,

O kadar birbirinin dudaklarını emdiler ki...

O kadar kadeh birbirleriyle içtiler ki.

O kadar kaza yeniden eda ettiler ki...

Gözleri, dudakları, göğüsleri, gerdanları, döşleri,

Yüzleri, çeneleri, göğüsleri ve kulakaltlarını,

Teker teker birbirinden istiyorlardı,

Kâh öpüşürlerdi, kâh birbirini ısırırlardı.

Birbirinin hasretinden susamış ve o kuru dudaklılar,

Birbirinin gerdanını koklarlardı.

Zin'in yüzü bir mum misâliydi,

Çok ışıklı, nurlu, şimşekliydi.

Memo da görünüşte pervane gibiydi,

Vücudunu ve canını ateşe atardı.

Bazan aşk ateşi alevlenirdi,

Zin için hiç perva kalmazdı.

İkisi o durumda gözler önündeydi,

Perdesiz, çadırsız ve örtüsüzdüler.

Sonra o bahçede gördüler bir saray,

Cemşid'in kadehi gibi dünyayı gösteren bir saray.

Kalktılar ve salonlara doğru yürüdüler,

Ve oturdular o iki nazenin.

Hicranı baştan beri şikâyet ettiler,

Bir birini gördüklerini yeniden anlattılar,

Bazan bulutlar gibi üzgün ve ağlamaklıydılar,

Bazan da goncalar gibi lâtif ve güler yüzlüydüler.

Her an kaza ve sünnet kılarılardı

Öpüşmekten ibaret olan farzlarm ne minneti vardı?

Her çendî ku ref'î bûn tekellûf
 Lêkîn evîşandibûn teserrîf
 Ew gerçî hebûn jî hev bî hêvî
 Emma ne dî çûn qewî nîşîvî
 Hubba dî dîlan jî heddê derbû
 Serheddê zerafetan kemerbû
 Îşqa ku li ser hedê kemale,
 Ava ku jî menbeê zelale,
 Elbette xwe dê bî ket hîraset
 Na ket çu qebûlîya necaset.
 Cwanî û buhar û bax û mehbûb
 Aya dî dîne çî maye metlûb?
 Xasma hebitin evîne xalib
 Lebteşneyê îşqê herdu canib
 Êdî çî bî bêjim? Ez nî zanîm,
 Bîlmez kî ne soyleye zebanîm (1)

(1) Zîmanê min nîzane ku çî bêje. Ev bî Tirkîye.

Gerçi onların zerinden mükellefiyet kalkmıştı,
Ama ihtiyatı da esirgemişlerdi.

Gerçi birbirinden ümitliydim,

Fakat fazla uçuruma gitmezlerdi.

Gönüllerindeki sevgi haddinden fazlaydı,
Zarafetin sınırı ise kemerdi. (1)

Kemal sınırının üzerinde bulunan bir aşk,

Kaynaktan temiz ve duru olan su,

Elbette kendi kendini koruyacaktır,

Hiçbir pisliği kabul etmeyecektir.

Gençlik, bahar, bahçe ve sevgililer...

Artık dünyada murat edilen ne kaldı?

Bilhassa aşk da galip olursa,

Her iki tarafın da dudakları aşktan kurumuş olursa...

Artık ne diyeyim ben, bilmem ki?

Bilmez ki ne söyleye zebanım. (2)

(1) Kemerden aşağıya dokunmazlardı demek istiyor.

(2) Bu mısra ozan tarafından Türkçe olarak yazılmıştır. Zeban Farsçada dil demektir.

XL

MÎR JI NÊÇÎRÊ DI ZIVIRE Û BI SER MEM Û ZÎNÊ'DA TÊ

Saqî! Me bî gir ku ez bî destim (1)
Mexmûrîm û meynexwarê mestim
 Gava ku ve xwar Memê û Zînê
 Axiftî li min cihê birînê
Em aşîq eger çî meyperestim
Emma jî meya «Elest»ê mestim (2)
 Ew mey ne wekî meya te ale
 Ew mey jî cemalê Zilcelal'e
Ew hubbê hebîbê pakezate
Qînwanê hedîqeyê sîfate
 Saqî! Bî de min jibo Xwedê'ra
 Camek jî meya te doh di gêra
Her cîr'eyekî e jê bî kim tam
Yek neş'e bese heta serencam

(1) Bî destim: Dî kevîm, li ketînême.
weme?».

(2) «Elest»: Roja ku Xwedê jî gananra go «Ma ez ne xwedayê

XL

BEY AVDAN DÖNÜYOR VE MEMO İLE ZİN'İN ÜZERİNE GELİYOR

Sakî! Beni tut, çünkü yıkılıyorum ben,
Sarhoşum ve şarap içmeden mest olmuşum ben.
Memo ve Zin aşk şarabı içtiklerinde,
Derinleşti benim yaramın yeri.
Biz âşıklar gerçi meyperestiz,
Ama «Elest» şarabından mestiz. (1)
O şarap senin şarabın gibi kırmızı değildir,
O şarap Allahın cemalindedir.
O, zatı pâk olan sevgilinin sevgisidir,
O, sıfatlar bahçesinin salkımıdır.
Sakî! Ver bana Allah aşkına,
Dün dolaştırdığın şaraptan bir kadeh.
Ondan tadacağım her yudumun,
Bana vereceği bir tek neş'e ölünceye kadar yeter.

(1) «Elest», Allahın ruhlara «Ben sizin tanrınız değil miyim?» diye sorduğu ve onların da «Evet» diye cevap verdikleri gündür.

Ew keyfekê mehze, bê kem û keyf (1)
 Esrareke bê xıyal û bê teyf
 Da def'î bî kım xumarê dûşîn
 Heşyar-ı bî bım jî xwabê nûşîn
 Da şıbhê Memê ne bit, ku xafıl
 Bêt mîrê ecel bî ser me acıl,
 Roja mîne umr-ı çûye êvar (2)
 Hêja ne bım ez jî xwe xeberdar
 Zîn'a hewesa dilê hewayê
 Mın dabite nave xwe-ebayê (3)

*

Mîr hatî lî ser wî hunde esker
 Zırna û nefîr û kûs û mehtar
 Dadayî lî tıblexan û sazan
 Çawûş û seda û gaze-gazan
 Pabendê bî îşqê herdu cîran (4)
 Dermande, jî pêşê yekve heyran,
 Qet seh ne kırım ku ev çî renga
 Qet goh ne kırım ku ev çî denge
 Mîr go ku: «Ve kın evan xezalan
 Pabende me kın ewan şepalan
 Têk ber dîne baxê wan wekî teyr
 Da em bî kırım heró lî wan seyr»
 Xelqê ku xezal û gur û xergûş
 Xweş girtî lî ser mıl û der axûş
 Anîn hemî Mîr tîjîyyê rez kır
 Axıl ku şıvan tîjîyyê pez kır,

(1) Bê kem û keyf: Bê çiqasî û çawayî.

(2) Çûye: Lî gorî texmîna me rastê wî «Çûbe» ye.

(3) Dabite: Danîbe. Nave xwe - ebayê: Navbera xwe û ebayê, yan jî «nave xwe ebayê» yanî nava ebaye xwe.

(4) Herdu cîran: Mem û Zîn.

O sade bir keyiftir, keyfiyet ve kemmiyetsizdir,
 Hayâlsiz ve düşsüz bir sırdır o.
 Dün geceki sarhoşluğu onunla def'edeyim,
 Tath uykudan onun sayesinde uyanalım.
 Benim halim de Memo'nunki gibi olmasın
 Ki aniden ecel Beyi üzerime çabucak gelip de,
 Ömrümün güneşi akşama varmış olup ta,
 Hâlâ kendimden haberdar olmamış duruma düşmiyeyim,
 Aşk gönlümün arzusu olan Zin'i,
 Abamın içine koymuş olmayayım.

Bey geldi, yanında bunca asker,
 Zurna, bunca insan, davul ve mehter.
 Çahyorlardı davulları, sazları,
 Askerlerin önünde yürüyenlerin sesleri, uğultuları.
 Aşk zinciriyle ayakları bağlı olan iki komşu (1)
 Kalmışlardı hâlâ birbirlerine hayran.
 Hiç duymadılar ki bu olanlar ne,
 Hiç işitmediler ki bu sesler ne.
 Bey dedi ki: «Çözün bu ceylânları,
 Bu sevimlilerin ayaklarını bağlamayın.
 Onların hepsini kuşlar gibi bahçeye salın,
 Ki hergün onları seyredelim biz.»
 Ceylânları, kurtları, tavşanları,
 Omuzlarında ve kucaklarında taşıyan halk,
 Getirdiler hepsini Beyin bağına doldurdular,
 Çoban ağıla koyunları doldurunca,

(1) Memo ile Zin'i kastediyor.

Mîr gote ekabîr û xewasan:
 «Tenbîh-1 bî kîm nedîm û nasan
 Da çîn û demek dî baxê rûnîn
 Lewra ku jî rehtîyan zebûnîn»
 Ew hatîne der serayê alî
 Dîtin der û ban hemî dî xalî
 Emma ku derîçe têk kuşadîn
 Reng qur'eyê texteyê mîradîm (1)
 Hazîr kete qelbê wî xîyalek
 Zanî ku ne xaliye jî halek
 Mîrê bî weqar û aql û ferheng
 Tacdîn û Bekîr xwe dane bîn çeng
 Înane sera ku Zîn û Mem tê
 Goh dane seda, ku zêr û bem tê
 Mîr hatî bî serve, dî Mem'ê jar
 Pal dayîye balgeyêd-1 zertar
 Kêşaye serê xwe wî ebayek
 Êvare ne şem'û ne çîrayek
 Mîr go: «Kîye ev dî vî zemanî,
 Bê ruxsetê mîm dî vî mekanî?»
 Zîne ku bihîstî, dengî nasî
 Fîlhal-1 xwe daye bîn lîbasî
 Mem qet jî cîhê xwe ra ne bû got:
 «Seyda te lî mîm dîl û ceger sot
 Mîrîm! Te dî zanî ez nexweşbûm
 Hetta ve dehê qewî neheşbûm
 Îro me bihîst ku xel dîgel Mîr
 Têkda bî tehayî çûne nêçîr
 Sebra me ne ma dî nav nivînan
 Ra bûm, û dîgel evan birînan,
 Naçar-1 bî îer ketîm jî xanî
 Nageh me xwe dî lî vî mekanî»

(1) Wekî qur'ên textê mîradanîn; qey ev tewîrekî falêbûye.

Bey ileri gelenlere ve büyüklere dedi ki:

«Tanıdıklara ve nedimlere tenbih edin,
Gidelim biraz bahçede oturalım,
Çünkü yorgunluktan halsiz düştük»

Onlar geldiler büyük sarayın kapısı önüne,
Baktılar ki saray ve her taraf boştur.

Fakat küçük kapıların hepsi açıktır,
Murad tahtalarının kur'aları gibidirler.

Derhal Beyin kalbine bir şüphe düştü,
Anladı ki bu, bir durumdan hali değildir.

Ağırbaşlı, akıllı ve bilgili olan Beyin,
Koltukları altına girdiler Bekir ve Tacdin.

Getirdiler Zin ile Memo'nun oturduğu saraya,
Kulak verdiler ki, bir fısıltı geliyor.

Bey, Zavallı Memo'nun üzerine geldi,
Baktı ki altın renkli ipliklerle dikilmiş yastıklara
yaslanmış.

Başına çekmiş bir aba,

Akşamdır, ne bir mum, ne de bir çıra var.

Bey dedi ki: «Kimdir bu zamanda,
Benden izinsiz olarak bu mekânda?»

Zin sesini işitince tanıdı,

Derhal Memo'nun abasına büründü.

Memo hiç yerinden kalkmadı ve dedi ki:

«Senin avın benim gönlümü ve ciğerimi yaktı.

Beyim! Biliyordun ki ben hastaydım,

Düne kadar da tamamen baygındım.

Bugün duyduk ki halk Beyle birlikte,
Hep birlikte ava gitmişler.

Yatakların içinde sabrımız kalmadı,

Kalktım bu yaralarla beraber,

Çaresiz evden dışarı çıktım,

Birden kendimi bu mekânda buldum.»

Mîr go: «Nexweşan nehın jibo qeyd
 Barî te dî baxêda çî kır seyd?»
 Go: «Ez ku bî bêrn bî ke tu bawer
 Dawer bî mera ku bûye yawer,
 Mın dî dî vî baxîda xezalek
 Emma ne xezal-ı bû şepalek
 Ahûwê sipî û çav dî reşbûn
 Biskên dî sîyah û bêhnê xweşbûn
 Her lehze jî nafeyêd tetarî
 Sed bar-ı jî tureyyan dî barî
 Sehrayê Xeten tîjî bitın mîsk
 Yek tayê jî zîlfê wê û yek bîsk
 Her çendî sipî û çavbelekbû
 Emma bî qıyasê mın melekbû
 Lewra ku tu hatî ew nîhan bû
 Hindî tu ne hatê ew eyanbû»
 Tacdîn jî tekellîma wî zanî:
 Zîn hatîye ba Memê nîhanî
 Go: «Goh me dne Memê, ku dîne
 Malxolî'ye, wî aqıl çunîne»
 Î'raz-ı kırım jî wî kelamî
 E'yan hemî vêk ketın tamamî
 Saqî û şerab û şem'ı xwestın
 Dîwanekî hakîmane bestın

Bey dedi ki: «Hastalar için kayıt yoktur,
Bari bahçede ne avladın bakalım?»

Dedi ki: «Ben söylersem sen de inan ki,
Allah bana öylesine yardım etti ki,
Ben bu bahçede bir ceylan buldum,
Ama ceylân değildi, bir güzeldi o.

Beyaz bir ceylandı, gözleri karaydı,
Zülüfleri siyah, kokusu güzeldi.
Her an Tatar ülkesinin miskinden,
Yüzlerce yük onun saç halkalarından yağıyordu.
Haten sahrası misk ile dolu olsa,
Ancak değer zülfünün bir teline.

Gerçi beyazdı, gözlerinin rengi kara ve aktı,
Fakat benim ölçümle o bir melekti.

Sen geldiğin için o gizlendi,
Sen gelmeden önce o açıktaydı»
Tacdin onun konuşmasından anladı ki,
Zin gizli olarak Memo'nun yanına gelmiş.

Dedi ki: «Memo'ya kulak asmayın, çünkü delidir,
Başında akıl yoktur, o sar'alıdır»
Bunun üzerine o sözden vazgeçtiler,
İlerigelenlerin hepsi mecliste toplandılar.
Sakî, şarap ve mum istediler,
Şahane bir dîvan kurdular.

XLI

TACDÎN JIBO RIZGARKIRINA MEMÊ Û ZÎNÊ MALA XWE DI ŞEWITÎNE

Tacdîn fikirî ku bezme bûşe
Pir zewq û sefa û eys û nûşe
 Mem zêde bî xusse û melale
 Çû balve û go: «Bira! Çî hale?»
Emma bî îşaret û mîemma
Pîrsî, û Memê bî remz û îma,
 Destê xwe çî hûçîka ebayê
 Kêşa, û eczîbek numayê
Dîtin du kezî jî mîskê tatar (1)
Manendê du ser bî muhrî şehmar (2),
 Gerdayî dî paşîla Memê'da (3)
 Mem mayî dî heybet û xemêda
Zanî ku qewî xirabe ehwal
Ra bû bî lez, û bezî û çû mal

(1) Mîskê: «Mîşkê» bû, me li şûnê «Mîskê» nivîsî.

(2) Wek serê du şehmarên bî morî.

(3) Gerdayî: «Pêçayî, lefîyayî, marê ku xwe gîlor dî ke.

XLI

TACDİN MEMO İLE ZİN'İ KURTARMAK İÇİN EVİNİ YAKIYOR

Tacdin baktı ki meclis karışıktır,
Çok zevkli, safalı, eğlenceli ve içkilidir.
Memo fazlasıyla kederli ve üzgündür,
Ona doğru gitti ve dedi ki: «Kardeş! ne haldir?».
Fakat işaret ve muammayla
Sordu, Memo da işaret ve imayla,
Elini abanın yeninden
Çekti ve ona acayip birşey gösterdi:
Tacdin, Tatar miskinden iki saç örgüsü gördü,
İki boncuklu yılan başı gibiydiler.
Büzülmüştü Memo'nun koynunda,
Memo kalmış heybet ve gam içinde.
Tacdin, durumun çok fena olduğunu anladı
Kalktı çabucak ve koşarak eve yollandı.

Nageh bî xezeb ku çû ji derda
 Zanî Sîfîyê, digel xeber da
 Gotî: «Te çî hale, ey tehemtîn!
 Tacîl-î çîye, kîye te dijîmîn?»
 Go: «Ra be Sîfî! Ku min derenge
 Îro me digel vê malê cenge
 Tîflê xwe xilas ke, dê bî çit mal
 Mal bo min, û ha jîbo te mendal
 Sermayeyê umrê zendeganî
 Yanî Mem û Zîn bî dîlîranî,
 Mayîne dî werteya belayê
 Min qesde ku ez bî kîm ruhayê
 Xel ve d'kujit agirê bî avê
 Ez dê ve kujim bî agir avê»
 Mala xwe jî rengê qewmê Zerdest
 Da agir, û gaziya xwe raheşt
 Agir ku dî girte xan û manan
 Wî girte bî gazî-yû fixanan
 Eqwam û qebaîl û eşaîr
 Bîlcîmle bezîne def'ê agir
 Agah-î ku hûn emîr û xîlman
 Xalî kîrîm ew sera û dîwan
 Ew jî ku bezîne wê hewarê
 Wî mittehemî we gote yarê: (1)
 «Tacdîn-î te dî çî reng eda kîr?
 Mûsa lî me behrê xem zîwa kîr
 Ra be tu here heremserayê
 Da ez bî çîm agir û nîdayê»
 Zîn ra bû û çîye xelweta xas
 Tacdîn-î ne ma ne cîl, ne palas
 Esbab û tecemmûl û defîne
 Emlâk û cewahir û xezîne

(1) Wî mittehemî: Wiyê ku dî bîn zennêda mabû. Yanî Memê.

Aniden hışımla kapıdan içeri girince,
 Sıti durumunu anladı ve kendisiyle konuştu.
 Dedi ki: «Halin nedir senin, ey kahraman!
 Nedir telâşın, kimdir sana düşman?»
 Dedi ki: «Kalk Sıti! Geç oldu benim için,
 Bugün bu evle savaşım var benim.
 Çocuğunu kurtar, ev gidecektir,
 Ev benim olsun, al sana çocuk.
 Hayatımın, ömrümün sermayesi,
 Yani Memo ile Zin, ağır bir durumda,
 Belânın bataklığında kalmışlar,
 Benim amacım onları kurtarmaktır.
 Başkası ateşi suyla öldürür,
 Ben ise ateşle suyu öldüreceğim.»
 Sonra, Zerdüşt kavmi gibi evini,
 Ateşe verdi ve yükseltti feryadını
 Ateş han-ü manları sarınca,
 O da feryada ve figana başladı.
 Kabileler, aşiretler ve herkes,
 Hep birlikte ateşi söndürmeye koştular.
 Bey ve hizmetçiler de haberdar olunca,
 Boşalttılar o sarayı ve de bahçeyi.
 Onlar da o feryada koşunca,
 O sanık şöyle dedi yare: (1)
 «Gördün mü, Tacdin nasıl def'etti?
 Musa, önümüzde gam denizini kuruttu.
 Kalk sen harem sarayına git,
 Ben de ateşe ve feryada gideyim»
 Kalkıp özel dairesine gitti Zin,
 Kalmadı ne bir elbisesi, ne de bir kilimi Tacdin'in,
 Elbiseleri, güzellikleri, hazineleri,
 Mülkü, mücevherleri ve defineleri,

(1) Sanık Memo'dur, «Müttehem» karşılığı olarak yazılmıştır.

Bîlcimle d'rêya birayê sotın
Lew navî bî qencî têtê gotın

✽

Malê me hebîn tu ey nîkûnam!
Hubba wî dî ket mîrov-ı bednam
Zînhare! Me be lî mal-ı harîs
Lewra ku dî bin jî dest te warîs
Cem'a wî jîbo te barê zehmet
Terka wî jîbo te narê hesret
Roja bî çî pêşedestê Barî
Destê te jî genc û malê arî
Ev cennet û eş qumaşê dîdar,
Ey miflîsê axîret xerîdar!,
Kengê jî tera dî bin mîyesser?
Dê bêne te: «Miflîso! Here der»
Reh şîbhetê vî cîhanê fanî
Mift na dîne parîyek jî nanî
Malê me de warîsan tu meccan,
Ger dê te bî vê hêsayîya can
Warîs jî tera kefenbuhayê
Hette ne kîrîn dî dîrî hesayê (1)
Hêja ku xweşî telef bî ke mâl
Bîlcimle bî çê bî hîsnê e'mal
Yan serf-ı bî ke mîsalê Tacdîn
Pê navê ebed jîbo xwe bî'stîn
Yan pê bî kîre tu yarekî qenc
Ew çêtîre bo tera jî sed genc

(1) «Hesa» jî kelîma «Hisse»ya bî zarê Erebi hatiye girtin û dî zarê Kurdî'da bûye «Hesa», bî mîana «Par»e.

Hep kardeşinin uğrunda yaktı,
 Bunun içindir ki adı iyi söylenir.
 Ey iyi isimli kimse! Malı sevme,
 Onun sevgisi insanı kötü isimli yapar.
 Sakın ha, mal için ihtirash olma,
 Çünkü senin elinden alacak varisler.
 Onu toplamak senin için zahmetli bir yükür,
 Onu bırakmak da senin için hasret ateşidir.
 Allahın huzuruna gideceğin gün,
 Elin hazineden ve maldan boş olacak.
 Bu cennet, bu güzel kumaşlar,
 Ey ahret müsterisi müflis!
 Senin eline ne zaman geçer?
 Sana diyecekler ki: «Ey müflis! çık dışarı»
 Bu fâni cihan gibidir orası da,
 Bedava olarak bir lokma ekmek bile vermezler.
 Malını bedavadan varislere verme,
 Eğer canının rahatını istiyorsan.
 Varisler sana kefen parasını da,
 Henüz almadan hisseleri paylaşrlar.
 Henüz sağ iken malını harca,
 Hepsini iyi işlerde harca.
 Ya da Tacdin gibi sarfet,
 Onunla kendine ebedî bir isim al.
 Ya da onunla al iyi bir dost,
 O senin için yüz hazineden iyidir.

XLII

BEKIR GILİYA MEMÊ Û ZİNÊ JI MÎR'RA DI KE

Sultanê wîlayetê mehebbet (1)
Serxeylê eyaletê meweddet (2)
 Gava ku jî mekmenê xulûsê (3)
 Bî'nmêti lî textê dil cîlûsê (4)
Kengê dî ketim qebûlê estar?
Hetta elema xwe na ket îzhar
 Reh şîbhetê padîşahê encim
 Tabende jî taremê çîharim
J'ew çend tebeqatê asîmanê
J'ew çende mesafe û mekanê
 J'ew çende enasîr û sehaban
 J'ew çende mewanî'û hîcaban
Naçar'î dî ket nîfûz-î her rûz
Elbette dî bîte alem efrûz

-
- (1) Padîşahê walatê evînê. Yanî evîndarî.
 - (2) Sersîwarê welatê evînê. Yanî evîndarî.
 - (3) Jî veşargeha rastîyê.
 - (4) Yanî lî ser textê dil rûne û rûniştina xwe jî nîşan bî de.

XLII

BEKİR MEMO İLE ZİN'İ BEYE ŞİKÂYET EDİYOR.

Sevgi ilinin sultanı,
Aşk memleketinin baş atlısı,
Saflığın ve sadeliğin pususundan çıkıp,
Gönül tahtına oturarak kendini gösterdiği an,
Nasıl perdelenmeyi kabul eder,
Bayrağını açığa vurmaksızın?
O da yıldızların padişahı gibidir,
Dördüncü gökten ışık saçan güneş gibidir.
Bunca gök tabakasından,
Bunca mesafeden ve yerden,
Bunca unsurdan ve buluttan,
Bunca engellerden ve perdeden,
İster istemez her gün nüfuz eder,
Elbette dünya da aydınlık olur.

Ev padîşehê ku «Îşq»e name
 Rojê bî wî nîsbetek temame (1)
 Ew jî qe ve na şîrît çu caran
 Naçar-ı bî ker dî ket sitaran

Razê dî diê Memê û Zînê
 Sazê ku dî perdeya evînê,
 Hindî ne gîhîştibû zımanan (2)
 Ne'dbû çu zîyan jîbo xwedanan
 Mîzrabê zımanê xelqê nasaz (3)
 Bê perde ku bû terane perdaz, (4)
 Zîn'ê ne guneh, Memê ne sûcîk
 Agah-ı kırım bızırg û kûçîk (5)
 Zengîl bî deva guhanve zengûl
 Meftûle enamîlan jî merxû
 Uşşaq-ı hezîn û bê newabûn
 Xel teşne Hîscyn'ê Kerbelâ'bûk (6)
 Meclîs bî newayê zêr û bem bûn
 Memlû jî hewayê Zîn Mem bûn
 Barê lî cemazeyê ne besbû
 Xemmaz-ı dî mertebe cecresbû
 Yanî xeberêd-ı herdu yaran
 Nemmam û hesûd û hîlekaran,

(1) Pîvekekî temame, ew bî rojê xweş tû pîvan û qiyaskırın.

(2) Zımanan: «Zebanan» bû, me lî şûnê «Zımanan» nivîsî.

(3) Zımanê: «Zebanê» bû, me lî şûnê «Zımanê» nivîsî.

(4) Ku bê perde, awa û çaydê sîuranê xemiland. Yanî wê gotinê lî her derê bê pîvan got.

(5) Bızırg û kûçîk: Bızın û se, yan jî mezin û biçûk; lî gorî vê manayê «Kûçîk» jî «Kuçuk» a bîzarê Tırkî hatîye girtin û jîbo rastbûna qafiyê «Kûçîk» hatîye nivîsîn. Mana «Mezin û biçûk» xweştire.

(6) Wek wî tîbûn, tîyêd gerandîna gotinanbûn.

Adı aşk olan bu padişaha da,
 Güneş tam bir örnektir.
 O da hiçbir zaman gizlenmez,
 Perdeleri yırtar, ister istemez.

❖

Memo ve Zin'in gönlündeki sırlar,
 Aşk perdesindeki o sazlar,
 Henüz dillere ulaşmamışken,
 Sahiplerine hiçbir zarar getirmezdi.
 Uygunsuz kimselerin dillerinin mızrabı,
 Perdesiz olarak teraneperdaz olunca,
 Zin'in ne bir günahı, Memo'nun ne bir suçu vardı,
 Fakat haberdar ettiler büyükleri ve küçükleri.
 Memesi çingiraklı deveye bağladılar çanı,
 Parmak uçları da burguluydu sanki
 Âşıklar üzgün ve takatsızdılar,
 Halk ise Kerbelâ Hüseyin'i gibi susamıştı.
 Meclisler fısıltılarla dolmuştu,
 Zin ve Memo'nun aşkından doldu.
 Devenin üzerindeki yük yetmiyormuş gibi
 Gammazlar zil misâliydi.
 Yani dedikoducular, kıskançlar ve hilekârlar
 İki sevgilinin haberlerini,

Ew çende dı meclisan gerandin
 Ew çende bı qemsîyan gîhandın
 Hetta Bekır'ê ji rengê Îblîs
 Sahîb xerezê xebîsê teblîse
 Ew jî ji wî halî bû xeberdar
 Ra bû ji cîhê xwe ew xerezdar
 Tenha xw gîhande xelweta Mîr
 Elqîsse kîr ew qezîyye teqrîr
 Mîr hate tehewwîra bî xîret
 Bû xerqeyê behrî fikir û heyret
 Pîrsî ji ewê xebîsê salûs
 Go: «Ev xebera xîlafê namûs,
 Em dê ku heqîqetê eyan kîm,
 Serrîştayê tuhmetê beyan kîm?»
 Go: «Emr-ı bî ke, Memê bî xûnî
 Hun herdu dı xelwetê ku rûnî,
 —Mem aşîqê sadîqe, bî zan qenc—
 Vêra bî leyîze tu bî setrenc
 Şertê xwe ji wî bî xwaze dîlxwaz
 Dê keşf-ı bî bit heqîqeta raz
 Gava ku ewî dı kî tu mexlûb
 Bê: «Rast-ı bî bê, kîye te metlûb?»
 Mem fêris û betl û sînesafe
 Xasma bî tera xwe kê xîlafe
 Hubba dı dilê xwe na ket înkâr
 Sırra xwe dı ket jîbo te îqrar
 Sabitqedeme dı vê evîne
 Dê bêje ku: «Aşîqım lı Zîne»
 Paşê, tuwî sahibê kîyaset
 Lafîq wî bî bîn çîye sîyaset»

✱

Hukkam-ı ji cînsê şahê marın
 Eshabê sımûm û muhredarın

O kadar meclislerde gezdirdiler ki,
O kadar yalancılara ulaştırdılar ki,
Ta ki İblis huyundaki Bekir bile,
O şaşkıncı, habis, garaz sahibi bile,
O da o durumdan haberdar oldu,
Yerinden kalktı o garaz sahibi,
Tenha yerde kendini Beyin yanına yetiştirdi,
Hulâsa o meseleyi kendisine ikrar eyledi.
Bey hamiyet galeyana geldi,
Düşünce ve hayret denizine daldı.
O riyakâr habise sordu,
Dedi ki: «Namusa aykırı olan bu haberin,
Hakikatını nasıl ortaya çıkaralım?
Suçun ipucunu nasıl meydana çıkaralım?»
Bekir dedi ki: «Emir ver Memo'yu çağırınsınlar,
İkiniz halvette oturunca,
—Memo gerçek âşıktır, bunu iyi bil—
Kendisiyle satranç oyna sen,
Şartını da «Gönül dileği» olarak koş,
O zaman sırrın hakikatı meydana çıkacaktır.
Sen onu yendiğin zaman,
De ki: Doğru söyle, sevgilin kimdir?
Memo kahramandır, yiğittir, safkalplidir,
Bilhassa seninle zaten ihtilâfsızdır.
Gönlündeki sevgiyi etmez o inkâr,
Sırrını sana eyler ikrar.
O bu aşkta sabit ayaklıdır,
«Ben Zin'e âşıkım» diyecektir.
Sonra akıl ve zekâ sahibi sensin,
Bak ona lâıyk siyaset nedir.»

Beyler yılanların şahının soyundandılar,
Zehir sahibi ve mühür sahibidirler.

Muhran ku dı dın, bı zan ku zehre
 Mührê ku dı kın, bı zan ku qehre
 Aql hezerê dı kın jı maran
 Xafil dı bine mihîbb-û yaran
 Her çendî lı nık bı izz-û nazî
 Her çendî digel bı le'b û bazî,
 Cuz'î bı bıtın jı te texeyyır
 Kullî dı ketın lı te tedebbır
 Xasma ku hebın xebîs û xennas
 Bedxwah û bexîl-ı bın mînen-nas
 Tehqîqe xırabtırın nı şeytan
 Yareb! Me ke wan çerîbê sultan

Mühürleri bastıkları zaman, bil ki zehirdir,
Sevgi gösterdikleri zaman da, bil ki hışımdır.
Akıllı adamlar, yılanlardan sakınırlar,
Gafil insanlar onlara dost ve ahbap olurlar.
Onların yanında ne kadar kadirli ve nazlı da olsan,
Onlarla her ne kadar oyasan, lâubali de olsan,
Azıcık senden değişiklik göründü mü,
Tamamiyle sana sırt çevirirler.
Bilhassa yanlarında habis ve şeytan gibi kimseler olursa,
Onlar da bedhah ve hasis insanlardan olursa...
Şüphesiz şeytandan da kötüdürler,
Allahım! Onları sultanlara yakın kılma.

XLIII

MÎR BI MEMÊ'RA BI SETRENC DI LÎZE Û PAŞÊ WÎ DAVÊJE ZINDANÊ

Salarê mewakîbê kewakîb (1)
Serdarê tewalî'û xewarîb
Sultanê serîrê çerxê rabî'
Weqtê weku bû ji şerqê talî',
Şetranciyê mah û cindê exter (2)
Bîlcimle li ser bîsatê exder (3),
Şeh-mat-î kîrîm bî beyzeqa nur (4)
Te d'go hemî bûn di torê mestûr

**

Mîrê ku ji xîretê dilefkar
Şêrê ji hemîyyetê birîndar

(1) Fermanderê leşgerêd stêran. Yanî roj.

(2) Şetranciyê mah: Hîva ku bî setrenc di lîzt. Yanî ronahî di da. Cindê exter: Leşgerê sitêran.

(3) Li ser bîsatê exder: Li ser palasa kesk. Yanî li ser erdê.

(4) Şehmat kîr: Şahê wan bîndest kîr, wek lîzvanê ku di setrencêda lîzvanê dîn mat di ke. Bî beyzeqa nûr: Bî darîkê setrencê ê ku ji nûrêye.

XLIII

BEY MEMO İLE SATRAŇ OYNUYOR, SONRA DA ONU ZİNDANA ATIYOR

Yıldızların kafilesinin baş komutanı,
Doğan ve batanların serdarı,
Dördüncü çarkın tahtının sultanı,
Doğudan doğduğu zaman,
SatraŇ oynayan ayı ve yıldızlar ordusunun
Hepsini yeşil sergi üzerinde,
Işık paytakı ile mat eyledi,
Sanırdın ki hepsini kendi ağında gizledi.

Hamiyetten gönlü efkârlı olan Beyin
Onurdan yaralanmış olan o arslanın,

Hetta sibe xew ne hate çavan
 Sakin ne di bû, ji rengê avan
 Rojê ku ji meşrîqê rûma nûr
 Afaq-ı kırım ji zîmetê dûr,
 Mîr ra bû û hate şehneşînê
 Nêzîkê serayê nazenînê
 Rûnişt û we gote pêşekaran:
 «Hun gazî bî kın nedîm û yaran
 Tenha ji mîra Memê bî xûnîn
 Tûcdîn û digel bîran me xûnîn
 Îro li Memê ezê xezeb kım
 Sûcek wî heye ezê edeb kım
 Na bit ku ji mın bî bın di xafil (1)
 Bîlcıme bî emrê bın di acıl! (2)
 J'ew paşê şîhande nık Memê xwend
 Hazır kırıbûn gulab û gulqend
 Ew çende şerab û qend û şekker
 Ew çende gulab û misk û enber
 İnan û di meclisê gerandin
 Keyfêd-ı xwe ser bî ser gîhandın
 Encamê tekellım û xeberdan
 Kêşane bî satırenc û nerdan
 Mîr gote Memê, bî kîn û kerbe:
 «Îro me digel te ceng û herbe
 Ra be ji mîra were mîqabil
 Bê şık bî tera ezım mîcadıl
 Şertê me digel te, ey serefraz!
 Herçî te di vê, jibo me dılxwaz»

(1) Na be ku hun ji mın bê hay bî bın, bıla tım gohêd we li fermana mın be.

(2) Hemî di fermanêda bî lezin, bî lez fermana mın bî cî bînin.

Sabaha kadar uyku girmemişti gözlerine,
Hiç sükûnet bulmamıştı, sular gibi.
Güneş doğudan ışık gösterince,
Ufukları karanlıktan uzaklaştırınca,
Bey kalktı ve selâmlığa geldi,
Orası nazenin Zin'in köşküne yakındı.
Oturdu ve hizmetçilere şöyle dedi:
«Çağırın siz nedimleri ve dostları.
Gizliden bana Memo'yu çağırın,
Tacdin ve kardeşlerini çağırmayın.
Bugün Memo'ya gazap edeceğim ben,
Bir suçu var onun, terbiye edeceğim ben.
Benden gafil olmayasınız,
Hepiniz emrimi çabuk yerine getirin.»
Sonra Memo'ya haber gönderip çağırtdı,
Gülsuyu ve gül şerbeti hazırlatmıştı.
Hayli şarap, şerbet ve şeker,
Hayli gülsuyu, misk ve anber,
Getirdiler ve mecliste gezdirdiler,
Keyiflerini baştan başa yaptılar.
Konuşmaların, söyleşmelerin sonu,
Satrançlara ve tavlaya gelince,
Bey kin ve öfkeyle Memo'ya dedi ki:
«Bugün bizim seninle savaşımız vardır,
Kalk da benim karşıma gel,
Şüphesiz seninle savaşacak olan benim.
Ey dikbaşı seninle şartımız:
Sen ne istersen, bizim için de gönül dileği».

Lê Mîr, jî kuran hebû ciwanek
 Mehbûbê zemanê, nuktedanek
 Yûsif jî melaheta wî mehcûb
 Rîstem jî şecaeta wî mexlûb
 Hemsîhbet û hemdemê Memê'bû
 Hemşahî-yû hemxemê Memê'bû
 Serdarê kuran bî navê Girgîn
 Fîlhal-ı xeber gîhande Tacdîn
 Ew betl-ı ku bû jî halê waqîf
 Ra bûn bî wîra Çeko û Arîf
 Şêran verisandî qeyd û zincîr
 Hersê bî tebayî gûne nîk Mîr
 Tacdîn ku dîgel biran bî meş hat
 Ka'beyn-ı jîbo Memê duşê hat
 Fîl û Rîx û Kerkedan ku hatin (1)
 Dîn Mîr û miellumê xwe matin
 Zanîn ku Memo bî bend û baze
 Mîr gote Memê: «Du destê taze»
 Sê dest-ı jî Mîr bîrin tamamî
 Mîfsîd fikirî jî wî meqamî, (2)
 Zîn dî ku lî pencerê dîyare
 Mîhre lî mehê dî ket nezare (3)
 Bedxwahî, bî nê çî hîle ra kîr!
 Ev renga behaneyek eda kîr,
 Go: «Bend û leyîz û cîh bî dorin
 Hun herdu cîyan bî hev bî gorin
 Mem dê bî bitin vê carê mexlûb
 Hasıl bî bitin jîbo te metlûb

(1) Fîl û Rîx û Kerkedan: Sê darîkê setrencêne. Mexsed jî wan Tacdîn û Çeko û Arîf'ın.

(2) Mîfsîd: Mîrovê fesad; yanî Bekîr.

(3) Roje lî hîvê dî nêre.

Fakat Beyin genç bir oğlu vardı,
Zamanın sevimlisiydi, nüktedandı.

Yusuf onun güzelliğinden utanırdı,
Rüstem onun yiğitliğine yenilirdi.

Memo'nun arkadaşıydı, sohbet arkadaşı,
Memo'nun sevinç ve gam ortağıydı.

Delikanlıların şahıydı, adı Gırgın'dı,
Derhal haberi Tacdin'e ulaştırdı.

O yiğit durumdan haberdar olunca,
Kendisiyle beraber Çeko ve Arif de kalktılar.

Arslanlar kopardılar kayıt ve zincirleri,
Her üçü birlikte Beyin yanına gittiler.

Tacdin kardeşleriyle birlikte koşarak gelince,
İki aşık kemiği Memo için düşüş geldi.

Fil, Rüh ve Kerkedan gelince, (1)

Beyin ve öğreticisinin mat olduklarını gördüler.

Memo'nun yaman bir oyuncu olduğunu biliyorlardı,

Bey, Memo'ya dedi ki: «Yeniden iki el daha»

Üç el tamamıyla Bey Memo'ya yenildi,

Müfsit adam, oradan baktı. (2)

Gördü ki Zin yukarıdaki pencerededir,

Sanki bir güneştir, ayı seyrediyor.

O kötü niyetli bak ne hile çıkardı,

Şöyle bir bahane ileri sürdü:

Dedi ki: «Oyunlar, kurallar ve yerler sırayladır,

İkiniz yerlerinizi değiştirin.

Bu sefer Memo yenilecektir,

Senin isteğin de yerine gelecektir».

(1) Fil, Rüh, Kerkedan satranç taşlarının adlarıdır, mecazi anlamda Tacdin ve kardeşleri için kullanılmıştır.

(2) Müfsit adam Bekir'dir.

Mîr ra bû û çû cîhê Mem'ê jar
 Mem hate cîhê ji pêşve dîldar (1)
 Çavêd-î Memê ku dîn ruyê Zîn
 Mift dane ji dest xwe Fîl û Ferzîn
 Dil maye li pencer û şibakan
 Hepsê xwe di da li cîh peyakan
 Mîr bir ji Memê temamî şeş dest
 Mem bû ji meya ji pêşve sermest (2)
 Mîr gote Memê: «Me bir xwe dîlxwaz»
 Wî go ku: «Bî bê, çîye te daxwaz?»
 Mîr go: «Me xerez ne kesbê male
 Meqsûd-î ji teyyê, keşfê hale
 Metlûb-î ji le'b û bend û bazan
 Qet nîne bî xeyrê keşfê razan
 Şertê min ewe: Bî kî tu îqrar,
 Kanê di dîne kîye te dîldar?
 Herçî perîya te dil li bale
 Horî sîfete, melek mîsale
 Ger laîqê te ewê bî bînim
 Malê xwe bî dîm, jibo te bînim»
 Sahîb xerezê di weqtê fîrset (3)
 Ta'na xwe ji rengê def'ê tuhmet (4)
 Go: «Mîn diye ya Memê hebandî
 Keçek Erebane, lêvdeqandî
 Ser ta bî pîyan reşe wekî qîr
 Ne laîqê behs û xwestîna Mîr»
 Ta'nê di Memê we reng eser kîr
 Yekcarî ji aql-î bê xeber kîr

(1) Cîyê ku li pêşîya wî yar xuyabû, yanî Zîn.

(2) Ji wê meya ku li pêş wîbû, yanî ji nihêrtîna Zîne.

(3) Sahîb xerez: Yanî Bekîr.

(4) Yanî bî awakî wîsa peyivî, goya ku bî wî awayî îftîra-ya der heqê Memê'da ji serê hel tîne, lê mexseda wî eve ku bî vê pey vê derb li Memê xe.

Bey kalktı, zavallı Memo'nun yerine gitti,
 Memo da yarinin karşısındaki yere geçti.
 Memo'nun gözleri Zin'in yüzünü görünce,
 Fil ve Ferzini elinden bedava çıkardı. (1)

Gönlü pencerelere takılıp kalmıştı,
 Atını yayaların yerine sürerdi. (2)

Bey tam altı el Memo'yu yendi,
 Memo, karşısındaki şaraptan sarhoş olmuştu.

Bey Memo'ya dedi ki: «Şartımız gönül dileğiymiş»
 O da dedi ki: «Söyle, gönül dileğin nedir?»

Bey dedi ki: «Gayemiz bizim mal kazanmak değildir,
 Meseleyi örtmekten maksat durumun açıklanmasıdır.
 Oyunlardan, oynamaktan ve satrançtan maksat,
 Sırların açıklanmasından başka birşey değildir.

Benim şartım odur ki ikrar edesin,
 Dünyada senin sevgilin kimdir?

Gönlünün, yanında bulunduğu peri,
 Huri gibi, melek misâli de olsa,

Onu sana lâayık görürsem eğer,
 Malımı verip sana getireyim.»

Garaz sahibi, fırsat zamanında, (3)
 Töhmeti def'eder şekilde darbesini vurdu.

Dedi ki: «Memo'nun sevdiğini görmüşüm ben,
 Bir Arap kızdır, dudakları benekli.

Baştan ayaklara kadar siyahtır, katran gibi,
 Beyin söylemesine ve istemesine lâayık değildir».

Darbe Memo'ya o kadar etki yaptı ki,
 Birden şuurdan habersiz kıldı onu.

(1) Fil ve Ferzin satranç taşlarıdır.

(2) At ve yayalar satranç taşlarıdır.

(3) Garaz sahibi Bekir'dir.

Behra dilê perde lê, bî coş hat
 Nagah-ı bî gazî-yû xuroş hat
 Go: «Qet ne weye wekî wî gotî
 Mîrîm! Perîya dilê mı sohtî,
 Şehzadeye, şehneşîn mekane
 Enqaye, bîlîndeaşîyane
 Mîraniye ew, jî neslê pake
 Nûraniye ew, ne ab û xake
 Serdefterê hor û nazenîne
 Her gendî melek, bî navê Zîn'e»
 Mîr ev xebera xîlafê heybet
 Gava ku bihistî, hate xîret
 Wî gote qebîleya xulaman:
 «Hun bo çî, gelfî nemekheraman!
 Vî nakesî na girin bî zîllet,
 Da ez bî kujîm ewî bî îbret?»
 Ra bûne Memê dused xezenfer
 Mem ra bû piyan bî destê xincer
 Tacdîn û Çeko dîgel birayî
 Ra bûn bî teessîb û tebayî
 Gotin: «Gelfî cındîyan! Ve westin
 Hun cimle ne serxweş û ne mestin
 Hun qenc-ı dî zanin em kusanin
 Sahib hunerın dî pehewanın
 Pênsed jî we hemle kın bî kerban
 Na dîne we nebeta çu derban
 Ger çî we ecel bî dest me nîne
 Emma we gelek jî dest me dîne
 Hetta ku bî kın Memê giriftar
 Sêsed jî we dê bî bın birîndar
 Hetta ne me hersêyan bî ker kın
 Hun dê ı Memê kusa nezer kın
 Herçî kırî Hakîmê me ferman
 Em na bine manîe çu hukman

Gönlündeki perdeli deniz coşa geldi,
 Henüz olgunlaşmadan haykırarak taşı.
 Dedi ki: «Aslâ onun söylediği gibi değildir,
 Beyim! Benim gönlümü yakan peri,
 Padişah kızıdır, yeri saraydır,
 Ankadır, yuvası yüksektir.
 Beylerdendir o, temiz soydandır,
 Su ve topraktan değil o, nurdandır.
 Hurilerin ve nazeninlerin baştacıdır,
 Gerçi melektir ama adı Zin'dir».

Bey heybetine aykırı düşen bu sözü
 İşittiği anda hamiyete geldi.
 Hizmetçiler topluluğuna dedi ki o:
 «Ey nankörler! Sizler niçin,
 Bu namerdi zilletle yakalamıyorsunuz
 Ki ben onu ibret için öldüreyim?»

Memo'nun karşısına ikiyüz arslan dikildi,
 Memo da eli hançerli olarak ayağa kalktı.
 Taccin, Çeko ve öbür kardeşleri,
 Hamiyyetle kalktılar birlikte.
 Dediler ki: «Yiğitler! Geri durun,
 Siz hepiniz ne sarhoş, ne de mestsiniz.
 Sizler bizim kim olduğumuzu iyi bilirsiniz,
 Hüner sahibi pehlivanlar olduğumuzu bilirsiniz.
 Beşyüzünüz bile öfkeyle saldırırsa,
 Hiçbir vuruşun sırasını sizlere vermeyiz biz.
 Gerçi eceliniz bizim elimizde değil,
 Ama elimizden çok çekmişsinizdir.
 Sizler Memo'yu tutuklayıncaya kadar,
 Sizlerden üçyüz kişi yaralanacaktır.
 Biz üçümüzü parçalamadıkça,
 Memo'ya öylece bakacaksınız.
 Hükümdarımız her ne ferman ederse,
 Biz hiçbir hükme engel olmayacağız.

Destêd-1 me bestîne lî ber Mîr
 Ha gerden û dest û pê û zincîr»
 Mîr ra bû û pê Memê best
 Tacdîn mîrîna xwe wê demê xwest
 Emma çî bî ket? Jîbo ne are
 Cellade, ne mîre xundekare
 Mem girt û şîhande pêşê serheng
 Go: «Heps-1 bî kîm dî qulleya teng»
 Hel girtin û birne pêşê dîzdar
 Mehbûs-1 kîrîm dî qulleya tar
 Dîwanî û meclîsî belav bûn (1)
 Bîlcîmle jîbo Memê dî mehzûn
 Dîwane sîfet bî ah û feryad
 Hemyan dî kîrîm jîbo Memê dad

(1) Dîwanî û meclîsî: Mîrovên ku lî dîwan û cîvatêbûn.

Elimiz Beyin önünde bağlıdır,

İşte boğaz, işte el, ayak ve işte zincir!»

Bey kalktı, Memo'nun el ve ayaklarını bağladı,

Tacdin o anda ölümünü istedi.

Fakat ne yapsın? Bu ona ar değil ki,

Cellâddır, Bey ve hünkâr değil ki.

Bey Memo'yu tutup Komutanın yanına gönderdi,

«Onu dar delikte hapsedin» dedi.

Aldılar ve gardiyanın yanına götürdüler,

Karanlık delikte kendisini hapsedtiler.

Divan ve meclistekiler dağıldılar,

Hepsi Memo için üzgündüler.

Divaneler gibi «Ah» lar ve feryadlarla,

Hepsi Memo için ağlar, figan ederdi.

XLIV

HALÊ MEMÊ DI ZINDANÊDA

Mihra felekê ezel edîma

Kîna felekê ebed qedîme

Herçî wekû ew ji erdê ra ket

Elbette wî dê di erdêra ket

Ulwê ji xwera eyan di xwazit

Siflê ji mera nîhan di xwazit

Na bînî, hero ku afirtabê

Davête mîxareya turabê

Xasma ku digel qebîlê aşiq

Hem xain û xware, hem minafiq

Elbette dilê me îşqebazan

Ewwel di bitin bî xenc û nazan

Axir di ketin melûl û me'yûs

Manendê Memê zelif û mehbûs

Davêjite mehbesê bî nakam

Datînite merqedê serencam

Ew bextereşê leqeb lî wî Mem

Bê hemnefes û heval û hemdem

XLIV

MEMO'NUN ZINDANDAKİ DURUMU

Feleğin sevgisi ezelden beri yoktur,
Feleğin kini ezeli ve ebedidir.

Onun yerden çıkardığı her şeyi,
Elbette yere gömecektir o.

Yükselmeyi kendisi için açıkça istiyor,
Alçalmayı da bizler için gizliden istiyor.

Görmüyor musun, her gün güneşi,
Toprağın mağarasına atıveriyor?

Bilhassa âşıklar topluluğu hakkında,
Hem hain, hem eğri, hem de münafıktır o.

Mutlaka biz âşıkların gönlünü,
Önce nazlarla ve edalarla götürür,

Sonunda bizi üzgün ve ümitsiz bırakır,
Memo gibi zelil kılar ve hapse atar,

Murada ermeden hapse atar,
En sonra da mezara gömer.

Adı Memo olan o bahtıkarayı,
Arkadaşsız, kimsesiz ve dostsuz olarak,

Havêtine çalekî bî zarî (1)
 Teşbihê bî gorê teng û tarî
 Mekrûhe wekî dehanê ejder
 Menkûre wekî Nekîr û Minker
 Rûniştî dî wêve abîdane
 Zindan lî wî bûye çillexane
 Ew cîh lî wî bûye çahê Nexşeb (2)
 Ew meh geriya hîlalê yekşeb
 Sofî ku gîhişte kuncê xelwet
 Şêxîni gîha meqamê wehdet (3)
 Geh şibhetê aşçan bî dîlxwaz
 Geh şibhetê abîdan bî daxwaz
 Her lehze dîgel kela grînê
 Ev renga he wî dî gote Zînê:
 Kî: «Ey mîslê herareta xerîzî! (4)
 Îro he dî Mîsrê dîl Ezîzî'î (5)
 Sed carî hero lî qelbê xemnak
 Pîrahenê sebrê min te kîr çak
 Geh geh, çî dî bit wekî Zileyxa
 Pîrsa me bî kî? Tu ey şekerxa!
 Leyla tuwî, ez jîbo te Mecnûn
 Gulgûn jî tera sîrîşkê pîrxûn
 Ferhad'im ez, û tu bo me şêrîn
 Seylabê sîrîşkê coyê şêrîn
 Dînya lî me ger çî bûye zindan
 Îro he tenê ezîm mîsîlman
 Lewra jî devê Nebîyyê Mîrsel
 Bû ev xebere sehîh û mîrsel:

(1) Bî zarfî: Bî girîn, ku têda girîna mîrov tê.

(2) Çahê Nexşeb: Çemê bajarê Nexşeb.

(3) Meqamê wehdet: Meqamê yekîtîyê. Belkî jî meşsed jê «Wehdetil-Wicûd»be.

(4) Wek germîya ku tîm, û jî ber xweda tê.

(5) Ezîzî: Tu Padîşahî, serekwezîrî.

Ağlamaklı bir halde öyle bir çukura attılar ki,
Mezar gibi dar ve karanlıktı.

Ejderha ağzı gibi iğrençti,
Nekir ve Münker gibi korkunçtu. (1)

Memo oturdu orada âbidler gibi,
Zindan ona oldu çile yeri.

O yer kendisine oldu Nehşeb ırmağı
O ay bir gecelik hilâle döndü.

O sofu halvet hücreğine ulaştınca,
Şeyhliği birlik mertebesine erişti. (2)

Kâh âşıklar gibi gönül arzusuyla,
Kâh âbidler gibi umutla,

Her an ağlamaklı bir sesle,
Şöylece Zin'e seslenirdi o:

«Ey kalpteki yakıcı ateş!

Sen bugün gönül Mısır'ında padişahsın.

Günde yüzlerce defa dertli gönlümün,
Sabır gömleğini sen paramparça ettin.

Ne olur bazı bazı Züleyha gibi,
Ey şeker dudaklı, beni sorsan?

Leylâ sensin, ben sana Mecnun,

Gülrengi istersen, işte sana kanlı gözyaşlarım.

Ferhad benim, sen de benim Şirin'imsin,
Gözyaşlarımın seli tatlı su arkına döndü.

Gerçi dünya bana zindan olmuş,

Fakat ben yalnız bugün müslümanım.

Çünkü Peygamberin ağzından,

Şu haber doğru olarak rivayet edilmiş ki:

(1) Nekir ve Münker, ölüleri sorguya çeken iki meleğin adıdır.

(2) Birlik mertebesi herhalde ermişlerin bir mertebesidir, ya da «Vahdeti vücud» denilen felsefedir.

«Dinya ku bihuştê kafirane
 Me'wayê belayê mî'minane»
 Her çendî qewî mîşewweşim ez
 Ew çend bî mîşewweşî xweşim ez
 Sed salî bî gêrî mîn tu mehbûs
 Ma ez qe dî bîm jî weslê me'yûs?
 Sondê dî xum ez bî Sûreyê Nûr, (1)
 Dêma ku ewe kitabî mestûr,
 Deh carî bî heqqê bejn û balê,
 Çıl carî bî heqqê zîlf û xalê,
 Tehqîq-1 bî afitabê ruxsar, (2)
 Tesdîq-1 bî mahîtabê dîdar.
 Te'kid-1 bî qîblegahê ebrû,
 Tazîm-1 bî secdegahê gêsû,
 Sed carî qesem bî herdu nûnan, (3)
 Ehda mîn ewe digel uyûnan:
 Hetta remeq hebit jî canî
 Cana! Tu dî canêda nîhanî
 Hîndî ku jî hîcrê bê qerarîm
 Ew çende jî te umîdewarîm
 Her çendî ku Mîr lî mîn xezeb kîr
 Ev qehrê lî mîn ne bê sebeb kîr
 Her çend xebrê Bekîr wî goh kîr
 Ev cebrê lî mîn ewî bî cîh kîr
 Lewra ku tu şahî, ez gedabûm
 Ez bo te ne kufw-û hemliqabûm
 Tu mîhrecemal û mehcebînî
 Ev çende letîf û nazenînî

(1) Sûreyê Nûr: Sûrekî qur'anêye, têda qala mînasebetên jînan û mêran dî be.

(2) Tehqîq: En sonda xwe pît dî kîm, xurt dî kîm. Afitabê ruxsar: Rûwê teyê wek rojê.

(3) Herdu nûnan: Herdu çavên wek herfên nûn ku dî nivîsana Erebidî wehane:

Dünya gâvurların cennetidir,
Müminlerin belâlarının yeridir.

Gerçi çok fazla sersemim ben,
Fakat o kadar da sersemlikten memnunum ben.

Yüz sene de beni hapsetsen,
Hiç kavuşmaktan ümidimi keser miyim ben?

Nur suresine andıçerim ki, (1)

Yazılmış kitap olan yanağına andıçerim ki,

On kerre senin boyun ve bosunun hakkı için,

Kırk kerre senin zülfün ve beninin hakkı için,

Yüzünün güneşiyle andımı pekiştiririm ki,

Simanın mehtabıyla andımı pekiştiririm ki,

Kaşlarının kiblegâhıyla andımı tekid ederim ki,

Örgülerinin secdegâhıyla andımı büyütürüm ki,

Her iki «nûn» a yüz kerre yemin ederim ki, (2)

Gözlerine karşı ahdim şudur ki:

Canımda bir ramak kalıncaya kadar,

Cananım! Sen benim canımda saklısın.

Ne kadar hicrandan ıstırap çekiyorsam,

O kadar da senden ümitliyim ben.

Gerçi Bey bana hışım etti,

Ama bu hışımı sebepsiz yere etmedi bana.

Gerçi o Bekir'in sözüne kulak verdi,

Ama bana verdiği bu ceza da yerindedir.

Çünkü sen Şahsın, ben ise dilenciydim,

Ben sana emsal ve kavuşmana lâıyk değildim.

Senin cemalin güneş, alnın mehtaptır,

Bu kadar lâıf ve nazeninsin.

(1) Nur suresi kadın - erkek münasebetleri hakkındadır.

(2) Nûn «N» harfi demektir, Arapça yazılışı şöyledir:
burada maksat kaştır.

Ez xar û zelîl û xakîsarım
 Ev renga zeîf û dîlfîkarım
 Perwaneme, ten mı daye agir
 Sohtîme bı batın û bı zahır
 Neylûfer'e dıl, tu afitabî
 Ten şıbhê kıtan, tu mahîtabî
 Ger ten bı rızıt weya bı bit xerq
 Wer dıl bı bıtin dı behrê xem xerq
 Heqqê mîne, adle, zılm-ı nîne
 Xasıyyetê agirê evîne
 Ev çale eger çı zêde kûre
 Emma jı edaletê ne dûre
 Sofîme û sewmeenîşınım
 Xweş talıbê nûrê rûwê Zîn'ım»
 Hasıl: Qewımî meqamê «Mûtû» (1)
 Ber mûcibê «Qeble en temûtû» (2)
 Tezkıyyeyê nefse bú mıkemmel
 Tesfıyyeyê qelbê bú mıhessel
 Ayıneyê rûhê bú mıcella
 Nefs û dıl û can bı hev mıseffa
 Ew mı'tekıfê dı dewrê halê
 Hêja ne gîhîştı dewrê salê
 Belkî ne çıl û ne erbeînek
 Zenna dı dilê wî bú yeqînek

(1) Meqamê «Mûtû»: Merteba welîtîyê ku mırov bı mırina nefse dı gîjê.

(2) Ber mûcibê «Qeble en temûtû»: Lı gorî fermana ku dı bêje «Hêj ku hun ne mırine», ev gotın jı hedfse. Mana vê beytê eve: Pêxember gotıye ku: «Hêj ku hun ne mırine bı mırin». Yanî hêj ku hun dı dınêda dı jîn, nefsa xwe bı kujın û wısa xwe bê nefse bı kın ku wek hun mıribın. Lı gorî vê gotına wî ev merteba welîtîyê ku bı kuştına nefse çê dı be, jı Memê'ra bı cı hat. Lewra ew jı hêj ku ne mırib û kete zıندانê û nefsa xwe dı wêda paqıj kırdı, goya ku nefsa xwe kuşt û bı wî awayı berı mırina xwe mırdı.

Ben ise dikenim, zelilim, topraktanım,
 Bu kadar zayıf ve gönlü korkağım.
 Pervaneyim ben, tenimi ateşe vermişimdir,
 İçten de, dıştan da yanmışımdır.
 Gönül nilüferdir, sen de güneşsin,
 Ten keten gibidir, sen de mehtapsın.
 Ten çürüse de, yırtılsa da,
 Gönül gam deryasında boğulsa da,
 Bu benim hakkımdır, adalettir, zulüm değildir,
 Bu, aşk ateşinin özelliğidir.
 Bu çukur gerçi fazlasıyla derindir,
 Fakat adaletten de uzak değildir.
 Ben âbidim ve manastırda otururum,
 Zin'in yüzünün nurunu arıyorum.»
 Hulâsa: «Ölün» mertebesi hasıl oldu,
 «Siz ölmeden önce» sözü gereğince. (1)
 Nefsin temizliği mükemmel oldu,
 Kalbin parlatılması hasıl oldu.
 Ruh aynası parlatıldı,
 Nefis, kalp ve can birbirleriyle temizlendiler.
 O âbidin halindeki değişiklik.
 Henüz bir senesi bile dolmadan,
 Hatta kırk günü bile dolmadan,
 Kalbindeki zan, inanca dönüştü.

(1) Bu ve bundan önceki mısra' bir hadise işarettir. Hadis şöyledir: «Siz ölmeden önce ölünüz». Yani nefsinizi öyle islâh ediniz ki, daha ölmeden nefsiniz yokmuş gibi, ölmüş gibi bir duruma girsin. Memo da nefsini öyle öldürdü ve hadisin emrettiği mertebeye ulaştı.

Meşhûd-ı bûwîn lı qelbê enwar
 Mekşûf-ı bûwîn lı ber wî esrar
 Ayîneyê dil we bû mîseyqel
 Sûret we bı maneyê mîbeddel, (1)
 Ew heykelê metleba mecazî (2)
 Bû mel'ebê tîflê îşqebazî (3)
 Ev mîmkun û masîwa seraser
 Fîlcımla jıbo wî bûne menzer
 Ev dar û ber û dewab û insan
 Ev maden û ev nebat û heywan
 Herçî ku bı dil wî lê nezer kır
 Herçî bı xıyal-ı lê guzer kır
 Her yek dı numa jıbo wî Zîn'ek
 Meşhûde ji her yekê yeqînek
 Goya bı xwe ew resednışînbû
 Ew çal-ı jıbo wî dûrebînbû

(1) Şıkl û madde wisa bı manewiyat guhorî ku.

(2) Heykel û laşê daxwaza evîna ne rastîn. Yanî ew laşê Memê ku berê bı tenê gihana cem Zîne dı xwest û daxwaza wî evîna dı rûdabû, evîna rastîn pêra tunnebû.

(3) Bû cîyê lîztîna zarûkê evîna rastîn. Yanî evîna rastîn wek zarûkekî dı leşê wida dest bı lîztîne kır û geriya. Evîna dı rûda, şûna xwe da evîna rastîn.

Nurlar kalbine görünmeye başladılar,
Sırlar önünde çözülmeye başladılar.
Gönlünün aynası öylesine parladı ki,
Şekil öylesine mânayla değişti ki,
Mecazî arzunun yeri olan o heykel,
Gerçek aşk yavrusunun oyun yeri oldu.
Bütün bu yaratıklar ve Allahtan başka herşey,
Baştan başa ona göründüler.
Bu ağaçlar, meyveler ve insanlar,
Bu madenler, bitkiler ve hayvanlar,
Her neye gönülden baktıysa o,
Hayâliyle her neyin yanından geçtiyse o,
Her biri ona bir Zin görünürdü,
Her birinden ona bir inanç görünürdü.
Sanki kendisi rasatta oturmuştu,
O çukur kendisi için dürbün olmuştu.

XLV

ZÎN BÊ HÊVÎ DI BE Û GAZINAN JI

FELEKÊ DI KE

Zîn'a ku bî derdê hîcrê xemgîn
Bê sebr û sîkûn, qerar û temkîn
 Hîndî weku Mem ne bûyî mehbûs
 Hêja ne di bû ji weslê me'yûs
Gava weku Mem gîhîşte çalê
Ummîd-1 ne ma jibo wîsalê
 Nîzhetgeh û şehneşîn û eywan
 Lê bûne hesar û hebs û zîndan
Hîndî weku şerbet û teambûn
Goya ku li wê hemî herambûn
 Canê ne di kîr çu xwab û rahet
 Cîsmê ne di dî çu tab û taqet
Ew renga zefî û jar-1 bûbû
Goya ku bî cîsmê tayê mûbû
 Ew mû gerîya ji za'feranî
 Teşbihê bî reng û rûyê Xanî

XLV

ZİN ÜMİTSİZLİĞE DÜŞÜYÜR VE FELEĞE SİTEM EDİYOR

Hicran derdiyle üzgün olan Zin,
Sabırsız, sükûnetsiz, kararsız ve temkinsizdi.
Memo henüz zindana girmeden önce,
Kavuşmaktan ümidini kesmemiştir.
Memo çukura düşünce,
Onun da kavuşmaya ümidi kalmadı.
Gezi yerleri, salonlar ve köşkler,
Kendisine hisar, hapis ve zindan oldular.
Ne kadar yiyecek ve içecekler varsa,
Sanki kendisi için hepsi haramdı.
Canı hiçbir uyku ve dinlenme görmezdi,
Vücudu hiçbir güç ve takat bulamazdı.
Öylesine zayıflamıştı ve incelmışti ki,
Sanki vücudu bir kıl teliydi.
O tel zaferana döndü,
Hânî'nin yüzünün rengi gibi oldu. (1)

(1) Şair kendi yüzünün rengini kastediyor.

Şeb ta bı seher, seher heta şeb
 Farıx ne dı bû ji zıkrê «Yareb!»
 Her lehze dı gote çerxê dewwar
 Kî: «Ey zalımê bê emanê xwînxwar!
 Mın qesd û xerez dıgel te nîne
 Aya te dıgel mın ev çı kîne?
 Dewrek te ne kır demek jibo mın (1)
 Pır dî te meger Mem'ek jibo mın
 Nûrek dı rûwê me kır te peyda
 Sohtın lı Memê te pê sıweyda
 Şewqek dı ruxê Memê te hıl kır
 Qelbê me bı wê te sot, û kul kır
 Aya te çı meslehet dı mın dî?
 Nişanê me da te yêkê cındî
 Ewwel te kusan lı mın eyan kır?
 Paşê te çıra lı mın nihan kır?
 Sohtın te bı agirê firaqê
 Kuştın te bı derdê iştıyaqê
 Alem hemî pêkve şad û xurrem
 Dayîne mın û Memê te matem
 Derdê xwe jibo mıra bı bêje
 Jehra dı dilê xweda bı rêje
 Yûsif te lı mın şîhande çalê
 Kuştım te dı vê xırabemalê
 Yaqûb-ı sîfet hezîn û nalan (2)
 Sebra dil û can te bır bı talan
 Ez mayîme herwekî Zileyxa
 Bê Yûsif û bê mırad û me'wa»
 Geh şekwe dı kır jibo Mem'ê jar
 Kî: «Ey Yûsif'ê bê guneh, girîftar!

(1) Te demekî jibo mın, jibo rastbûna şansê mın gerekî ne kır, tu carekî jibo bextewerîya mın ne geriyayî.

(2) Yaqûb: Bavê Üsif Pêxember.

Akşamdan sehere, seherden akşama kadar,
«Yarab» zikrinden boş kalmazdı.

Her an dönen çarka şöyle seslenirdi:

«Ey amansız, hunhar zalim!

Benim sana karşı bir kastım, bir garazım yoktur,
Senin bana karşı bu kinin nedir acaba?

Bir defa benim için bir devir yapmadın sen,

Bana bir Memo'yu da çok gördün üstelik sen.

Benim yüzümde bir nur peydah ettin,

Onunla Memo'nun gönlünü yaktın.

Memo'nun yüzünde de bir ışık çıkardın sen,

Onunla gönlümü yaktın ve yaraladın sen.

Acaba benden ne fayda gördün sen?

Bana yakışıklı bir delikanlı gösterdin,

Önce bana öylece gösterdin onu,

Sonra neden benden sakladın onu?

Ayrılık ateşiyle beni yaktın sen,

Kavuşmak hasretiyle beni öldürdün sen.

Âlem tamamen sevinçli ve neşeliyken,

Yalnız bana ve Memo'ya matem verdin sen.

Derdini söyle bana,

Gönlündeki zehiri dök,

Yusuf gibi güzel Memo'mu çukura gönderdin,

Beni de bu viran evde bıraktın.

Yakup gibi üzgün ve iniltiyle,

Canımın ve gönlümün sabrını talan ettin sen.

Ben Züleyha gibi kaldım,

Yusuf'suz, muratsız ve yuvasız.»

Bazan da zavallı Memo'ya yanardı:

«Ey Yusuf gibi günahsız olan tutuklu!

Da fıkr-ı ne kî ku rahetım ez
 Da zen ne bîrî bî taqetım ez
 Wellahî qesem dî kım bî Barî
 Rojêd-ı sıpî, şevêd-ı tarî
 Nînin jî mira çu xwab û xwarın
 Îlla ku du dîde xwîn dî barın
 Bîdarîye sen'etê du çavan
 Xwînxwarîye xwarına hınavan
 Ey qîbleyê qelbê mın! Bî dılxwah,
 Wey Ka'be'yê can! Bî Ka'betullah,
 Her lehze jî destê fîrgeta te
 Her weqt-ı jî destê hesreta te
 Sed ah û dused enîn û efxan
 Bê gav-ı me tîn jî nêv dıl û can
 Ev rengineye halê mın şeb û rûz
 Halê te kusane, ey dıl efrûz?!
 Zındaniyê mın! Te kî celîse?
 Sewdayiyê mın! Te kî enîse?»
 «Ey dıl! Tu jî qelbê mın bî der kev
 Wey can! Tu jibo dılê bî ber kev
 Hun herdu herın Memê bî bînın
 Lê yek xeberê jibo me bînın
 Ey dıl! Tu ku lê dî kî selamê
 Zû bîne ve bo mera peyamê
 Kanê bî çî hale ew grîftar?
 Danîn çî xıyale, ê dilefkar?
 Kanê lı me aşê, yane zîze?
 Baxê wî buhare, ya payîze?
 Xweşreng û letife şıbhê sorgul
 Yan jar û zeife mîslê bılıl?
 Eywan lı me bûye darê mîhnet
 Zıندان bî me bûye baxê cennet

Benim rahat olduğumu düşünmiyesin,

Benim takatlı olduğumu sanmıyasın.

Vallahi, Allaha yemin ederim ki,

Ak günlerde ve karanlık gecelerde,

Yoktur benim için uyku ve yemek,

Sadece iki gözümünden kan yağıyor.

Her iki gözün işi uyanık kalmaktır,

İçimin gıdası da kan içmektir.

Ey gönlümün kıblesi! Gönlümüzün muradına andiçerim ki,

Ey canımın kâbesi! Allahın kâbesine andiçerim ki,

Her an senin ayrılığının derdinden,

Her zaman senin hasretinin derdinden,

Yüz «ah», ikiyüz inilti ve figan,

Zamansız olarak geliyor canımın ve gönlümün içinden.

İşte budur benim halim gece ve gündüz,

Senin halin nedir, ey aydın gönüllü!

Benim zindanım! Oturma arkadaşın kim senin?

Benim sevdalım! Yakın dostun kim senin?

Ey gönül! Benim kalbimden çık sen,

Ey can! Sen de gönül için onunla birlikte git.

Fakat biriniz bana haberini getirin.

Ey gönül! Sen kendisini selâmlayınca,

İkiniz gidin, Memo'yu görün,

Çabuk haberini geri getir bana.

Bakalım hali nedir o tutuklunun?

Hayaline ne koymuş o gönlü efkârlı?

Bakalım bize barışık mıdır, yoksa dargın mı?

Bakalım bahçesinde bahar mı var, yoksa güz mü?

Bakalım kırmızı gül gibi güzel renkli ve lâtif midir?

Yoksa bülbül gibi perişan ve zayıf mıdır?

Salon bize mihnet evi olmuş,

Zindan da bize cennet bahçesi olmuş.

Xwezya ku lı mın xezeb kıra Mîr
 Manendê Memê bı xull-û zıncır,
 Ez jî bı şıhandıma wê çalê
 Rojek ve ketan lı mın jı salê (1)
 Carek bı diya mın ew giriftar
 Derman bı kıra mın ew birîndar
 Umrê mın eger çı yok remeqbû
 Heqqa ku mırın jıbo me heq bû

(1) Ve ketan: Derî lı mın ve kırna, lı mın der keta.

Keşke Bey, bana da hışım etseydi
Memo gibi zincirle, prangayla,
Beni de o çukura gönderseydi,
Senede bir gün bana görünseydi.
Bir defa görseydim o tutukluyu,
Derman etseydim o yaralıyı,
Ömrüm bir ramak da olsa,
Gerçekten ölüm bana hak olurdu.

XLVI

TACDÎN Û BIRAYÊD XW JIBO RIZGARKIRINA MEMÊ DI ŞÊWRIN

Eczayê kitabê îşqebazî (1)

Sehhafê micelledê mecazî (2)

Şîraze û cuz'û bend û terkîb (3)

Ev renga kîrîm bî nezm û tertîb

Go: Zîn û Mem'êd-î nazeperwerd

Gava wehe der ve bûn lî wan derd

Ew derd-î we bûne behrê ateq

Ew ateqê xem we bûye serkeş,

Xelqê ku hebû jî îşqê teşwîr

Wî agirî kîr lî wan we te'sîr,

Ma'lûl-î bûwîn hemî bî derdan

Yek carî bî der ketin jî perdan

Xasma ku mîwafîqêd-î dêrîn

Hemsîhetê wan, Sîtî û Tacdîn,

(1) Parçên pirtûka evîndariyê.

(2) Ew kesê ku rûpelên pirtûkêd mecazî rast di ke û saz di ke. Yanî ê ku dirokê jî mera neqil kirîye; dirokvan.

(3) Mexsed jî vana giştîk pişkên dirokêne. Terkîb ev renga kîrîn: Bî vî awayî kom kîrîn û civandin. Nezm û tertîb: Rêzkîrîn.

XLVI

TACDİN VE KARDEŞLERİ MEMO'NUN KURTARILMASI İÇİN KONUŞUYORLAR

Aşk kitabının bölümlerinin,
Mecazî ciltlerin ciltçisi,
Düzenli ve nizamlı olarak,
Şu şekilde birleştirdi, bağladı ve şiraze eyledi:
Dedi ki: Nazlı olarak büyütülen Zin ile Memo'ya,
Dertlerin kapısı bu şekilde açıldığı zaman,
O dertler öylesine bir ateş deryasına döndüler ki,
O dert öylesine serkeş oldu ki,
Aşktan bir işaret almış olan herkese,
O ateş öylesine bir etki yaptı ki,
Hepsi dertlerle hastalıklı oldular,
Tamamiyle perdelerden çıktılar.
Özellikle onların eski dert ortakları,
Ve arkadaşları olan Siti ve Tacdin'e,

Derdan we li wan ji nûve ser dan
 Êdî ne di hate jê xeberdan
 Her çendî ku ew ji van cuda bûn
 Disan bî wî derdî mibtelabûn
 Derdê Sîtiyê xiyalê Zîn'bû
 Tacdîn ji xema Memê we dînbû,
 Her lehze digel biran bî şerbû
 Qesda di dilê wî ev xebêrbû:
 Ra bit bî xezeb bî çîte pêş Mîr
 Daxwaz-î bî ket Memê bî teqsîr
 Carek bî çûn Memê rîca ket
 Sûc û gunehê Memê eda ket
 Da mîr ji wîra birayê ber det
 Ya ev ser û mal-î tê bî der det.
 Arîf wehe gote: «Rîstemê Zal!
 Ev emr-î bî min mîhale bê qal
 Bê ceng û cîdal û bê tehwîr
 Qet vê şuxulê me kin tesewîr
 Ev ma'reke na bitûn bî dîwan
 Em mane û sibhe sehnê meydan
 Ya qenc ewe em sibe sıwar bîn
 Hersê bî silah û kar û bar bîn
 Çarane û cewşenan di ber kîn
 Zendane û mîxferan li ser kîn
 Gurzan bî hejîn, rîman bî bazîn
 Ev renga Memê ji Mîr bî xwazîn
 Ya dê bî kutek Mem'ê xwe ber dîn (1)
 Ya cûmle bî merdî ser bî der dîn
 Ger wî bî vî rengî Mem ruha kîr,
 Derdê di dilê me wî dewa kîr.
 Wer mayî mîsîr li ser înadê
 Em dê bî kîrîn we reng cîhadê

(1) Bî kutek: Bî carekî, di cîda.

Dertler yeniden onlara baş gösterdiler,
 Artık konuşmak da gelmiyordu gönüllerinden.
 Gerçi onlar bunlardan ayırdılar,
 Yine de o dertle mübtelâydılar.
 Sıtı'nın derdi Zin'in hayalidi,
 Tacdin ise Memo'nun derdinden deliye döndü.
 Her an kardeşleriyle kavgahıydı,
 Gönlünün maksadı şuydu:
 «Kalkıp hışunla Beyin huzuruna çıkalım,
 Kusurlu olarak Memo'yu istiyelim.
 Bir defa gidelim Memo'yu rica edelim,
 Memo'nun suç ve günahlarını affettirelim.
 Bey sizin için kardeşi serbest bıraksın,
 Yahut bu başı ve malı o yolda feda edelim.»
 Arif şöyle dedi: «Ey Zaloğlu Rüstem!
 Bu iş bence imkânsızdır, hiç konuşmayalım.
 Savaşız, mücadelesiz ve şahlanışız,
 Asla bu işi düşünmeyin siz.
 Bu savaş divanla olmaz,
 Biz kaldık ve yarın savaş meydanı.
 En iyisi şudur ki, yarın binelim,
 Her üçümüz de silâhlı, hazırlıklı olarak.
 Yüzlükleri ve zırhları üstümüze giyelim,
 Bileklikleri takalım, miğferleri başımıza koyalım.
 Gürzleri sallayalım, mızrakları oynatalım,
 Bu şekilde Memo'yu Beyden istiyelim.
 Ya bir hamlede Memo'muzu bıraktırırız,
 Yahut da hepimiz erkekçe başımızı veririz.
 Eğer Bey bu şekilde Memo'yu bırakırsa,
 Gönlümüzün derdini derman etmiş olur.
 Yok eğer inat üzerinde ısrar ederse,
 Biz de öyle bir savaş yapacağız ki...

J'ewwelve biçîn Bekir bî ker kîn
 Wî midbirî j'ber derî bî der kîn
 Her ber derekî gurek lî ber bit
 Xesmaneyê qenc-î ser bî ser bit
 Mîr er jî wîra bî ket teessib
 Ra bit lî me ew bî ket texellib,
 Aşê ecelê wîsa bî gêrîn
 Teşbihê heban seran bî hêrîn
 Bohtan bî kirîne reqs û govend
 De bêne temaşeyê şekerxend
 Gava weku dest bî dîne herban
 Mehbûb-î temaşê kîn lî derban
 Her lehze bî bêjin ew perîzad
 Destêd-î we xweş, cîwan û mîrzad!
 Hindek bî girîn, hinek sena kîn
 Hindek bî kenin, hinek dua kîn
 Dîldar-î nezer bî kîn jî bîrcan
 Durdane bî der kevin jî dîrcan
 Şehzade jî penceran nezar kîn
 Gulpîrehanan dî ber xwe ker kîn
 Her dem bî bihîn jî nazenînan
 Sed medh û hezar-î aferînan»
 Tacdîn xebera birayê goh kir
 Mihkem dî dilê xweda bî cîh kir

Baştan gidelim Bekir'i parçalıyalım,
O iki yüzlüyü kapının önünden atalım.
Her bir kapının önünde bir kurt durursa,
İyiliğin düşmanlığı baştan başa olur.
Eğer Bey Bekir için taassup gösterir de,
Kalkıp bize galip gelmek isterse,
Ecel değirmenini öylesine döndürelim ki,
Taneler gibi kelleleri öğütelim.
Botan'ı raksa ve halaya kaldıralım,
Şeker gülüşlü dilberler seyretmeye gelsinler,
Savaşa başlayacağımız zaman,
Sevgililer darbelerimizi seyretsınler.
Her an desin o perizadeler,
Elinize sağlık gençler, beyzadeler!
Kimisi ağlasın, kimi övsün,
Kimisi gülsün, kimi dua etsin,
Dilberler köşklerden seyretsınler,
Dürdaneler mücevher kutnlarından çıksınlar.
Şehzadeler pencerelerden baksınlar,
Gül rengi gömleklerini üzerlerinde yırtsınlar.
Her an nazeninlerden işitelim,
Yüzlerce övgü, binlerce aferin.»
Tacdin kardeşinin sözlerine kulak verdi,
Sağlamca gönlünde yerleştirdi.

XLVII

TACDÎN JI MÎR'RA XEBER DI ŞÎNE Û BERDANA MEMÊ JÊ DI XWAZE

Sersîbhe, ku şehsîwrê efleq (1)
Eşheb ku kışande cayê ebleq (2)
Edhem di tewîleyê nhîn kir (3)
Eşheb ji xwera ji nûve zîn kir
Gurzê xweyê ateşîn deranî
Tîxê xweyê zerfeşan ku danî,
Dînya ji mehabeta xwe zer kir
Tîx û kemera çîyan bî ker kir

Tacdîn û biran ji xelqê l'alî (4)
Xwestin bî dilê xwe wan helalî
Kêşane derê bî reqş û bazî
Rexşê erebî, semendê tazî

(1) Sereksîwarê sîbê. Yanî roj.

(2) Eşheb: Hespê boz, mexsed jê sîbeye.. Ebleq: Hespê qer, yanî şev.

(3) Edhem: Hespê qer, yanî şev.

(4) Xelqê l'alî: Xelkê li alî wan, mîrovêd wan.

XLVII

TACDİN BEYE HABER GÖNDERİP MEMO'NUN BIRAKILMASINI İSTİYOR

Sabahleyin sabahın şehsuvarı, (1)
Boz atı alacalının yerine çekince, (2)
Siyah atı tavlada sakladı, (3)
Boz atı kendisi için yeniden eğerledi.
Ateşten olan gürzünü çıkardı,
Sarı renk saçan kılıcını da çekince,
Dünyayı heybetinden sararttı,
Dağların kılıçlarını ve kemerlerini paramparça etti.

O zaman Tacdin ve kardeşleri taraftarlarından,
Can ve gönülden helâllik istediler.
Oynayarak, rakederek kapıya çektiler,
Arap soyu atı ve çıplak rahvanı.

-
- (1) Sabahın şehsuvarı güneştir.
(2) Boz attan maksat gündüz, alacalıdan maksat da gecedir.
(3) Siyah attan maksat gecedir.

Mîsmar-1 kırım bedû jî xeflet (1)
 Heşyar-1 kırım edû bî sewlet
 Meydan bî dewan kılan, bî dest kor
 Goya ve dî dan lî dijman gor
 Tacdîn jî tewabiê xwe yek pîr
 Tayîn kîr û zû şîhande pêş Mîr
 Gotî: Here bêje: «Mîr û axan!
 Bînende ve na kujin çiraxan
 Mîrê me eger çî dûrebîne
 Îro wî dî çavê nûr-1 nîne
 Em çar-1 bîra hebûn dî sadîq
 Herçar-1 lî xîzmeta wî aşîq
 Însafe ku zêdetîr jî salê
 Mem mayîye bê xwedan dî çalê?
 Dijmîn lî me şane, dost-1 xemgîn
 Ferze mîrîna Çeko û Tacdîn
 Mem ger çî ku zêde pîrgunahe
 Lê aşîqe, îşq-1 padîşahe
 Hukînê tu me ke lî padîşahan
 Zûlmê tu me ke lî bê gunahan
 Em hêvî dî kîn, Memê ruha ket
 Derdê dî dilê Memê dewa ket
 Em çar-1 bîrane, çar-1 dîwar
 Erkanê seadeta wî herçar
 Herçar-1 serêd-1 me wekî go
 Çoganê iradeta wî kaşo
 Ya meslehetê jîbo me çê ket
 Ya ne, jî mera Bekîr ve rê ket
 Da em xeberan jîbo wî bêjîn
 Derdêd-1 xwe em lî wî bî rêjîn
 Rûmet me ne ma lî rûwê amê
 Dê neql-1 bî kîn bî çîne Şam'ê»

(1) Mîsmar: Bîzmar; qey mexsed jê şûr, yan jî rîmîn. Kırım bedû: Eşkera kırım.

Aniden kılıç ve mızraklarını çıkardılar,
Heybetleriyle düşmanlarını uyardılar.

Meydanı tozla inlettiler, ellerinde gürzler,
Sanki düşmanların mezarını kazıyorlardı.

Tacdin yakmlarından bir yaşlıyı,
Tayin etti ve Beyin huzuruna gönderdi.

Dedi ki: Git söyle «Beyler, ağalar!

İleriyi görenler hizmetçilerini öldürmezler.

Gerçi Beyimiz ileriye görüyor,
Ama bugün gözünde ışık yoktur.

Biz dört kardeş vardık ona sadık,

Dördümüz de onun hizmetine olmuştuk âşık.

İnsafa sığar mı ki bir seneden fazla,

Memo sahipsiz olarak zindanda kalmış?

Düşmanlarımız bize seviniyorlar, dostlarımız üzgün,

Çeko'nun ve Tacdin'in ölümü farz oldu artık.

Gerçi Memo fazlasıyla günahkârdır,

Fakat âşıktır, aşk ise padişahdır.

Sen padişahlara hükmetme,

Suçsuz kimselere de zulmetme.

Biz Memo'yu bırakmasını rica ediyoruz,

Memo'nun gönlünün derdini deva etmesini diliyoruz.

Biz dört kardeşiz dört duvar gibi,

Onun mutluluğunun köşeleriyiz dördümüz.

Dördümüzün de başı top gibidir,

Onun iradesi ise sopa gibidir.

Ya bizim için iyisini yapsın,

Yahut da bize Bekir'i yollasın.

Ki biz ona birkaç söz söyleyelim,

Derdimizi ona dökelim.

Halk arasında kalmadı yüzümüz,

Artık nakledip Şam'a gideriz biz.»

XLVIII

BEKİR DI TIRSE Û DEKEKÎ NÛ ÇÊ DI KE

Teqrîrê ku kir tamam-1 Qasîd
Waqîf gerîya bî halê hasîd (1)
Zanî ku jîbo wîra xîrabe
Go: «Efw-1 jîbo Memê sewabe
Mîrîm! Me ne go jîbo te pêşîn
Tacdîn û bîran jî xwe me êşîn?
Zînê bî de wan weya bî kuj mîn
Yan ew bî terane xesm û dijmin
Ya qenc ewe qet ne kî tekellîm
Tacdîn jî te na ketîn tewahhîm
Bêje: «Me fîda kîrîm Mem û Zîn
Tezwîc-1 kîrîm, me danê Tacdîn»
Zahîr tu me ke evê înadê
Carek ve kuj agirê fesadê
J'ew paşê tu bêxe weqtê fîrset (2)
Zînhare! Me dê eman û mîhlet

(1) Hasîd: Dexes. Yanî Bekîr.

(2) Bê xe: Vê xe, wî agirî vê xe.

XLVIII

BEKİR KORKUYOR VE YENİ BİR OYUNA BAŞ VURUYOR

Elçi sözlerin hepsini nakledince,
Kıskanç adam durumdan haberdar oldu. (1)
Durumun kendisi için kötü olacağını anladı,
Dedi ki: «Memo için af isabetli olur.
Beyim! Ben demedim mi baştan,
Tacdin'i ve kardeşlerini incitme diye?
Onlara Zin'i ver, ya da beni öldür,
Yoksa onlar sana hasım ve düşman olurlar.
En iyisi odur ki hiç konuşmayasın,
Tacdin senden çekinmemektedir.
De ki: «Biz Memo ve Zin'i feda ettik,
Nikâhladık biz onları ve Tacdin'e verdik.
Sen bu inadını açığa vurma,
Bir defa fesat ateşini söndür sen.
Sonra fırsat gelince yeniden yak,
Sakın ha, o zaman aman ve mehil vermeyesin.

(1) Kıskanç adam Bekir'dir.

Xesmê ku ne şî bî bî mîqabil
 Derman çîye? Şerbeta helahî
 Lew lazime hakîman du fîncan:
 Yek xasê xîrab, û yêkê qencan
 Da yek nexweşan jibo wî xweş ket
 Ya dî ji wîra xweşan nexweş ket
 Yek canê ji dijmanan cuda ket
 Ya dî mîriyan ji nûve ra ket
 Kerba xwe me ke tu aşîkare
 Ya qenc ewe em bî kîn midare
 Şoln hene, ew bî kerbê na bîn
 Lewra ku bî zor û derbê na bîn
 Ustadî dî vêtin, û teemmîl
 Îxfa û texafîl û tehemml
 Ewqatê zemanê gûnê-gûnê
 Barî ji mera kîrîm nîmûne
 Yanî şev û roj û sibh û şamın
 Hîn rohnîne, hîn ji wan zelamın
 Em jî dî leyalî-yû neharan
 Da bîn bî nîhan û aşîkaran
 Hîn zahîr û hindekan bî xef kîn
 Ra kîn hînekan, hînan telef kîn»
 Wî milhîdî şûr wîsa seqa kîr (1)
 Mîsrî ji xwera wîsa bîra kîr (2)
 Pend û xelet û xîlaf û yalan
 Bend û seqet û xîlaf û kalan (3)
 Tesnî-î kîrîm wî hinde teşnî'
 Bestîn wî lî şûrê şîbhê tersî'

(1) Wî milhîdî: Wî bê dînî, wî Xwedê ne nasî, yanî Bekîr. Şûr: «Şîr» bû, me lî şûnê «Şûr» nivîsî.

(2) Mîsrî: Şûrê Mîsrê, mexsed jê dek û dolabın. Bîra: Tûj.

(3) Bend: Benê şûr. Xîlaf: Qab.

Karşısına çıkamıyacağın hasmın,
İlâcı nedir? Öldürücü bir zehir.

Bunun içindir ki hükümdarlara iki fincan gerekir,
Biri kötü adamlara mahsus, biri de iyi adamlara.

Biri kendisi için hastaları iyileştirsin,
Öbürü de kendisi için sağları hastalandırsın.

Biri düşmanlarının canını çıkarsın,
Öbürü ölüleri yeniden diriltsin.

Öfkeni açığa vurma sen,
En iyisi odur ki idare edelim.

Bazı işler vardır ki öfkeyle halledilmezler,
Çünkü zorla ve vurmakla çözülmeyiz.

Onlar için ustalık ve düşünmek ister,
Gizlemek, bilmezlikten gelmek ve tahammül ister.

Zamanın vakıtları renk renktirler,

Allah onları bizim için örnek yapmıştır.

Yani gece, gündüz, sabah ve akşamlardır,
Bazıları aydınlıktır, bazıları da karanlıktır.

Biz de geceleri ve gündüzleri,
Kâh gizli gelelim, kâh açıkça diye.

Bazı kimseleri çıkaralım, bazılarını gizliyelim,
Bir kısmını kaldıralım, bir kısmını yok edelim diye.»

O dinsiz, kılıcı o kadar bilece ki,

Mısır kılıcını kendisi için öyle keskinleştirdi ki...

Öğütleri, yanlış sözleri, aldatmacaları ve yalanları,
Kılıcın halkası, kını ve torbası haline getirdi,

O kadar şenif şeyleri süsledi ki,
Hepsini nakışlar gibi kılıca bağladı,

Ew şûr-1 lî bîn serê xwe danî
 Ew renga veşarî kes nî zanî
 Mîrê weku dîl bî kerbê sotî
 Herçî ku Bekîr jîbo wî gotî,
 Bawer kîr û gote merdê Qasîd:
 «Ey pîr-1! Me ke tu fikrê fasîd
 Ger fewt-1 bî kîm cemîê ferzan
 Tacdîn ku dî dîm jî dest xwe erzan?
 Mîn şewket û seltenet bî wîne
 Ev şuhret û şanê mîn jî wîne
 Ev nam û nîşan û ev meqame
 Bê xatîrê wî lî mîn herame
 Ew Rîstemê keywe, lende-haye (1)
 Gencîneme ez, ew ejde-haye
 Bêjê: Bî dîlê xwe mîn Mem û Zîn
 Herdu bî helalî dane Tacdîn
 Bê wech-1 jî mîn tu bûyî wehşî
 Daxwaz-1 te kîr, ku mîn ne be-xşî?
 Tacdîn û Çeko bî îzz-û nazîn
 Dê her we bî tîn, wekî dî xwazîn»
 Qasîd ku rewane bû jî pêş Mîr
 Teqrîrê ku kîr temamî tabîr,
 Şêrêd-1 lî şer we bûn melaîm,
 Gotîn: «Dem û dewleta wî daîm» (2)

(1) Keywe: Padişah, Key.

(2) Şêrêd lî şer: Şêrên ku jî şerra amade bûbûn; Yanî Tacdîn û birayêd xwe.

O kılıcı da başucuna koydu,

Öylesine sakladı ki kimse anlamadı.

Gönlü öfkeyle yanmış olan Bey,

Bekir'in kendisine söylediklerine

İnanı ve elçi adama dedi ki:

«Ey ihtiyar! Yanlış düşünme sen.

Bütün farzları da kaçırısam ben,

Tacdin'i elimden nasıl ucuz kaçırırım?

Benim saltanatım, şevketim onunladır,

Bu şöhretim ve şanı hep ondandır.

Bu namım, nişanım ve makamım,

Onun hatırı olmaksızın bana haramdır.

O, Key'in Rüstem'idir, kahramandır,

Ben hazineyim, o da ejderhadır.

Ona de ki: Ben gönlümden Memo ve Zin'i,

İkisini karı - koca olarak Tacdin'e verdim.

Ona de ki: Sen sebepsiz yere benden kaçırıyorsun,

Sen istedin mi ki ben bahşetmedim?

Tacdin ile Çeko aziz ve nazlıdırlar,

Onlar nasıl isterse hep öyle olacaktır».

Elçi, Beyin yanından gidince,

Sözlerin hepsini onlara anlatınca,

Savaşa hazırlanmış arslanlar öyle yumuşadılar ki,

Dediler «Devri ve devleti dâim olsun onun».

XLIX

BEKİR RÊ NÎŞANÊ MÎR DI DE

Êvarê ku asîmanê menqel (1)
Danî, û li wan veşarî meş'el (2)
Yanî ku ve kuşt çiraxê zerrîn (3)
Wer girtî ji nû libasê rengîn
Mîrê ku hemîşe şad û xurrem
Goya ketibû libasê matem
Wî bextekê rûsiyahê mel'ûn (4)
Gava ewî dî ku Mîr-î mehzûn,
Go: Xem me xwe ey çiraxê dewlet!
Ger umr-î bî dit jibo me mihlet,
Ev kerb û elem eger te navê,
Zînê û Memê ji dil xwe bavê.
Ew herdune baysê fesadê
Ew bûne sebep jibo înadê
Ger îzn-î bî dit jibo mîra Mîr
Ez dê bî kujim Memê bî tedbîr

(1) Menqel: Manqala agir, mexsed jê sitêrîn.

(2) Meş'el: Mêlede, yanî roj.

(3) Çiraxê zerrîn: Çıra rengzer, yanî roj.

(4) Bextek: Kabûs, yanî Bekir. Mehzûn: Melûl.

XLIX

BEKİR, BEYE YOL GÖSTERİYOR

Akşamleyin gök, mangalı koyup, (1)
Onlardan meşaleyi gizleyince, (2)
Yani sarı çırayı söndürüp,
Siyah elbiseyi giyince,
Her zaman sevinçli ve neş'eli olan Bey,
Sanki matem elbisesine bürünmüştü.
O kara yüzlü mel'un kâbus, (3)
Beyi üzgün gördüğü zaman,
Dedi ki: «Gam yeme ey devletin çırası!
Eğer ömür bana mehil verirse,
Bu dertleri ve elemi eğer istemiyorsan,
Zin'i ve Memo'yu kalbinden at.
Onların ikisidir fesadı uyandıran,
Onlardır inada sebep olan.
Eğer Bey bana izin verirse,
Ben Memo'yu bir tedbirle öldüreceğim.

-
- (1) Mangaldan maksat yıldızlardır.
(2) Meşaleden maksat güneştir.
(3) Bekir'i kastediyor.

Tacdîn û bîran bî şerbetek zehr
 Tu d'şî demekî ewan bî kî qehr
 Emrê ku dî bit tedarîk asan
 Ageh me ke pê tu xelq û nasan
 Mîrîm! Tu here, bî bêje Zînê:
 Mem sohtîye, agirê evînê
 Mem teşne, tu abê zendeganî
 Mem mırde, tu canê cawîdanî
 Bêjê ku: Here Memê derîne
 Mın dayîye te, jibo xwe bîne.
 Mın zanîye Mem zîyade jare
 Perwaneye, meqseda wî nare
 Gava ku nezer bî ket lı Zîn'ê
 Tehqîqe ku na ketın çu jînê
 Fîlhal-ı dema ku wê bî bînit
 Bawer me ke ev bî rih bî mînit
 Mem ger bî vî rengî zû fena bit
 Dê keşmekeş û nîza-ı ra bit»

Mîrın hene aqılın, ezîzın
 Lê sadedılın, dı bê temîzın (1)
 Ew sade jî bilh û natemamî
 Dıl na dme menşea kelamî
 Wan dıl gohe, goh bî dilve nîne
 Raşçavın û merdimeksîpîne (2)
 Herçî ku dı bêjîmê xerezdar
 Bawer dı kın ew bî rastîyê xwar
 Na bân: Eve qence ya xırabe
 Ne bân: Eve xet'e ya sewabe (3)

-
- (1) Bê temîzın: Nı karın qencî û xırabîyê jî hevdû ve qetfının.
 (2) Bîbîkên çavêd wan sîpîne; qey mexed eve ku wek koranın.
 (3) Xet'e: Şaşe. Sewabe: Raste.

Tacdin'i ve kardeşlerini bir zehir şerbetiyle,
Bir zaman kahredebilirsin sen.

Kolayca başarılacak olan işten,
Halkı ve insanları haberdar etme.

Beyim! Sen git Zin'e de ki:

Memo aşk ateşiyle yanmıştır.

Memo susuzdur, sen hayat suyusun,
Memo ölüdür, sen ebedî hayatsın.

Ona de ki: Git Memo'yu çıkar,

Ben onu sana verdim, kendine al getir.

Ben biliyorum ki Memo çok perişandır,
Pervanedir o maksadı ateştir.

Zin'e baktığı zaman,

Muhakkak ki yaşyamıyacaktır.

Onu gördüğü an derhal,
Sağ kalacağına inanma.

Memo eğer bu şekilde yok olursa,

Keşmekeş ve çatışma da ortadan kalkacaktır.»

••

Bazı beyler vardır ki akıllı ve azizdirler,
Fakat saf kalplidir ve işleri ayırdedemezler.

Onlar sadece ahmaklıklarından ve eksikliklerinden,
Sözün menşesine gönül vermezler.

Onların kalbi kulaklarıdır, kulakları kalplerine bağlı
değildir,

Gözleri karadır, göz bebekleri de beyaz.

Garaz sahiplerinin onlara söyledikleri sözlere,
İnanırlar doğruya eğri olarak.

«Bu iyidir ya da kötüdür» demezler,

«Bu doğrudur ya da yanlıştır» demezler.

Qasırnezern dı bê teemmıl
 Hazırxezebın dı bê tehemmil
 Exleb dı bın ew bı aqlê mexrûr
 Ekser dı gerın jı danışê dûr
 Bedxwah û bexıl û bedsekalan
 Bed'esl û sefih û bedfialan
 Tınm dı kine refiq û rehber
 Bednam-ı dı bın wezır û serwer
 Dı'spêrine van kesan umûrê
 Ew êd'xine dewletê qusûrê
 Mîrêd-ı bı devlet û feraset
 Sahıb şefeqet xwedan sıyaset,
 Ew her kesekî xwedan-ı na kın
 Hetta weku îmtihan-ı na kın
 Çıl carî dı kın yekê mıcerreb
 Paşê ewî dê bı kın mıqerreb
 Ev mîr û wezîriya cihanî
 Ev begî-w kızıriya zemanî
 Herdu bı mîsalê yek dı lızın
 Herdu dı betal û bê temızın
 Hetta weku ger ne bê tu «Elheq» (1)
 Kengê dı bıye wezîrê mitleq?

(1) Yanî tu bı durûtî û şalûzî her karê wan rast têw neki.

Kısa görüşlü, düşüncesizdirler,
 Çabuk öfkelenirler, tahammülsüzdürler.
 Çoğunluk akıllarıyla mağrur olur onlar,
 Çoğunluk danışmaktan uzak kalır onlar.
 Bedhah, cimri ve kötü niyetli kimseleri,
 Kötü, soylu, akılsız ve kötü huylu kimseleri,
 Getirip kendilerine arkadaş ve kılavuz yaparlar,
 Kötü isimli kimseler onlara vezir ve öncü olur.
 Bu kimselere bırakırlar işleri,
 Onlar da devlete kusur sokarlar.
 Devlet adamı ve zeki olan Beyler,
 Şefkat ve siyaset sahibi olan Beyler,
 Onlar herkesi beslemezler,
 Ta ki imtihan etmeyinceye kadar.
 Kırk kerre birisini denerler,
 Sonra onu kendilerine yakın yaparlar.
 Dünyadaki bu beylik ve vezirlik,
 Zamanın bu beyliği ve kâhyalığı,
 İkişi birbiri gibi oynarlar,
 İkişi de boş ve birbirinden seçilmezler
 Sen «Elhak» demedikçe, (1)
 Nasıl mutlak vezir olursun?

(1) Yani herşeyi kabul edip «Evet efendim» demedikçe.

L

MİR DESTÛRA DÎTINA MEMÊ DI DE ZÎNÊ Û ZÎN DI XEME

Tedbîr-ı kunende pîrê aqıl (1)
Ev renga he bû jibo me naqıl
 Go: Mîr bî mîşawerê û rayê
 Weqtê weku çû heremserayê
Zîn gazî kîr û lî ba xwe danî
Ew perde jî ser sırê helanî
 Go: «Bêdîlyaya Memê me bes kîr
 Azerden-ı mîn lî wî ebes kîr
Cewr û sîtema ku mîn lî wî kîr
Ew cewr-ı te kîr, sîtem ewî kîr
 Îşqa te jî wî aqıl revabû
 Şeyda û cînûn û mibtela bû
Zanî jî hekîmekî me tedbîr
Dîwane dewa dî bîn bî zîncîr
 Lew mîn bî xezeb şîhande çalê
 Ew hebs-ı lî wî şîhande salê

(1) Tedbîr kunend: Kesê ku bî binê karan û tedbîran dî zane.
Pîrê aqıl: Pîrê aqilmend. Yanî mirovê ku vê çîrokê neqıl kîriye.

L

BEY ZİN'E MEMO'YU GÖRMESİ İÇİN İZİN VERİYOR VE ZİN BAYILIYOR

İşin içyüzünü bilen akıllı ihtiyar,
Şöylece bize nakletti macerayı:

Bey istişareyle ve kararlar,
Harem sarayına gittiği zaman,

Zin'i çağırıp yanına oturttu,

Ve perdeyi sırrın üzerinden kaldırdı.

Dedi ki: «Memo'nun kalbini kırdığımız yeter,

Ben ona boşuna eziyet ettim.

Benim ona yaptığım haksızlık ve zulümdür,

O zulmü sen ettin, haksızlığı da o yaptı.

Senin aşkın onun aklını kaçırmıştı,

Sersem, deli ve tutkun olmuştun.

Biz bir akıllıdan tedbiri öğrendik,

Divane kimseler zincirle tedavi olurlar diye.

Bunun içindir ki ben onu hışımla zindana gönderdim,

O hapis hayatını bir sene uzattım.

Da îşq-ı bı ket kemalê hasil
 Hubba we ne ket wîsal-ı batıl
 Elhal-ı dema bı qelb û canı
 Mîqdarê mehebbeta we zanı
 Hun herdu dı merteba kemalın
 Meqbûlın û qabilê wîsalın
 Mem aşiqê sadıqe bı tehqîq
 Qelbê me dı ket jibo wî tesdîq
 Me'mûre bı emrê padîşahı
 Mazûre bı uzrê bê gunahı
 Herqı ku lı wî bı ket îtabê
 Elbette dı bînitın îqabê
 Hısna teye ew kirı giriftar
 Hubba teye ew kirı birındar
 Tıra wî lı dil ketı te lê da
 Ew darûwê bêheşı te pê da
 Ew sırme dı çavê wî te kêşa
 Hetta tu ne dı, wî dil ne êşa
 Zılfa te lı dest û pê wî bestı
 Eqreb sıfeta dilê wî gesti
 Toqa te lı gerdena wî danı
 Dava te ve da lı qelb û canı
 Çawa ve kırım te herdu ahû
 Ber dane feqır-ı herdu cadû
 Dîsan tu here dıgel xeber de
 Qeydan tu ve ke jibo xwe ber de
 Ey xunçeyê naşıkufte sorgul!
 Bîşkîn qefesê, derîne bilbil
 Ew têhne, tu kaniya Feratı
 Ew xeste, tu çeşme ya heyatı
 Ew teşne, tu abê zendeganı
 Ew mirde, tu canê cawıdanı»
 Ev perdegaye ku pır hewa bû
 Mezbûtê dı perdeya heya bû

Bunun sebebi aşkın kemale ermesini sağlamaktı,
Kavuşmanın aşkınızı iptal etmemesini sağlamaktı.

Şimdi ise canü gönülden,

Aşkınızın derecesini öğrendim.

Siz ikiniz kemal derecesindesiniz,
Kavuşmaya lâyük ve makbulsünüz.

Şüphesiz Memo gerçek âşıktır,

Kalbimiz onu tasdik ediyor.

O padişahın emriyle memurdur,
Günah olmayan özürle mazurdur.

Ona sitem edecek kimse,

Elbette cezasını görecektir.

Senin güzelliğindir onu tutkun yapan,
Senin sevgindir onu yaralayan.

Onun kalbine isabet eden oku sen vurdun,

O sersemlik ilâcını da ona sen verdin.

O sürmeyi gözüne sen çektin,
O seni görmeden kalbi ağrımadı.

Senin, ellerine ve ayaklarına bağladığım zülüf,

Bir akrep gibi kalbini soktu.

Senin, boynuna geçirdiğin halka,

Onun gönlünün ve ruhunun önüne kurduğun tuzak oldu.

Sen nasıl iki ahûyu çıkardıysan,

Ve zavallıya iki cadı gibi saldırttıysan,

Yine git sen, kendisiyle konuş,

Zincirlerini çöz, kendin için bırak onu.

Ey açılmamış kırmızı gonca gül!

Kırıver kafesi, çıkıversin bülbül.

O susamıştır, sen ise Fırat pınarısın,

O hastadır, sen ise hayat pınarısın.

O susuzdur, sen ruh veren susun,

O ölüdür, sen ebedî ruhsun.»

Kalbi aşk dolu olan o örtülü hatun,

Utanma perdesiyle zaptedilmişti.

Ew perde bıray ku lê hel avêt
 Xwîné dı dev û gepê wê havêt,
 Zîn'a ku dused birîn lı cergê
 Çû haletê fewtê, şadê mergê (1)
 Behra ku jı cunbeşa hewayê
 Mehfüze bı perdeya heyayê
 Hacız ku hewa reva jı mabeyn
 Berzex jı heya ne ma dı behreyn (2)
 Ew qulzemê xem keli bı ser coş
 Ser coş û keli, pırande serpoş
 Serpoş-ı pırî, jı dıl pela xûn (3)
 Havêti weki Ferat û Ceyhûn
 Goya hejîya hezar-ı bîşe
 Meybû, rıjîya jı qelbê şîşe
 Mîr-ı bı xerez kenî lı Zîné
 Ew renga reva kela gırîné
 Hazır jı dûwê kebabê ulfet
 Gerya wî dı çev-ı eskê şefqet
 Fewwareyê merhemet bı kel hat
 Bêgav-ı gırî ewî dıgel hat
 Ew çende gırî bira dıgel wê
 Hetta sibe her we man dı xelwê
 Zîn xerqeyê xwîné dıl weki gul
 Mîr lê dı gırî mîsalê bilbil
 Mehrem hemî vêk ketın lı ba wan
 Bîlcımlê bezîne dest û dawan (4)
 Kî: «Ey Xusro'yê heqşînasê adil!
 Naheq tu jıbo çı bûyi qatıl?

(1) Şadê mergê: Bı mırîné şa bû, mırına xwe xwest.

(2) Dı behreyn: Dı herdu behranda. Qey mexed jê behra evîné û a derd û xemane. Yanî sînorê ku jı şermêbû, dı navbera herdu behranda ne ma.

(3) Pırî: Fırî. Pela xû: Pêla xwîné.

(4) Dest û dawên Mîr.

Kardeşi o perdeyi kaldırıp atınca,
 Ağzından ve burnundan kan fışkırdı.
 Ciğerinde ikiyüz yara bulunan Zin,
 Ölüm haline girdi, ölmeyi diledi.
 Aşkın kaynamasıyla dalgalanan bir deniz,
 Utanmak perdesiyle korunuyordu,
 Rüzgâr aradan duvarı kaçırınca,
 İki deniz arasındaki utanma berzahı kalmadı.
 O gam deryası kaydadı ve taştı,
 Taşarak kaydadı ve perdeyi yırttı
 Perdeyi yırttı, ve gönülden kan dalgası
 Fışkırdı Fırat ve Ceyhun misâli.
 Sanki bin meşe ağacı birden sallandı,
 Sanki şaraptı ve şişenin içinden döküldü.
 Bey garazla Zin'e güldü,
 O şekilde ağlamanın kaynamasını savmak istedi.
 Hemen şefkat kebabının tütsüsünden,
 Gözlerinde şefkat gözyaşları topladı.
 Merhamet dalgaları kaydadı,
 Aniden onunla ağlaması geldi.
 O kadar kardeşi Zin'le beraber ağladı ki...
 Sabaha kadar ikisi o halvette öyle kaldılar.
 Zin kırmızı gül gibi kalbinin kanına boğulmuştu,
 Bey üzerinde ağlıyordu bir bülbül misâli.
 Ev halkı hep yanlarında toplandılar,
 Hepsî Beyin el ve eteklerine kapandılar.
 Dediler ki: «Ey haksinas, âdil Husrev!
 Haksız yere niye onun katili oldun sen?

Zîn gulbenê baxê ismetêbû
 Zîn serwê rîyazê iffetêbû
 Pakîze dura sedef ji dîrcan
 Laiq te ne bû bî gêrî mîrcan
 Nazîkbedena letîfe masûm
 Bê cîrm-1 bî kî ji umrê mehrûm
 Ev renga dî xak û xwînêra kî
 Bê sûc-1 ji can beden cuda kî»
 Mîr go: «Me kîrîm xîyalê batîl
 Ew bê heşe, ez ne bûme qatîl
 Zînê dî kujîm meger bî emda
 Tûbaye dî cennetê heremda»
 Ehlê heremê bezîne ser wê
 Cûbar-1 rewan kîrîm lî serwê
 Bû şîwen û şîn dî xan û manan
 Feryad-1 gîhane asîmanan
 Yek hatî ji derve nagîhanî
 Go: «Mem mîr, û dawê zendeganî»
 Zînê mîrîna Memê bî goh ket
 Goya mîrîbû ji nû bî rîh ket
 Ra bû fikirî dî çar kenaran
 Dî Mîr dî girîtî şîbhê baran
 Xelqê heremê xewas û amî
 Matemzede bûne bîtemamî
 Go: «Ey sebebê seadeta mîn!
 Bê keyf tu me be dî daweta mîn
 Ey şah-1! Te daye rûhê ruxset
 Fewta xwe wî dî jîbo xwe firset
 Can çû û bî canê mittesîl bû
 Ew rûh-1 bî rûhê mîzmehîl bû

Zin masumluk bahçesinin gül fidanıydı,
 Zin iffet bahçesinin servi fidanıydı
 Sedef kutunun içindeki pâk inciye,
 Mercana çevirmek sana yakışmazdı.
 Lâtif, mâsum ve nazik bedenini,
 Suçsuz yere ömürden mahrum etmemeliydin.
 Bu şekilde yerlere sürüp kanlara bulamamalıydın,
 Suçsuz yere canını bedeninden ayırmamalıydın.»
 Bey dedi ki: «Yanlış hayaller kurmayın,
 O baygındır, ben onu öldürmüş değilim.
 Ben Zin'i nasıl bile bile öldürürüm?
 O Harem cennetinde Tuba ağacıdır.» (1)
 Harem halkı Zin'in üzerine kostular,
 Kanal sularını servinin üzerine döktüler. (2)
 Hanü manlarda matem ve yas koptu,
 Feryadlar göklere yükseldi.
 Âniden biri dışarıdan gelip,
 «Memo öldü ve canını verdi» dedi.
 Zin'in kulağına Memo'nun ölüm haberi girince,
 Sanki ölmüştü de yeniden dirildi.
 Kalkıp dört tarafa baktı,
 Gördü ki Bey yağmur gibi gözyaşları döküyor.
 Harem halkı, yakın ve uzak herkes,
 Mateme girmişler tamamıyla.
 Dedi ki Beye: «Ey mutluluğumun sebebi!
 Benim düğünümde üzgün olma sakın.
 Şahım! Sen ruhuma izin verdin,
 O, ölümünü kendisi için fırsat buldu.
 Benim ruhum gidip Memo'nun ruhuna kavuştu,
 Benim ruhum onun ruhunda kayboldu.

(1) Tûba cennet ağacının adıdır.

(2) Üzerine gözyaşları döktüler demek istiyor.

Hetta ku ne bû ji dev te îqrar
 Ew mayî dî hebsê ten girîftar
 Teşbîhê Memê melûl û mehbûs
 Bo hîfzê rîza û nav û namûs
 Ew lew ne dî çû heta ve îro
 Mabû li ji vanîya te gîro (1)
 Rûhêm! Te ji dil dema rîza da
 Şahêm! Te dî milkê dil sela da
 Cîsmê minê bê newa giran bû
 Rûhê minê natewan rewan bû
 Derhal-î ji qalibê bî der ket
 Şewqek ji rihê Memê bî ber ket
 Wan terk-î kîrîn serayê fanî
 Ew çûne cîhanê cawîdanî
 Herçî ku qebûl ne ket mekanaan
 Dê seyr-î bî ket dî lamekanaan
 Hun vê seferê xelet me xûnîn
 Şahîd ji mera mîqerrebûnîn
 Gava weku can ji ten rewan bû
 Canan ewî dît û can bî can bû
 Hasil: Ku ji paşê ittîsalê
 Ew pertew û meş'ela cemalê,
 Gavek sekinîn û mîtmeîn bûn
 Hîna ku bî yekve mî'temîn bûn,
 Ew qetre dî qulzema sîfatan
 Ew zerre dî behra mîhlîkatan,
 Dem hatîne sahilê fenayê
 Geh çûne bî ser hedê beqayê
 Fîlcîmle ji merkeza turabê
 Ew zerre gîhane afîtabê

(1) Lî ji vanîya te: Lî benda destûr û xwestîna te. Gîro: Girtî, girtî mabû.

Senin ağzından ikrar çıkmadıkça,
 Ruhum ten hapishanesinde tutuklu kalmıştı,
 O da Memo gibi üzgün ve tutuklu kaldı,
 Nâmusu, şerefi ve senin rızanı korumak için.

O, bugüne kadar gitmemiştir, çünkü
 Senin iznini bekliyordu, onun için kalmıştı.

Ruhum! Sen gönülden rıza verdiğin zaman,
 Şahım! Sen ten memleketinde salâ verdiğin zaman,
 Benim takatsız vücudum ağırlaştı,
 Benim güçsüz ruhum yürüyüp gitti,
 Ruhum derhal vücudumdan çıktı,
 Memo'nun ruhundan da ona bir ışık kavuştu.

Onlar fani sarayları terkettiler,
 Onlar ebedî cihana gittiler.

Mekânları kabul etmeyenler,
 Lâmekânlarda seyredecekler.

Siz bu yolculuğu yanlış okumayın,
 Bizim şahitlerimiz büyük meleklerdir.

Can tenden çıkıp gidince,
 Canan onu gördü ve can cana kavuştu.

Hulâsa kavuştuktan sonra,
 O güzellik meşalesi ve ışığı,

Bir an durdular ve dinlendiler,
 Birbirine emin oldukları zaman,

O damlalar, sıfatların deryasında,
 O zerreler, tehlikelerin denizinde,

Kâh yok olmak sahiline geldiler,
 Kâh ebedî kalmak sınırına gittiler.

Hulâsa toprağın merkezinden,
 O zerreler güneşe kavuştular.

Qet'a ne bi ittîsal û tehlîl (1)
 Mehza ne bi înfisal û tehwlî (2)
 Wan rê ku bîrîn bi canibê zat
 Baqî gerîyan bi zatê zerrat (3)
 Nînin eceb ev xeber jibo mîn
 Hun vî me kine huner jibo mîn
 Şêxê weku ez bi dil murîdîm
 Ew rûh û rewane, ez qedîdîm
 Her çendî lî ba we navî Mem'bû
 Lê padîshehek elîhîmembû
 Bû laîqê ferrê padîşahî (4)
 Meqbûlê teqerrîba îlahî
 Qelbê vîye wadîya mîqeddes
 Rûha wî bi nûrê Heq mîqebbes
 Hel girtîm û bîrme Turê Sîna
 Bînende kırım dîgel xwe bîna
 Îname derê jî vê hîcabê
 Ev zerre gîhande afirabê
 Hîna ku bi can mîn ev sefer kîr
 Ev can me jî can firoşî, qer kîr (5)
 Her çendî ku zahîr «Îqlîî» got (6)
 Hazîr wî dî peyve «Îrcîî» got (7)

(1) Ne bi gîhana hevdû û yekbûnê. Yanî ne ku gîhan hevdû û tê ketin nava hevdû, bi hevdûra bûn yek.

(2) Ne bi cudabûn û vegeîn. Yanî ne ku jî hevdû cuda bûn û jî hevdû qetîyan, ve gerîyan.

(3) Bî xêra zatê bûn zerreyêd nemîr.

(4) Şan û şerefa padîşahîyê.

(5) Jî can firoşî: Qey mexed jê laşe. Qer kîr: Me bîrî, jê qetand.

(6) «Îqlîî»: Jê bi qete, jê der keve. Yanî jî ganê mera got ku: «jî laş der keve, jê bi qete».

(7) «Îrcîî»: Ve gere. Yanî jî ganê mera got: «Dîsa ve gere, here bi gîje laş».

Asla birleşmeden ve ayrılmadan,
 Asla birbirinden ayrılmadan ve başkalaşmadan,
 Onlar zata doğru yola çıkınca,
 Zat sayesinde ebedî zerreler oldular.
 Bu haber benim için garip değildir,
 Siz bunu benim hünerim kabul etmeyin.
 Candan Müridi bulunduğum şeyh,
 Ruhtur, candır, ben ise kuru bir etim.
 Gerçi sizin yanınızda adı Memo'dur onun,
 Fakat yüksek himmetli bir padişahtır o.
 O padişahça yükselmenin lâıyıkı oldu,
 Allaha yaklaşmanın lâıyıkı oldu.
 Onun kalbidir Mukaddes vâdi, (1)
 Onun ruhu hak nurundan ışık aldı.
 Beni alıp Turi Sina'ya götürdü,
 Bana gösterdi orayı ve beni de kendisiyle gördü.
 Beni bu perdeden dışarı çıkardı,
 Bu zerreyi güneşe ulaştırdı.
 Ben bu yolculuğu ruhumla yaptığım zaman,
 Biz bu ruhu vücudumuzdan sattık ve ayırdık.
 Gerçi o ruhuma görünüşte «Kop» dedi,
 Arkasından da derhal «Dön» dedi.

(1) Hz. Musa'nın Tanrıyla konuştuğu vadi.

Lew hatıme da bı kım we razî
Merziyye bı bım lı pêsê Qazî
 Da ez bı kırım dıgel we tewdî
 Da hun bı kırım dıgel me teşyî
Disan ve gerım jı ba we reqqas
Mirtaz-ı bı bım bı cenneta xas»

Geldim ki sizlerden helâllik alayım,
Yargıcın huzuruna helâllik almış olarak çıkayım.

Geldim ki sizinle vedalaşayım,
Sizler de beni yolcu edesiniz diye.
Yine döneyim yanınızdan rakederek,
Has cennetle mutlu olayım.»

LI

ZÎN WESÎYETA XWE LI MÎR DI KE

Zînê ku numane wan keramet
Ev çende menazil û meqamat,
Rûnîşt û wesîyeta xwe bo Mîr
Ev renga he kir beyan û teqrîr
Kî: «Ey padîşehê rihan û qelban!
Hemşîre buwî fîda û qurban
Qurbanê te bin hero dused Zîn
Ez hêvî di kim ne bî tu xemgîn
Rojâ weku bir me Mem jibo xwe
Bîlcimle bîrîn me xem jibo xwe
Mensûr-ı buwîm lî keşwerê xem
Xem bûne jibo mîra mîsellem
Mem bo mîn, û merhemet jibo te
Xem bo mîn, û seltenet jibo te
Şahê! Bî mîra mebe mînazi'
Ez bûme bî hîsseyâ xwe qanî'
Rûne tu lî textê, şîbhê Xusro
Tacê xweyê zêr bî gêre kecrû
Bezma terebê bî dêre tertîb
Zewq û ferehê bî gêre terkîb

LI

ZİN'İN BEYE VASIYETİ

Zin onlara bu kerametleri gösterince,
Bunca mertebeler ve makamlar gösterince,
Oturup vasiyetini Beye
Şu şekilde anlattı ve ikrar etti:
«Ey ruhların ve gönüllerin padişahı!
Kızkardeşin sana feda ve kurban olsun.
Sana kurban olsun günde ikiyüz Zin,
Senden rica ediyorum olmayasın üzgün.
Ben Memo'yu kendime seçtiğim gün,
Bütün gamları da kendime seçtim.
Gam ülkesinde zafere ulaştım ben,
Gamlar bana teslim oldular.
Memo benim olsun, merhamet senin,
Gamlar benim olsun, saltanat senin.
Şahım! Benimle ihtilâfa düşme,
Ben kendi hissemeye kanaat getirdim.
Otur sen tahta Husrev gibi,
Altın tacını yüzünün üzerine eğ,
Saz meclisini tertip eyle,
Eğlence ve sevinci biraraya getir.

Serxweş bî ke sade û ruwalan
 Çûn xweş ke jî nûve pîr û kalan
 Esbabê neşat û kameranî
 Adabê sefa û zendeganî
 Amade ke şerbet û teaman
 Azade ke carîye-w xulaman
 Pîr ke tebeqan jîbo nîsarê
 Da bân fiqera dî vê hewarê
 Mecmû-1 bî ke mîferrîhatan
 Mexlût-1 bî ke mîettîratan
 Meclis bî bitin bî wan mîzehheb
 Tehnîyye bî bit jî nû mîretteb
 Da vêk bî kevin lî min şekerxend
 Têkra bî hejun bî reqs û govend
 Eqsamê bixûr û ûd û enber
 Ma-werd û zîbad û miskê ezfer
 Ev cîns-1 jî nî'metan bêtir bîn
 Ev qîsm-1 jî heddê zêdetir bîn
 Heywanîyeta me bûye zaul
 Rûhanîyeta me bûye kamil
 Cîsmê me eger dî çîte çalê
 Rûhêd-1 me dê bî kîm wîsalê
 Eqda weku dawetî melek bîn
 Eqsamê bixûrê dê gelek bîn
 Lewra ez û Mem melek sîfatın
 Em mallê tîb û teyyîbatın
 Ursa ku firîşte dawetîne
 Damad û erûs-1 cennetîne
 Roja ku Sîfî te daye Tacdîn
 Çawa te dî şehre bestın ayîn,
 Tenbîh-1 bî ke dîkan û sûkan
 Tezyîn-1 bî kîm jî rengê bûkan
 Botan tu bî bê bîla sıwar bîn
 Cındî tu bî bê bîla lî kar bîn

Pâk gönülleri ve delikanlıları sarhoş et,
İhtiyarları, kocakarıları yeniden dirilt.

Eğlencenin ve mutluluğun vasıtalarını,
Sevinçli olmanın, safa sürmenin usûllerini,

Hazırla şerbetler ve yiyeceklerle,
Azad eyle cariyeleri kölelerle.

Serpmek için para tabaklarını çoğalt,
Bu çağrıya gelsin fakirler.

Ferah verici şeyleri topla,
Güzel kokuları birbirine kat.

Meclis onlarla yaldızlansın,
Kutlama yeniden düzenlensin.

Şeker gülüşlüler başıma toplansınlar,
Hep rakısla ve halayla sallansınlar.

Buhur, ûd ve anber çeşitleri,
Gülsuyu, zübad ve ceylânların keselerindeki misk,

Bu nimet çeşitleri çokça olsunlar,
Bu çeşitler haddinden fazla olsunlar.

Bizim hayvanlığımız zail olmuştur,
Ruhanlığımız de kâmil olmuştur.

Gerçi vücudumuz çukura gidecek,
Ama ruhlarımız bir birine kavuşacak.

Meleklerin davetli oldukları düğünde,
Buhur çeşitleri de çokça olacaktır.

Çünkü ben ve Memo melekler gibiyiz,
Güzelliğe ve güzel kokulara meyilliyiz.

Meleklerin davetli oldukları düğünde,
Gelin ve güveyi de cennetlik olacaklardır.

Siti'yi Tacdin'e verdiğin gün,
Nasıl şehirde törenler yaptırdıysan,

Tenbih et, dükkânlara ve çarşılara,
Gelinler gibi süslensinler yine.

Söyle Botan halkı binsinler,
Askerlere emir ver hazırlansınlar,

Sergerm-ı bî bin wekî dî îdan
 Hindî ku lî hev dî dîn cîrdan
 Roja ku te ew perî verê kir, (1)
 Çendî weku kêfxweşî te çêkir,
 Ez hêvî dî kîm bî kî îneyet
 Qanûn-ı bî kî wîsan rîayet, (2)
 Îro he jîbo mira du çendan (3)
 Dîsan tu wîsan bî şad û xendan
 Îhsan ke tedarîk û cîhazan
 Hazîr bî ke mîtriban û sazân
 Manendê îmareya Sîtî tê
 Her şîbhetê mehmela perî tê,
 Tabûteke zêrnîgar û rengîn
 Sîndoqeke xurdekare zerrîn, (4)
 Serpoşê ewê zemîntela bî
 Seywanê ewê xwedan cêla bî.
 Zînhare! Me herdu bûk û zavan
 Bê qedr-ı ne kî lî pêşê çavan
 Gava ku dî çîne nêv mezarî
 Da xelq-ı ne bêjîtin bî zarî:
 «Eqda Sîtîyê çî roje xweşbû!
 Zîne jî ezel çî bextereşbû!»
 Naşê me bîla Sîtî dîgel bê
 Tacdîn-ı dîgel Memê bî dîl bê
 Manendê Memê jîboyê Tacdîn (5)
 Tacdîn bî wîra bî gêre şoşbîn
 Şoşbîn bitûn ew dîgel Mem'ê mîn
 Şahî bitûn ew dîgel xemê mîn

(1) Ew perî: Sîtî.

(2) Qayde wîsa bî parêzî. Yanî jî mînra jî wek wê rojê aheng û kêfxweşî çê kî.

(3) Du çendan: Du qas lî wê rojê.

(4) Xurdekare: Derxûn, çenbîl û tîştên dîn.

(5) Wek ku Memê jîbo Tacdîn bû birazava.

Bayramlarda olduğu gibi başları ısınsın,
 O kadar ki birbirleriyle cirit oynasınlar.
 Sen Siti'yi yolcu ettiğin gün,
 Ne kadar sevinç yaptırdıysan,
 Rica ediyorum dikkat edesin,
 Usûlü öyle yerine getiresin ki,
 Bugün bizim için iki misli,
 Sevinçli ve gülümser olasın.
 Çeyizlerimi ve hazırlıklarımı lütfet,
 Sazcıları ve sazları hazırla,
 Siti'nin içinde oturduğu taht gibi,
 Aynen o perinin oturduğu tahtaravan gibi,
 Altın nakışlı ve renkli bir tabut,
 Parçaları altından olan bir sanduka
 Onun kapağı zemin renginden cilâlı olsun,
 Onun halesi parlak ve cilâlı olsun.
 Sakın ikimizi, gelin ve güveyi,
 Gözlerin önünde itibarsız yapmıyasın.
 Mezarlığa gideceğimiz zaman,
 Halk ağlayarak demesin ki:
 «Siti'nin düğünü ne güzel bir gündü!
 Zin ezelden beri ne karabahtlıydı!»
 Benim cenazemle birlikte Siti gelsin,
 Tacdin de Memo'nun cenazesiyile gelsin.
 Nasıl Memo Tacdin'e sağdıç olduysa,
 Tacdin'i de Memo'ya sağdıç yap.
 Sağdıç olsun o benim Memo'na
 Sevinç olsun o gamlarımla.

Ey mailê xeyrê bê mîkafat!
 Wey bazilê meqsed û miradat!
 Hetta veku salekî temamî
 Hindî ku telef dî kî teamî,
 Hindî ku bî der dî dî libasan,
 Hindî ve dî xûnî am û xasan,
 Hindî ku bî ker dî kî qumaşan,
 Hindî ku belav dî kî meaşan,
 Her rojî bî nîyyeta xezayê
 Hindî ku gelek dî kî etayê,
 Hindî weku tu lî text-î rûnî,
 Her rojî tu cındîyan ve xûnî,
 Hindî ku tu pîr dî kî xezînan,
 Hindî weku şa dî kî hezînan,
 Hindî ku xenî dî kî feqîran,
 Hindî ku ruha dî kî esîran,
 Hindî dî hikûmetêxeber dî,
 Hindî weku girtîyan tu ber dî,
 Herçî ku jibo xwera dî kî xerc,
 Herçî dî xezîneyan dî kî derc,
 Qehra weku dîjminan dî ket def',
 Zecra weku zalıman dî ket ref',
 Edla ku jibo Xwedê tu xas kî
 Mezlûm-ı jî zalıman xelas kî,
 Sazê ku dî cengêda dî bêjî,
 Xwîna jî mîxalîfan dî rêjî,
 Hetta xurekê seyê şîkarê,
 Hetta elefê kerd-ı barê;
 Şahêm! Lî te bit wesîyyeta mın:
 Wan serf-ı bî ke bî nîyyeta mın
 Me'fkır dî heqîqet û mecazê
 Bî'nvise lî deftera cîhazê
 Da fexr-ı bî kım lî pêşê zavê
 Şermende ne bım dî weqt û gavê

Ey karşılık beklemeden iyilik yapan!
 Ey maksadları ve muratları veren!
 Bir sene tamam geçinceye kadar,
 Ne kadar yiyecek dağıtırsan,
 Ne kadar elbise dağıtırsan,
 Ne kadar huzura ileri gelenleri ve halkı çağırırsan,
 Ne kadar kumaş biçersen,
 Ne kadar maaş dağıtırsan,
 Her gün gaza niyetiyle,
 Ne kadar çok iyilik yaparsan,
 Ne kadar tahta oturursan,
 Her gün ne kadar asker çağırırsan,
 Ne kadar hazine doldurursan,
 Ne kadar üzgün sevindirirsen,
 Ne kadar yoksul zenginleştirirsen,
 Ne kadar esir azad edersen
 Ne kadar hükûmet işlerinde konuşursan,
 Ne kadar tutuklu serbest bırakırsan,
 Kendin için her ne harcarsan,
 Hazinele her ne koyarsan,
 Düşmanları def'eden hışım,
 Zalimleri ortadan kaldıran ceza,
 Allah için icra edeceğin adalet,
 Mazlumları zalimlerden kurtarman,
 Savaşta söyleyeceğin saz,
 Muhafiflerden dökeceğin kan,
 Av köpeğinin yiyeceğine varıncaya dek,
 Yük eşeğinin ulûfesine varıncaya dek,
 Şahım! Sana vasiyetim olsun,
 Hepsini benim niyetime sarf et.
 Hakikatı ve mecazı düşünme,
 Hepsini çeyiz defterine yaz.
 Öyle yap ki güveyinin önünde iftihar edeyim,
 O vakit, o anda utanç duymayayım.

Her çendî ku mın qewî dirêj kîr
 Pîrbêjiye, ser lî te me gêj kîr
 Gorî teme meqsade me dûre
 Dûr bit jî te, merqeda me kûre
 Lew hinde qeder dî bê m bî diqqet
 Da bê te dilê te rehm û rîqqet
 Der heqqê mın û Memê ne kî ar
 Gava dî murit Mem'ê birîndar,
 Ez dê bî cenazeyê wî ra bî m
 Hetta veku meqberan teba bî m
 Weqtê dî mırım, bî dî tu destûr
 Da mın bî kırım diğel wî mestûr
 Mın j' alî wî derbîder ne gêrî
 Bê perde diğel wî mın veşêrî»
 Zînê ku kırım wesîyyet axır
 Xaîb geriya jî derdê hazır, (1)
 Mîr go: «Tu here Memê bî bîne
 Ger dê mırîbit ewî ve jîne
 Bawer tu bî ke, bî sîdîq û îman
 Bûme lî te û Memê peşîman
 Ger hun bî mırım, we ger ku ra bîn
 Na bit tu û Mem jî hev cuda bîn»

(1) Yanî derdê wê yê hazır wînda bû.

Gerçi ben çok uzattım,
Bu çok oldu, senin de başını ağrıttım.
Sana kurban olayım amacımız uzaktır,
Senden uzak olsun mezarımız derindir.
Bu kadar dikkatle söylüyorum ki,
Kalbine merhamet ve yumuşaklık gelsin.
Benim ve Memo'nun hakkında ayıplamıyasın:
Yararlı Memo öldüğü zaman,
Ben onun cenazesıyla geleceğim,
Mezarlığa kadar onunla olacağım.
Ben öldüğüm zaman izin veresin,
Beni de onun yanına gömsünler.
Beni ondan yana derbeder etmiyesin,
Beni onunla perdesiz olarak gömdüresin.»
Zin vasiyetinin sonunu getirince,
Hemen derdinden kurtulunca,
Bey dedi ki: «Git sen Memo'yu gör,
Eğer ölmüşse onu yeniden dirilt.
İnan sen, doğru ve inanarak,
Sana ve Memo'ya pişman olmuşumdur.
Eğer ölseniz, ya da kalksanız siz,
Sen ve Memo bir birinizden ayrılmıyacaksınız.»

LII

ZÎN DI ÇE CEM MEMÊ

Zînê ku bihistî ev tekellim
Ev mîhr û wefa û ev terehhim
 Ra bû xemilî ji payê ta ferq
 Bû behrê hısın dı gewheran xerq
Dayîn û Sıtî û sed perestar
Xurşîd û meh û nicûmê seyyar,
 Bîlcımle bı der ketın ji bircan
 Durdane bı der ketın ji dırcan
Sed cariye û Sıtî û dayîn
Hel girtın ewê bı resm û ayîn
 Zanî ku ne bû mırad-ı hasıl,
 Bê xelwetê xasê şêxê kamıl (1)
Ew Zuhre, mîsal-ı zerre reqqas (2)
Bû mehremê razê xelweta xas
 Gava ku gîhane xelwexanê
 Dergeh ve kırın lı hebsîxanê

(1) Şêxê kamıl: Yanî Memê.

(2) Ew zumre: Ew sitêra Zuhre (Venus). Yanî Zîn.

LII

ZİN MEMO'NUN YANINA GİDİYOR

Zin bu sözleri işitince,
Bu sevgiyi, vefayı ve merhameti görünce,
Kalktı, baştan ayağa kadar süslenerek
Bir güzellik deryasına döndü, mücevherlere
boğularak,

Dadı, Siti ve yüz nedime,
Güneş, ay ve gezegen yıldızlar gibi,
Hep beraber burçlardan çıktılar sanki,
İnci taneleri sedeflerden çıktı sanki.

Yüz nedime, Siti ve, dadı,
Aldılar onu merasim ve ahenkle,
Zin biliyordu ki murada kavuşulmaz,
Ermiş şeyhin has halvetine girmeksizin.

O Zühre bir zerre gibi rakederek,
Has halvetin sır mahremi oldu.
Onlar halvet yerine ulaşınca,
Hapishanenin kapısını açınca,

Ew pêkve bî meş'el û fener çûn
 Dayîn û Sitî hnek dî ber çûn (1)
 Dîtin ku dî sahilê sedefwar (2)
 Ew xerqeyê behrê îşqê xwînxwar,
 Durdaneyê bêbuhayê canî (3)
 Der daye ji dest xwe rayeganî
 Fanosê qefes we mayî bê tab (4)
 Gulzarê beden we mayî bê ab
 Wan pîrs-î kîrîm ji xelqê bendî
 Halê wî feqîr û mistemendî
 Xelqê ku di gel Memê giriftar
 Gotin ku: «Me dî ji sethê diwar
 Berqek bî eceb Memê bî ser ket
 Şewqek ji serê Memê bî der ket
 Yek şibhetê rojê, yek heyiv bû
 Yek şibhetê zêr, û yek ji zîv bû
 Ew şems û qemer ku mittesil bûn
 Derhal-î bî yekve mîzmehil bûn
 Gava weku pêkve miqtebîs bûn
 Ew herdu li dew'ê min'ekîs bûn
 Ew reng gerîyan minîr û rewşen
 Zindan li me kîrne sehnê gulşen
 Mem jî bî vî rengî bê xeber bû
 Xwîna dilê wî bî derve der bû»

*.

Ey didayê dil ne bûye meftûh (5)
 Înkâr-î ne kî tecellîya rûh

-
- (1) Qasekî li pêş çûn.
 (2) Qeraxê wek sedef. Yanî qeraxê girtîxanê.
 (3) Ganê xweyê wek tena durra bêbuha hêja.
 (4) Fanosê qefes: Laşê wiyê wek qefesa fanosê ku bî çirayê rohnî dî be.
 (5) Kesê ku çavê dilê wî ve ne bûye.

Hepsi meşaleler ve fenerlerle gitmişlerdi,
Dadı ve Sıti biraz önde gittiler.

Baktılar ki sedef misâli kıyıda,
Hunhar aşkın deryasında boğulmuş olan Memo,
Pahabiçilmez bir inci tanesi gibi olan canını,
Elinden çıkarmış bedava olarak.

Göğsünün feneri öylece ışiksiz kalmış,
Bedeninin gül bahçesi öylece susuz kalmış.
Onlar tutuklulara sordular,
O fukura, perişanının halini.

Memo'yla birlikte tutuklu olanlar,
Dediler ki: «Gördük biz duvarın sathından,
Memo'nun üzerine acayip bir şimşek vurdu,
Memo'nun başından da bir ışık çıktı.

Biri güneş gibi, öbürü ay gibiydi,
Biri altın gibi, öbürü gümüş gibiydi.
O güneş ve ay birbirine kavuşunca,
Derhal birbirinde kayboldular.

Birbirinden ışık aldıkları zaman,
Birbirine ışıklarını aksettirdikleri zaman,
O kadar aydın ve ışıklı oldular ki,
Zindanı bize gül bahçesi alanına çevirdiler.

Memo da böylece kendinden geçti,
Kalbinin kanı dışarıya aktı.»

Ey gönlünün güzü açılmamış kimse!
Ruhun tecellisini inkâr etmeyesin.

Da fikr-ı ne kî ku ev hîlûle
 Yan nesxe, xırûce, yan dıxûle
 Da zen ne birî ku ev mesale
 Ya qewlê zaife, ya betale
 Xewna tu dî bîni, ev meqame
 Şey'ek jî şihûde, natemame (1)
 Hemsihbetîya Mem'ê mikerrem
 Agah-ı kırın heval û hemdem
 Wî mırşîdî qenc lı wan nezer kır
 Qelbê wî dî qelbê wan eser kır
 Hemxelwetîya Mem'ê giriftar
 Bû perdekuşayê yar û exyar

❖

Dayîn û Sıtî ku çûn bî serda
 Hindî ku ewan digel xeber da
 Gotin ku: «Memo! Tu ra be Zîn hat
 Rûha teye, bê guman, yeqîn hat»
 Ew teşnelebê zelalê dîdar
 Şadab-ı ne bû bî navê dîdar
 Hindî ku reha dilî kışandın (2)
 Hindî ku gulavê lê reşandın
 Wan seh ne kırın dî cîsmê canek
 Îlla jî serî dî çû duxanek
 Wî mırde çiraxê nagîhanî (3)
 Dûkel jî serî dî çûye banî

(1) Tıştekî jî dîtina vî meqamîye, lê nivcoye.

(2) Reha dil': Reha dilê Memê, damara dilê wî qolincê wî.

(3) Ew çira ku jî nişkave mırîbû, vemırîbû.

Sakın bunun hulûl olduğunu düşünme, (1)
 Yahut tenasuh, ya da giriş ve çıkış olduğunu düşünme
 (2)

Bunun masal olduğunu sanmayasın,
 Yahut zayıf ya da boş rivayet olduğunu sanmayasın
 Senin gördüğün rüya işte bu mertebedir,
 Bir çeşit görmektir, fakat eksiktir.
 Değerli Memo'nun sohbet arkadaşlığı,
 Arkadaşlarını da haberdar eyledi.
 O mürşit onlara iyice baktı,
 Onun kalbi onların kalbini etkiledi.
 Tutuklu Memo'nun halvet arkadaşlığı,
 Yar ve ağyarm üzerine gerilen bir perde oldu.

Dadı ve Sıti Memo'nun üzerine gittiler,
 Hayli kendisiyle konuşup seslendiler.
 Dediler ki: «Memo! Kalk Zin geldi,
 O senin ruhundur, yalandan değil, gerçekten geldi.»
 Yari görmenin duru suyuna dudakları susamış Memo,
 Yarın adıyla kendine gelmedi.
 O kadar kalp damarını çektiler ki
 O kadar gülsuyu yüzüne serptiler ki...
 Yine de vücudunda bir can sezmediler,
 Yalnız başından bir duman çıkıyordu.
 Aniden ölen o çıranın,
 Başından kayuama dumanı tavana gidiyordu.

(1) Hulul : Bir vücudun diğer bir vücuda girmesi, onunla tamamen birleşmesi ve Allahın da varlıkların içine girmesi. Bu görüşü İslâmiyet kabul etmemiştir.

(2) Tenasuh: Bir canlının ölümünden sonra, ruhunun başka bir canlıya girip tekrar dünyaya gelmesi. Bunu da İslâmiyet kabul etmemiştir.

Zîn hat û ji pêşve bû hewale
 Bedrê ku ve da ji ber xwe hale
 Berqe, ku ve da ji ber cemalê
 Xurşîd-ı numa digel hîlalê
 Zînê wehe gote wî bedîhî:
 «Qum ya ceseden nefextu fihî!» (1)
 Şewqa xeberê devê şepalê
 Ber bûye serê dûwê şemalê (2)
 Wî dûyî qebes ji şewqê ra girt
 Qendilê qefes qebes ku da girt, (3)
 Ew xelwetiyê dî îtikafê
 Ra bû ve bî niyyeta tewafê
 Ewwel ew' kîr bî sîdq-ı der dem (4)
 Tecdidê widû bî abê zemzem
 Westa lî misella û meqamê (5)
 Wî cebhe gîhanda îstîlamê (6)
 Tewfek-du kîrîn lî dorê Beytê
 Perwaneyê per gîhanda zeytê (7)
 Gava weku per lî wî dî sotin
 Wan çende kelam-ı pêkve gotin
 Perwaneyê go: «Tu xweş delîlî»
 Şem'ê wehe go: «Tu xweş xelîlî» (8)

(1) «Ra be, ey laşê ku mîn pîf kîriyê!». Ev bî zerê Erebiye.

(2) Bî ber serê dûyê findê ket, çû giha dûyê serê findê. Mexsed ji findê Memê'ye.

(3) Ku vê çîrîskê çîra laşê Memê tîjî kîr, ronahiya xwe lî her derê laşê wî belav kîr û laşê wî wek qendîlekî vê xîst, rohnî kîr.

(4) Der dem: Dî wê wextêda.

(5) Misella: Cîyê nîmêjê. Meqam: Meqamê Bîrahîm Pêxember ku lî hember Mala Xwedê'ye. Yanî pêşberê Zînê.

(6) Enîya xwe gîhanda Kevîrê Reşê dî diwarê Mala Xwedê'da. Mexsed ji kevîr xala rûwê Zînê'ye.

(7) Perwane: Yanî Memê.

(8) Şem'ê: Yanî Zînê.

Sonunda Zin geldi ve önünde durdu,
 O dolunay önündeki haleyi kaldırıncı, (1)
 Cemalinin önünden perdeyi kaldırıncı,
 Hilâlla birlikte güneş göründü. (2)
 Zin Memo'ya şöyle seslendi açıkça:
 «Kalk, içine üflediğim ceset!»
 O güzelin ağzından çıkan sözün ışığı,
 O mumun başındaki dumana isabet etti.
 O duman ışıktan ışılandı,
 O ışık göğüs kandilini doldurunca,
 İbadet için halvete girmiş Memo,
 Kalktı tavaf niyetiyle.
 Önce sadakatla o anda
 Zemzem suyuyla abdest tazeledi.
 Durdu namaz yeride ve Makamda (3)
 Alnını Hacer-Esvede sürdü. (4)
 Kâbenin etrafında bir-iki tur tavaf eyledi,
 Pervanenin kanatları mum yağına değdi,
 Kanatları yandığı zaman,
 Birbirine birkaç söz söylediler.
 Pervane dedi ki: «Sen iyi bir rehbersin»
 Mum dedi ki: «Sen iyi sevgilisin»
 Pervane dedi ki: «Sen yol göstericisin»
 Mum şöyle dedi: «Sen hayat bahşedersin»

(1) Haleden maksat yüzünün üzerindeki peçedir galiba.

(2) Hilâlden maksat kaşları, güneşten maksat da yüzüdür.

(3) Namaz yerinden maksat Zin'in önüdür. Makam: Hz. İbrahim'in Kâbe karşısındaki yeridir, ondan maksat da Zin'in önüdür.

(4) Hacer-Esved: Kâbenin duvarındaki kutsal taş. Maksat Zin'in yüzündeki bendir.

Perwaneyê go: «Tu rehnumayî»

Şem'ê wehe go: «Tu canfezayî»

Perwaneyê go: «Tu dılfirozî»

Şem'ê wehe go: «Tu sînesozî»

Perwaneyê go: «Tu çaresazî»

Şem'ê wehe go: «Tu dılnewazî»

Perwaneyê go: «Tu padişahî»

Şem'ê wehe go: «Tu qiblegahî»

Perwaneyê go: «Tu hûrê zatî»

Şem'ê wehe go: «Tu nûrê zatî»

Wan teşnelebêd-ı bê tekellîf

Wan soxîteyêd-ı bê teserrîf

Ev reng dı kırım bı yekve sıhbet

Lêk erz dı kırım kemalê ulfet

Pervane dedi ki: «Sen gönül aydınlatıcısın»

Mum şöyle dedi: «Sen göğsü yakarsın»

Pervane dedi ki: «Sen çare bulursun»

Mum şöyle dedi: «Sen gönüle teselli verirsin»

Pervane dedi ki: «Sen padişahsın»

Mum şöyle dedi: «Sen kiblegâhsın»

Pervane dedi ki: «Sen Allahın hurisisin»

Mum şöyle dedi: «Sen Allahın nurusun»

Artık mükellef olmayan o susuz dudaklılar,

Artık tasarrufları kalmayan o bağı yanıklar,

Birbiriyle bu şekilde konuşurlardı,

Birbirine sonsuz sevgilerini arzederlerdi.

LIII

MEMÊ DI MIRE

Dayîn û Sîfî û ew perestar
Ew bendî û hebsî û grîftar,
Sergerm-1 buwîn bî guft û goyê
Serbest-1 buwîn jî bêhn û boyê
Wan gote Memê, ku: «Ey cegerxûn!
Em hatine da ne bî tu mecnûn
Zîn bû sebebê cinûniya te
Mîr bû sebebê zebûniya te
Mîr bû bî tera xwedan terehhim
Zîn hat û digel te kîr tekellim
Ger teşneyî, ev he abê heywan!
Wer xesteyî, hate ser te Luqman
Mecnûnî, xwe hate ba te Leyla
Ger Wamiq'î, ha jibo te Ezra!
Ger bilbilî, gul jibo te hazîr
Neylûferî, Mîhr-1 bûye nazîr
Perwaneyî, gem'î wê eyîsa
Wer mîrdeyî, hate ser te Îsa
Dîwane me be bî vî hewayî
Bêgane me be, tu aşînayî

LIII

MEMO ÖLÜYOR

Dadı, Sıti ve nedimeler,
Tutuklular, mahpuslar, zindandakiler,
Konuşmalarından duygulandılar,
Kokularından mest oldular.
Onlar Memo'ya dediler ki: «Ey ciğerhun!
Bizler geldik ki deli olmayasın sen.
Zin delirmene sebep oldu,
Bey perişan olmana sebep oldu.
Şimdi Bey senin hakkında merhamet sahibi oldu,
Zin de geldi, seninle konuştu.
Susuzsan eğer, işte hayat suyu,
Hastaysan eğer, üzerine geldi Lokman.
Mecnun'san eğer, yanına bizzat Leylâ geldi,
Vamık'san eğer, işte sana Azra!
Bülbülsen eğer sana gül hazırdır,
Nilüfersen eğer, güneş sana bakıyor.
Pervaneysen eğer, işte mum parladı,
Ölüysen eğer, üzerine İsa geldi.
Bu şekilde divane olma,
Bigâne olma, sen akıllısın.

Hora ku te can û dîl dî desbû
 Zîn'a ku te daîma hewesbû,
 Çawa te dî vê we hate ba te
 Dinyaye, fenaye, hat û bate (1)

Erzan me firoşe umrê zayî'
 Bêhûde me be lî canê bayî'
 Cama ecelê heta bî noşî
 Na bînî jibo xwe canfiroşî (2)

Dîsan xwe bî aqlê aşîna ke
 Zencîrê cinûniyê reha ke
 Lewra ve kîrîn me qeyd û zencîr
 Ra bî bî mera bî çîne pêş Mîr

Sahîb kereme, xwedan etaye
 Zîlla wî sîha perê Huma'ye (3)
 Vêk dane jibo te yar û ehab
 Hazîr kîrîne bîsat û esbab

Sabîtqedeme lî daweta te
 Rû daye te bext û dewleta te (4)
 Derhal-î dema bî çî mîqabil
 Dê bo te bî ket mîrad-î hasûl

Çawa te jî wî mîrade dîlxwaz
 Ew renga te dê bî ket serefraz»
 Weqtê ku Memê bihistin ev pend
 Ev renga he go ewê hunermend:

«Ez na çîme hezreta çu mîran
 Ez na bîme bendeyê esîran
 Ev mîr û wezîriya mecazî
 Ev şu'bede û xîyalebazî (5)

-
- (1) Hat û bate: Carna tê, carna jî nayê.
 (2) Canfiroşî: Kesê ku ganê xwe bî firoşe.
 (3) Sîya wî sîya perê teyrê dewletêye.
 (4) Rû daye te: Berê xwe daye te.
 (5) Dekê sêr û xîyalê.

Canının ve gönlünün elinde bulunduğu huri,

Her zaman sana murat olan Zin,

Nasıl istediysen öyle geldi yanına,

Dünya fanidir, ya gelir veya gelmez.

Ömrünü ucuz satma, zayi etme,

Beyhude yere canını satma.

Ecel kadehini içinceye kadar,

Canını satan kimseyi bulamazsın.

Yine akılla kendini tanı,

Delilik zincirini at.

Biz kayıt ve zincirlerini çözdük ki,

Kalkıp bizimle Beyin huzuruna gelesin.

İyilik sahibidir, cömerttir,

Onun gölgesi devlet kuşunun kanat gölgesidir.

Toplamıştır senin için dost ve ahbabları,

Hazırlamıştır elbiseleri ve yerleri.

Senin düğününü yapmaya kararlıdır,

Sana yönelmiş bahtın ve devletin.

Huzuruna çıktığın zaman derhal,

Seni muradına kavuşturacaktır.

Senin ondan gönlünün isteği neyse,

O şekilde seni mutlu edecektir.»

Memo bu öğütleri işitince,

O hüner sahibi şöyle dedi:

«Ben hiçbir beyin huzuruna gitmem,

Ben esirlerin kölesi olmam..

Bu mecazî beylik ve vezirlik,

Bu sihir ve hayal oyunları,

Bîlcımle betal û bê beqane
 Bê aqîbetın, hemî fenane
 Mîrê ku mırın hebit, ne mîre
 Mazûlî hebit, ewî esîre
 Em çûne huzûrê Mîrê mîran
 Wî hakımê hakım û feqîran
 Şahîngehê mir û padîşahan
 Bexşendeyê tuhmata gunahan
 Ê çê kirî neynika cemalê
 Tîra xwe numa bı zilf û xalê
 Fanosê beden kirî mitella
 Têda jî mera kirî tecella
 Ew Mîrê Hekîme, Zılcelal'e
 Bê ezl û texeyyır û zewale
 Tezwîc-ı kırım dı alema keyb
 Te'bîb-ı kırım bı emrê lareyb
 Bakûre û baxê izz û nazîn
 Sed şıkr-ı ku bîkr û serfırazîn
 Haşa ku dı vê serayê fanî
 Bê cennetê Ednê cawıdanî,
 Heywan sıfet em bı kîn zinayê
 Bêhûde dı meskenê fenayê
 Terdamen û sernıkûn û merdûd
 Şermende bı çîne pêşê Mabûd
 Mabûd-ı jıbo me hor û xılman
 Tezyîn kırına dı baxê Rıdwan
 Ew muntezırın lı rîhleta me
 Fexrê dı kın ew bı dawate me
 Lê cennetê aşıqan cudaye
 Mîadê lîqayê kîbrîyaye (1)
 Alıtire ew jı baxê Rıdwan
 Na kuncine wî çu hor û xılman

(1) Dema dîtina Xwdê'ye.

Hepsi boş ve fanidir,

Sonuçsuz ve ölüme mahkûmdur.

Ölümü olan bey, bey değildir,

Azledilebilen bey esirdir.

Biz beyler beyinin huzuruna çıktık,

O fakirlerin de, hükümdarların da hükümdarıdır.

O beylerin ve padişahların şehinşahıdır,

Günah ve töhmetleri de bağışlayan odur.

O padişah ki güzelliğin aynasını yaratmıştır,

Okunu zülûfle ve benle göstermiştir.

Beden fenerini yaldızlamıştır,

Ve onda bize görünmüştür.

O hikmet ve kudret sahibi bir beydir,

Azledilmez, değişmez ve zevâlsizdir.

Bizi görünmeyen âlemde evlendirdi,

Şüphe götürmeyen emriyle bizi ebedileştirdi.

Biz azizlik ve naz bahçesinin turfandalarıyız,

Yüzlerce şükür ki bekâr ve bâkireyiz, alnımız açıktır.

Haşâ ki bu fani sarayda,

Ebedi Adin cennetine girmeden önce,

Hayvanlar gibi zina edelim biz,

Beyhude yere bu fani meskende.

Ve eteği kırılmış olarak, başı eğik ve merdût olarak,

Ve utanarak Allahın huzuruna gidelim.

Allah bizim için hurileri ve cennet çocuklarını,

Cennet bahçesinde süslemiştir.

Onlar göç etmemizi bekliyorlar,

Bizim düğünümüzle övünüyorlar.

Fakat âşıkların cenneti ayrıdır,

Allahı görmenin yeridir.

O, cennet bahçesinden daha yüksektir,

Giremez oraya hiçbir huri ve cennet çocuğu.

Hêvî dî kîm em ewî jî Mabûd
 Nînin me bî xeyrê wî çu meqsûd»
 Gava ewî kîr temennî axîr
 Dergah-1 ve bû lî ber wî hazîr
 Teyrê ku qefes lî ber ve bûyî
 Ew renga firî, wekî ne bûyî
 Destê xwe jî qeydê gîl kîşan lî
 Çengêd-1 dilê xwe ra weşandî
 Şehbaz-1 jî qeydê merkeza fers (1)
 Perwaz-1 kîr û gîhîstê Zîl'ers (2)

(1) Jî ben û qeydê merkeza axê, merkeza dinyayê.

(2) Firî û gîhîst Xwedê. Yanî mîr.

Biz onu diliyoruz Allahtan,
Çünkü ondan başka hiçbir maksadımız yoktur.»
Memo son dileğini dileyince,
Derhal önünde kapı açıldı.
Önünde kafes açılan kuş,
Öyle uçuverdi ki, sanki hiç yokmuş.
Ellerini toprak zincirinden çekti,
Gönlünün kanatlarını çırdı.
Şahin gibi yer merkezinin zincirinden,
Uçarak gidip Allaha kavuştu.

LIV

ŞINA MEMÊ Û KUŞTINA BEKİR

Ew matemîyê ku baxeber bû
Ev renga jibo me newheker bû (1)
 Go: Can ku ji hepsê ten cuda bû
 Feryad û fîxan dî şehre ra bû
Bû welwele û fîxan û zarî
Bû zelzele, û bezîn hewarî
 Bohtan ji mezın heta biçûkan
 Nîswan û keç û benat û bûkan
E'yan û ekabır û ealî
Mîrza û ruwal û laubalî
 Yek ferd-ı ne ma dî şehre dîxweş
 Bîlcımla dî serxweş û mişewweş
Vêkra dî bezîn bî ser Memê've
Wan derdê bîrın bî ser xemêve
 Tacdîn û Bekır bî ittîfaqî (2)
 Bûn herdu lî erdekî mîlaqî

(1) Dengbêjê şîne. Yanî ji mera qala wê şîne kîr.

(2) Bî ittîfaqî: Bî rasthatın, bî tesadîf.

LIV

MEMO'NUN YASI VE BEKİR'İN ÖLDÜRÜLÜŞÜ

Haberdar olan mâtemzade,

Bize şöylece ağıtı verdi:

Dedi ki: Can, ten hapishanesinden ayrılınca,

Şehirde feryad ve figan koptu.

Oldu velvele, figan ve ağlama,

Sanki deprem olmuştu, ölüm haberinin geldiği yere

koştular.

Botan halkı büyüklerden küçüklere kadar,

Kadınlar, kızlar, çocuklar ve gelinler,

İleri gelenler, ekâbir ve büyükler,

Beyzadeler, delikanlılar ve samimiler,

Şehirde hoşgönüllü bir tek fert kalmadı,

Hepsi sarhoş ve sersem oldular.

Hep birlikte Memo'nun üzerine koşuyorlardı,

Onlar dert üstüne dert kattılar.

Tacdin ve Bekir tesadüfen,

Bir yerde karşılaştılar.

Go: «Ey sebebê fesadê alem!
 Şeytan sîfetê lı şıklê adem!
 Ey baysê fitne û fesadan!
 Wey maniê meqsed û mîradan!
 Ey perdedirê Memê û Zîne!
 Wey daxekeşê lı ser birînê!
 İblîsê xebîsê pîrnedamet!
 Bes nîne? Lı mın te kîr qıyamet
 Der heqqê Memê seqet xeber da
 Hetta ku lı mın te Mem bı der da
 Ev çende mınafıq û neyarî
 Hêja tu bı çavê mın dıyarî
 Mem dê bı mırît, tu dê bı minî?
 Hêj xweş bı gerî lı rû zemînî?»
 Hazır wî Bekır dı erdêra kîr
 Cîsmê bı bela jı can cuda kîr
 Gava ku gîhîşte ser bırayê
 Nûrek wî ne dî dı wê çırayê
 Tacdîn jı serê xwe tac û tomar
 Havêtine ser leşê Mem'ê jar (1)
 Dîn bû jı tehessıra bırayî
 Herçî ku dı dî wî ejdehayî,
 Fîlhal-ı dı kîr ku wî fena ket
 Teşbîhê Bekır dı erdêra ket
 Qet kes ne dı şî bı bit mıqabil
 Bê şıbbe bı wî dı bûye qatıl
 Naçar-ı xeber bırm jıbo Mîr
 Mîr hat û lı pê wî bestî zincîr
 Gava ku cenaze wan helanîn
 Şahıd ku jı meşhedê deranîn

(1) Tomar : Tac. Ser. leşê Mem'ê jar: Dı nusxekıda jı «Ser leşê bırdar»e.

Tacdin dedi ki: «Ey âlemin fesadının sebebi!
 Ey insan şeklindeki şeytan sıfatlı!
 Ey fitne ve fesatların kaynağı,
 Ey maksatların ve muratların engeli!
 Ey Memo ve Zin'in perdesini yırtan!
 Ey yaranın üzerine dağlama çeken!
 Çok nedametli, habis iblis!
 Yetmez mi artık? Kiyameti kopardın başıma sen.
 Memo hakkında sakat konuştun,
 Ta ki Memo'yu elimden çıkarıncaya kadar.
 Bunca münafıksın ve düşmansın,
 Hâlâ da gözlerime görünüyorsun.
 Memo ölecek, sen de sağ kalacaksın ha,
 Yine yer yüzünde dolaşacaksm ha?»
 Derhal Bekir'i yere serdi o,
 Belâlı vücudunu canından ayırdı.
 Sonra kardeşinin üzerine yetiştigi an,
 O çırada bir ışık görmedi.
 Tacdin başından tacı ve tomarı,
 Zavallı Memo'nun cesedinin üzerine fırlattı.
 Kardeşinin hasretinden delirdi âdeta,
 Her kimi görürse o ejderha,
 Derhal onu yok etmek isterdi,
 Bekir gibi yere sermek isterdi.
 Hiç kimse onun karşısına çıkamazdı,
 Şüphesiz ona kaatil olurdu o.
 Çaresiz Beye haber götürdüler,
 Bey gelip ayağına zincir bağladı.
 Onlar cenazeyi kaldırdıkları zaman,
 O güzeli şehit olduğu yerden kaldırdıkları zaman,

Meşhûd-ı buwîn lı wan elamet
 Ra bû lı xelaîqan qıyamet
 Dêwê ku ve bestî wan bı tedbîr
 Bızdandî lı ber xwe qeyd û zincîr
 Zincîr û kemend ewî şikênand
 Derwaze û perde wî helînand
 Ejder jı mîxareyê ku ber bû (1)
 Derhal-ı bezî dı naşê wer bû
 Tabûtê lı ser serê xwe danî
 Efxan dı gîhane asîmanî
 Hîndî ku dı şehîrî ademî bûn
 Têkda bı l'basê matemî bûn
 Hîndî ku hebûn dı şehîrê meşhûr
 Xatûn û mîxedderat û mestûr
 Gêsûvekirî, bı tayê terpûş
 Ser ta bı qedem hemî sıyehpûş
 Bê mî'cer û berqe'û serendaz
 Reş girtî jıbo Memê bı dılxwaz
 Neyyahe û mîhreban û dayîn
 Goyende bı nale şıbhê Goyîn (2)
 Wan mersîye dı'stiran bı aheng
 Zîn ra bûye pê, bı qameta şeng
 Nahîde sıfet lı dengê sazê
 Reqqase dı çûye ber cenazê
 Dam û ded û ademî û mûran
 Dar û ber û camıd û tıyûran
 Bîlcıme jıbo Memê dı nalîn
 Her yek bı meqamekî dı kalîn
 Telpê reşê wan sıyahepoşan
 Reh şıbhetê ewrekî xuroşan

(1) Ku ber bû: Ku der ket.

(2) Goyende bı nale: Bı nalînan dı peyivîn, dınalıyan.

Onlara alâmet göründü,
 Halkın başına kıyamet koptu,
 Tedbirle bağlamış oldukları dev,
 Üzerindeki bağı ve zinciri kopardı,
 Zinciri ve kemendi kırdı o,
 Kale kapısını ve perdeyi kaldırdı o,
 Ejderha mağaradan dışarı çıkınca,
 Derhal koşarak naaşa atıldı,
 Tabutu başının üstüne koydu,
 Fıganları göklere yükselirdi.
 Şehirde ne kadar insan varsa,
 Hepsi matem elbisesi içindeydi.
 Şehirde ne kadar meşhur varsa,
 Hatunlar, perdeliler ve örtülüler,
 Saç örgülerini çözmüşler, başlarında fes, (1)
 Baştan ayaklara kadar hepsi karalar giymiş,
 Peçesiz, tülbentsiz ve başörtüsüz,
 Gönül isteğiyle Memo için karalar giymişlerdi.
 Ağıt söyliyener, ihtiyar kadın ve dadı,
 Gece kuşu gibi inleyip söylerlerdi.
 Onlar ahenkle ağıt söylerken,
 Zin kalktı o taptaze boyuyla,
 Zühre yıldızı gibi, ağıt seslerine uyararak
 Cenazenin yanına gitti âdeta oynayarak.
 Evcil hayvanlar, vahşi hayvanlar, insanlar ve
 karnecalar,
 Ağaçlar, meyveler, cansızlar ve kuşlar,
 Hepsi Memo için inliyorlardı,
 Her biri bir makamla sızlıyorlardı.
 O kara giymişlerin siyah topluluğu,
 Aynen coşup taşan bir bulut gibiydi.

(1) Fes Kürt kadınlarının başlarına giydikleridir.

Ew çende ji arizêd-1 gulgûn
 Vêkra dî werîn sîrîşkê pîrxûn,
 Goya ku dî fêslê nûbuharî
 Baran-1 li gulşenan dî barî
 Ev matem û ev sîyahepûşî (1)
 Ev çareşev û îzar û pûşî, (2)
 Bohtan wî zemanî kîrne adet
 Bû resmê qedîmî ta qîyamet (3)

(1) Sîyahepûşî: Wergirtina cilên reş, reş girêdan.

(2) Îzar: Pêştamal, bersîng.

(3) Resmê qedîmî: Rê û adeta mêjûyî, a berê.

Gülrengi yanaklardan o kadar,
Birlikte kanlı gözyaşları dökülürdü ki,
Sanki ilk bahar mevsiminde,
Gül bahçelerine yağmur yağardı.
Bu matemi ve bu karalar giyinmeyi,
Bu çarşaf, peştemal ve peçeyi
Botan halkı o zaman âdet edindiler,
Oldu eski bir gelenek, kıyamete kadar.

LV

ZÎN DI BAŞIYA BEKİR'DA DI PEYÎVE

Weqtê weku çûne ser mezarên
Wan dî mirîyek di nêv du daran
 Havêtine erdê şîbhê murdar
 Bê newheker û xwedan û xemxwar
Pîrsîn: «Eceb ev çî bê newaye?»
Gotin: «Bekîr'ê xwedan cezaye
 Tacdîn jî rûwê dinê fena kîr
 Alem bî fenayîya wî şa kîr»
Rawî wehe gote min rîwayet:
Zîne ku bîhistî ev hîkayet,
 Ev renege he gote Mîr û Tacdîn:
 «Ey şah û wezîrê îzz-û temkîn!
Ez hêvî di kîm ne kîm înadê
Der heqqê vî menbeê fesadê
 Lewra ku xwedanê îns û canan
 Wî xalîqê erd û asîmanan,
Rojê ewî hubbê da hebîban
Hîngê ewî buxzê da reqîban

LV

ZİN BEKİR'İN LEHİNDE KONUŞUYOR

Onlar mezarlığa gittikleri zaman,
İki direk üzerinde getirilen bir ölü gördüler,

Murdar gibi attılar onu yere,
Ağıtsız, sahipsiz ve gam ortaksız.

Sordular: Acaba bu hangi zavallıdır?

Dediler ki: Cezalı Bekir'dir.

Tacdin onu dünya yüzünden yok etti,
Âlemi onun yok olmasıyla sevindirdi.

Ravî bana şöyle rivayet etti:

Zin bu hikâyeyi işitince,

Şöyle dedi Beye ve Tacdin'e:

«Ey izz ve temkinli şah ve vezir!

Rica ediyorum inadetmiyesiniz,

Bu fesat kaynağı hakkında.

Çünkü insanlar ve cinlerin Allahı,

Yerlerin ve göklerin yaratıcısı,

Sevgiyi sevgililere verdiği gün,

O zaman buğzu da rakıblere verdi.

Mewcûd-ı kırım dema jî madûm
 Em pêkve dî lazîmîn û melzûm
 Em sorguln, ew jîbo me xare
 Em gencin û ew jîbo me mare
 Gul hîfz-ı dî bîn bî nûkê xaran
 Gencîne xwedan dî bîn bî maran
 J'ewwelve eger çî wî cefa kır
 Axır bî mera ewî wefa kır
 Zahir wî eger mîxalefet kır
 Batın bî mera mîwafeqet kır
 Ger ew ne buwa dî nêv me haîl
 Îşqa me dî bû betal û zaîl
 Wî ger çî jîbo xwera xırab kır
 Der heqqê me wî qewî sewab kır
 Ew bû sebebê heqîqeta me
 Daxıl gerîya terîqeta me
 Ew jî dî rêya meda şehîde
 Tehqîq-ı bî kın ku ew seîde
 Zînhare! Jî meşheda ku Mem tê
 Elbette jî merqeda ku em tê,
 Mehrûm-ı me kın Bekır, emanet!
 Em bûne bî wî seyî sıyanet
 Gava ku dî çîne nêv seîdê
 Kelbê me bitın lî ber wesîdê»

*

İnsafe jîbo xwedanê însaf
 Ayîne dî bitın ev qeder saf!
 Qet mîmkune av û abegîne,
 Ev renga ne ket qebûlê kîne?
 Haşa ku bî xeyrê puxteyê îşq
 Kella ku sıwayê suxteyê îşq,

Bizleri yokluktan varettiği zaman,
Bizler birbirlerimizin lâzım ve melzûmlarıyız.

Biz kırmızı gülüz, o bizim için dikendir,
Biz hazineyiz, o bizim için yilandır.

Güller dikenlerin gagasıyla korunur,
Hazineler de yılanlarla beslenir.

Baştan gerçi bize cefa gösterdi o,
Sonunda da bize vefa gösterdi o.

Gerçi görünüşte muhalefet etti,
Aslında bize muvafakat etti.

Eğer o olmasaydı aramızda engel,
Aşkımız da bozulur ve zail olurdu.

Gerçi o kendisi için kötülük yaptı,
Ama bizim hakkımızda çok isabetli davrandı.

O, gerçeğe kavuşmamıza vesile oldu,
Tarikatımıza dahil oldu.

O da bizim yolumuzda şehittir,
İnanın ki o mutludur.

Sakın Memo'nun bulunduğu şehitlikten,
Sakın bizim bulunduğumuz mezarlıktan,
Bekir'i mahrum etmeyin, buna dikkat edin,
Biz o köpekle korunmuşuzdur.

Biz yüksek yere varacağımız zaman,
O da eşikte köpeğimiz olacaktır.»

İnsaf sahipleri için insaf,
Ayna bu kadar berrak olur ancak.
Hiç mümkün müdür ki su ve billûr,
Bu kadar kin kabul etmez olsun?
Hâşâ ki aşkla pişmişlerden başka,
Hâşâ ki sevgiyle yanmışlardan başka,

Ev çende li sahibê cefayê
 Ev renga kesek bî ket wefayê.
 Ev taife merhemetsırıştın
 Lew laîqê nîmeta bihuştın (1)

(1) Ev taife: Ev bîr. Yanî bîra evîndaran, kesên ku bî agirê evîne şewitîn. Merhemetsırıştın: Xwiyêd wan merhemet û dîlovaniye.

Bu kadar cefa gösteren bir kimseye,
Bir kimse bu kadar vefa gösterebilir.
Bu topluluğun huyu merhamettir,
Bunun içindir ki cennet nimetine lâyıktırlar.

LVI

ZİN Jİ DI MIRE

Elqisse: Şehidê îşqê cellad
Meqtûlê sîtem, qetîlê bê dad
Ew kuştîyê cirmê bê gunahî (1)
Teşbihê beratê padîşahî
Menşûr-ı kırım bî nûrê pakî (2)
Mestûr-ı dî nêv qubûrê xakî
Ew dur bî xezîneyê sıparın (3)
Ew mar-ı lî ber pîyan veşarın (4)
Daynandîne ber serî elamet
Yanî eve serwerê qiyamet
Serxeylê qebîlê pakebazan
Serdarê cemîê serfırazan

❖

Zîn hat û bî qameta senewber
Bû serw-ı lî ser wî sayeguster

-
- (1) Kuştîyê: «Kuştîyê» bû, me lî şûnê «Kuştîyê» nivîsî.
(2) Menşûr kırım: Nivîsîn, xemilandın. Yanî kefen lê pêçan.
(3) Ew dur: Yanî Memê.
(4) Ew mar: Yanî Bekır.

LVI

ZİN DE ÖLÜYOR

Hulâsa cellâd aşkın şehidi,
Zulmün maktûlü, adaletsizliğin kurbanı,
Günahsızlık suçunun kurbanı olan Memo'yu,
Padişahın beratı gibi,
Pâk nurla süslediler,
Topraktaki mezara gömdüler.
O inci tanesini hazineye koydular,
O yılanı da ayak ucuna gömdüler.
Başucuna bir nişan koydular,
Yani budur kıyametin serveri diye,
Aşk fedaileri topluluğunun öncüsü,
Bütün alını açıkların önderi diye.

Sonra Zin geldi o çam fidanı boyuyla,
Bir selvi oldu, mezarın üzerine gölge bırakarak.

Bê perde mîsalê Ney dî nalî
 Hıstır dî werîn elettewalî
 Eynî te dî go dî feslê Nisan
 Derya rıjîya jî ewrê dîsan
 Baran ku lî tîrbeyê dî barî
 Her dane dî bûne deh mîrarî
 Her dem ku dî kır jî derdê dîl ah
 Wan matemîyan, —neûzu billah—
 Vêra bî newa dî girtin aheng
 Her neh felekan bî ser dî ket deng
 Cındî û sıpahî û emîran
 Derwêş û reîyye û feqîran
 Dıldar û şepal û nazenînan
 Horî û perî û xemrevînan,
 Vêkra dî kırın hewar-ı her kes
 Efxan dî gîhane çerxê etles
 Zînê ku ne ma qîwam û quwwet
 Nalî birîyan û ket jî qudret
 Rûniştî lî ber serê Mem'ê jar
 Mem kır bî tekellimê xeberdar (1)
 Kî: «Ey malikê mîlkê cîsm û canî!
 Ez baxçeme û tu baxevanî
 Baxê te gîhandî, bê xwedane
 Bê rûwê te ew jîbo çirane?
 Ev xal û xet û îzar û gulzar
 Ev hısn û cemal û baxê ruxsar
 Badamê sıyah û çeşmê şehla (2)
 Nar û bîh û sêv û şaxê bala
 Xweşreng û bî lezzet û bî tamın
 Bê şibhe lî xeyrê te heramın

(1) Yanî pêra peyivî.

(2) Badamê sıyah: Behivêd reş. Qey mexsed jê birûne. Çeşmê şehla: Çavê nêrgızı.

Perdesiz olarak ney gibi inliyordu,
 Gözyaşları devamlı dökülüyordu.
 Sanırdın ki aynen nisan ayında,
 Yine buluttan derya döküldü.
 Yağmur mezara yağdıkça,
 Her damlası on inci olurdu.
 Her an gönül derdinden «Ah» ettikçe,
 O matemzedeler de, —Allaha sığınırız—
 Onunla sesle, ahenkle söylerlerdi,
 Sesleri her dokuz feleğin üstüne çıkardı.
 Askerler, yiğitler ve beyler,
 Dervişler, reaya ve fakirler,
 Dilberler, güzeller, nazeninler,
 Huriler, periler ve gamları götüren güzeller,
 Onunla feryad ederdi herkes,
 Feryadları mavi çarka yükselirdi.
 Zin'in takatı ve gücü kalmayınca,
 İniltileri kesildi ve güçten düştü,
 Oturdu zavallı Memo'nun başucuna,
 Memo'ya şöyle seslenerek konuştu:
 «Ey vücudumun ve canımın mülkünün sahibi!
 Ben bahçeyim, sen de bahçivansın.
 Senin yetiştirdiğin bahçe sahipsizdir,
 Senin yüzün olmaksızın onlar neye yarar?
 Bu benler, şakaklar ve gül bahçesi gibi yanaklar,
 Bu güzellik, bu cemal ve yüz bahçesi,
 Siyah bademler ve elâ gözler, (1)
 Narlar, ayvalar, elmalar ve yüksek fidan,
 Hepsinin rengi güzel, hepsi lezzetli ve tatlı,
 Şüphesiz bunlar senden başkasına haramdır.

(1) Siyah bademlerden maksat kaşlardır galiba.

Nexla bedena xwe ra weşînim
 Vî meyweyî cimle da weşînim
 Van sînbil û laleyêd-ı xerra
 Reyhan û binefşeyê mîterra
 Yanî ku îzar û zîlf û xalan
 Ya qenc ewe ez bî dîm bî talan
 Manendê gulan lîbasê ker kîm
 Ax û xwelîyê bî serxwe wer kîm
 Zulfan hemî ta bî ta bî kêşîm
 Heqqê mine ca bî ca bî êşîm
 Ev bax û buhar û berk û esmar
 Enwar û şîkûfe, cem'ê ezhar
 Nezra nezera tebûn bî carek
 Weqfa besera tebûn mîbarek
 u kîm ez ewan temamî
 re ne xun jî wan çu amî
 Lêkîn xwe bî xw dî kîm tesewwîr:
 Belkî tu lî mîn bî bî texeyyîr,
 e ne bit lî ba te meqbûl
 ku tu mîn bî gêrî mes'ûl
 Terkîbê wîcûdê cîsm û canî
 Milkêd-ı tene, ne bê xwedanî
 bî bitîn jî hîsnê mûyek
 u bî kî lî mîn tu sûyek
 Gava ku lî mîn bî kî îtabê
 Zanîm ku ne şîm bî dîm cewabê
 bî bîm wekî te medhûş
 ta digel te bîm hemaxûş (1)
 Laiq ewe tey bî kîm bîsatê
 Pakîze bî bîm jî îxtîlatê

(1) Hemaxûş: Hembêzi. Yanî tê kevîm hembêza te, ez û tu hevdu hembêz bî kîm.

Bedenimin ağacını silkeyim ben,
Bütün bu meyveleri dökeyim ben.

Bu parlak sünbül ve lâleler,
Halka halka olan menekşe ve reyhanlar,

Yani şakaklar, zülüfler ve benler,
En iyisi hepsini talan edeyim.

Güller gibi elbisemi yırtayım,
Toprağı ve külleri başıma serpeyim,
Zülüflerimin hepsini tel tel çekeyim,
Hakkımdır ki yer yer ağrıyayım.

Bu bahçe, bahar, yapraklar ve meyveler,
Nurlar, goncalar ve bütün çiçekler,
Senin bakışının adağıydı hep,
Senin gözlerinin vakfıydı ne mutlu!

Hepsini tamamen talan edeyim ben,
Ki hiçbir kimse onlardan birşey yemesin.
Fakat kendi kendime düşünüyorum ki,
Belki sen beni değişik görürsün.

Belki bu yakınma sence makbul olmayacak,
Korkarım ki beni sorumlu tutacaksın.
Vücut ve canımın varlığının terkibi,
Senin mülklerindir, sahipsiz degillerdir.

Güzelliğimden bir kıl dahi eksik olsa,
Belki bana bir öfke gösterirsin.
Bana sitem edersen eğer,
Biliyorum ki cevap veremeyeceğim.

Senin gibi baygın olacağım zaman yakındır,
Seninle kucaklaşacağım zamandır işte,
En iyisi pılı-pırtıyı topluyayım,
İhtilâttan pâk olayım, temizleneyim.

Ya qenc ewe her bı vê cemalê
 Azerde ne kım qe zılf û xalê
 Teslîm-ı bı kım emanetê Heq
 Tefwîzê te bım bı xeml û rewneq» (1)
 Ev renge eda kırım heqaîq
 Bızdandî jı alemê elaiq
 Hembêz-ı dı merqedê weranî (2)
 Bê zar-ı numa beden jı canî (3)
 Destê xwe bı dil jı canê şuştın
 Goya ku şemal-ı bû, ve kuştın
 Rûha xwe şîhande pêşê Barî
 Cismê xwe sipare wî mezarî.

Wan matemîyêd-ı dil bîrîndar
 Tekrar-ı jı nûve kırne hawar
 Efxanê jı canê hazırînan
 Feryadê nîhadê nazırînan,
 Sê roj û şevan jı fersê xebra
 Peyweste dı çûne ersê e'la
 Hetta weku Zîn bı resm û ayîn
 Techîz-ı kırım wekî dı zanîn
 Lehda ku Mem'ê meleknezer tê
 Yanî sedefa ku ew guher tê
 Ew çende lı ser girîn bı zarî
 Baranê sırsşkê lê dı barî
 Ew çende lı ser buwîn guherbar
 Ser lê ve kırım jı nûve tekrar

(1) Tefwîzê te bım: Xwe bı sipêrim te, xwe bavêjim cem te

(2) Weranî: Gerand, gorê kır hambêza xwe.

(3) Laş jı gan xuya bû. Yanî jê cuda bû û bê wî xuya bû, bı tenê ma.

En iyisi odur ki bu güzelliğimle,
 Eziyet etmeden hiç zülûf ve benlere,
 Hak emanetini teslim edeyim,
 Bu süsümle ve güzelliğimle sana kavuşayım.»
 Zin bu şekilde gerçekleri dile getirdikten sonra,
 Dünyayla ilgilerini kopardı.
 Memo'nun mezarını kucakladı,
 Çaresiz bedeni canından ayrıldı.
 Elini tamamen candan çekti,
 Sanki bir mumdu da söndürüldü.
 Ruhunu Allahın huzuruna gönderdi,
 Vücudunu o mezara dayadı.
 Gönülleri yaralı olan o matemzedeler,
 Yeniden feryad etmeye başladılar.
 Hazır olanların canından yükselen figanlar,
 Görenlerin yükselen feryadları,
 Üç gün üç gece toprak yaygısından,
 Devamlı olarak yüce arşa yükselirdi.
 Ta ki Zin'i gelenek ve merasimle,
 Bildikleri gibi gömmeye hazırladılar.
 Melek bakışlı Mem'onun bulunduğu mezarın,
 Yani o mücevherin içinde bulunduğu sedefin,
 O kadar feryadla üzerinde ağladılar ki,
 Gözyaşı yağmuru üzerine yağıyordu.
 Üzerine o kadar inci gibi gözyaşı yağdırdılar,
 Yeniden o mezarın kapağını açtılar tekrar.

Ew herdu guher di dircekîda
 Ew sêms û qemer di bircekîda
 Bê wasîte wan kırım mıqarın
 Bê fasîle ew bî hev sıparın
 Hasıl: Ve kırım jî nûve sindoq
 Mîr gote: «Memê! Jibo te maşûq»
 Sê car-î jî qalibê seda hat (1)
 Awazê bî lefzê «Merheba» hat
 Hemyan ku bihistî sîrrê tehqîq
 Bîlcimle kırım bî îşqê tesdîq

*.

Tehsîn û sed aferîn jî wanra (2)
 Qet meylê dinê ne bû bî wanra
 Alûde ne bûn bî xak û xaşak
 Ev bû esera mehebbeta pak
 Pakîze û pakebaz-î ew çûn
 Dûşîze û serfîraz-î ew çûn
 Lebteşne û ber jî hev nexwarî (3)
 Hesretzede çûne pêşê Barî
 Xweş eyş-î kırım bî îşqê, wellah
 Xweş pêkve mîrîm, tebarekellah!
 Herçî bî cıwanî şîbhê Zînê
 Tebdîl-î bî ket bî îşqê, jînê
 Ya mîslê Memê bî îşqê ser det
 Eyiş û xweşiyê li rê bî der det
 Elbette mîrad-î dê helînit (4)
 Herçî ku îrade dê bî bînit

(1) Jî qalibê: Jî laşê Memê.

(2) Tehsîn: Ev kelîma pesnêye, wek «Aferîn».

(3) Ber: Fîkî.

(4) Helînit: Bî gîre, bî sîtîne.

O iki mücevheri bir kutuda,
 O güneşi ve ayı bir burçta,
 Vasıtasız olarak birbirinin yanına koydular,
 Fasılasız olarak onları birbirine dayadılar.
 Hulâsa Memo'nun sandukasını yeniden açtılar,
 Bey dedi ki: «Memo! Al sana yar!»
 Memo'nun cesedinden üç defa ses geldi,
 O ses «Merhaba» diye yükseldi.
 Gerçeğin bu sırrını herkes işitince,
 Hepsi aşka inandılar.

Yüzlerce takdir ve âferin onlara,
 Dünyanın meyli hiç yoktu onlarda.
 Toprakla ve çer-çöple bulaşmadılar,
 Buydu nezih aşkın eseri.
 Nezih ve gerçek âşık olarak gitti onlar,
 Bâkir ve alını açık olarak gitti onlar.
 Susuz dudaklı ve birbirinden meyve yemiyerek gittiler,
 Hasretzede olarak Allahın huzuruna gittiler.
 Aşkla güzelce yaşadılar vallahi,
 Birlikte güzelce öldüler, ne mutlu.
 Zin gibi genç olarak,
 Hayatını aşkla değiştiren kimse,
 Ya da Memo gibi başını aşka feda eden,
 Hayatı ve sevinci onun yoluna feda eden kimse,
 Elbette muradını alacaktır,
 Her ne isterse ona kavuşacaktır.

Yareb! Bı kelalê işqê sadıq,
 Yareb! Bı kemalê sıdîqê aşîq,
 Yareb! Bı şêrîniya cemalê,
 Yareb! Bı evîniya celalê,
 Yarebbî! Bı derdê hîcrê cangah, (1)
 Yarebbî! Bı zewqê weslê dîlxwah,
 Yareb! Bı helaweta hebîban,
 Yareb! Bı edaweta reqîban,
 Yarebbî! Bı nazê nazenînan,
 Yareb! Bı nîyazê xemguzînan,
 Yarebbî! Bı avê çavê bîlîl,
 Yareb! Bı xunavê navê sorgul
 Yarebbî! Bı eşkê alê Mecnûn,
 Yarebbî! Bı rûyê Leylê gulgûn,
 Yareb! Bı Memê û wê evîne,
 Yareb! Bı tehessîra lı Zîne,
 Weqtê ku cuda dı kî jı canî
 Bê behre ne kî jı işqê, Xanî.
 Yanî jı welayeta Muhemmed
 Mehrûm-ı ne kî tu yareb! Ehmed
 Çawa jı nîbîwwetê bı qale (2)
 Metleb jı welayetê wî hale (3)
 Daîm ewî guft û go welaye
 Lêkîm ewî cîst û co belaye
 Qewlêd-ı wî ser serî guzafın
 Fîlêd-ı wî cımleten xîlafın

(1) Hîcrê cangah: Dûrketîna Yarê, ku ganê evîndar pêraye.

(2) Jı pêxemberiyê bı zanîne, derheqqê pêxemberiyêda zanîna wî heyê û dı babetê dînda bı ilmê zahîrî bûye zana.

(3) Metleb: Daxwaz. Hale: Qenciya hal û dîle. Yanî dı xwaze ku wek bı derê xwe, bı dilê xwe jî zana bı be û bı be dostekî qenc jı Pêxember'ra.

Allahım! Gerçek aşkın âşıkta verdiği yorgunluk için,
 Allahım! Aşkın gerçeğinin kemali için,
 Allahım! Güzelliğın şirinliğı için,
 Allahım! Kudret ve büyüklüğün sevgisi için,
 Allahım! Ruhu kapan yarin hicranının derdi için,
 Allahım! Gönül dileğine kavuşmanın zevki için,
 Allahım! Sevgililerin tatlılığı için,
 Allahım! Rakîplerin düşmanlığı için,
 Allahım! Nazeninlerin nazı için,
 Allahım! Gam yiyenlerin yakarışları için,
 Allahım! Bülbülün gözyaşları için,
 Allahım! Kırmızı gül içindeki nem için,
 Allahım! Mecnun'un kanlı gözyaşları için,
 Allahım! Leylâ'nın gül renkli yüzü için,
 Allahım! Memo ve o aşkı için,
 Allahım! Zin'deki hasret için;
 Canımı aldığım zaman,
 Hânî'yi aşktan nasipsiz kılma.
 Yani Muhammed'in dostluğundan,
 Allahım! Mahrum bırakma Ahmed'i.
 O nasıl peygamberlik hakkında bilgi sahibiyse,
 Dostluktan maksadı da onun, haldir:
 Onun her zaman söyleyip durduğu, dostluktur,
 Fakat arayıp durduğu da, belâdır.
 Onun sözleri baştan başa güzâftır,
 Onun fiilleri baştan başa aykırıdır.

Zahır jî wera selîse guftar
Batın bî wera xebîse kırdar
Manendê Memê ewê mırıncan
Teşbihê Bekır bî bexşe qencan

Onun sözlere görünüşte sizce selistir,
Aslında ise size karşı yaptıkları habistir.
Onu da, canını veren Memo gibi,
İyilere bağışla, Bekir gibi.

LVII

HER GÛYA LI SER KOKA XWE ŞÛN DI BÊ

Hikmet ewe ew ji darê dinya
Çûn seyr-1 kîrîm serayê uqba:
 Wan terk-1 ne kîr cîbîlleta xwe
 Her yek xulqîn li xîlqeta xwe
Yanî ku li ser Memê û Zînê
Şûn bû ji zîraeta evînê
 Rîskîn du eded nîhalê serkeş
 Ra bûn bi hewave herdu serxweş
Yek serwê sehê, û yek senewber
Sersêbz û letîf û sayeguster
 Wan dest-1 di gerdenêd-1 yekra
 Qedda xwe dirêj kîrîm bi yekra
Şûn bû ji ewê berî ji xêrê (1)
Darek li qiyafeta Kîmêr'ê
 Ew dar-1 ji rahetî berîbû
 Manendê xwedan-1 b'stirîbû

(1) Ewê ku ji xêrê û qenciye bê parbû Yanî Bekir.

LVII

HER OT KENDİ KÖKÜ ÜZERİNDE YEŞERİR

Onların dari dünyadan ahret sarayına
Yürüyüp gitmelerinin sebebi şudur ki,
Onlar yaratılış huylarını terk etmediler,
Her biri kendi yaratılışına göre yaratıldı.
Sonra Memo ve Zin'in mezarı üstünde,
Aşk ziraatından yeşerdi,
Ve yetişti iki tane serkeş fidan,
Havaya kalktı ikisi de sarhoş.
Biri yüksek selvi, diğeri çam,
Yeşil uçlu, lâtif ve gölgeliydi.
Kolları birbirinin boynuna dolandı,
Boylarını birbiriyle birlikte yükselttiler.
O hayırdan uzak olanın mezarından da (1)
Ardıç kıyafetinde bir ağaç yeşerdi.
O ağaç rahat durmaktan uzaktı,
Sahibi gibi o da dikenliydi.

(1) Bekir'i kastediyor.

Ra bû xwe gîhande herdu daran
 Bû manîê weslê herdu yaran
 Rahet wî ne şî bî ket mîdare
 Xesmaneyê kîr wî aşîkare
 Dîsan xwe gîhande wan hebîban
 Ew lê piçiya wekî reqîban
 Hasıl: Lî firû', eger usûlan (1)
 Ew lê fetilî wekî fuzûlan

*
*

Xelqê ku bî esl-î bedsırıştın
 Ew esl-î jî wan qe tête şuştın?
 Çıl salî tu henzelê bî çînî,
 Sed avî bî dî bî hengivînî,
 Perwerde bî kî bî afitabê,
 Her dem bî reşînî lê gulabê,
 Her roj-î reha wî lê bî ker kî, (2)
 Wê fasîleyê tîjî şeker kî, (3)
 Xızmet bî kîrî tu hinde wane, (4)
 Ew bo te dî bîte Hindewane?
 Da fîkr-î ne kî dema ku ber det
 Ew xeyrê jî tehlîyê semer det

(1) Firû: Şaxan û gulşyan. Usûl: Kurmên daran.

(2) Reha wî û koka wî bî qelêşî.

(3) wê fasîlêyê: Koka wî.

(4) Hinde wane: Hinek dîn jî weha, ew qas jî.

Kalktı kendini iki ağaca yetiştirdi,
İki yarin kavuşmalarına engel oldu.

Rahat durup geçinmek bilmiyordu o,
Hasımlığını aşikâr kıldı o.

Yine kendini o sevgililere yetiştirdi,
Rakîbler gibi onlara sarıldı.

Hulâsa: O ağacın köklerine ve dallarına,
Yaramazlar gibi dolandı o.

*

Soyca kötü huylu olan yaratıklar,
O soy kendilerinden temizlenir mi hiç?

Kırk yıl Ebucehil Karpuzunu eksen,
Ona yüz kerre bal suyu da versen,

Güneş ışığıyla da onu beslesen,

Her zaman ona gülsuyu da serpsen,

Her gün damarlarını yarsan,

O boğumlarına şeker de doldursan,

Bir o kadar daha böyle hizmet etsen;

O sana karpuz olur mu hiç?

O meyve vereceği zaman, sanmıyasın ki,

Acıdan başka bir meyve verecek.

LVIII

DAWIYA ÇIROKÊ

Agahê ji halê dewrê eyyam (1)
Ev renga he gote min serencam
 Go: Pîrekî mihredarê aşiq
 Qewlê wî ji rengê sibhê sadîq
Weqtê weku ew dî bû mîraqîb
Rûha wî dî bû lî cîsmê xalîb
 Esrar-î dî bûn lî wî dîyarî
 Nêçîr dî kîrîm lî ersê Barî
Xaîb ku dî bû ji alema gîl
Xalîb ku dî bû lî alema dîl
 Qelbê wî ji sîrrê lewhê mehfûz
 Her lehze dî bû bî keşfê mehzûz
Zahîr ku dî bûn ji wî keramat
Ageh dî kîrîm Xwedan meqamat
 Wî pîrî bî xewn, eger bî îlham
 Ev renga he kîr heqîqet fîlam
Go: «Çûme dîyarê baxê Rîdwan
Min dî du hezar-î hor û xîlman

(1) Mîrovekî ku ji halê gera rojan haydarbû.

LVIII

HİKÂYENİN SONU

Günlerin devranından haberdar olan adam,

Bana şöyle anlattı hikâyenin sonunu:

Dedi ki: Âşık ve sevgi sahibi bir yaşlı vardı,

Sözleri fecir gibi doğruydu.

Kendisi düşünceye daldığı zaman

Ruhu vücuduna galip gelirdi.

Sırlar ona aşikâr olurdu,

Allahın arşında avlanırdı.

Toprak âleminden kaybolduğu zaman,

Gönül âlemine galip geldiği zaman,

Onun gönlü Levhi Mahfuzun sırrından

Her an haberdar olup haz alırdı.

Ondan kerametler görüldüğü zaman,

Ermiş kimseler de haberdar olurlardı.

O ihtiyar rüyada mı, ilhamla mı,

Gerçeği şöylece açıkladı:

Dedi ki: «Cennet bahçesine gittim,

Orada ikibin huri ve cennet çocuğu gördüm.

Bîlcımla dı qesrekî emeldar
 Ew qesr-ı bitûn ji durrê şehwar
 Yek şıbhê Bekır bı tac û bıner
 Westayî lı ber derî mıqerrer
 Çoganekî heyzeran dı desbû
 Emma me nı zanî ew çı kesbû
 Mın gote wî: «Ey xwdan meratıb!
 Aya tu xwedanî, ya ne hacıb?»
 Go: «Şêx! Tu nı zanî ma ku kîme?
 Ez ew Bekır'ê ku qapûçime
 Ez mısterekê Memê û Zîn'im
 Lew l'êre he asîtannişınım (1)
 Ev qesre ku heşt tebeq eyanım
 Yek ya mîne, heft tebeq dı wanım
 Ez l'êre emîn û dest bı darım
 Lêkîn dı vî milkî hîssedarım
 Her çendî bı şıklê pasıpanım
 Emma bı mekan şerikê wanım»
 Mın gote wî: «Ey nîk û serencam!
 Wazıh bı ke halê bo mın î'lam
 Her çend kerema Kerım'ı ame
 Barî bı çı da te ev meqame?»
 Go: «Şêx! Tu hêj ne bûyî arıf
 Emma dı dinê tu bûyî waqıf
 Ez ger bı xeber reqîbê wanbûm
 Lêkîn bı nezer hebîbê wanbûm
 Mın ew ji dinê bı paşve kêşan
 Mu'tad-ı kırım bı derd û êşan
 Xweşî dı dinê lı wan bı der dan
 Mınqad-ı kırım bı dax û derdan
 Ew çende me dane wan sıyaset
 Hetta weku bûn xwedan rîyaset

(1) L'êre he: Lı êre he. Yanî lı vıra hanê.

Hepsi bir köşkte çalışıyorlardı,
 O köşk tamamen değerli incilerden yapılmıştı.
 Bekir'e benzeyen taçlı ve silâhlı bir adam,
 Kapının önünde karar kılıp durmuştu.
 Bir hazeran değnek vardı elinde,
 Fakat kim olduğunu bilmiyordum ben.
 Dedim ki ona: «Ey mertebeler sahibi!
 Acaba sen sahip misin, yoksa kapıcı mı?»
 Dedi ki: «Şeyh! Sen kim olduğumu bilmiyor musun?
 Ben kapıcı olan o Bekir'im.
 Ben Memo ve Zin'in ortağım,
 Onun içindir ki burada eşikte oturuyorum.
 Bu köşk ki gördüğün gibi sekiz katlıdır,
 Bir katı benimdir, yedi katı da onların.
 Ben burada emniyet için elimde değnek duruyorum,
 Fakat bu mülke hisse sahibiyim.
 Gerçi nöbetçi biçimindeyim,
 Ama bu mekânda onların ortağım.»
 Ben ona dedim ki: «Ey sonu iyi olan!
 Bana durumu açıklayarak anlat.
 Gerçi Allahın lûtfu geniştir,
 Fakat Allah bu makamı ne için sana verdi?»
 Dedi ki: «Şeyh! Sen henüz ârif olmamışsın,
 Fakat dünyada bunu öğrenmişsin.
 Ben gerçi sözle onların rakîbiydim,
 Fakat gözle onların dostuydum.
 Ben onları dünyadan geri çektim,
 Dertler ve acılarla mübtelâ kıldım.
 Gönül rahathğımı dünyada onlardan aldım,
 Dağlamalar ve dertlerle onlara boyun eğdirdim.
 Ben onlara o kadar siyaset verdim ki,
 Baştacı oldular sonunda.

Lewra me lı derrê wan xeber da
 Hetta ku serê xwe tê bı der da
 Ev herdu cihan bı hev hewîne
 Ev derre lı derrê hev qewîne (1)
 Hetta weku ber ne dı tu yêkê
 Na bînî çu lzzetê ji yêkê
 Ew derre bı wan me daye berdan
 Kêşane bı asıman ji erdan
 Mın dayîye wan bitun bihuşteke
 Wan dayîye mın ji baxê, xışteke
 Şêx mayî lı gotına wî gohdêr
 Go: «Ey şeqîyê te aqîbet xêr!
 Tacdın ku tu kuştî bê cınayet
 Barî bı wıra çı kır inayet?»
 Go: «Efw-ı kır ew, cenabê Barî
 Bû cennetî, û ne çûye narî
 Xellaq-ı, xırabî-yû xebîsî
 Bexşîne wî, cennetê nivîsî
 Alem ku bı dest xırabîya mın
 Acız kırıbû fesadîya mın
 Kuştım wî jıbo nîzamê alem
 Bo rahetîya ewamê alem
 Zahır wî eger çı kır qebahet
 Batın buwe rahet ew qebahet
 Şolın hene zahîren xırabın
 Fîlm hene sûreten sewabın
 Yek edle lı sûretê cefayê
 Yek qehre dı kîswetê wefayê
 Lê perdekeşê rımûzê hikmet (2)
 Bê sır ne kır ew kınûzê qısmet

(1) Ev derre: Ev herdu hewî. Lı derê hev: Lı dijê hevdû.

(2) Perdekeşê rımûzê hikmet: Ê ku perde kışandıye ser işare-
tê hikmetan, û wan veşartîye. Yanî Xwedê.

Şunun için onların zararına konuştum,
 Tâ ki başımı da o yolda feda ettim:
 Bu iki cihan birbirinin kumasıdır,
 Bu iki kuma birbirine çok karşıdırlar.
 Sen birini boşamadıkça,
 Öbüründe hiçbir tat bulamazsın.
 Ben onlara okumayı bıraktırdım
 Onları yerlerden göklere yükselttim.
 Ben onlara bütün bir cennet verdim,
 Onlar da bana bağdan bir çubuk verdiler.»
 Şeyh onun sözünü dinliyekaldı,
 Dedi ki: «Ey sonu hayırlı olan günahkâr,
 Tacdin ki seni cinayetsiz olarak öldürdü,
 Allah onun hakkında ne yaptı?»
 Dedi ki: «Allah onu affetti,
 Cennete gitti o da, cehenneme gitmedi.
 Yaratıcı onun kötülüğünü ve günahlarını,
 Bağışladı ve ona cenneti yazdı.
 Alem benim kötülüğümün elinden
 Usanmıştı, müfsitliğim herkesi usandırmıştı.
 O beni âlemin düzeni için öldürdü,
 Âlemdeki kamunun rahatı için öldürdü.
 Gerçi görünüşte kötülük yaptı o,
 Aslında o kötülük rahatlık oldu.
 Bazı işler vardır ki görünüşte kötüdür,
 Bazı fiiller vardır ki görünüşte doğrudur.
 Biri cefa kılığına girmiş adalettir,
 Biri de vefa kisvesine girmiş hışımdır.
 Fakat hikmetlerin işaretlerine perde çeken yaratıcı,
 Bu taksim hazinesini sınırsız bırakmadı.

Tewzî-1 ne kîr lî amê nasan
 Mexsûs ewî da nedîm û nasan
 Ew sır wî ne kîr jîbo me malûm
 Hîn mehremîn û hînek dî mehrûm (1)
 Sed şîkr-1 ezê xîrab, û Tacdîn
 Mehza bî teellîqa Mem û Zîn
 Mehrûm-1 ne bûn bî pîrgunahî
 Bûn mezherê rehmeta îlahî»

Ey dost-1! Bî dil be yarê qencan
 Ya qenc-1 bî be neyarê qencan
 Ew qencin û qencîyê dî zanin
 Ew xeyrê jî qencîyê nî zanin
 Hindî ku bî wan bî kî cefayê
 Ew dê bî kîrîn bî dil wefayê
 Zînhare! Me be mihîb xîraban
 Ne dostê, ne dîjminê kîlaban
 Ger dost-1 bî, dê bî kîrîn te murdar
 Wer dîjminî, dê bî kîrîn bîrîndar
 Ev hîmmete xasê aşîqane
 Ev mertebe rahê sadîgane
 Xelqê ku wekî Bekîr şeqîne
 Fî'lêd-1 wî cimle naheqîne,
 Yan şîbhetê Tacîdîn dî cebbar
 Qettal û delawer û cegerdar,
 Mafû bî ketîrî kerameta wan
 Mexfûr-1 bî bîrîn jî hîmmeta wan
 Teqwîyyetê wan bî bit mededkar
 Teb'îyyetê wan bî ketîrî sezawar.

(1) Mehremîn: Nêzikê wîne, bî wan razan dî zanin.

Sıradan insanlara bunu dağıtmadı,
 Mahsus onu dostlara ve tanıdıklara verdi.
 O sırrı bize bildirmede o,
 Kimi mahremdir, kimi de mahrum.
 Yüzlerce şükür ki Tacdin ve kötü olan ben
 Sadece Memo ve Zin'le ilgili olduğumuzdan,
 Çok günah işlemekle mahrum kalmadık,
 İlâhî rahmete mazhar olduk.»

✱

Ey dost! candan iyi adamların dostu ol,
 Ya da iyice iyi adamların düşmanı ol.
 Onlar iyidirler ve iyiliği bilirler,
 Onlar iyilikten başka birşey bilmezler.
 Sen onlara ne kadar cefa göstersen,
 Onlar candan vefa gösterecekler.
 Sakın kötü adamların dostu olma,
 Köpeklerin ne dostu ol, ne de düşmanı.
 Onların dostu olsan, seni kirletirler,
 Düşmanları olsan seni yaralarlar.
 Bu himmet âşıklara mahsustur,
 Bu mertebe doğruların yoludur.
 Bekir gibi suçlu olan insanlar,
 Fiillerinin hepsi haksızlık olanlar,
 Ya da ceberrut Tacdin gibi,
 Öldürücü, savaşçı, taş yürekli olanlar,
 Âşıkların iyiliğinden affedilirler,
 Onların himmetiyle günahları örtülür.
 Onların takviyesi destek olur,
 Onlara uymak uygun ve yerinde olur.

Ev remze heqîqeta letife
 Îz'an bî ke nukteyê zerife
 Îz'an bî ke mes'elê, mîderrîs!
 Texmînê mesahetê, mîhendîs!
 Dîjmin ku jî îşqê behrewer bîn
 Bes, dost-î ne dê dî mî'teber bîn ?
 Ev renga teelliqa reqîban
 Bes, çende tefewwîqa hebîban?
 Xasma ku mîhîbb bî bîte mehbûb
 Ew talîbê heq bî bîte metlûb
 Heqqa ku tenê wî heq dî zanît
 Çet xeyrê wî kes bî heq nî zanît

Bu işaret ince bir gerçektir,
İz'an et zarif bir nüktedir.

Hoca! Meseleyi iz'anla incele,
Mühendis! Alanı iyice tahmin et.

Düşmanlar aşktan pay aldıktan sonra,
Dostlar mı değer kazanmıyacaklar?

Rakiblerin ilgileri böyle olunca,
Dostların üstünlüğü ne kadardır acep?

Özellikle dost sevilirse,

Ve hakkı arıyan bir talib olursa,
Gerçekten yalnız onu hak bilir,
Ondan başka kimseyi hak bilmez,

LIX

EVINA RESTIN

Ey mustemî mesal û teswîl!
Wey mîctehîdê qiyas û te'wîl!
 Xanî ku ji camê îşqê dîn bû
 Ew şoreşerab-1 pê şêrîn bû
Ew çende ve xwar ewê ne heşyar
Agahî nema ewî ji guftar
 Mestaneye ew, bî keyfê me'mûr
 Dîwaneye ew, bî urfê mazûr
Mexmûre û badenoş û serxweş
Lew badefiroş û mişewweş
 Herçî ku di bêjtîn, hewaye
 Ger goh bî dinê, newayê Naye
Ew ney ne helal û ne herame
Bê perdeye, lê ne bê meqame
 Kurdi, Erebî, Derî û Tazî (1)
 Terkîb-1 kîrîn bî hezl û bazî
Hindek ji fesaneyêd-1 Bohtan
Hindek di behane, hin di buhtan

(1) Derî: Ev zaravekî Zarê Farisî'bûye. Tazî: Erebî.

LIX

GERÇEK AŞK

Ey misalleri ve aldatmacaları dinliyen!

Ey kıyas ve te'vilin müctehidi!

Hânî aşk şarabıyla delirince,

O tuzlu şarap ona tatlı gelince,

O kadar içti ki o uyanık olmayan,

Sözlerinden haberi kalmadı onun.

O mesttir, keyif ile memurdur,

Divanedir o, örf ile mazurdur.

Mahmurdur, şarap içer ve sarhoştur,

Bunun içindir ki şarap satıcısıdır ve müsevveştir.

Onun söylediklerinin hepsi aşktır,

Eğer dinliyorsanız, o ney'in sesidir.

O ney ne helâldir, ne de haram,

Perdesizdir, fakat makamsız değildir.

Kürtçe, Arapça, Derice ve Tazice, (1)

Terkibedip şakayla ve oynayarak

Bazı Botan efsanelerini,

Bazı bahaneler, bazı bühtanlar,

(1) Derice Farsçanın, Tazice de Arapçanın bir lehçesidir.

Bohtî û Mihemmedî-w Silivî (1)
 Hin le'l û hinek ji zêr û zivî
 Kermuhre û morîk û mirarî (2)
 Hindek dî şefaf û hin dî tarî
 Tersî'î kîrîn wekî biçûkan
 Înane bî qeyserî û sûkan
 Hin qîsse û hin ji wan mîsalîn
 Hindek dî heram û hin helalîn
 Her qîsse ji hîsse behremendîn
 Her emsîle, ger bî zanî pendîn
 Lêkîn wî xerez ji guft û goyê
 Meqsûd-1 ji hinde cîst û coyê
 Zahirkirîna cemalê îşqe
 Sabitkirîna kemalê îşqe
 Îşq ayîneyê Xwedanumaye
 Xurşîde sîfet, xwedan zîyaye
 Xafil me be îşqê filheqîqe
 Ey rehrewê eqrebut-terîqe!
 Xweş cewhere, cînsê kîmîyaye
 Qedrê wî bî zan, giranbuhaye
 Teb'ê weku sîfr û bê cîlane
 Qelbê weku qelb û ya qelane,
 Ew cewhere, wan dî ket mitella
 Ev seyqe le wan dî ket mîcella.
 Herçî ku kesek bî ket îrade (3)
 Ya îşq-1 murîde, ya mirade
 Ayîneyê eksê bê mîsale
 Gencîneyê sîrrê bê zewale
 Kes nîne ji îşqê bê eser bit
 Mîmkun, ku ji zewqê bê xeber bit

(1) Ev navêd sê şîweyê Zaravê Kurmancî'ne.

(2) Kermuhre: Moriyên keran.

(3) Bî ket îrade: Bî xwaze, bî evîne.

Botıce, Mehmedice ve Sılvıce, (1)

Bazı hakikler, bir kısım da altın ve gümüş,

Katır boncuklarını, boncuk ve incileri,

Bir kısmı parlak, bir kısmı da siyah,

Süsledi çocuklar gibi,

Çarşı ve pazarlara getirdi.

Bunların bir kısmı hikâyedir, bir kısmı da misâl,

Bir kısmı haramdır, bir kısmı da helâl.

Her kıssa hisseden pay alır,

Her misâl de, eğer bilersen öğüttür.

Fakat onun bu sözlerden maksadı,

Bunca dolaşıp durmaktan maksadı,

Aşk cemalini izhar etmektir,

Aşk kemalini ispat etmektir.

Aşk, Tanrıyı gösteren aynadır,

Güneş gibi ışık sahibidir.

Gerçek aşktan gafil olma,

Ey en yakın yolun yolcusu!

Güzel bir cevherdir, kimya cinsindedir,

Onun kadrini bil, onun değeri ağırdır.

Bakır ve cilâsız olan tabiatlar,

Kalp olan, ya da kalay olan kalbler,

Bu cevherdir ki onları parlatur,

Bu cilâdır ki onları cilâlar.

Her kim ki birşey irade ederse,

Aşk ya onun muradıdır, ya da onu iradeye sevkeder.

O, eşi olmayan bir yansıma aynasıdır,

O, zevâli olmayan bir sır hazinesidir.

Aşktan esersiz olan hiç kimse yoktur,

Meğer ki zevkten habersiz ola.

(1) Bunlar Kürtçenin şiveleridir.

Her kes bî kıyasê himmeta xwe
 Dê serf-1 bî ket îradeta xwe
 Lê ekserê amîyan nezanın
 Nefsa xwe jibo xwera nî zanın
 Nabalix û ebleh û sefihın
 Ya zahid û sofî-yû feqihın
 Êw cahıl û ummî-yû sefîlın
 Bê mırşid û rehber û delîlın
 Naçar-1 dî bîn lî işqê bayî'
 Neqdê xwe dî dîn bî hısnê zayî'
 Hın serf-1 dî kın bî eysê dinya
 Hın pê dî kırım serayê uqba
 Ev herdu celeb dî bîn zîyankar
 Mehrûm-1 dî bîn jî zewqê dîdar

Herkes kendi himmeti ölçüsünde,
İradesini sarf edecektir.

Fakat sıradan insanların çoğunluğu bilgisizdir,

Kendi nefislerini bilmez, tanımazlar.

Olgun değil, ahmak ve akılsızdırlar,

Ya da zahit, sofu ve din bilginleridirler,

Onlar cahil, kara cahil ve sefildirler,

Mürşitsiz, öncüsüz ve kılavuzsuzdurlar.

Çaresiz aşkı satarlar onlar,

Paralarını güzelliğe verirler boşuna.

Kimisi dünya yaşayışıyla onu harcar,

Kimisi de onunla ahret sarayını satın alır.

Bu iki topluluk da zararlı çıkar,

Mahrum kalır görmek zevkinden.

LX

GELO EV XEWNE YAN XIYALE? (1)

Saqî! Were bêje mın, çı lewne?
Ev kewne xiyale, ya ne xewne?
 Tabîr-ı me ke ku ew betale
 Teswîr-ı me ke ku ew xiyale
Axaz-ı eger çı rengheyate
Encamê heyatê wî memate
 Yanî ku wicûde bê wicûde
 Xweş xîlqete, heyfe bê xulûde!
Eflak û enasır û mewalid (2)
Exlat û tebayî'û meqalid (3)
 Vêkra dı bedî'ul-îştîrakın (4)
 Têkda dı serîul-înfîkakın (5)

(1) Hozan dı vê pişkêda jına insan dı sewirine.

(2) Eflak: Felekın. Enasır: Unsurên ku jîn û hebûyu ji wan çê bîne, ku av û agir û hewa û axın. Mewalid: Tebietên ku ji wan unsuran çê dı bın, ku şilî û germî û serma û zıwayîne.

(3) Exlat: Tîştên ku ji van tebietan çê dı bın û ji cıvana wan tîn restê, wek mirovan. Tebayî: Tebietın. Meqalid: Miftên gerdûnê.

(4) Bedî'ul-îştîrakın: Bı awakî xweşık bı hevdûra hevparın, xweş gihane hevdû û bı hevdûra vê jînê anîne rastê.

(5) Serî'ul-înfîkakın: Zû ji hevdû dı qetin.

LX

BU RÜYA MIDİR, HAYAL MIDİR? (1)

Sakî! Gel söyle bana ne renktir bu,
Bu âlem hayal midir, yoksa rüya mıdır?

Onun asılsız olduğunu yorumlama,
Onun hayal olduğunu tasvir etme.

Bşlangıcı gerçi hayat rengindedir,
Ama hayatının sonu da ölümdür.

Yani var olmayan bir varlıktır bu,
Güzel yaratılışlıdır, ne yazık ki ölümlüdür bu.

Felekler, unsurlar ve onlardan doğan tabiatlar, (2)

Bu tabiatlardan meydana gelenler ve felekler,

Hep birlikte güzel bir şekilde ortaklık yaparlar,

Hep birlikte çabucak birbirlerinden ayrılırlar.

(1) Bu bölümde insan hayatı tasvir ediliyor.

(2) Unsurlardan maksat varlıkların kökü olan ateş, su, toprak ve havadır. Eskiden yalnız bunlar bilinirdi, sonra başka unsurlar da keşfedilmiştir. Bunlardan doğan tabiatlar da ısı, nem (Yaşlık), kuruluk ve soğuktur.

Serrışteyê gewhera beqane
 Sermayeyê îleta fenane
 Hindek dı seqîl û hın xefîm
 Hindek dı xefiy-yû hın letifin
 Her çendî jibo me esl û bêxın
 Her çar-ı jibo me axê şêxın (1)
 Ağır ve mırıt, hewa hewaye (2)
 Av er çıkıya, heba hebaye (3)
 Eflak-ı mîsalê asfıyab'ın
 Hemware bı çerx û inqılâbın
 Dexlê lı wî aşî ademîne
 Metmûreyê erdê ardê lîne (4)
 Ew dane bı nobet û tewalî
 Dafm dı rıjın jı dev çewalî
 Herçî rıjıya dı bit mıcezza
 Jêkra dı bın û dı bit miherra
 Texmîr-ı dı kın jı nûve tekrar
 Ew qalibê qelbe qabilun-nar
 Ew çende dı kêşın ew sıyaset
 Razîne bı mertebe necaset
 Fılcımla ne mırde û ne ehya
 Ber mûcibê «la yemûtu yehya» (5)
 Îlla ku nefis û paketînet
 Yanî ku nufûsê nikesîret
 Dehqan bı xısûsiyet helînit
 Wê daneyê xasseten bı çînit
 Hetta ne rızıt helak-ı na bit
 Naresket, û qence pak-ı na bit

(1) Axê şêxın: Şaxêd axêne.

(2) Hewa na mîne, wında dı be.

(3) Heba hebaye: Ax tunne dı be.

(4) Tıştê ku dı bın erdêda veşariye, ardê nerme.

(5) Lı gorî fermana Xwedê ku dı bêje: «Xelkê dojê ne dı mırın û ne ve dı jîn».

Ölümsüzlük cevherinin ipuçlarıdır,
 Yok olma hastalığının sermayeleridir,
 Bir kısmı ağırdır, bir kısmı hafif,
 Bir kısmı gizlidir, bir kısmı lâtif.
 Gerçi bizim soylarımız ve köklerimizdir,
 Dördü de bizim için yol göstericidir.
 Ateş sönerse, hava yok olur,
 Su kurursa eğer, toprak toz olur.
 Değirmen gibidir felekler,
 Çarklıdırlar, devamlı dönerler.
 O değirmenin daneleri insanlardır,
 Yer altında saklı olan, yumuşak un gibidirler.
 O daneler sırayla ve peş peşe,
 Devamlı dökülürler çuvalın ağzından.
 Dökülen her dane parçalanır,
 Bölünür ve öğütülür.
 Yeniden tekrar yoğururlar onu,
 Ateşe müstahak olan o kalp kalıbı.
 O kadar macera çektiği halde,
 Yine pislik mertebesine razıdırlar.
 Genellikle ne ölüdür, ne diri,
 «Ölmez ve dirilmez» sözü gereğince. (1)
 Yalnız değerli ve pâk tıynetli olanlar,
 Yani iyi gidişli nefisler,
 Onları çiftçi özel olarak kaldırır,
 O daneyi özel olarak ekerse.
 Çürümedikçe helâk olmaz,
 Olgunlaşmaz ve iyice pâk olmaz.

(1) «Ölmez ve dirilmez» sözü bir âyetin parçasıdır, orada cehennemdekilerin halinden bahsedilir.

Weqtê resîya û bûye xuşe
 Wê dê bî qutın jiboyê tûşe
 Aşê dev û çeççeqa zımanan
 Ava dehen û berê dıdanan
 Ew çend ewî deq dı dın, dı hêrın (1)
 Ew çende dı şehre ten dı gêrın (2)
 Ew çend dı qutın wî ev emeldar
 Hetta we ku hûr bî bit wekî ar
 Hasıl: Ku ji paşê wan cefayan
 Dê bête teserrifa quwayan (3)
 Geh cazîbe batınê ve kêşit
 Geh masîke bî'gvişit, bî êşit
 Dem hazîme bêt, ewî bî ket hezm
 Dem daffe bêt, ewî bî ket kezm
 Tennûrê meidde wî bî pêjıt
 Herçî ku xırabe jê bî rêjıt
 Tas'îd-ı bî kın heçî letîfe
 Tenzîl-ı bî kın, heçî kesife
 Paşê ji wî, eltefî cuda kın
 Temyîz-ı bî kın, ji hev bela kın
 Tebbaxê herareta xerîzê
 Sebbax û mîmeyyîzê temîzê
 Tewzî'ı bî ket lı cîsm û a'zan
 Mamûr-ı bî bın cîhat û erkan
 Diza ceger û dilê zıcacî
 Teqtîr-ı bî kın meya mîzacî
 Hasıl: Ereqa meya heyatê
 Teqtîr-ı ku bû wekî nebatê
 Hêja ji zihûrê van şûnan
 Bû qabilê alema bitûnan

(1) Deq dı dın: Dı kutın.

(2) Dı şehre ten: Dı bajarê laşda.

(3) Teserrifa quwayan: Bın hukmê quwwetên ku dı laşê mîrov-dane.

Olgunlaşıp salkım olduğu zaman,
Onu döverler erzak için.

Ağzın değirmeni ve dilin çakçak'ı (1)

Ağzın suyu ve dişlerin taşı,

O kadar onu döverler ve öğütürler ki...

O kadar onu ten şehrinde dolaştırırlar ki...

Bu işçiler onu o kadar döverler ki,

Ta ki un gibi ufalıncaya kadar.

Hulâsa: O cefalardan sonra,

Kuvvetlerin tasarrufuna gelir sıra.

Kâh çekici kuvvet içerisini çeker,

Kâh tutucu kuvvet onu ezer ve acıtır.

Bazan hazmedici kuvvet onu hazmeder,

Bazan itici kuvvet gelip onu yutar.

Mide tandırı onu pişirir,

İşe yaramıyan kısımlarını döker.

Yumuşak olan kısımlarını yükseltir,

Katı kısımlarını da aşağı indirir.

Sonra en yumuşağını ayırırlar,

Birbirinden ayırıp dağıtırlar.

Devamlı ısının aşçısı,

Birbirinden ayıran mümeyyiz boyacı,

Onu vücuda ve organlara tevzi eder,

Yönler ve köşeler onunla mâmur olurlar.

Çiğerin çömleği ve kalbin şişesi,

Karışık şarabı damlatırlar.

Hulâsa: Hayat şarabının teri,

Nebat şerbeti gibi damlatılınca,

Bu hallerin zuhurundan sonra henüz,

Karınlar âlemine kaabil olur.

(1) Çak çak: Danelerin depodan değirmen taşının deliğine düşmesini sağlayan tahta parçası.

Geh xûte dî xut dî behrê maî (1)
 Rengîn dî bitin demek dîmaî
 Dem îqde dî bit jiboyê terkîb (2)
 Teswîr-1 dî bit bî nezm û tertîb
 Terkîb-1 ku bû mîsalê mîrcan
 Bû eksepezîrê pertewa can (3)
 Ew can çîye? Mihceya nebatê
 Ew mihceya menşea heyatê
 Hindî weku sakînê bitûne
 Xamûşe, û xwarîna wî xûne
 Weqtê ku jî mezreê xefayê
 Ew sebzeyê ter bî ket numayê
 Wî sebzeyî dem bî dem bî xûnê
 Dê av-1 bî dîn jî paşê bûnê
 Baran ne jî feyzê bit mededkar
 Ew dane dî bîte nexlê bê bar
 Sersebze dî bit jî berk û baran
 Ger lê bî werit jî feyzê, baran
 Ew sebze ku bû nîhalê serkeş
 Sexweş gerîya jî meyweyê xweş
 Ew meywe dema gîha kemalê
 Bû mezherê pertewa cemalê
 Ger laîqê îzzeta Emîre
 Wer derxurê hezreta Qedîr'e (4)
 Wî hel dî gîrîn jîbo dîyarî
 Bê wasîte wî dî bin dîyarî

(1) Xûte dî xut: Nûq dî be. Behrê maî: Behra avê.

(2) Îqde dî bit: Bî benve tê rêzkîrîn, wek moriyan. Yanî lebatên wî li ber hevdu tînen rêzkîrîn.

(3) Eksepezîrê pertewa can: Neynîka tirêja gan. Yanî dê gan tê kevê û ganî bî be.

(4) Xurekê pêşberê Xwedê. Yanî ku mirovekî qencbe û, sezayê dostanîya Xwedê'be.

Kâh su deryasına dalar gider,
 Kâh kan rengiyle renklerin.
 Kâh terkiib için dizilir,
 Tertib ve nizamla tasvir olur.
 Mercanlar gibi dizildiği zaman,
 Can ışığının yansıma aynası olur.
 O can nedir? nebatın özüdür.
 Hayatın menşei, işte o özdür.
 Karında kaldığı sürece,
 Sersemdir ve gıdası kandır.
 Gizlilik tarlasından
 O taze bitki çıktığı zaman,
 O bitkiyi zaman zaman kanla,
 Sularlar doğduktan sonra da.
 Yağmur feyizden imdada yetişmezse,
 O dane meyvesiz bir ağaç olur.
 Ucu yeşillenir yaprak ve meyvelerle,
 Eğer feyizden ona yağmur serpilirse.
 O bitki serkeş bir fidan olunca,
 Güzel meyveyle sarhoş olunca,
 O meyve kemale erince,
 Güzellik ışığının mazharı olur.
 Eğer padişahın ikramına lâyıkça,
 Eğer Allahın huzuruna hak kazanmışsa,
 Onu yadigâr olsun diye alırlar,
 Vasıtasız olarak onu yukarı götürürler.

Fîlhal-ı ku çû, dı bîte mehbûb
 Navê wî li wê dı bîte meczûb
 Ev nexline waffîrul-firûn
 Lê zêde dı nadîrul-wîqûn
 Wer mayî wisan li ber hewayê
 Ew dê çite ma'sera cefayê
 Lazım ewe perwerek bî bîmıt
 Terbîyyetê derxureş helînit (1)
 Geh puxte bî affîtabê şer'ê
 Geh suxte bî mahîtabê wer'ê
 Gava pijîya gîha kemalê
 Weqta rijîya ji ser nîhalê,
 Hetta ne kevit ji ewcê îzzet
 Hetta ne gîhîte xakê zîllet,
 Ew na bîte salîkê terîqî
 Wî na bine ma'sera heqîqî
 Ev renga he dest bî dest bî rêve
 Ew mertebe mertebe bî wêve
 Ew meywe bî xut kemalê xerbet
 Ew luqmeyê xweş bî bîte şerbet
 Ew meywe eger şêrîne, xame
 Wer tehle û tırşe, natemame
 Hetta ne bî destê pîrê meyxwer
 Ew hel kelîtin dı xummê ekber
 Gava ku dı wêve kel bî ser ket
 Weqtê ji xumê mezin bî der ket
 Yanî ku ji kesreta sîfatan
 Ew tey bî ketin tecelliyatan
 Elqîsse: Jı germîya cemalê
 Hasil: Ku bî şewketa celalê

(1) Derxureş: Xurekî. Yanî bê halekî wisan ku sezayê dostanîyê be.

Gidince hemen sevgili olur,
 Onun orada adı meczup olur,
 Bu ağaçlar çok dallı olurlar,
 Fakat çok az bulunurlar.
 Eğer öylece havanın önünde kaldıysa,
 O cefa ma'serine gidecektir. (1)
 Onun bakım görmesi gerekir,
 Yiyeceklerin bakımını görmesi gerekir.
 Kâh din güneşiyle pişmeli,
 Kâh Allahtan sakınmanın mehtabıyla yanmalı,
 Pişip olgunluğa kavuşunca,
 Fidanın üstünden dökülünce,
 Büyüklük tepesinden düşmedikçe,
 Zillet toprağına kavuşmadıkça,
 O yolun yolcusu olamaz,
 Onu gerçek mâsere götürmezler.
 Bu şekilde elden ele o yolda,
 Onu mertebe mertebe oraya doğru götürürler.
 O meyve kemal şerbetini çer,
 O güzel lokma şerbet olur,
 O şerbet eğer tatlıysa çiğdir,
 Eğer acı ya da ekşiyse olgunlaşmamıştır,
 Ta ki şarap için pîrin eliyle,
 Büyük fıçının içinde kaynayıp kabarmadıkça.
 Orada kaynayıp kabarmınca,
 Büyük fıçının içinden çıkınca,
 Yani sıfatların çokluğundan,
 Tecellileri katlayınca,
 Hulâsa: Güzellik hararetinden,
 Kısacası: Büyüklüğün şevketinden,

(1) Mâ'seri üzümün sıkılıp sırasının çıkarıldığı yerdir.

Cewher ku tamamî mîzmehil bit
 Teşbihê erez ku mînfeil bit
 Germîyyetê wan tecelliyatan
 Wan mîhrîq û wan mîqewwîyatan
 Tenzîl-ı bî kın jî wê xubarê
 Tes'îd-ı bî kın jî wê buxarê
 Xalus ku bî bit jî paşê tes'îd
 Hêja dî çite meqamê tecrîd
 Cewher jî erez ku bû mîcerred
 Datînine bûteyê mîcedded,
 Ew bûte eger çî tengenaye
 Şhrayê fenayê dîlkuşaye
 Hemrengê surahî-yû peyale
 Hindî weku sore, ya ne ale
 Hêja ne bûye rehîqê mextûm
 Hêja ne çûye meqamê malûm
 Hindî jî xwe wî hebit wîcûdek
 Nînin jî Xwedê ewî nîmûdek
 Bê meşrebeyê wefayê şahî (1)
 Ew na çite meşreba îlahî (2)
 Fanî ne bitin fenayê mitleq
 Na bînutin ew beqayê bîl-Heq
 Fanîfî jîbo wîra beqaye
 Baqîfî jîbo wîra lîgaye
 Emma ne bî ittîsal û îlhaq (3)
 Belkî ne bî înfîsal û îtlaq (4)

(1) Bê tasa wefadariya kêfxweşiyê.

(2) Meşreba îlahî: Ciyê vexwarîna xwedayî.

(3) İttîsal û îlhaq: Zeliqîn. Yanî ne ku bî Xwedê've dî zeliqe û bî wîra dî be yek.

(4) İnfîsal û îtlaq: Cihêbûn û mayîna bî serê xwe. Yanî jî Xwedê cihê jî, bî serê xwe jî na mîne, Xwedê wî ber jî na de.

Cevher tamamiyle yok olunca,
 Araz gibi etkili olunca,
 O tecellilerin harareti,
 O yakıcılar ve o takviye ediciler,
 O tozdan indirirler onu
 O buhardan yükseltirler onu
 Yükseltildikten sonra süzülünce,
 O zaman tecrid makamına gidecektir.
 Cevher, arazdan tecrid edilince,
 Yeniden potaya bırakırlar onu.
 O pota gerçi dardır ama,
 Gönlü açan sahra gibi geniştir.
 Sürahinin ve kadehin rengindedir,
 Kırmızı ya da al olduğu sürece.
 Henüz ağzı mühürlü nefis şarap olmamıştır,
 Henüz belli makama gitmemiştir.
 Kendi kendine bir varlık tanıdığı müddetçe,
 Allahtan ona bir görünüş yoktur.
 Sevinç vefasının maşrapası olmadan,
 O ilâhî şarabhaneye gidemez.
 Mutlak olarak yok olmadıkça,
 O Hakla ölümsüzlüğü göremez.
 Yok olmak onun için ölümsüzlüktür,
 Ölümsüzlük onun için kavuşmaktır.
 Fakat bu kavuşmak birleşip katılmak suretiyle değil,
 Ayrılmak ve tek başına kalmak suretiyle de değil.

Ev renga dı ket miradê hasıl
Anca dı bite mirîdê wasıl (1)

**

Yareb! Çı dı bit, ji ber me koran
Carek tu ve dı hıcab û toran,
Bînende bı kî emêd-ı acız
Bê perde û bê hıcab û hacız,
Deryayê yeqîn bı ket temewwıc
Em ji bı kırîn demek teferrıc,
Ev zenn-û guman û ilm û teqlîd
Tebdîl-ı bı bın bı eynê tewhîd,
Esbab û wesîle qet ne mînın
Carek te mısebbebî bı bînın?
Îman me heye bı zatê Wacıb
Îmkaniyeta me bûye hacıb (2)
Dîsan ji me her tu me xilas ke
Yareb! Me jibo xwera xwenas ke
Ev seyr û sılûk û teyyê menzıl
Mexsûse jibo mirîdê mıqbil
Kengê ji mera dı bit mıyesser,
Xalıq ji ezel ne ket mıqedder?
Lewra ku xırabî-yû qebûlî (3)
Nînın bı fezaıl û fıızulî
Abıd bı rıyayekî helakın
Asî bı duayekî dı pakın
Alem ku wekî xıyalê zille
San'ı bı xwe hadı-yû mıdîlle
Ew tınite menzera xıyalê
Ew tê xıte perdeya dalalê

(1) Anca: wê çaxê.

(2) Îmkaniyeta me: Hebûna meya ne zerûrî, aferaniya me.

(3) Qebûlî: Berdayına vê rêya durust.

Bu şekilde muradına kavuşur,

Ancak o zaman kavuşan mürit olabilir.

Bir defada perdeleri ve ağları çeksen?

Allahım! Ne olur biz körlerin önünden,

Biz âcizlere görmeyi nasib etsen,

Perdesiz, örtüsüz ve engelsiz olarak?

Görerek inanma deryası dalgalansa da,

Bizler de bir zaman seyretsek?

Bu sanılar, şüpheler, bilgiler ve taklitler,

Aynen tevhit ile değişseler?

Nedenler, araçlar hiç kalmasalar,

Bir defa nedensiz olarak seni görsek?

Bizim, varlığı zorunlu olan Allaha inancımız vardır,

Varlığımızın zorunlu olmayışı arada perde olmuştur.

Allahım! Yine bizi kendimizden kurtar,

Kendin için bizi kendimizi tanır hale getir.

Bu yürüyüş, bu yolculuk ve merhaleleri aşmak,

Candan yönelen müride mahsustur.

Bizim için nerde mümkün olur,

Eğer yaratıcı ezelden takdir etmemişse?

Çünkü kötülük ve bu yola yönelmek,

İyi işlerle ve yaramazlıkla olmaz.

Âbidler bir riya ile helâk olurlar,

Günahkârlar bir dua ile pâk olurlar.

Âlem ki bir hayalî gölge gibidir,

Yaratıcının kendisi yol gösterir ve sapıtır.

Odur hayal manzarasına getiren,

Odur sapıklık perdesine bürünen.

Lê daye me cuz'ê ixtîyarî
 Nefsa me pelîd û hîlekarî,
 Ew jî birîye jî dest me naçar
 Em mane, û lutfê Heq mededkar
 Bes qenc-ı jibo me amîyanra
 Her ev bese bo me asîyanra:
 J'ewwelve Xwedê bî heq bî nasîn
 Her çendî qusûr û kêr û kasîn
 paşê bî dilê xwe jê bî tirsîn
 Dînê xwe jî alıman bî pırsîn
 Çawa ku dî bêjın, em wisa bîn
 Hetta ku jî rû dînê fena bîn
 Pala xwe bî dîne lutfê Barî
 Belkî me bî bexşıtın jî narî

Fakat bize iradei cüziye vermiştir.

Pis ve hilekâr nefsimiz,

Onu da elimizden kaçırmıştır,

Biz kalmışız, Allahın lûtfunun imdadı kalmış.

Yalnız en iyisi biz sıradan insanlar için,

Sadece şu yeter biz günahkârlar için:

Baştan Allahı hakkıyla tanıyalım,

Ne kadar kusurlu, kemkişi ve noksanlı da olsak,

Sonra gönülden ondan korkalım,

Dinimizi bilginlerden soralım.

Onlar nasıl derlerse öyle yapalım,

Tâ ki dünya yüzünden yok oluncaya dek,

Sırtımızı Allahın lûtfuna dayıyalım,

Belki bizi ateşten affeder.

LXI

PAŞGOTIN Û PEYVA BI QELEMËRA

Ey rakıbê waqî peyadê! (1)

Wey aşiqê sefhayêd-ı sade!

Ey şairê saxır û nıkûnser! (2)

Wey sahirê saxır û fisûnkr! (3)

Ey haîmê wadîya dalalê!

Wey xawiyê da'weya kernalê!

Ey xameyê serteraşê bedreng!

Bes nameyê xweşqumaşê xweşreng,

Rûreş ke bî navê xett-û xalan

Bednam-ı bî ke bî Bê û Dal'an (4)

Hindî weku xet Xubar û hûre (5)

Ew xet ji letafetê ne dûre

(1) Sıwarê ku bî rastî peyaye.

(2) Saxır: Bê rûmet, nehêja.

(3) Sahirê saxır: Sêrbazê qeşmer. Fisûnker: Ê ku çavan bî sûrê girê dî de.

(4) Bê û Dalan: Herfên «B» û «D».

(5) Xet: Nivîsan. Xubar: Tewîrekî nivîsana Erebi'ye.

LXI

SONSÖZ VE KALEMLE KONUŞMA

Ey aslında yaya olan atlı!

Ey beyaz sayfaların âşığı!

Ey değersiz ve başı eğik şair!

Ey büyücü ve gülünç sihirbaz!

Ey sapıklık vadisinde başıboş gezen,

Ey büyüklük iddiasının aldatılmışı!

Ey ucu yontulmuş pis renkli kalem!

Güzel kumaş gibi güzel renkli kâğıdı,

Şakak ve benler adına karaladığın yeter,

«B» ve «D»lerle kötü adlı yaptığın yeter. (1)

Yazı «Gubar» ve ufak olduğu sürece, (2)

Yazı güzellikten uzak değildir.

(1) «B» ve «D» «Bed» demektir, yani pis.

(2) Gubar Arap yazısının bir çeşididir.

Gava ku ji reng' meşqê pır bû
 Ya şibgetê Nesx û Sulsû gır bû (1)
 Ew nasixê nusxeya cemale (2)
 Bê rewneq û rohnî-yû kemale
 Lazım ewe dılberêd-ı sade
 Xet lê ne bıtın wekî qılade
 Xweş zînete xet lı mahê ruxsar
 Hındî lı rûwan ne bûye hefsar
 Ey xame! Te jî gelek dirêj kır
 Ev name, besê te pır qırêj kır
 Her çendî kelam-ı şıbhê dur bıt
 Bê qedr-ı dı bıt, dema ku pır bıt
 Na bînî bı qîmetın cewahir
 Lewra ku dı hendıkım dı nadır
 Sehw-û xelet û xeta û nısyân
 Mecmûeyê napesendê îsyân
 Tehrîr-ı kırın te bê teemmil
 Kî dê bı ketın jı te tehemmil?
 Kes nîne bı ket jıbo te tehsîn
 Goyendeyê aferîn û nefrîn! (3)
 Ey bê edeba xırabe bê ar!
 Kustax û sitemker û sıyehkar!
 Hındî ku serê te mın qelemkır
 Ew çend te xetê xeta reqem kır
 Hındî ku serê te mın teraşı
 Ew çend-ı te kır gunehtelaşı (4)
 Fehhaşı te kır pı rengê Xanî
 Neqqaşı te kır mîsalê Manî

(1) Nesx û Suls: Navên du tewır nivîsana Erebfîne, herdu jî bı herfên gır tên nivîsîn.

(2) Rûpela rındiyê reş dı ke û xırab dı ke.

(3) Ey gotoxê aferinan û gotinên nefretê

(4) Gunehtelaşı: Leza lı gunehan, xebata lı kırınâ gunehan.

Fakat Öğretim yazısı gibi çoğalınca,
 Ya da «Sülüs» ve «Nesih» gibi iri olunca, (1)
 O güzellik sayfasını ortadan kaldırır,
 Berrak olmaz, aydın olmaz ve kemale ermez.
 Sade dilberin şakaklarının,
 Kolye gibi olmaması gerekir. (2)
 Yüz mehtabı üzerinde şakaklar güzeldir,
 Yüz üzerinde yular gibi olmamak şartıyla.
 Ey kalem, sen de hayli uzattın,
 Bu kâğıdı çok karaladın, yeter artık.
 Sözler inci gibi de olsa,
 Çok olunca değersiz kalır.
 Mücevherlerin değerli olduğunu görmüyor musun?
 Çünkü azdırlar ve nadirdirler.
 Şaşırtmaca, yanlış, hata ve unutkanlıkları,
 İyi karşılanmıyan günahların tamamını,
 Hiç düşünmeden yazdın sen,
 Bu yaptıklarına kim tahammül eder?
 Bunları senden tasvibeden kimse yoktur,
 Sana bunun için âferin diyen kimse yoktur.
 Ey arsız, kötü ve edepsiz!
 Küstah, kötü işli ve de haksız!
 Senin ucunu ne kadar yonttunsa ben,
 O kadar yanlış yazılar yazdın sen.
 Ne kadar ucunu tıraş ettimse ben,
 O kadar günah kazanmaya çalıştın sen.
 Haddini aştın sen de Hânî gibi,
 Nakışçılık yaptın sen de Manî gibi. (3)

(1) Sülüs ve Nesih Arap yazısının birer çeşididir.

(2) Burada ve bundan sonraki iki mısradaki sayfa yar yüzüne benzetilmiş.

(3) Manî: ünlü Çin ressamı.

Meşxûlî bese bî le'b û lehwan
 Toba xwe bî ke j'xeta û nîsyan
 Carek were ser terîqê tobe
 Hindî ne gîhîştîye te nobe

••

Ew betlê delawerê zeberdest
 Ewwel kemera tehewwirê best
 Bû rakîbê duldulê enamîl (1)
 Derhal-î dîgel me bû mîqabîl
 Kêşa jî zîmanê zilfeqarek (2)
 Bû xîsmê dîgel me şehsîwarek
 Sîl bû, rîkîya jî wan îtabanî (3)
 Ezman gerîya bî van cewaban;
 Go: «Ehmed! Eger tu nê xebîsî,
 Herçî ku te go mîn ew nivîsî
 Qewlêd-î te qenc, eger xîrabîn
 Fîlêd te xeta, eger sewabîn
 Ey bedemelo! Tu qenc dî zanî:
 Tu qail û fail û xwedanî
 Neybûm û dî alema Neyîstan (4)
 Meybûm, ne bî destê meyperestan
 Gava ku te ez bîrîm jî sazî (5)
 Ne deng-î dî mîn hebû, ne gazî
 Te dûr-î kîrîm jî nîk hevalan
 Melîcûr-î kîrîm jî mîlk û înalan

(1) Lî duldulê sertîliyan sıwar bû.

(2) Zîmanê: «Zebanê» bû, me lî şûnê «Zîmanê» nivîsî.

(3) Sîl bû: Xeyîdî. Rîkîya: Rîka me girt.

(4) Neybûm: Ez zîlbûm. Neyîstan: Cîyê zîlan, zîllek.

(5) Jî sazî: Jî zîllekê, jî nava zîlan.

Oyunlar ve oyalamalarla meşgûl olduğun yeter,
 Hatalardan ve şaşkınlardan tövbe et.
 Bir defa tövbe yolunun üzerine gel,
 Henüz sana sıra gelmemişken.

Hüner sahibi olan o kahraman yiğit,
 Önce öfkelenme kemerini bağladı.
 Parmak uçlarının düldülüne bindi,
 Derhal karşımıza dikildi.
 Dilinden çekti bir Zülfikâr,
 Benimle atılıların şahı gibi bir hasım oldu.
 Kızdı, kahrlandı bu sitemlerden,
 Dili şu cevaplarla döndü:
 Dedi ki: «Ahmet! Eğer habis değil isen,
 Sen ne söylediyisen onu yazdım ben.
 Senin sözlerin ister iyi ister kötü olsun,
 Senin fiillerin ister yanlış ister doğru olsun,
 Ey işi kötülük olan! İyi biliyorsun ki,
 Sensin onları söyleyen, yapan ve onların sahibi.
 Ben bir ney'dim ve ney alemindeydim, (1)
 Şaraptım, ama içenlerin elinde değildim.
 Sen beni sahlıktan götürdüğün zaman,
 Ne sözüm vardı benim, ne de feryadım.
 Uzaklaştırdım beni arkadaşların yanından,
 Terkettirdin bana ülkemi ve ailemi.

(1) Eskiden kamyş kalemler kullanıldığı için böyle yazmıştır.

Bend û wesilêd-ı min serabun (1)
 Ewwel te kırım bı emrê «kun», kun (2)
 Paşê ku te kır debaxê îşqê
 Kun kır dilê min bı daxê îşqê
 Te pıf kıre cısmê min dema can
 Hatın jı dilê min ah û efxan
 Nefxa te lı min dil û ceger sot
 Herçı ku te pıf kırı, min ew got
 Ez lalım, û bê zıman û xamûş (3)
 Bê nefes û nefes, jı qısmê qamûş
 Bezma terebê bı min te xweş kır
 Dîwanê guneh bı min te reş kır (4)
 Her çendı ku zahırî heyım ez
 Sazende tuwî, wekî Ney'im ez
 Ma Ney bı xwe tışteki dı bêjit?
 Xame bı xwe reşheki dı rêjit?
 Katıb qelemê dı ket sıyehkar
 Sazendeye, Ney jı dest bı hawar
 Nay û qelem û kîtab û nişan
 Tır û hedef û keman û kêşan
 Mehkûmueleyhî'bûn dı teqdır
 Hêj ismê guneh ne bûyî testır»

Yareb! Tu dı zanî Xanî'yê jar
 Teşbihê bı xameya girıftar,
 Qelbê wî dı dest tedaye elheq
 Destê wî dı dest xwe nîne mitleq

(1) Bend: Gırêk. Weslêd min: Movikêd min, parçeyên min. Serabun: Jı serî heta binî.

(2) Bı emrê «Kun»: Bı fermana «Bı be», wek fermana Xwedê. Kun: Qul.

(3) Zıman: «Zeban» bû, me lı şûnê «Zıman» nivîsî.

(4) Dîwanê guneh: Deftera gunehan.

Benim boğumlarımı ve parçalarımı baştan aşağıya,
Önce «Ol» emriyle delik deşik ettin sen.

Sonra beni aşk tabağına koyunca sen,

Kalbimi aşk ateşiyle delince sen,

Ve sen vücuduma ruh üfürdüğün zaman,

Benim gönlümden geldi bu «Ah» ve figanlar.

Senin üfürüğün benim kalbimi ve ciğerimi yaktı,

Sen ne üflediysen ben onu söyledim.

Ben dilsizim, konuşmasız ve uyuşğum,

Nefissiz ve nefessizim, kamış kısmındanı,

Saz meclisini sen bana sevdirdin,

Günah defterini sen bana karalattın.

Gerçi görünüşte varım ben,

Ama sazıcı sensin, ney gibiyim ben.

Acaba ney kendiliğinden birşey söyler mi?

Hiç kalem kendiliğinden bir damla döker mi?

Kaleme kara işler yaptıran kâtiptir,

Sazcıdır ki ney, elinden feryad eder.

Ney, kalem, kitap ve nişan,

Ok, hedef, yay ve atıcılık,

Kaderde emir altına girmişler,

Henüz günah adı bile yazılmadan önce.»

Allahım! Biliyorsun ki zavallı Hânî de,

Kalem gibi tutsaktır.

Gerçekten onun kalbi senin elindedir,

Mutlak olarak onun eli, kendi elinde değildir.

Gava ku lı wî te ser qelem kır (1)
 Herçî te îrade kır, reqem kır
 Amır tuwî, ew bı emrê me'mûr
 Me'mûr-ı dı bin hemîşe mazûr
 Ger dayîye wî te îxtiyarek (2)
 Ew jî wî sipare te bı carek
 Peyweste dı dest te ser-qedembû
 Ew ger bı îlim, we ger qelembû (3)
 Nef'û zerera xwe ew nı zanıt
 Ya qenc-ı jibo xwera çı zanıt?
 Çawa ku jibo tera rızaye
 Ew Ney sîfete, wî ew hewaye
 Wellah jî sefidî-yû sıyahî (4)
 Wî qesd û xerez tuwî, îlahî!
 Emma bı mirekkeba qebâh
 Rûreş kırine gelek sefaîh
 Xettê teye sernıwışt û sermeşq
 Sîh sale xetê xeta dı ket meşq
 Lewra ku dema jî xeybê fek bû (5)
 Tarîx-ı hezar û şêst û yek'bû (6)
 Îsal-ı gîhîşte çıl-û çaran (7)
 Wî pêşerewê gunahekaran

(1) Te wî aferand, yan jî te zanîn dayê, yan jî te qabiliyeta nivîsinê dayê.

(2) Îxtiyarek: Cuz'ekî îxtiyarî.

(3) Ger bı îlim: «Ger îlim» bû, lê jî ñer ku wezna ferdê dı şıkiye me «Ger bı îlim» nivîsî.

(4) Sefidî-yû sıyahî: Sıpîtiyê û reşiyê. Yanî jî nivîsinê.

(5) Dema ku jî tunneyiyê qetiya. Yanî dema ku hate dinê, welidî.

(6) Ev tarîxa Hicriye, bı tarîxa Miladî dı ke 1651. Hozanê nemır, dı vê tarîxêda hatîye dinê.

(7) Yanî umrê wî îsal bû 44 sal. Nexu nivîsîna «Mem û Zin»ê dı 1695'anda tamam bûye.

Sen onun başını yonttuğun zaman,
 Sen ne irade ettiysen, o da onu yazdı,
 Amir sensin, o emirle memurdur,
 Memurlar her zaman olurlar mâzur.
 Gerçi sen ona bir iradei cüziye vermişsen de,
 O, onu da tamamen sana bıraktı.
 O, gerek ilmiyle ve gerek kalemiyle,
 Baştan ayağa kadar hep senin elindeydi.
 Kendi menfaatini ve zararını bilmez o,
 Kendisi için en iyisini ne bilir o?
 Senin rızan her nasılsa,
 O da ney gibidir, o havayı çalar.
 Vallahi aktan ve siyahtan, (1)
 Maksadı, gayesi sensin Allahım!
 Fakat kötülük mürekkebiyle,
 Hayli sayfalar karartmıştır o.
 Ona yazı yazmayı öğreten yazı senin yazındır,
 Otuz yıldır ki yanlış yazılar yazmaktadır o.
 Çünkü yokluktan koptuğu zaman, (2)
 Tarih bin altmış bir idi. (3)
 Bu yıl kırk dört yaşına girdi, (4)
 O, günahkârlarm öncüsü.

(1) Yazı yazmaktan demek istiyor.

(2) Doğduğu zaman.

(3) Bu Hicrî tarihtir, Milâdî tarihe göre 1651 yılında doğmuştur.

(4) Buna göre 14 yaşındayken yazı hayatına atılmış. Bu kitabın yazılması da 1695 yılında tamamlanmıştır.

Vêk da ji menahîyan gelek mal
 Yek pûl-î ne hîn ji hîsnê e'mal
 Ewwel ku te da ji îşqê metle (1)
 Axır bî de wî tu hîsnê, meqte' (2)

D A W Î

(1) Metle': Ronahî. Yanî te ronahiya evînê da serê û wî kir evîndar.

(2) Hîsnê meqte': Dawîbırîna qenc. Yanî wîsa bî ke ku bî awakî qenc elaqe xwe jî dînê bî bire, dawîyekî qenc bî ke para wî.

Günahlardan hayli mal toplamıştır,
İyi işlerden ise bir mangırı bile yoktur.

Sen önce nasıl ona aşktan ufuk verdinse,
Sonunda da ona güzel bir ilgi kesmek ver. (1)

(1) İlgı kesmekten maksat ölümdür.

FERHENG

(Sözlük)

A

Ab: Av (Su)

Aba: Bav û kalın (Atalar)

Abegîne: Cam, belûr (Cam, billûr)

Abîd: Peresdar (Abit)

Abîdane: Peresdarani (Abitçe)

Abîdar: Bı av (Sulu)

Ac: Dıranê fil (Fildişi)

Acıl: 1 — Pêşende (Gelecek zaman). 2 — Nuha (Şimdiki zaman)

Adem: 1 — Mırov (İnsan). 2 — Adem Pêxember (Hz. Adem)

Afaq: Asûwan (Ufuklar)

Afitab: Roj (Güneş)

Agah: Haydar (Haberdar)

Aheste: Hêdî (Yavaş)

Ahû: 1 — Xezal, (Ceylân). 2 — Kêmayî (Kusur)

Axaz: Dest pê kırına karekî (Bir işin başlangıcı)

Axıl: Axur, hevş (Ağıl, ahır)

Axûş: Hembêz (Kucak)

Al: Sor (Kırmızı)

Alat: Ambûrın, haletın (Aletler)

AlemeFrúz: Rohnîkroxê gerdûnê (Dünyayı aydınlatan)

Ali: Bıınd (Yüce)

Alimul-xeyb: Zanayê bı tıştên nepenî (Gizli şeyleri bilen)

Alûde: Lewitî (Pisliğe bulaşan)

Am: Gıştî (Umûmî)

Amel: Xebat (Çalışma)

Aram: Hêsayî (Rahatlık)

Arasîte: Xemılandî (Süslenmiş)

Arif: Naskır (Tanıyan)

Arız: 1 — Peydabûyî (Sonradan olan). 2 — Dêm (Yanak)

Arızî: Nû çêbûyî (Sonradan olan)

Arî: Rût (Arınmış)

Asefê Berxîya: Wezîrê Silêman Pêxember (Hz. Süleyman'ın Veziri)

Asî: Gunehkar (Günahkâr)

Asımanî: Jı rengê asıman, heşîn (Gök rengi, mavi)

Asıtan: Hevş (Avlu)

Asiyab: Aş (Değirmen)

Asûde: Hêsa (Rahat)

Aş: 1 — Aş (Değirmen). 2 — Aşt (Barışık)

Aşıfte: Perîşan (Perişan)

Aşına: Naskırox (Tanıyan)

Aşıyan: Hêlîn (Yuva)

Ateşgede: Peresgaha ağırperestan (Ateşe tapanların tapınağı)

Atıl: Teral (Tenbel)

Ayîn: 1 — Rısım (Resim). 2 — Aheng (Tören). 3 — Wek (Gibi)

Ayîne: Neynık (Ayna)

Azerde, azerden: Renc (Eziyet)

B

- Bab:** 1 — Bav (Baba). 2 — Derî (Kapı)
- Babeser:** Bı dîtın, dîttox (Gözlü, gören)
- Baç:** Baçerê (Yol geçiş ücreti, baç)
- Bade:** Mey (Şarap)
- Baxeber:** Haydar (Haberdar)
- Bais:** 1 — Sebeb (Sebeb) 2 — Xızan (yoksul)
- Bakûre:** Ezep (Bakir)
- Bal:** Bask (Kanat)
- Bala:** Bejn (Boy)
- Ban:** Haf (Dam)
- Banû:** Xatûn, (Hatun)
- Bar:** 1 — Fîkî (Meyve). 2 — Bar (Yük)
- Barîd:** Sar (Soğuk)
- Barî:** Xwedê (Allah)
- Barîgeh:** 1 — Eywan (Salon). 2 — Felek (Felek)
- Basır:** Dîttox (Gören)
- Bayî':** Firotox (Satıcı)
- Bazıl:** Dayox, belavkırox (Veren, dağıtan)
- Bazî:** Lîztın (Oynamak)
- Bed:** Pîs, zışt (Çirkin)
- Bedayî':** Tıştên xweşik (Güzel şeyler)
- Bedexter:** Bedsîtêr, bê yom (Uğursuz)
- Bedewî:** Gundî (Köylü)
- Bedxwah:** Xêr nexwaz (Bedhah, kötü niyetli)
- Bedihî:** Eşkera (Aşıkâr)
- Bedr:** Hîva tijî (Dolunay)
- Bedrûd:** Rûzışt (Çirkin yüzlü)
- Bedsekal:** Niyetxırab (Kötü niyetli)
- Bedsırışt:** Xwîxırab (Kötü huylu, anlâksız)
- Behaîm:** Dewarın (Davarlar)

- Behre:** Par (Pay)
Behremend: Xwedî par (Pay sahibi)
Behrewer: Xwedî par (Pay sahibi)
Bekke: Bajarê Mekkê (Mekke şehri)
Belorî: Tıştê ji belor (Billûrdan olan şey)
Belûqîya: Cihûdekî hilekarbûye (Bir hilekâr Yahudiy-
miş)
Belwa: Bela, tecrübe (Belâ, deneme)
Bena goş: Perika goh (Kulak memesi)
Bend û baz: Hunermendî (Meharet)
Bexşende: Efûkar (Bağışlayıcı)
Benat: Keçın (Kızlar)
Bende: Kole (Kul)
Bendî: Gırtî (Tutuklu)
Beng: Gîyakîye mirov pê serxweş dî be (Sarhoş edici bir
ot)
Benî: Xulam, qûl (Hizmetçi, kul)
Ber: 1 — Kevir (Taş). 2 — Bergeh (Yön). 3 — Fikî
(Meyve)
Ber bû me: Ber bî me hat (Bize doğru geldi)
Bercis: Sîtêra Mıştêrî (Jubiter yıldızı)
Ber dî barın: Dî bın bardane; yan jî xêr û bêr dî dın, ked
dî barînın, ber jî wan dî bare (Yük altındalar; ya da ürün
verirler, ürün yağdırırlar).
Berxîz: Ra be (Kalk)
Berî: Bê par (Yoksun)
Berk: Pelk (Yaprakcık)
Berq: Bırûsk (Şimşek)
Berqe': Perde (Perde)
Berr: Bej (Kara parçası, deniz karşılığı)
Berzex: Bejê ziravê navbera du behran, sînor (İki deniz
arasındaki ince kara parçası, sınır)
Besatîn: Bostanın (Bostanlar)
Beser: Dîtin (Görmek)

- Best:** Girê da (Bağladı)
- Beşaret:** Mızgîn (Müjde)
- Betî':** Hêdîmeş (Ağır yürüyüşlü)
- Bey':** Fırotın (Satış)
- Beyda:** Deşt (Ova)
- Beyt:** 1 — Mala Xwedê (Kâbe). 2 — Şê'r (Şiir). 3 — Mal (Ev)
- Beytê Meqsûd:** Mala Xwedê ku xelk qesda çûyına wê dı ke (Halkın gitmek istediği Allahın evi)
- Beytl-eqsa:** Mızgefta bajarê Qudîs'ê (Kudîs'teki Cami)
- Beyyînat:** Nişanên eşkera (Açık alâmetler)
- Bezî:** Camêrî (Cömertlik)
- Bezlego:** Qeşmer (Komik)
- Bezm:** Cıvata hengê (Eğlence meclisi)
- Bê dad:** Bê çare (Çaresiz)
- Bêx:** Kok û nejad (Kök ve soy)
- Bêjen:** Bêjung (Kalbur)
- Bê kêne:** Bê kêrın (Beceriksizdirler)
- Bê newa:** Bê hêz (Güçsüz)
- Bêrite:** Tewirekî govende, jêra dı bêjın «Govenda feqîyan» (Bir halay çeşididir, «Fakiler halayı» denir)
- Bê zar:** Neçar (Çaresiz)
- Bı bazîn:** Bı lîzînın (Oynatalım)
- Bıjarın:** Pêk anîn (İfa etti)
- Bı kalıt:** Bı nale (İnlesin)
- Bı kêne:** Bı kêrîn (Becerikli dirler)
- Bılh:** Ehmeqî (Ahmaklık)
- Bımpêr:** Tewirekî çekbûye, belkî mertal be (Bir silâh, belki kalkandır)
- Bınyad:** 1 — Hîm (Temel). 2 — Avayî (Yapı).
- Bırehne:** Tazî (Çıplak)
- Bırhan:** Delîl (Kanat)
- Bıtûnan:** Zıkan (Karımlar)
- Bı werîne:** Wer ke (Serp)

- Bîdari:** Heşyarî (Uyanıklık)
Bîh: Bîyok (Ayva)
Bîkr: Keçitî (Kızlık, bekâret)
Bilad: Welat (Ülke)
Bîcımle: Hemî (Hepsi)
Bîl Heq: Bı Xwedê, wxedayî (Allah hakkı için, ilâhî)
Bîlkul: Bı tevayî, hemî (Tamamen, hepsi)
Bîmar: Nexweş (Hasta)
Bîna: Bı dîtın, bı bênahî (Gören)
Bînende: Kesê ku dûr dı bîne (Uzağı gören)
Bîsat: Tıştê raxıstınê (Yaygı)
Bîşe: Dara mêşe (Meşe ağacı)
Bîz: Zık, bı mana turê bın çena xezalan yê tıjî mısk jî tê
 (Karın, ceylânların çeneleri altındaki misk kesesine
 de denir)
Buhran: Bê heşî (Kırız)
Buxar: Helma kelê (Kaynama buharı)
Buqrat: Zanakî Yunanî, bûye (Bir Yunan bilgini)
Bulhewes: Evîndarê ne jı dıl (Candan sevmeyen âşık)
Bû, Bo: Bêhn (Koku)
Bûse: Maç (Öpücük)
Bûş: Tevihev, têkılhev (Karışık)
Bûte: Şûşe (Şişe)

C

- Ca:** Cîh (Yer)
Cam: Qedeha meyê (İçki kadehi)
Camedirîde: Cıldırândî (Yırtık elbiseli)
Cametebdil: Cılguhartî (Değişik kıyafetli)
Camıd: Hebûyê bê gan (Ruhsuz varlık)
Can: 1 — Gan (Ruh) 2 — Laş (Vücut).

- Canan, canan:** yar (sevgili)
- Canfeza:** Jînbexş, bexşendeyê kêfxweşîyê (Hayat, sevinç bahşeden)
- Canb:** Alî (Taraf, yön)
- Cawîdanî:** Timmî (Ebedî)
- Cazîbe:** Hêza kêşanê (Çekici güç)
- Cebbar:** 1 Xurt (Güçlü). 2 — Zordest (Zorba)
- Cebhet:** Enî (Alın)
- Cebîn:** Herdu alîyên enîyê (Alnın iki yanı)
- Ced'an:** Girêkên por (Saç bükümleri)
- Cedel:** Mînaqeşe, pevçûn (Münakaşa)
- Cedîy:** Birca Karîkê jî 12 bircên rojê (Oğlak Burcu)
- Cegerrîş:** Cegerkul (Gönlü yaralı)
- Cela:** Rohnî (Işık)
- Celadet:** Mêrxasî, egîtî (Kahramanlık, yiğitlik)
- Celal:** Mezînatî (Büyüklik)
- Celew:** Hefsar (Yular)
- Celis:** Hevalê rûniştinê (Oturma arkadaşı)
- Cema:** Cîvîn (Toplanma)
- Cemad, Cemadat:** Hebûyên bê gan (Ruhsuz varlıklar)
- Cemaze:** Deve (Deve)
- Cemî':** Hemî (Hep)
- Cemîl:** Baş, meqbûl (İyi, makbul)
- Cemmaş:** Nukulxûz (Yamuk gagalı)
- Cenah:** Bask (Kanat)
- Cenan:** Dıl (Kalp)
- Cera:** Herîkandî (Akar, akıcı)
- Cerdan:** Talankerın (yağmacılar)
- Ceres:** Zengıl (Çingirak)
- Cerh:** Birîn (Yara)
- Cewahur:** Pîraniya «Cewher»e, hebûyê ku bî serê xwe dî kare hebûna xwe nîşan bî de, wek kevir. («Cevher»in çoğuludur, kendi başına varlığını gösterebilen varlık, taş gibi)

- Cewcem:** Em rastê mana vê kelimê ne hatin (Bu kelime-
nin anlamına rastlamadık).
- Cewr:** Sîtem (Zulüm, haksızlık)
- Cewşen:** Zırx (Zırh)
- Cez'e:** Girîna lı ser mirî, dırandina cılan û kışandina por
jibo mırma wî (Ölünün üzerinde ağlamak, elbiseleri
yırtmak, saçları yolmak)
- Cıft:** Cot (Çift)
- Cıfû:** Leyî, naser (Sel)
- Cılûs:** Rûniştın (Oturmak)
- Cındî:** 1 — Sıpah (Asker). 2 — Xortê rınd (Güzel deli-
kanlı)
- Cınûd:** Sıpahan (Askerler)
- Cınûn:** 1 — Dînitî (Delilik). 2 — Dîn (Deli)
- Cır'e:** Qurt (Yudum)
- Cırm:** Guneh (Şuç)
- Cibillet:** Nejad û kok (Soy)
- Cihannuma:** Nişandayoxê dinê (Dünyayı gösteren)
- Cihanpenah:** Kesê ku dinya pışta xwe pê girê dı de (Dün-
yanın güvendiği kimse)
- Cihat:** Pıranîya «Cihet»e yanî Rohelat, Roava, Bakur û
Başur («Cihet»in çoğulu, yani Doğu, Batı, Kuzey ve
Güney)
- Cilwa:** Rohnî (Aydınlık)
- Coş:** Keldayın (Kaynama, coşmak)
- Cunbeş:** Pêldayın, hejîn (Dalgalanmak(sallanmak)
- Cuz':** Perçe (Parça)
- Cûbar, Cûyebur:** Newal (Dere)
- Cûdî:** Çiyayê ku gemîya Nûh lı serê rawestiye (Nuh'un
gemisinin durduğu dağ)

Ç

Çaha zîqenê: Çalika navbera lêvê jêrîn û çenê (Alt dudakla çene arasındaki çukur)

Çak: Dırandî (Yırtık)

Çalak: Bı sıvıkî, bı lez (Çabucak)

Çapıkherekat: Kesê ku bı lez tev dı gere (Çevik davranan)

Çarane: Tewirekî cilê cengêbûye (Bir savaş elbisesiydi)

Çarebrû: Birûreş (Karakaşlı)

Çaraperdaz: Dîtoxê çarê û havîlê (Çare bulan)

Çaşnigîr, çeşnigîr: Çêkîroxê kêfxweşiyê û hengê (Eğlence düzenliyen)

Çawûş: Pêşleşger (Öncü askerler)

Çeng: 1 — Enîşk (Dirsek). 2 — Nivê Kulmê (Avucun yarısı). 3 — Tewirekî saz (Bir saz).

Çengî: Sazvanê saza çeng (Çeng sazının çalgıcısı)

Çerxe: Bı çerixe, bı bûre (Segirt, geç)

Çest û çalak: Bı lez û çelengî (Çevikçe, çabucak)

Çeşm: Çav (Göz)

Çeşn: Heng (Eğlence)

Çillexane: Ciyê ku peresdar têda perestî dı kın (Abitlerin ibadet ettikleri yer)

Çırb: Xurekên rûnî (Yağlı yemekler)

Çıvıyayi: Xuz (Yamuk)

Çihar erkan: Her çar goşe, yanî Rohelata bakurî, Roavaya bakurî, Rohelata başurî, Roavaya başurî (Dört yön, yani Kuzeydoğu, Kuzeybatı, Güneydoğu, Güneybatı)

Çiharum: Ê çaran (Dördüncü)

Çin: Xûz (Yamuk)

Çin çin: Xelek xelek (Halka halka)

Çu: tu (Hiç)

D

Da': Jan (Hastalık)

Dad: 1 — Edalet (Adalet). 2 — Nav û deng (Şöhret).

Dafie: Hêza tehmdaynê (İtici güç)

Da heristî: Bı hevdûra da ket (Birlikte düştü)

Dair: Gêrbûyî (Yuvarlanan)

Daîrebend: Qora govendê ya gîlor (Halka gibi halay safı)

Daîye: Semed (Sebep)

Dalalê mtleq: Avarêtiya yekcarî (Mutlak sapıklık)

Dam: 1 — Davık (Fak). 2 — Heywanên kedî (Evcil hayvanlar)

Damad: 1 — Zava (Damat). 2 — Dîlan (Düğün)

Daman: Daw (Etek)

Dane: 1 — Tene (Tane). 2 — Tamikê nava davikê (Fakın içindeki yem)

Daniş: Şêwr (Danışma)

Darû: Derman (İlâç)

Dasîtan: Çiroka kevne (Destan)

Da'wet: 1 — Dua (Dua). 2 — Dîlan (Düğün).

Dawer: Xwedê (Allah)

Dawîdî: Kesên lı ser dînê Dawîd Pêxember (Hz. Davud'un dinine mensup olanlar)

Dayîn: Daye (Dadı)

Debîq: Dermanekî rengesk (Yeşil renkli bir koku)

Debîr: Nivîsvan (Yazıcı, sekreter)

Debr: İdarekırın (Yönetmek)

Ded: Heywanên kûvî (Vahşî hayvanlar)

Def': Vegerandın, qewırandın (savmak)

Defain: Pıranîya (Defîne»ye («Define»nin çoğuludur)

Dehan: Dev (Ağız)

- Dehqan:** 1 — Axa (Ağa). 2 — Baxvan, cotkar (Bahçıvan, çiftçi)
- Dexel:** Ne safî (Kalp, safi olmayan)
- Delawer:** Mêrxas (Yiğit)
- Dellal:** Bangkîrox (Çağırıcı)
- Delle:** Tol (Fahişe)
- Delw:** Birca Satilê jî 12 bircên rojê (Güneşin Kova Burcu)
- Dem:** 1 — Zeman (Zaman). 2 — Xwîn (Kan)
- Dem':** Hıstır (Gözyaşı)
- Dembeste:** Kesê ku bî zehmet helma xwe dî de û dî sîfîne (Zor soluyan kimse)
- Demgeş:** Kesê bî hêsan helma xwe dî de û dî sîfîne (Kolay soluyan kimse)
- Demsaz:** Heval Arkadaş)
- Derb:** 1 — Lêxîstın (Dövmek). 2 — Çapkırına diravan (Para basmak)
- Derc:** Daxılıkırın (Dahil etmek)
- Derdenak:** Bî derd (Dertli)
- Derxur:** Xurek (Yiyecek)
- Derîçe:** Derîyê biçûk (Küçük kapı)
- Dermande:** Nexweş (Hasta)
- Dermeyan:** Dî navda (İçinde)
- Derr:** Zırar, dij (Zarar, karşıt)
- Derre:** Hewî (Kuma)
- Derrende:** Heywanê çırînok (Yırtıcı hayvan)
- Derwaze:** Derî (Kapı)
- Dew':** Tirêj, ronahî (Işın, ışık)
- Dewa:** Derman (İlâç)
- Dewab:** Heywanın (Hayvanlar)
- Dewende:** Beza (Çok koşan)
- Dewhe:** Dara mezın (Büyük ağaç)
- Dewrê hal:** Wergerîn û guhartına hal (Halin dönüşmesi)
- Dewwar:** Gêrbûyî (Yuvarlanan)
- Deyyar:** Mırov, kes (İnsan, şahıs)

- Dêrê ezreq:** Dêra heşîn, asîman (Mavi kilise, gök)
Dêrîn: Kevn (eski)
Dı bestın: Girê dı dan (Bağarlardı)
Dıdaram: Hêsayîya dıl (Gönül rahatlığı)
Dıldade: Evîndar, yar (Seven, sevgili)
Dıldar: Yar (Sevgili)
Dıldeş: Hevalê dıl (Gönül arkadaşı)
Dılefroz, Dılefrûz: Rohnîkroxê dıl (Gönlü aydınlatan)
Dılfıkar, Dılefkar: Dıl bı tırs (Ûrkek gönüllü)
Dılxwah: Daxwaza dıl (Gönül dileği)
Dılkuşa: Vekıroxê dıl (Gönül açıcı)
Dılnewaz: Geşkıroxê dıl (Gönlü canlandıran, şenlendiren)
Dı numa: Dı xuya (Görünürdü)
Dırc: Qalıka mırarîyan (İnci kabuğu)
Dıba: Hevrîşım (İpek)
Dıdar: Xuyayî, rû (Görünüş, yüz)
Dıde: Çav (Göz)
Dıdeheyran: Ê ku mırov lı çavên wî heyran dı mîne (Gözüne hayran olunan)
Dıgergûn: Bı tewırekî dın (Bambaşka)
Dımax: Mejî (Beyin)
Dımaî: Xwînî (Kanlı)
Dımen: Erdê bejî (Susuz toprak)
Dınar: Dıravê zêrîn (Altın para)
Dırayet: Bırbırın (Düşünce)
Dısa: Dı îsa, dı bırsî Parlardı)
Dıwan: 1 — Cıvata mezınan (Büyüklerin meclisi). 2 — Pırtûka şê'ran (Şiir kitabı)
Dıyar: Jor (Yukarı, zirve)
Dıyari: 1 — Xuyayî (Gözükten). 2 — Hediye (Armağan).
Dızdar: Dergevanê gırtıxanê, yan kelê (Hapishane ya da kale kapıcısı)
Doxîteçeqm: Çavkeç, ê ku çavêd wî wek ên keçanın (Kız gözlü, gözleri kızların gözüne benzeyan kimse)

- Dozex:** Doj (Chennem)
Duxan: Dû (Duman)
Duxmeya Sıkender: Radara Eskenderê Romî (Büyük İskender'in radarı)
Duxter: Keç (Kız)
Dur, Durr: Mırarî (İnci)
Durrê Xeltan: Mırarîyên tevihev, asımanan (Karışık inciler, gökler)
Durd: Tılp (Tortu)
Durdan, Durdane: Teneyên mırarîyan (İnci taneleri)
Durê nısarê: Mırarîyên ku lı serê bûkê tên reşandın (Gelinin başına dökülen inciler)
Duta: Duqat (İki büklüm)
Dûd: Dû (Duman)
Dûdeman: Nejad (Soy)
Dûrebin: Kesê dûrdîtox (Uzağı gören)
Dûşîn: Şeva çûyî (Dün gece)
Dûşize: Keça bakîre (Bakire kız)

E

- Eali:** Kesên mezın, bılınd (Büyük kimseler, yüksek dereceli kimseler)
Ebes: Tewş (Faydasız)
Ebid: Koleyân (Köleler)
Ebleh: Ehmeq (Ahmak)
Ebr: Hewr, ewr (Bulut)
Ebyat: Rêzên şê'ran (Şiirin beyitleri)
Ecanıb: Kesên xerîb (Yabancılar)
Ecnas: Tewırın (Cinsler, çeşitler)
Ecûz: Pîrejın (Kocakarı)
Ed bı km: Bı hesıbînın (Saymız)
Edanî: Pıranîya «Edna»ye («Edna»nın çoğulu)

- Edawet:** Neyarî (Düşmanlık)
Edem: Tunneyî (Yokluk)
Edîb: Bêjevan (Edebiyatçı)
Edîl: Hevta, beranber (Denk, karşı karşıya)
Edîm: Tunne (Yok olan)
Edl: Dad (Adalet)
Edn: Navê bihuştêkiye (Bir cennet adıdır)
Edna: Kesê nizîmtir (En alçak kimse)
Edû: Neyar (Düşman)
Ef'al: Pıranîya «Fîl»e («Fiil»in çoğulu)
Efîfe: Keç, yan jına paqîj, a bı namûs (Temiz, namuslu kız ya da kadın)
Eflak: Pıranîya «Felek»e («Felek»in çoğulu)
Efrûz: Rohnî (Aydınlık)
Efser: 1 — Melûl, xemgîn (Üzgün). 2 — Kulah (Taç)
Evişandibûn: Dî destê xweda hîştîbûn, parîztîbûn (Esir-gemişlerdi)
Ehlê nezer: Kesên zana, bîrbîr (Bilginler, düşünce adamları)
Ehmer: Sor (Kırmızı)
Ehya: Zındîyan (Canlılar)
Exder: Kesî (Yeşil)
Exlat: Hebûyên ku jî unsurînan çê dî bîn (Öğelerden yaratılan varlıklar)
Exnam: Pezîn (Koyunlar)
Exter: Sîtêr (Yıldız)
Eqarîb: Xızınî (Hısımlar)
Eqd: 1 — Marbîrîn (Nikâh kıymak). 2 — Dîlan (Düğün). 3 — Girêdan (Bağlamak). 4 — Bî benvekîrîna morîyan (Boncukları ipliğe takmak). 5 — Dîravên ku dema xwestîna bûkê jî mala bavê wêra tê dayîn (Kız istenirken babasıgile verilen paralar, başlık)
Eqdam: Lîngî (Ayaklar)
Eqrebut-terîqe: Rêya nêzîktîr (En yakın yol)

- Eqwam:** Qewman (Kavimler)
Ekber: Mezıntı (En büyük)
Ekrad: Pıranıya «Kürd»e («Kürd»ün çoğulu)
Eks: Ronahıya tıştê ku dı avê, yan neyukêda dı xuye
 (Yansıma)
E'la: Bılındır (En yüksek)
Elaiq: Ben û rehên ku mirov bı jînêve girê dı dın (İnsanı
 hayata bağıyan bağlar)
Elef: Pût (Hayvan yiyeceği)
Elem: 1 — Êş (Ağrı). 2 — Al (Bayrak)
Elettewali: Lı pey hevdû (Peş peşe)
Elfaz: Gotınım (Sözler, sözcükler)
Elhal: Nuha (Şimdi)
Elihîmem: Hîmetbılınd (Yüksek himmetli)
Ehil: Nexweş (Hasta).
Elîm: Pır zana (Çok bilgili)
Elîmeqam: Rıtbebilınd (Yüksek rütbeli)
Elqîsse: Kurta gotinê (Sözün kıyası)
Eltaf: Qencîyan (İyilikler)
Eltef: Nazıktır, nermtır (En nazık, en yumuşak)
Elwan: Rengin (Renkler)
E'mal: Karın (İşler)
Emced: Pır bı şan (Çok şanlı)
Emda: Qesden (Kasten)
Emeldar: Karker (İşçi)
Emîr: Mîr (Bey)
Emr: 1 — Ferman (Emir). 2 — Kar (İş)
Emsile: Wekokım (Örnekler)
Enadıl: Tewirekî bîlbîl (Bir çeşit bülbül)
Enamıl: Sertılıkım «Parmak uçları)
Enasır: Pıranıya «Unsur»e ku berê dı hatın gotın çarın
 û jîn ji wan çê bûye. Evin: Av, ax, ağır û hewa («Un-
 sur»un çoğuludur, eskiden dört oldukları ve hayatın

bunlardan meydana geldiği söylenirdi. Şunlardır: Su, toprak, ateş ve hava)

Enbaz: Heval (Arkadaş)

Enbiya: Pêxemberın (Peygamberler)

Encam: Dawî (Sonuç)

Encım: Sîtêrın (Yıldızlar)

Encımen: Cıvat (Komite)

Engûr: Tırî (Üzüm)

Enhar: Çemın (Nehirler)

Enîn: Nalîn (İleme)

Enis: Hogır (Munis)

Enwa': Tewırın (Çeşitler)

Enwar: Pıranıya «Enver»e («Enver»in çoğulu)

Enwer: Pır rohnî (Çok ışıklı)

Er: Eger (Eğer)

Erazıl: Pıranıya «Rezıl»e («Rezıl»in çoğulu)

Erbab: Xwedıyan (Sahipler)

Erbein: Çıl (Kırk)

Er'er: Darekiye, bı tırkî jêra dı bêjn (Ardıç)

Erez: 1 Çemê Erez (Aras Nehri). 2 — Tıstê ku nı kare bı serê xwe hebûna xwe nişan bı de, dı vê yekêda mihta-cê cewhere, wek reng (Kendi başına varlığını göstermeyen, bu hususta cevhere muhtaç olan, renk gibi)

Erxewan: Kulılka hımarê (Nar çiçeği)

Eristetalis: Zanayê Yunanî Arısto (Yunanlı bilgin Aristo)

Erş: Text (Taht)

Erûs: Bûk (Gelin)

Erz: 1 — Nişandan (Göstermek) 2 — Fereyî, ber (En)

Esabı': Tılîne (Parmaklar)

Esaxır: Bıçûkın (Küçükler)

Esbab: Tıstên lâzım (Gerekli şeyler)

Esmar: Fikîym (Meyveler)

- Esnaf:** Tewır tewır (Çeşit çeşit)
- Esr:** Sedsal (Yüzyıl)
- Estar:** Perdeyın (Perdeler)
- Eş'ar:** Şê'rın (Şiirler)
- Eşbah:** Cısmın (Cisimler)
- Eşk:** Hıstır (Gözyaşı)
- Eta:** Dayın, qencî (Vermek, iyilik)
- Etfal:** Zarûkım (Çocuklar)
- Etrab:** Keğên hevsalêd kuran (Delikanlılara yaşıt kızlar)
- Ewam:** Xelk (Halk)
- E'wan:** Alıkarın (Yardımcılar)
- Ewbaş:** Du xortên bı hevdûra (Beraber olan iki delikanlı)
- Ewc:** Tewrê jor (Zirve)
- Ewran:** Hewran (Bulutlar)
- Eyax:** Em rastê mana vê pırsê ne hatın (Bu kelimenin mânasını bulamadık)
- E'yan:** Kesên gıregır (İlerigelenler)
- Eyan:** 1 — Dıtın (Görmek). 2 — Xuyayî (Görünen)
- Eyanî:** 1 — Eşkerayî (Açıkça) 2 — Vata (Üstü açık, örtüsüz)
- Eyn:** Çav (Göz)
- Eyş:** Jına bı kêfxweşî (Mutlu yaşamak)
- Eyyam:** Rojın (Günler)
- Ezam:** Nıvıştın (Muskalar)
- Ezazil:** Şeytên (Şeytan)
- Ezdad:** Tıştên dijê hevdû (Bir birine karşı, zat şeyler)
- Ezfer:** Kiskê bın çena xezalan ku misk têdaye (Ceylânların çeneleri altındaki misk kesesi)
- Ezhar:** Kulîlkın (Çiçekler)
- Ezman:** Zıman (Dil)
- Ezra:** Keça bakîre (Bakire kız)

F

- Faıq:** Bıınd, baş (Yüksek, iyi)
- Fanîz:** Tewirekî vexwarın (Bir içki çeşidi)
- Farıx:** Vala (Boş)
- Farıs:** Sıwar (Binici)
- Fasîd:** Xırab, şaş (Kötü, yanlış)
- Faş:** Eşkera (Faş)
- Fazıl:** Zêde (Fazla)
- Fehhaşî:** Derketına ji sînor (Haddi aşmak)
- Fexfûr:** 1 — Padîşahê Çînê (Çin Kırılı). 2 — Kasa me-yê (İçki kadehi)
- Fekane:** Hema bû, yanî Xwedê got «Bı be», hema ew jî bû (Oluverdi, yani Allah «Ol» dedi, o da oluverdi)
- Fekende:** Lawîrê ku ketîye davîkê (Faka girmiş hayvan)
- Fena:** Tunnebûn (Yok olmak)
- Feramûş:** Kesê ku xwe ji bîr dî ke (Oyalanan)
- Ferxende:** Bextewer (Mutlu)
- Ferq:** 1 — Cudayî (Ayrırma). 2 — Serî (Baş)
- Ferqê perdaz:** Ji perdan cuda (Perdelerden ayrırma)
- Ferr:** Rındî (Güzellik)
- Ferraş:** 1 — Fırîrok (Pervane) 2 — Raxistox (Sergici)
- Ferraşê qeza:** Raxistoxê qederê (Kaderin sergicisi)
- Fers:** Raxistin (Sermek)
- Fert:** Pîrî, derketına ji sînor (Çokça, sınırı aşmak)
- Feryaderes:** Kesê ku dî îmdada mîrovda tê (İnsanın imdadına gelen kimse)
- Ferzane:** Kesê pır zana, dî Zanînêda bê hevta (Çok bilgili, bilgide eşsiz olan)
- Fesane:** Efsane, çîrok (Efsane, hikâye)
- Feth:** Vekırım (Açmak)

- Fettan:** Fesad, bı fitne (Müfsit, fitneci)
Fewware: Pêt (Alev)
Feyroz, Feyrûz: Rengê heşîn (Mavi renk)
Feyyaz: Barandoxê feyzê, Xwedê (Feyiz yağdıran, Allah)
Fezaîl: Karên baş (İyi işler)
Fezîhet: Eşkerakırına ne lı gorî daxwazê (Arzuya aykırı olan açıklama)
Filk: Gemî (Gemi)
Filorî: Paqıj, safî (Temiz, safi)
Filûs: Manqırın (Mangırlar)
Fıkr: Tırs, vekışîn (Korkmak, çekinmek)
Firoz, Fırûz: Rohnî, bı şewq (Aydın, ışıklı)
Fitret: Tebîet (Tabiat)
Fıtûr: Sıstî (Gevşeklik)
Fızûl: 1 — Tewş (Faydasız). 2 — Bê ar (Arsız)
Fılçimle: Hemî, bı carekî (Hepsi, hep birlikte)
Fılheqıqe: Bı rastî, rastîn (Gerçekten, gerçek)
Fuad: Dıl (Kalp)

V

- Ve:** Paşda, bı şûnda (Geriye)
Verısand: Ve kır (Çözdü)
Vê: 1 — Ev (Şu). 2 — Xwest (Diledi)
Vêk ketın: Kom bûn, gîhane nevdû (Toplandılar),
Vêkra: Bı hevdûra, dıgel hevdû (Beraberce)
Vêra bı gurî: Tu pêra ra gurî, alîkariya wî bı kî (Ona yardım edersen, onu desteklersen)
Vihali: Vî tıştê ku tê dı keve şûnekî, yanî evîna ku tê dı keve nava dıl (Bir yere giren bu nesne, yani gönlün içine giren aşk)

G

- Gah:** 1 — Carna (Bazı bazı). 2 — Gav, zaman (An, zaman)
Gaze-gaz: Qîre-qîr (Bağırışma)
Geda: Kole, parsek (Köle, dilenci)
Genc, Gencîne: Xızne (Hazine)
Geşt: Ger (Seyahat)
Geştî: Gemî (Gemi)
Gewherî: Gewherfiroş (Cevher satıcısı)
Gêrane: Gerandin, derbazkırın (Çevirdiler, geçirdiler)
Gêsû: Kezf (Saç örgüsü)
Gıl: Harî (Çamur)
Girdewarî: Berhevkırî, cıvandî (Derlenmiş)
Gırdîgar: Xwedê (Allah)
Goş: Goh (Kulak)
Goyende: dı bûn: Dı gotın, dı peyvîn (Konuşurlardı)
Goşwar: Guhar (Küpe)
Goyîn: Teyrekîye bı şev dı qîre (Gece bağırın bir kuş)
Guftar: Gotın, peyv (Konuşma)
Guherguهران: Guhargewheran (Cevher küpeliler)
Gulab: Gulav (Gül suyu)
Gulben: Şaxa gulê (Gül dalı)
Gulgûn: Gulreng (Gül rengi)
Gulqend: Ava şekirê Qend (Kant şekerinin şerbeti)
Gulnar: Ava kulilka hınarê (Nar çiçeğinin şerbeti)
Gulpîrehen: Kesê ku kırasê wî wek gulêye (Gömleği gül gibi olan)
Gum kır: Wında kır (kaybetti)
Gumrah: Avarê (Sapık)
Guweşt: Tewirekî qaydê sıtiranêye (Bir şarkı makamı)
Guzaf: Gotinên tewş (Boş sözler)
Guzer: Ger, derbazbûn (Dolaşmak, geçmek)
Guzîde, Guzîn: Bıjare (Seçkin)
Gûn: Reng (Renk)

H

- Hacıb:** Payvan, dergevan (Nöbetçi, kapıcı)
- Hacız:** Navbır (İki şeyin arasına giren)
- Hadıs:** Nûçê (Sonradan olan)
- Hadî:** Kesê ku mirov tîne rêya durust (İnsanı doğru yola getiren)
- Haîl:** Navbır (İki şeyin arasına giren)
- Haîm:** Windabûyî, beredayî (Kaybolan, başıboş kimse)
- Hakîmane:** Mîranî (Beyce)
- Hala:** Tıştê ku tê dî keve nava tıştekî dîn, mexsed evîne
(Bir şeyin içine giren, maksat aşkıtır)
- Hale:** Seywana dora hîvê (Aydın etrafındaki hale)
- Hami:** Parêzdar (Himaye eden)
- Haris:** Cotkar (Çiftçi)
- Herr:** Germ (Sıcak)
- Hasıl:** 1 — Tıştê ku bî dest dî keve (Elde edilen). 2 —
Kurta gotinê (Sözün kıyası)
- Hazıq:** Hunermend (Mutahassis, mahir)
- Hazırûn:** Kesên hazır (Hazır olanlar)
- Hazîme:** Hêza hezımkırnê (Hazmedici güç)
- Hebib:** Yar (Sevgili)
- Hecer:** 1 — Kevir (Taş). 2 — Kevirê Reş ku dî dîwarê
Mala Xwedê'daye (Hacer-Esved)
- Heclê:** Bermal (Oda)
- Hedîd:** 1 — Hesın (Demir). 2 — Cîhê nızımtur (En alçak yer)
- Hediqe:** Bax (Bahçe)
- Heqaiq:** Rastîyan (Gerçekler)
- Heqqa:** Bî rastî (Gerçekten)
- Hekîm:** Pır zana (Çok bilgili)
- Hekkak:** Nivîsvanê li ser maden, yan kevır (Maden ya da taşa yazı yazan)

Helahl: Kuşttox (Öldürücü)

Helawet: Şêrinî (Tatlılık)

Hell: Pıŝkaftın (Çözmek)

Hellal: Pıŝkaftox (Çözen)

Helwela: Gotına «Lahewle wela quwwete illa billah»
(«Lahevle» demek)

Hellê simab: Avzîva helandî (Eritilmiş gümüş suyu, yıldız)

Hemaxûş: Hembêzî (Kucaklaşan)

Hemaşîyan: Hevalê hêlînê (Yuva arkadaşı)

Hembize: Hevalê zık, bira û xuşk (Kardeş)

Hemdem: Heval (Arkadaş)

Hemefser: Hevalê Kulah (Taç arkadaşı)

Hemel: Birca Beran jî 12 bircên rojê (Güneşin Koç Burcu)

Hemişe: Tım (Her zaman)

Hemhal: Havalê hal û razan (Hal ve sır arkadaşı)

Hemxelwetî: Hevalê xelwetê (Halvet arkadaşı)

Hemxwabe: Hevalê razanê (Uyku arkadaşı)

Hemqal: Hevalê peyvê (Konuşma arkadaşı)

Hemqedem: Hevalê lıng, dî sewîyekîda (Bir seviyede, eşit)

Hemkase: Hevalê vexwarinê (İçki arkadaşı)

Heml: Helgirtın (Yüklenmek)

Hemliqa: Hevalê dîtinê (Görüşme arkadaşı)

Hemmuşîn: Hevalê rûniştinê (Oturma arkadaşı)

Hemrah: Hevalê rê, hevrê (Yoldaş)

Hemraz: Hevalê razan (Sır arkadaşı)

Hemseng: Beranber, hevta (Denk)

Hemser: Heval (Arkadaş)

Hemware: Her gav, tım (Her zaman)

Hemzad: Hevalê xwarinê (Yemek arkadaşı)

Henzel: Fîkîyekî wek zebesêye, lê biçûke û pır tale (Ebû-cehil Karpuzu)

Her çend: Ger çiqas (Gerçi)

Herfan ne gurin: Şaşbûnan der ne xın (Yanlışlıkları açığa vurmasınlar)

Herıstın: Kom bûn, wek weşîyê (Salkım gibi toplandılar)

Herîr: Hevrîşım (İpek)

Herzekar: Kotoxê gotinên tewş (Herzeci)

Heseb: Nejad (Soy)

Hesretzede: Kesê ku belaya hesretê bı serîda hatîye, bê mîrad (Hasretzedede)

Hesûd: Dexes (Kıskanç)

Heşem: Meîyet (Maiyet)

Hewa: 1 — Hewa (Hava). 2 — Evîn (Aşk)

Hewalî: Çarmedor (Çewre)

Hey: Zındî (Canlı)

Hey'at: Pıraniya «Hey'et»e («Hey'et»in çoğulu)

Hey'et: Şıkıl (Şekil, biçim)

Heyşet: Avayî, şênayî (Meskûn yer)

Heyûl, Heyûla: Nejada gerdûnê (Evrenin ilk maddesi)

Hezer: Xwe parızıtın (Sakinmak)

Hezl: Yarî (Şaka)

Hezret: Pêşedest (Huzur, birinin huzurunda olmak)

Hiccet: Delîl (Kanıt)

Hicre: Kunca Simayl Pêxember ya lı rex Mala Xwedê (Kâbenin yanındaki Hz. İsmail Hücresi)

Hınd: Hinekî (Biraz)

Hinde: Ev qas (Bu kadar)

Hundewane: Zebes (Karpûz)

Hındî: Ev qas ku, çı qas ku (Şu kadar ki, ne kadar ki)

Hılûl: Têketna ganê laşekî piştî mırnê dı laşekî dında (Bir ruhun ölümden sonra bir başka vücuda girmesi)

Hımyan: Kîsê dırawan (Para kesesi)

Hıcab: Perde (Perde)

Hıcr, Hıcran: Dûrketna evîndar ji yarê (Hıcran)

Hikmet: Zanin, felsefe (Bilgi, felsefe)

- Hilal:** Hîvîk, birû tèn dirûbandım bı wê (Hilâl, kaşlar ona benzetilir)
- Hîn:** Gav (An)
- Hîraset:** Xwe parızıtın (Kendini sakınmak)
- Hîrşet:** Şewat (Yanmak)
- Hol:** Gog (Top)
- Hor, Hûr:** Horîyêd bıhuştê (Cennet hurileri)
- Hori meqlûb:** Vajîyê jî horîyê (Huriden dönme)
- Hubb:** Evîn (Sevgi)
- Hubla:** Avıs (Gebe)
- Hukkam:** Mîran (Beyler)
- Humam:** Xwedî hîmnet û qencî (Himmet ve iyilik sahibi)
- Humre:** Sor (Kırmızı)
- Huwel-Heq:** Ew heqqe (O haktır)
- Hût:** Bırca Masîyê jî 12 bircên rojê (Güneşin Balık Burcu)

X

- Xadım:** Xulam (Hizmetçi)
- Xaib:** Windabûyî (Kayıp)
- Xaşan:** Padîşahê Tırkıstan'ê (Türkistan Hükümdarı)
- Xak:** Ax (Toprak)
- Xakisar:** Jî axê, bê rûmet (Topraktan, değersiz)
- Xal:** Şana lı rû (Yüzdeki ben)
- Xalib:** 1 — Zorbır (Yenen). 2 — Qey (Galiba)
- Xame:** Qelem (Kalem)
- Xamûş:** Kesê bê dengê ku na peyîve (Konuşmayan, sessiz kimse)
- Xane:** Mal, malık, (Ev, Hane)
- Xanezad:** Xanedan, jî nejadekî pak (Hanedan)
- Xasekî:** Xulamê navmali (Harem hizmetçisi)
- Xasê nezer:** Nihêrtına xîsûsî (Özel bakış)

Xar: Sıtırı (Diken)

Xaretker: Talaŋker (Yağmacı)

Xarıcıyyet: Derketına jı qanûn û adetan (Kanun ve gelenekten çıkmak)

Xarıq: Dirandoxê adetê, jı adetê der (Harika)

Xar û xes: Gerş û gêl, qırş, û qal (Çerçöp)

Xasıyyet: Xısûsiyyet (Özellik)

Xaşak: Gerş û gêl, qırş û qal (Çerçöp)

Xatem: Gustîl (Yüzük)

Xawer: Rohelat (Doğu)

Xawî: Vala (Boş)

Xaz: Rengê sor (Kırmızı renk)

Xebxeb: Gılarê bın çenê (Çene altı)

Xebîr: Haydar (Haberdar)

Xebîyye: Veşarî, nepenî (Gizli kapaklı)

Xebl: Perîşan (Perişan)

Xebûq: Meya ku şeva çûyî hatiye ve xwarın, mexsed evîne (Dün gece içilen şarap, maksat aşktır)

Xedd: Dêm (Yanak)

Xedda': Xapınok (Aldatıcı)

Xedeng: Tîr (Ok)

Xef: Nepenî (Gizli)

Xeffar: Nuxaftoxê gunehan, Xwedê (Günahları örten, Allah)

Xel: Xelq (Halk)

Xelaîq: Gelên xelqê (Halk kitleleri)

Xelaîq: Gelên xelqê (Halk kitleleri)

Xelef: Kur, pıs (Oğul, evlât)

Xelîl: Dost (Dost)

Xelq: 1 — Mirovın (İnsanlar, halk). 2 — Aferandın (Yaratmak)

Xellaq: Aferandox, Xwedê (Yaratıcı, Allah)

Xem: 1 — Derd (Dert). 2 — Xûz (Yamuk)

- Xemendûz:** Kesê ku xeman dî pîve, dî civîne (Gamları ölgen, toplayan)
- Xemguzîn:** Bıjartoxê xeman (Gamları seçen)
- Xemmaz:** Peyvgerîn, fesad (Dedikoducu, müfsit)
- Xemnak:** Xwedî derd û xem (Gam ve dert sahibi)
- Xemr:** Mey (Şarap)
- Xemze:** Awır (Gamze)
- Xenc:** Naz (Naz)
- Xendan:** Bı ken, kêfxweş (Gülümseyen, sevinçli olan)
- Xenî:** Dewlemend (Zengin)
- Xennas:** Şeytên (Şeytan)
- Xeraman:** Bı naz û delalî (Nazlı, cilveli)
- Xerbet:** Şerbet (Şerbet)
- Xerçeng:** Birca Kevjalê jî 12 bircên rojê (Güneşin Yengeç burcu)
- Xerez:** 1 — Rık, kîn (Garez, kin). 2 — Daxwaz (Arzu, dilek)
- Xerîdar:** Kırîdar, kırînox (Alıcı)
- Xerîq:** Nûqbûyî (Suya batan)
- Xerq 1** — Nûqbûn (Suya batma). 2 — Dırandın (Yırtma)
- Xerqe:** Nûqbûyî (Suya batan)
- Xermen:** Bêder, seywana dora hîvê (Harman, ayın çevresindeki hale)
- Xerra:** Bırqok (Parlak)
- Xerwar:** Xerar (Büyük çuval)
- Xesis:** Çıkûd (Cimri)
- Xesmane:** Neyarî (Düşmanlık)
- Xet:** 1 — Cênîg (Şakak). 2 — Nivisan (Yazı)
- Xetebend:** Perwaza text (Tahtın pervazı)
- Xeten:** Bajarekîbûye mîskê xezalêd wê pır hêjabûye (Ceylânlarının miski çok değerli olan bir şehir)
- Xetîb:** Xwazgîn (Dünür)
- Xetme:** Morkrîye, hatiye morkırın (Onaylanmıştır)

Xetsiyah: Keça ku bıska ser cînğa wê reşe (Şakağındaki zülûf siyah olan kız)

Xettat: Nivîsvan (Yazıcı)

Xewadım: Xulamın (Hizmetçiler)

Xewas: Kesên giregır, lı pêş (İlerigelen kimseler)

Xewatîn: Pıranîya «Xatûn»e («Hatun»n çoğulu)

Xewf: Tırs (Korku)

Xewr: Kûran (Derinlik)

Keyb: Tışt û cihê nexuyayî (Görünmeyen şey ve yer)

Keyl: Hesp (At)

Xeyme: Kon (Çadır)

Xeyre meqdem: Tu bı xêr hatî (Hoş geldin)

Keyşûm: Fırnık (Genz)

Keyûr: Kesê bı xîret (Hamiyetli kimse)

Kez: Qumaşekî hevrişmîne (Bir ipekli kumaş)

Kezel: Tewîrekî şê'rê (Bir şiir çeşidi, gazel)

Kezenfer: Şêr (Arslan)

Xêrexwah: Xêrxwaz (Hayırhah, iyi kalpli)

Xıdrewat: Sebzeyın (Sebzeler)

Xılqet: Aferîn (Yaradılış)

Xışt: Şıvık, şış (Değnek, çöp, şış)

Xıtût: Xêzın (Çizgiler)

Xızam: Kulîlkekiye (Bir çiçektir)

Xızım: Mırovê lı pêş (Yakın akraba, hısıım)

Xıda: Bakût (Gıda)

Xılafê mu'tad: Jı adetê der (Mutat hilâfı)

Xılman: Zarûkên bıhuştê (Cennet çocukları)

Xîred: Aqıl (Akıl)

Xokerdeyê îşqê: Ên ku xwe kırıbûn evîne (Kendilerini aşka atanlar)

Xudreste: Kesê ku bê mamosta, xwe bı xwe gîhaye (Öğretmensiz olarak kendi kendine yetişen kimse)

Xuld: Bıhuşt (Cennet)

- Xull:** Zincîrê ku li dest û lingêd girtîyan tê girêdan (Pî-ranga)
- Xullux:** Cûlê hevrîşmînê tenik (İnce ipek elbise)
- Xulûd:** Zındîbûna tîmmî (Ebedî hayat, ebediyet)
- Xumm:** Kupê meyê ê mezin (Büyük şarap fıçısı)
- Xumrî:** Rengê xumrî, sor (Kırmızı renk)
- Xunçe:** Gula ne pîşkîfî, pındık (Gonca gül)
- Xundekar:** Padîşah (Padışah)
- Xundm:** Bangkırın (Çağırmaq, davet etmek)
- Xur:** Xwarın (Yemek)
- Xurfe:** Bermal (Oda)
- Xuroş:** Keldayın û rîjîna bî ser fîraqêda (Kaynayıp taşma)
- Xurrem:** Şad, dilgeş (Sevinçli)
- Xursend:** Sîtaxoxê xwarînê û bakût (Gıda alan)
- Xurşîd:** Roj (Güneş)
- Xurûc:** Derketina jî qanûn û adetan (Kanun ve gelenekten çıkmak)
- Xusr:** Zîrar (Zarar)
- Xusse:** Keder, xem (Keder, gam)
- Xusserevîn:** Revînokê xeman (Gamları dağıtan)
- Xûl:** Pîrhevok (Cadı)
- Xûşe:** Weşî (Salkım)
- Xwab:** Xew (Uyku)
- Xwan:** 1 — Xwarın (Yemek). 2 — Sîfre (Sofra)
- Xwanende:** Sîtaxoxê dengbêj (Şarkıcı)
- Xwanê kase:** Vexwarîna jî kasa meyê (Şarap kâdehinden içmek)
- Xwemal:** Malxoyê malê (Evin sahibi, aile reisi)
- Xweşxîlqet:** Rîndaferîn (Güzel yaratılışlı)

İ

- İbare:** Peyv, peyvekî (Söz, sözcük)
- İbda':** Aferandına bı awakî xweş (Güzelce yaratmak)
- İbn:** Kur, pıs (Oğul, erkek çocuğu)
- İcab:** Bersîv (Cevap)
- İcabet:** Qebûlkırına xundînê (Çağrıyı kabul etmek)
- İdbar:** Bextreşî, bê talû (Talihsizlik, bahsızlık)
- İftıraq:** Dûrketına jî yarê (Yardan uzak kalmak)
- İhsan:** Qencî (İyilik)
- İhtîraz:** Xwe parızıtın (Kendini sakınmak)
- İxfa':** Veşartın (Gizlemek)
- İxtilat:** Têkulî (Karışmak, ihtilât)
- İqbal:** Pêsende (Gelecek zaman)
- İqtıza:** Xwestın, icab (Gerek, icab)
- İkrah:** Zorkırın (Zorlama)
- İksîr:** Maddekî kîmyewîye, bı wê zêr, jî madenên tın tê cîhêkırın (Altını diğêr madenlerden ayıran kimyasal bir madde)
- İla:** Bıındkırın (Yükseltme)
- İlam:** Eşkerakırın (Açıklamak)
- İlle, İllet:** 1 — Semed (Neden). 2 — Nexweşî (Hastalık)
- İma:** İşaret (İşaret)
- İmaret:** 1 — Avayî (Bina). 2 Text (Taht)
- İmareya niğarê:** Textê Sıfîyê (Sıfî'nin tahtı)
- İmkan:** Hebûne ne zerûrî (Zorunlu olmayan varlık)
- İnayet:** 1 — Baldayın (Dikkat etmek). 2 — Alîkarî (Yardım)
- İneb:** Tırî (Üzüm)
- İntîzar:** Rêpan (Beklemek, yol gözlemek)
- İnzal:** Daxıstın, rêhtın (İndirmek, dökmek)
- İrfan:** Zanîn (Bilgi)

- İrfanteleb:** Kesê ku daxwaza naskırinê dı ke (Tanımak istiyen)
- İ'raz:** Zıvırına ber (Yüz çevirmek)
- İsxa:** Gohdarî (Dinlemek)
- İsm:** Nav (Ad)
- İstebreq:** Tewirekî qumaşê hevrişmîn (Bir ipekli kumaş)
- İstîtaet:** Hêz (Güç)
- İstîwa:** Nîvê asîman (Gök ortası)
- İşqebazî:** Evîn (Aşk)
- İşret:** Heng (Eğlence)
- İşretabad:** Ava û geşê bı hengê (Eğlenceyle şenlenen, canlanan)
- İştîyaq:** Dilbijokî (Arzulamak)
- İtab:** Gazın (Sitem)
- İ'tidal:** Hatına cihê adetî, rastbûn (Normal yere gelmek)
- İ'tikaf:** Perestîya dı mızgeftêda (Camideki ibadet)
- İtrê şahî:** Dermanê bêhnxweşê wek ê padîşahan (Padişahlarınki gibi güzel kokular)
- İttihad:** Yekiti (Birlik)
- İttîsal:** Hevdîtın, gîhana cem hevdû (Kavuşmak)
- İz'an:** Qebûlkırına rastiyê (Doğruyu kabul etmek)
- İzar:** 1 Cênig (Şakak). 2 — Pêştemal (Peştemal)
- İzhar:** Eşkerakırın (Açıklamak)
- İzlet:** Mayına bı tenê (Yalnız kalmak)
- İzz:** Heybet, mezinî (Heybet, büyüklük).

J

- Jar:** 1 — Bê goşt, zeif (Etsiz, zayıf). 2 — Reben (Zavallı)
- Jêkve:** Jı hevdû (Bir birinden)
- Jêkra** bı ketın: Jı hevdû bı qetîne, belav bı ke (Ayırsın, dağıtsın)
- Jı wan weye ku:** Jı wan wısaye ku, dı bêjın qey ku (Öyle sanıyorlar ki)

Q

- Qabilun-nar:** Misteheqê ağır (Ateşe müstahak olan)
- Qail:** Gotox (Söyleyen)
- Qaim:** 1 — Kesê ku hebûna wî bî wîye, Xwedê (Kendi kendine var olan, Allah). 2 — Lı ser lıngan (Ayakta)
- Qal:** Gotın, peyv (Konuşma, söyleme)
- Qalib:** 1 — Qalık (Kabuk). 2 — Laş (Vücut)
- Qani':** Beskır (Yetinen, kanaat getiren)
- Qanî:** Pır sor (Çok kırmızı)
- Qanûn:** 1 — Yasa (Yasa). 2 — Navê sazekî (Bir saz adı)
- Qarûr, Qarûre:** Şûşe (Şişe)
- Qasır:** Kurt (Kısa)
- Qebah:** Gunehm (Günahlar, kabahatlar)
- Qebail:** Qebileyan (Kabileler)
- Qebes:** 1 — Kozır (Köz). 2 — Çırisk (Kıvılcım)
- Qedd:** Bejn (Boy)
- Qedem:** Ling (Ayak)
- Qedid:** Goştê zıwa (Kuru et)
- Qedim:** 1 — Kesê ku jî berêya berêve heye, Xwedê (Eski-denberi var olan, Allah). 2 — Tıştê kevne (Eski şey)
- Qedîr:** Xurt, bî hêz, Xwedê (Güçlü, Allah)
- Qefes:** 1 — Qefesa heywanan (Hayvan kafesi). 2 — Sing (Göğüs)
- Qehhar:** Pır bî xışım, Xwedê (Kahredici, Allah)
- Qella':** Dergevanê kelê (Kale kapıcısı)
- Qellaş:** Bı dek (Kurnaz)
- Qelem ket:** Bı bire, jê ke (Keser)
- Qenbel:** Alî çepê (Sol taraf)
- Qemer:** Hîv (Ay)
- Qemsi:** Derewçîn, virek (Yalancı)
- Qend:** Tewrekî şekire (Bir çeşit şeker)

- Qendexayan:** Ên ku peyvêd wan, wek ku şekır xwaribın şêrînın (Şeker yemişler gibi sözleri tatlı olanlar)
- Qentar:** Weznekîye (Bir tartı)
- Qer':** Lê xıstın, tehmdan (İtelemek, dövmek)
- Qerh:** Kul (Yara, çıban)
- Qerib:** Nêzık (Yakın)
- Qerîn:** Hevalê pêş (Yakın arkadaş)
- Qerz:** Deyn (Ödünç)
- Qeseb:** Bendikêd kumên jınan (Kadın feslerinin kaytanları)
- Qet'a:** Jı bın (Aslâ)
- Qetil:** Kuştî (Öldürülmüş)
- Qetre:** Dilop (Damla)
- Qettal:** Mêrkuj (Kaatil)
- Qewl:** Gotın, peyv (Söz)
- Qews:** Kevan (Yay)
- Qewwel Qeşmer** (Komik adam)
- Qeys:** Evîndarê Leylê, Mecnûn (Leylâ'nın aşığı, Mecnun)
- Qeyserî:** Sûk, bazar (Çarşı, pazar)
- Qeza:** 1 — Kırına nîmêjê pıştî derbazbûna wextê (Vakit geçtikten sonra namaz kılmak). 2 — Tunnekırın (İmha etmek). 3 — Qeder (Kader). — Qedandına kare (İş bitirme)
- Qezaya, Qedaya:** Pıranîya »Qezîyye»ye («Qezîyye»nin çoğulu)
- Qeziyye:** Mesele (Problem)
- Qınar:** Çengelê ku goşt pêvê tê daleqandın (Etin asıldığı kanca)
- Qirtasiye:** Kaxız, rûpel; bı mana mecazî jı paxirê sayara hatiye gotın (Kâğıt, sayfa; mecazî anlamda yazısız bakır için kullanılmış)
- Qışt:** Zılfa bıçûk (üçük zülûf)
- Qılade:** Gerdenî (Kolye)

- Qinwan:** Weşî (Salkım)
Qiran: Beranber (Yan yana)
Qirat: Weznekiye (Bir ölçü)
Qitar: Rêzıka devan (Deve dizisi)
Qiwam: Hêz (Güç)
Qubbe: Kumbet, bı mecazî jı asımanra tê gotın (**Kubbe**, mecazî anlamda gök için kullanılır)
Qulûb: Dılm (Kalpler)
Qulûbêmen lehul-qelb: Dılên kesêd wxedî dıl (Gönül sahiplerinin gönülleri)
Qulzem: Behr (Deniz)
Qurb: Nêzîkî (Yakınlık, yakın olmak)
Quwayê heywan: Hêza jînê (Hayat gücü)

K

- Ka'betullah:** Mala Xwedê (Allahın Kâbesi)
Ka'beyn: Herdu kap, zar (İki aşık, zar)
Kabîn: Tewirekî perûya bûkêye (Gelinin bir hediyesidir)
Kala: Mal û mîlk (Mal-mülk)
Kam: Mirad, daxwaz (Murad, dilek)
Kameranî: Bextewerî (Mutluluk)
Karesazî: Sazkırın û meşandına kar (İşin yürütülmesi)
Karîgen: Gerdûn (Evren)
Kas: Kêm, bı qusûr (Kem kişi, kusurlu)
Kase: Qedeha meyê (İçki kadehi)
Kazıb: Derewîn (Yalancı)
Kebk: Kew (Keklik)
Keckulahan: Kulahxwaran, kofixwaran (Eğri taçlılar, türbenleri, eğri olanlar)
Kecrû: Bı ser rûra xwar (Yüzün üstüne eğmek)
Kefaet: Hevtayî (Denk olmak)
Kelal: Westandın (Yormak, verdiği yorgunluk)
Kelam: Peyv (Konuşma)
Kelat: Keleyan (Kaleler)
Kelîm: Mûsa Pêxember (Hz. Musa)

- Kelte:** Kelebûti (Oynaşma)
- Kemal, Kemalat:** Gihana bilindiyê (Kemale ermek, olgunlaşmak)
- Kemalê bê kemalî:** Temambûna kêmayiyê (Kemalsizliğin kemale ermesi)
- Kenarî:** Jı qerax (Kenardan)
- Kenz:** Xızne (Hazine)
- Keramet:** Şeref, hesyet (Şeref, haysiyet)
- Kerem:** Qencî (İyilik)
- Kerim:** Kesê qenc, camêr (İyi, cömert olan)
- Kerrena:** Navê sazekiye (Bir sazın adı)
- Kesb:** Karkırım (Kazanç)
- Kesif:** Gur (Yoğun)
- Kesret:** Piri (Çokluk)
- Keşşafê rumûzê hikmetil-eyn:** Kesê ku îşaretê zanîn û hikmetan kıfş dı ke. (Bilgi ve hikmet işaretlerini keşfeden kimse)
- Keşwer:** Welat (Ülke)
- Kewaib:** Keçên memikgılover (Tombul memeli kızlar)
- Kewkeb:** Sîtêr (Yıldız)
- Kewn:** Gerdûn (Evren)
- Kewneyn:** Herdu gerdûn (İki evren)
- Keyfiyet:** 1 — Çawayî (Keyfiyet). 2 — Kêfxweşî (Keyif)
- Keyber, Kêbir:** Sertîr (Ok ucu)
- Kezm:** Daqurtandın (Yutmak)
- Kêj:** Keç (Kız)
- Kewan:** Sîtêra Zuhel (Saturn yıldızı)
- Kılan:** Hejandın (Salladılar)
- Kınûz:** Xıznan (Hazineler)
- Kırdar:** Kırım (Fîil)
- Kırdebengî:** Bengîbüyi, bengî (Çılgınlaşmış)
- Kılab:** Seym (Köpekler)
- Kisre:** Padişahê İran'ê (İran Hükümdarı)
- Kiswet:** Cıl (Elbise)

- Kitabet:** Nivisîn (Yazmak)
Kîzb: Derew (Yalan)
Koh: Çiya (Dağ)
Kohî: Çiyayî (Dağlı)
Koter: Gerdenî (Kolye)
Kubra: Mezıntır (En büyük)
Kuffar: Kafıran (Gâvurlar)
Kufw: Hevta (Deng)
Ku: 1 — Lu ku (Nerde). 2 — Çawa (Nasıl). 3 — Kîja (Hangi). 4 — Eger (Eğer)
Kuhensal: Kevnesal, pîr (Yılları köhnemiş, yaşlı)
Kul: 1 — Rîş (Çıban). 2 — Gıst (Tüm)
Kulfet: Zehmet, zor (Güçlük)
Kun: 1 — Bı be, fermana Xwedê ku dı bêje «Bı be» (Ol, Allahın «Ol» emri). 2 — Qul (Delik)
Kunh: Bmê kar, mahîyet (İşin içyüzü, mahiyeti)
Kurdemîr: Mîrên Kurd (Kürt beyleri)
Kusan: 1 — Çawa (Nasıl). 2 — Çıma (Niçin)
Kustax: Çelaq, bê şerm (Küstah)
Kuşad: Vekırî (Açık)
Kûs: Def (Davul)

L

- Labıdde:** Hemın lazıme (Mutlaka gerekir)
Lahût: Nolên paqıj (Temiz sıfatlar)
La'l: Gewherekî sore (Kırmızı bir cevher)
Lamekan: Gerdûna asımanan (Gökler alemi, mekân dışı)
Lareyb: Bê guman (Şüphesiz)
Laubali: Bı delalî, serbest (Nazlı, serbest)
Layezal: Xwedê (Allah)
Leb: Lêv (Dudak)

- Le'b:** Lîztın (Oynamak)
Lebaleb: 1 — Tıjî, bî lêvanra (Ağzına kadar dolu). 2 —
 Lêv bî lêv (Dudak dudağa)
Lebteşne: Lêvtî, lêvziwa (Dudağı susuzluktan kuruyan)
Lehd: Gor (Mezar)
Lehw: Heng (Eğlence)
Lehyan: Her du aliyan (İki taraf)
Lehze: Gav (an)
Leim: Kesê nejadnızım û çavbırçî (Alçak soylu ve züğürt
 kimse)
Lein: Mel'ûn (Mel'ûn)
Lemyezel: Xwedê (Allah)
Letif: Nazık, narîn (Nazık)
Letifedan: Kesê ku bî gotinên xweş û zırav dı zane (İnce-
 likleri bilen)
Lewleb: Felek (Felek)
Leyalî: Pıraniya «Leyl»e («Leyl»in çoğulu)
Leyl: Şev (Gece)
Lêk: Lı hevdu (Bir birine)
Lîqa: Rasthatın, dîtına Xwedê (Karşılaşmak, Allahı gör-
 mek)
Lot: Lotık (Zıplama)
Luce: Pêla avê (Su dalgası)
Lutf: Qencî (İyilik)

M

- Madûm:** Tunne (Yok olan)
Ma erefnak: Me te ne nasî (Seni tanımadık)
Mafû: Bexşandî (Affedilen)
Mah, Meh: Hîv (Ay)
Mahîtab, Mehtab: Tavehîv (Mehtap)
Mahûd: Kifşe (Bilinen)

- Mail:** Dilbijok, meyıdar (Meyleden)
- Malxoli:** Nexweşê bı Ser'ayê (Sar'alı)
- Ma'lûl:** 1 — Nexweş (Hasta). 2 — Tıştê ku jêra delîl tê anîn (Kanıtlanan)
- Mamûl:** Tıştê ku pê tê emelkırın (Geçerli olan)
- Ma'mûr:** 1 — Dınê (Dünya). 2 — Ava (Bayındır)
- Manend:** Wekî (Gibi)
- Manî:** Ressamê Çînî ê bı nav û deng (Ünlü Çin Ressamı)
- Ma'ser:** Guvaşgeh (Üzümün sıkılıp şırasının çıkarıldığı yer)
- Masike:** Hêza ku dı gıre (Tutan güç)
- Masiwa:** Hebûyên ji bı Xwedê (Allahtan başka yaratıklar)
- Maşa:** Kesê ku dı meşe (Yürüyen)
- Ma'reke:** Ceng, tikoşın (Savaş, mücadele)
- Ma'rez:** Temaşegeh (Sergi)
- Marifetnak:** Kesê bı zanîn (Bilgili kimse)
- Marûf:** Naskirî (Tanınmış)
- Matem:** Şın (Matem)
- Matemi:** Kesê şınî (Yaşlı kimse)
- Ma-werd:** Gulav (Gül suyu)
- Mazûl:** Derketiyê ji kar (Azlolunan)
- Mazûli:** Derketına ji kar (Azlolunmak)
- Meadın:** Pıranıya «Maden»e («Medenin» çoğulu)
- Meal:** Mana (Anlam)
- Meanî:** 1 — Pıranıya «Mana»ye («Mana»nın çoğulu).
2 — Sııran (Şarkı söyleme)
- Mebanî:** Çêkırın û lı hevanına gotnan (Söz söyleme)
- Mebhût:** Heyrî (Şaşkın)
- Mebnî:** Lı ser, lı gorî (Üzerine, göre)
- Meclûbê mehebbeta unasın:** Bı evına mirovnan hatine kêşan (Bazı adamların sevgisiyle çekilmişler, celbedilmişler)
- Mecmer:** Bıxûrdan (Buhurdanlık)

- Mecrûh:** Bırîndar (Yarah)
Mecrûr: Kêşayî (Çekilmiş, celbedilmiş)
Meddah: Pesîndar (Övücü)
Medh: Pesn (Övgü)
Medhoş, Medhûş: Gêj (Sersem)
Meftûh: Vekirî (Açık)
Meftûn: Evîndarê bêheş (Meftun, tutkun)
Meger: 1 — Ewxu (Meğer). 2 — Mera, bı raya Xwedê
 (İnşallah)
Mehabet: Heybet, saw (Heybet)
Meharet: Hunermendî (Meharet)
Meharım: Kesên malî (Mahremler)
Mehbûb: Kesê ku tê evandin (Sevilen kimse)
Mehcebîn: Enihîv (Mehtap alınlı)
Mehcûr: Terkkirî (Terkedilmiş)
Mehd: Dergûş (Beşik)
Mehell: Şûn (Yer, mahall)
Mehkûmu eleyhî: Bın hukum, bın ferman (Emir altı)
Mehmel: Texterewan (Tahtaravallı)
Mehmûd: Paqıj, bılmıd, bı qedır (Yüce)
Mehr: Heqê marbırîna bûkê Gelinin nikâh ücreti)
Mehpare: Parça hîvê (Ay parçası)
Mehz, Mehza: Sırf (Salt)
Mehzûz: Xwedî par (Hisse sahibi)
Mexafet: Tırs (Korku)
Mexbûn: Xapîyayî (Aldanmış)
Mexdûm: Kesê ku jêra xızmet tê kırım (Hizmet edilen
 kise)
Mexfûr: Nuxaftî (Örtülen)
Mexmer: Fıraqa meyê (Şarap kabı)
Mexmûr: Serxweş, mest (Sarhoş, mest)
Mexrûr: 1 — Qure (Mağrur). 2 — Xapîyayî (Aldanan)
Mexûf: Bı tırs (Korkulu)
Mexz: Mejî (Beyin)

- Meqalat:** Gotının (Sözler)
- Meqalid:** Mifteym, bı mana mecazî jî çerxa felekêra tê gotın (Anahtarlar, mecazî anlamda felek çarkına denir)
- Meqam:** 1 — Cih (Yer). 2 — Cihê Bırahım Pêxember ku hember Mala Xwedêye (Hz. İbrahim'in Kêbe önündeki yeri)
- Meqamê malûm:** Ciyê kifşe ê dostên Xwedê (Bilinen yer, Allahın dostlarının yeri)
- Meqasid:** Pıranıya «Meqsed»e («Maksad»ın çoğulu)
- Meqlûb:** 1 — Vajî (Tersine dönük). 2 — Gan (Ruh)
- Meqreme:** Cilên tenikên hevrişmîn (İnce ipekli elbise)
- Meqseda seramest:** Daxwaza ku serıyan mest dı ke, yanî dırav (Kafaları mest eden dilek, yani paralar)
- Meqtûl:** Kuştî (Öldürülen)
- Me'kel:** Xurek (Yiyecek)
- Mekmen:** Veşargeh (Pusu)
- Meknûn:** Veşartî (Gizlenmiş)
- Mekr:** Dek (Hile, oyunbazlık)
- Mekşûf:** Xuyayî (Görünen)
- Melabis:** Cılm (Elbiseler)
- Melahet:** Rındî, nazıkî (Güzellik, naziklik)
- Melaîn:** Mel'ûnın (Mel'unlar)
- Melal:** Perişanî, sıstî (Perişanlık, gevşeklik)
- Melamet:** Gazın (Sitem)
- Melbûs:** Cıl (Elbise)
- Meleksesal:** Kesê bı nola firîştan (Melek sıfatlı kimse)
- Melekwar:** Wek firîştan (Melek gibi)
- Melzûm:** Tıqt, yan kesê ku jî mirov na qete (Melzûm)
- Memat:** Mırım (Ölüm)
- Memlû:** Tıjî Dolu)
- Me'mûl:** Tıqtê ku tê hêvîkırın (Umulan)
- Memzûc:** Tevîhev, têkılhev (Karişım)
- Menahî:** Bê fermanıyên Xwedê (Allahın yasak ettikleri)

- Menaqıb:** Jinenîgariyın (Biyografiler)
- Menal:** Mal û milk, rıtbe (Mal-mülk, rütbe)
- Menazıl:** Pıranîya «Menzıl»e («Menzıl»ın çoğulu)
- Menbe':** Kan (Kaynak)
- Mendal:** Zarûk (Çocuk)
- Mendel:** Şar û temezî, desmal (Kadınların başörtüsü, mendil)
- Menhec:** Rêç, rêçık (İz, izlenen yol)
- Menî':** Zexm (Sağlam)
- Menqûş:** Nexşkirî (Nakışlı)
- Menna':** Çıkûd (Cimri)
- Mensûx:** Betalkırî, bê hukum (İptal edilmiş, hükümsüz)
- Mensûr:** 1 — Belavkirî (Serpilmiş). 2 — Mızeffe (Muzaffer)
- Menşe':** Jêder (Menşe)
- Menzer:** Ciyê xuyabûnê (Görünme yeri, manzara)
- Menzıl:** 1 — Xanî (Ev). 2 — Cihê ku mirov dı xwaze bı gîjê (İnsanın ulaşmak istediği yer)
- Menzûri:** Pîvek (Ölçü)
- Merd:** Mırov (İnsan)
- Merdane:** bı cıwanmêrî (Cömertçe)
- Merdûd:** Qewırandî (Reddedilen).
- Merez:** Nexweşî (Hastalık)
- Mergever:** Navê cıyekîye lı İran'ê (İran'da bir yer adı)
- Merqed:** Gor (Mezar)
- Merkeb'ereban:** Ên ku lı hespên Erebi sıwar bûbûn (Arap atlarına binenler)
- Mermûz:** Tıştê ku tê îşaretkırım îşaret edilen)
- Mersîye:** Sıtıranên ser mırîyan (Ölü ağıdı)
- Merzîyye:** Razîkirî (Razi edilen)
- Mesal:** Çırok (Masal)
- Mescûd:** Kesê ku secde jêra tê bırm (Kendisine secde edilen)
- Mesdûd:** Rıtımî (Tıkanmış)

- Mesih:** İsa Pêxember (Hz. İsa)
- Meskûk:** Dıravên çapkırî (Basılmış para)
- Meslûl:** Şûrê kışandî (Çekilmiş kılıç)
- Mesmû:** Gohdarî (Dinleme)
- Mesrûr:** Kêfxweş, dılşad (Sevinçli)
- Mestûr:** 1 — Nuxaftî (Örtülen). 2 — Rêzkırî, nivîsî (Sattırılmış, yazılmış)
- Meşam:** Lebatê bêhnkırinê (Koku alma organı)
- Meşamê can:** Cihên gan ku bêhn dı gırm (Ruhun koku alma duyuları)
- Meş'el:** Mélede (Meşale)
- Meşhed:** Cihê şehîdan (Şehitliki)
- Meşhûd:** Xuyayî (Görünen)
- Meşxûf:** Pır bı evîn, gêjê evînê (Çok seven, aşktan sersemleşen)
- Meşq:** Nivîsana gır ku mamosta jibo hînkırına qutabîyan dı nivîse, nivîsîn (Öğretmenin, talebelerin öğrenmesi için yazdığı iri yazı, yazı yazmak)
- Meşkûk:** Bı guman (Şüpheli)
- Meşreb:** Vexwarın (İçecek)
- Meşşate:** Jına xemlînok (Süsleyici kadın)
- Metaê yek:** Eşşayê hevdû (Bir birlerinin metanı)
- Metaf:** Cihê tewafa Mala Xwedê (Kâbenin tavaf yeri)
- Metaya:** Bejnıbılnıd (İnceboylu)
- Metbû:** 1 — Pêşrew (Uyulan kimse, önder) 2 — Bı xwî (Huylu)
- Metbûx:** Pehtî, pıjandî (Pişkin, olgun)
- Metle':** Cihê derketına rojê (Güneşin doğuş ufku)
- Metlûb:** 1 — Daxwaz (Dilek). 2 — Tıştê ku tê xwestın (İstenen)
- Me'wa:** Hêwir (Barınak)
- Mewalî:** Dostın (Dostlar)
- Mewarî:** Manın (Engeller)
- Mewc:** Pêl (Dalga)

- Mewzû:** 1 — Babet (Konu). 2 — Danandî (Konulmuş)
- Mewzûn:** 1 — Peyv û nivîsînên şê'ri (Şiir) 2 — Yeksor
(Devamlı aynı tempoyla olan)
- Meyan:** 1 — Nav (İçi). 2 — Newq (Bel)
- Me'yûs:** Bê hêvî (Umutsuz)
- Mezaq:** Tam (Tat)
- Mezalıman:** Binsiteman (Zulüm altındakiler, mazlûmlar)
- Mezher:** Cîhê xuyabûnê (Yansıma yeri)
- Mezlem:** Tarî (Karanlık)
- Mezmer:** Veşargeh (Gizlenilen yer)
- Mezre':** Zevî (Tarla)
- Me'zûn:** Bı destûr (İzinli)
- Mêhîman; Mêhman:** Mêvan (Misafir)
- Mıadat:** Neyarî (Düşmanlık)
- Mıadıl:** Hevta (Denk)
- Mıalîf:** Hogır (ülfet eden)
- Mıanıq:** Kesên ku hevdû hambêz dîkîn (Kuşaklaşanlar)
- Mıateb:** Bergazın (Sitem edilen)
- Mıbahî:** Helal (Mübah)
- Mıbexxerat:** Tewrên bixûrê (Buhur çeşitleri)
- Mıbeyyen:** Beyankırî (Beyan edilen, açıklanan)
- Mıbtıl:** Betalkırox (İptal eden)
- Mıcadıl:** Ê ku tîkoşîn dî ke (Mücadele eden)
- Mıcedded:** Teze, jî nûve (Yeni, yeniden)
- Mıcella:** Rohnî, cîlakırî (Aydın, cilâlî)
- Mıcenned:** Cıvandî, komkırî (Toplanmış)
- Mıcerreb:** Tecribekırî (Denenmiş)
- Mıcerreb:** Tecribekırî (Denenmiş)
- Mıcerred:** Rût (Arınmış)
- Mıcesssem:** Bı cîsm û laş (Vücudu sağlam olan)
- Mıcezza:** Parçekırî (Parçalanmış)
- Mı'cız:** Mı'cizên Pêxember (Peygamberin mucizeleri)
- Mıdamî:** 1 — Timmî (Devamlı). 2 — Meyxur, serxweş
(Şarap içen, sarhoş)

- Mıdbır:** Bı dek, fenek (Hilekâr, oyunbaz)
- Mıdebber:** Yê ku tedbîra wî tê gırtın (Tedbiri alınan)
- Middea:** Tıştê ku tê doz kırın (İddia edilen)
- Mıderrıs:** Mamosta (Öğretmen)
- Mıdewwer:** Gılor (Yuvarlak)
- Mıdxem:** Tıştê ku dı tıştékıda wında dı be (Bir şeyde kaybolan)
- Mıdıll:** Kesê ku mırov avarê dı ke (İnsanı saptıran)
- Mıemmer:** Navsal (Yaşlı)
- Mıennes:** Mê (Dişi)
- Mıettırat:** Dermanên bêhnxweş (Güzel kokular)
- Mıewwel:** Te'wıl kırı (Tevîl edilen, değiştirilerek yorumlanan)
- Mıeyyen:** Kıfşe (Belli)
- Mıferrihat:** Tıştê ku kêfxweşî dı dın (Keyif vericiler)
- Mıfid:** Dayoxê mefayê (Fayda veren)
- Mıft:** Belaş (Bedawa)
- Mıxebber:** Bı toz (Tozlu)
- Mıhal:** Tıştê bê mıkûn (Mümkün olmayan)
- Mıhce:** Sergul (Öz)
- Mıhenna:** 1 — Henekırî (Kınalı). 2 — Kêfxweş (Sevinçli)
- Mıherra:** Hêrayî (Öğütülmüş)
- Mıhessel:** Tıştê ku bı dest dı keve (Elde edilen)
- Mıheyya:** 1 — Amade (Hazır olan). 2 — Vejandî (Diriltilen)
- Mıhibb:** Evındar, dost (Âşık, dost)
- Mıhit:** Pılan (Plân)
- Mıhlıkat:** Tıştê ku mırov dı bı helâkê (Helâke götüren)
- Mıhr:** Evın (Aşk)
- Mıhredar:** Evındar (Âşık, seven)
- Mıhırıq:** Şewıtandox (Yakıcı)
- Mıhtal:** Bı hîle, hılebaz (Hilekâr)
- Mıxedderat:** Keç û jnên pıştperde (Perdeli kız ve kadınlar)

Mixelled: Timmî (Ebedî)

Mixelledun-nar: Ê ku tim dî agirda dî mîne (Ebedî ateş-te kalan)

Mixettet: Xêzkırî (Çizgili)

Mixeyyer: 1 — Guhartî (Değiştirilmiş). 2 — Bî kêfa xwe (Muhayyer)

Mûn: Alîkar (Yardımcı)

Mıjgan: Bıjang (Kirpikler)

Mıqbıl: Hatoxê ber bî me (Bize doğru gelen)

Mıqarın: Beranber (Yanyana)

Mıqebbes: Gırtoxê çıriskê (Kıvılcım alan)

Mıqeddîme: Dest pê kırım (Başlangıç)

Mıqerreb: Nêzîkbûyî (Yaklaşmış olan)

Mıqerrebûn: Serekên firîştan (Melek başları)

Mıqerrrer: Tıştê ku tê bıryarkırım (Kararlaştırılan)

Mıqessem: Pışkırî, parçebûyî (Bölünmüş, parçalanmış)

Mıqewwîyat: Tıştên ku hêzê zêde dî kın (Gücü artıran şeyler)

Mıqeyyed: Gırêdayîyê dî qeydêda (Kayıtlanan)

Mıqîm: Rawestox (Duran, ikamet eden)

Mıqtebîs: Gırtoxê çıriskê (Kıvılcımlanan)

Mıkaşefat: Tıştên ku tên kışkırım (Keşfedilen şeyler)

Mıkatebat: Tıştên ku dî navbera hnekanda tên nivîsîn (Yazışmalar)

Mıkedder: Şelo (Bulanık)

Mıkellel: Xemilandîyê bî gewheran (Cevherle süslenmiş)

Mıkerrem: Qedirbılınd (Şerefli)

Mıkerrrer: Lî dû hevdû (Ardarda)

Mıkewwenat: Hebûym (Varlıklar, yaratıklar)

Mılaqat: Hev dîtn (Görüşme)

Mılebbes: Bî cil (Elbiseli)

Mılettex: Lewitandî (Bulaşmış)

Mılezzizat: Tıştên bî tam (Lezzetli şeyler)

Mımkînat: Pıranîya «Mımkun»e («Mümkününün çoğulu)

- Mımkun:** Tıştê ku mıkûn dı be û hebûna wî ne zerûriye
(Mümkün olan ve varlığı zorunlu olmayan)
- Mımtaz:** Bijare (İmtiyazlı, seçkin)
- Mımted:** Dirêj (Uzun)
- Mımazı':** Kesê ku pevçûn dı ke(Çatan, nizaa düşen kimse)
- Mıneqqet:** Nuxtekırî (Noktalanmış)
- Mın'ekis:** Ronahîya ku dı neynikê, yan avêda dı xuye
(Yansıyan)
- Mın'em:** Kesê ku nî'met dı bîne (Nîmet gören)
- Mınewwer:** Rohnî (Aydın)
- Mınfel:** Tıştê ku te'sîr dı bîne (Etkilenen)
- Mınîr:** Tıştê ku rohnî dı de (Işık veren, aydınlatan)
- Mınqad:** Sıtûxwar (Boyun eğen)
- Mınteha:** Dawî (Son, nihayet)
- Mınzem:** Zeliqandî (Yapışık)
- Mıradat:** Pıranîya «Mırad»e («Murad»ın çoğulu)
- Mırahıq:** Kurê ber balıxbûnê (Bulûğa ermek üzere olan delikanlı)
- Mıraqb:** Kesê ku dı keve mıraqebê (Düşünceye dalan)
- Mıraselat:** Tıştên ku dı navbera hınekanda tên şandın
(Teait edilenler)
- Mırcan:** Sor (Kırmızı)
- Mırdan:** Xortên ku hêj rî û sınıbêlêd wan ne hatıye (Tüy-
sü delikanlılar)
- Mırde:** Mırî (Ölü)
- Mırebbe':** Rûniştîyê civatkî (Bağdaş kurup oturan)
- Mırexses:** Bı destûr (Ruhsatlı)
- Mıresse':** Nexşkırî (Nakışlanmış, süslenmiş)
- Mırettêb:** Rêzkırî (Dizilmiş)
- Mırewweq:** Zela, safî (Duru, safi)
- Mırx:** Teyr (Kuş)
- Mırxîzar:** Bexçê teyran (Kuş bahçesi)
- Mırıncan:** Ê ku canê xwe mırandîye (Canını feda eden)

- Mirîd:** Ê ku dî vê (Îrade eden)
Mîrsel: Şandî (Gönderilmiş, elçi)
Mîrşîd: Nîşandayoxê rê (Yol gösteren)
Mîrtaz: Razî (Razı)
Mîsafîh: Ê ku destê yekê dî şîdîne (Birinin elini sıkın)
Mîsebbeb: Ê ku jî semedan tê zanîn (Nedenlerden bilinen)
Mîseffa: Safîkirî (Tasfiye edilmiş, temizlenmiş)
Mîsexxer: Bîn ferman (Emir altı)
Mîsellem: Teslîmbûyî (Teslim olan)
Mîsenne': Nexşkirî (İşlenmiş, süslenmiş)
Mîselzel: Zincîrkirî (Zincirlenmiş)
Mîsewwer: Çêkirî, bî şîklî û sûret (Tasvir edilen)
Mîseyqel: Biriqandî (Parlatılmış)
Mîskîr: Serxweşkîrox (Sarhoş edici)
Mîstear: Emanet (Emanet)
Mîstecme': Cîvîngeh (Toplanma yeri)
Mîstefad: Ê ku jê îstifadet ê kîrîn (Kendisinden yararlanan)
Mîsefid: Ê ku îstifade dî ke (Yararlanan)
Mîstexreq: Nuqbûyî (Gark olmuş)
Mîsteîd: Qutabîyê ku nû dest bî xwendinê kirîye (Yani öğrenci)
Mîstemend: Reban, perîşan (Zavallı)
Mîstemî': Gohdar (Dinleyici)
Mîstesqî: Vexwarox (İçen)
Mîstewcîb: Lî gorî (Gereğince)
Mîstewî: Dûz, mîsawî (Düz, doğru)
Mîşîr: Haletê îşaretkîrinê (İşaret etme âleti)
Mîşkîn: Jî mîsk (Miskten)
Mîşteha: Tîştê ku dîl dî bîjê (İştîha edilen)
Mîşterî: 1 — Kîrîdar (Alıcı). 2 — Sîtêra Mîşterî (Jübîter yıldızı)
Mîrtabîq: Lî gorî hevdu (Bir birine uygun)

- Miteaqîd:** Kirînox û firotox (Alıcı ve satıcı)
- Mitehher:** Paqîj (Temiz)
- Mitella:** Avzêrkîrî, avzîvkîrî (Altın veya gümüş yaldızlı)
- Mi'tar:** Dermanê bêhnxweş (Güzel koku)
- Mîti.:** Bınferman (İtaat eden)
- Mi'telif:** Hogır (Ülfet eden)
- Mi'tekîf:** Peresdarê dî mızgeftêda (Tapınakta ibadet eden)
- Mi'temîn:** Ewle (Emin olan, güvenen)
- Mitmeîn:** Dîl bî cî (İnanan, tatmin olan)
- Mıtrîb:** Sazvan (Saz çalan)
- Mittehîd:** Yekbûyî (Birleşik)
- Mirttesîl:** Zeliqandî (Yapışmış)
- Mıwasa:** Alîkarî (Yardım)
- Mıwessem:** Bî nîşan (Naşan almış)
- Mızab:** Helandî (Eritilmiş)
- Mizebzebîn:** Xapînokê durû (İki yüzlü aldatıcı)
- Mizehheb:** Avzêrkîrî (Altın yaldızlı)
- Mızekker:** Nêr (Erkek)
- Mizewwîr:** Derewçîn (Tezvirici)
- Mızmeuhl:** Tıştê ku dî tıştekî dında wında dî be (Bir şeyde kaybolan)
- Mi'cer:** Laçîka ku jin lîserêd xwe dî pêçm (Kadınların baş örtüsü)
- Mîhr:** Roj (Güneş)
- Mixfer:** Kumê ku esker dî dîn serêd xwe (Asker başlığı)
- Mıqras:** Meqes (Makas)
- Mîlel:** Pıranîya «Millet»e («Millet»in çoğulu)
- Mîna:** Kulîlkekîye (Bir çiçek)
- Mînen-nas:** Jî mirovan (İnsanlardan)
- Mînû:** Bıhuşte (Cennet)
- Mir'at:** Neynîk (Ayna)
- Mîşkat:** Fanos (Fener)
- Mîşkatê Hemel:** Fanosa Beran, mexsed jê Birca Berane jî
12 bircên rojê ku dî Newroz'êda roj dî kevê (Koç

Feneri, maksat güneşin Nevruz'da girdiği Koç Burcudur)

Muxlem: Tolazê ku bı kuran xırabî dı ke (Kulampara)

Mûnis: Hogır (Ülfet eden)

N

Nab: Zelal (Duru)

Nabalıx: Negîhayî, xav (Olgunlaşmamış, çiğ, kem)

Naçar: Jı neçarî lazıme (Çaresizlikten gerekir)

Nadır: Tıştê kê m peydabûyî (Az bulunan şey, nadir)

Nadîrul-wuqû': Kê m peydabûyî (Az bulunan)

Nadîde: Tıştê ku kê m peyda dı be (Az bulunan, nadide)

Nafe: Mısk (Misk)

Nafeyêd Tetarî: Mıskên welatê Teteran (Tatar ülkesinin miskleri)

Nageh: Jı nîşkave (Aniden)

Nagîhan: Jı nîşkave (Aniden)

Nahîd: Sîtêra Zuhre (Venüs yıldızı)

Naxelef: Kesê ku na be wekîlê Xwedê (Allaha vekil olmayan kimse)

Naxwende: Nexwendî (Okumamış)

Nail: Gîhîstox (Eren, nail olan)

Naqe: Deva mê (Dişi deve)

Naqıl: Neqılkirox (Nakleden)

Naqûr: Navê sazekîye (Bir sazın adı)

Nakam: Miradnîvco, bê mîrad (Eksik muratlı, muratsız)

Na kuncine: Bı cî na bın (Sığmazlar)

Nam: Nav (Ad)

Name: Mektûb, bı mana pirtûkê hatîye gotın (Mektûp, kitap anlamında kullanılmış)

Namırad: Bê mîrad (Muratsız)

- Namîzad:** Mensûbê bı navê yekê (Birinî adına mensub olan)
- Napesend:** Karê ku na yê ecîbandî (Beğenilmeyen iş)
- Napuxte:** Ne pîjîyayî, ne gîhayî (Pişkin olmayan, olgunlaşmamış)
- Nar:** 1 — Hınar (Nar). 2 — Ağır (Ateş)
- Naresket:** Negîhayî, napîjîyayî (Olgunlaşmamış, pişkin olmayan)
- Narînc:** Tewîrekî fikî (Narencîye)
- Nas:** 1 — Naskırî (Tanıdık). 2 — Xelq (Halk)
- Nasaz:** Ne lî rê, bêrê (Uygunsuz kimse)
- Nasîh:** Şîretkîrox (Öğüt veren)
- Nasîx:** Xîrabkîrox (Bozan, bozucu)
- Nasût:** Madde (Madde)
- Naşîkufte:** Nepîşkîfî, pîndîk (Gonca)
- Natewa:** Qels, sıvîk (Zayıf, hafif)
- Naumîd:** Bê hêvî (Umutsuz)
- Nay:** Saza Ney (Ney)
- Nayê gerdan:** Saza Ney a ku dî gerîya, yan jî jî gerdana dengbêj a wek Neyê dengzîrav (Dönen Ney'den, ya da Ney gibi ince sesli olan şarkıcının gırtlığından)
- Nazende:** Nazdar (Nazlı)
- Nazîr:** Nihêrtox (Gören)
- Nazîrîn:** Nihêrtoxan (Görenler)
- Nebat:** 1 — Gîyayan (Bitkiler). 2 — Tewîrekî şekîr (Bir çeşit şeker)
- Nebîyy:** Pêxember (Peygamber)
- Nebl:** Tîr (Ok)
- Necaset:** Pîsî (Pislik)
- Nedamet:** Poşmanî (Pişmanlık)
- Nedîm:** Yawer (Yaver)
- Nef:** Mefa (Fayda)
- Nefais:** Tîştên hêja (Değerli şeyler)
- Nefha:** Pîfkîrîn (Üflemek)

- Nefx:** Pıfırın (Üflemek)
Nefir: Gelek mirov (Kalabalık)
Nefsê emmar: Nefsa ku berê mirov dı de rêya xırab (İnsanı kötü yola iten nefis)
Nefûr: Nefretkîrox (Nefret eden)
Nehar: Roj (Gündüz)
Nehın: Nîne (Değil)
Nehîn: Veşarî, nepenî (Gizli, saklı)
Nehînder: Dı hundirê xweda, dıl bı kîn (Kinci)
Nehnu aşîq: Em evîndarın (Biz âşîğiz)
Nehs: Kesê bextreş, gunehkar (Mutsuz, günahkâr)
Neh taq: Neh kumbet, neh felek (Dokuz kubbe, dokuz felek)
Nexl: Dara xurmê (Hurma ağacı)
Nexm, Nexme: Sıtıran (Türkü, şarkı söylemek)
Nejdi: Talanker (Yağmacı)
Neqdeyn: Zêr û zîv, bı mecazî dı mana bêjeda hatiye (Altın ve gümüş, mecazî olarak edebiyat anlamında gelmiş)
Neqıyy: Paqıj (Temiz)
Neqqad: Tenqîdkîrox (Eleştirici)
Neqqaş: Nexşker (Nakışçı)
Nemek: Xwey (Tuz)
Nemmam: Peyvgerîn, fesat (Müfsit)
Nerd: Lîztıka bı Tewlê (Tavla oyunu)
Nesara: Fılleym (Hıristiyanlar)
Neseq: Dîsıplın (Disiplin)
Nesîm: Sura bayê (Yel)
Nesl: 1 — Sertîr (Ok ucu). 2 — Nejad (Soy)
Neşat: Kêfxweşî (Sevinç)
Ne şî: Nı karî, nı kare (Edemezsin, edemez)
Ne't: Pesn (Övgü)
Netaîc: Derketî, ked (Sonuçlar, ürünler)
Netrîk: Zêrên bı gerdenîyêve (Kolyeye takılan altınlar)

New': Tewır (Çeşit)

Newa: 1 — Dengê sıtiranê (Şarkı sesi). 2 — Hêz (Güç).

3 — Havıl (Çare)

Newadır: Pıranîya «Nadır»e («Nadir»in çoğulu)

Newaîraqî: Dengzırav (İnce sesli)

Newbawe: Nubar (Turfanda)

Newheker: Kesê ku lı ser mirî dı sıtırê (Ölü üzerine ağıt söyleyen)

Newxız: Nû rabûyî (Yeni kalkmış, yeni yetişmiş)

Neyyahe: Jına ku lı ser mirî dı sıtırê (Ölü üzerine ağıt söyleyen kadın)

Nezc: Gıhan: (Olgunlaşma)

Nezer: Nihêrtın (Bakmak)

Nezerbaz: Kesê ku nihêrtına wî wek a teyrê baze (Şahin bakışlı)

Nezır: Wek (Gibi, emsal)

Nezm: Rêzkırın (Sıralamak)

Nıbiwwet: Pêxemberî (Peygamberlik)

Nıdd: Hevtayê dıj (Karşı olan denk)

Nıgîn: Gustûl (Yüzük)

Nihîn: Veşarî, nepenî (Gizli, saklı)

Nık: Cem, bal (Yanında)

Nımûd: Xuyayî (Görünme)

Nısfıyye: Bı însaf (İnsaflı)

Nışîn: Rûnıştî (Oturana)

Nızûl: Rıjîn (Dökülme)

Nızhetgeh: Cihê bêhn berdanê (Oyalanma yeri)

Nıdakunend: Bangkırox (Çağırana)

Nıhad: Bıınd (Yüksek, uzun)

Nıhal: Şax (Dal)

Nıhan, Nıhani: Bı dızî (Gizlice)

Nıqat: Nuxteyın (Noktalar)

Nıkesîret: Xwîbaş (Temiz huylu)

Nıkûkar: Karbaş (İyi işli, işi güzel olan)

Nikûnam: Navbaş (İyi adlı)

Nikûserencam: Kesê ku dawîya wî baş û xêre (Sonu iyi olan)

Nîlûfer: Navê kulîlkekiye (Bir çiçek adı)

Nîna: Ne anî (Getirmedi)

Nîran: Agırın (Ateşler)

Nîsa': Jının (Kadınlar)

Nîsar: Werandın (Serpmeç)

Nîsbet: 1 — Lı gorî (Göre). 2 — Wek (Gibi)

Nîsf: Nîvî (Yarım)

Nîswan: Jının (Kadınlar)

Nîsyan: Jı bîrkırın (Unutmak)

Nîyaz: 1 — Daxwaz (Dilek). 2 — Lava (Yakarış)

Nîzam: Sazuman (Düzen)

Noşî: Ve xwar (İçti)

Nuql: Şekirê behîvan û fisteqan (Badem ve fıstık şekeri)

Nuktedan: Zanayê bı tîştên zirav (İncelikleri bilen, nüktedan)

Numa: 1 — Xuya bû (Göründü). 2 — Nişan da (Gösterdi)

Nuwanî: Tevger (Hareket, davranış)

Nûbade: Nûgîhayî (Turfanda)

Nûbare: Nûgîhayî (Turfanda)

Nûerûs: Bûka nû (Gelinlik)

Nûerêsê xurşîd: Roja wek bûka nû (Gelin gibi olan güneş)

Nûk: Nukul (Gaga)

Nûres, Nûresîd: Nûgîhayî, nûdîtî (Yeni yetişen, sonradan görme)

Nûş: Vexwarın (İçmek)

Nûşîn: Şêrîn (Tath)

MEM Û ZİN

Büyük şair Ehmede Xanf (Ahmet-i Hânf)'nin, Doğu edebiyatının en önde gelen klasikleri arasında yer alan dev eseri MEM Û ZİN (Memo ile Zin)'i Türkiye'de ilk defa olarak hem Kürtçe orijinali, hem değerli düşünür Mehmet Emin Bozarslan'ın Türkçe çevirisiyle okurlara sunmaktan gurur duyuyoruz.

GÜN YAYINLARI: P.K. 1149 - İSTANBUL Fiyatı: 20 Lira

Kapak Resmi: Ayhan ERER - Kapak Baskısı: DURAN OFSET BAĞMEVİ